Abdullah Özkan

Başlangıcından Cumhuriyete

Türk Şiiri Antolojisi

1

671 Şair
1650 Şiir

BOYUT DOSYA YAYINLARI
BOYUT YAYIN GRUBU

BOYUT DOSYA YAYINLARI

BAŞLANGICINDAN CUMHURİYETE TÜRK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ

Abdullah Özkan

Genel Yönetmen
BÜLENT ÖZÜKAN

Genel Müdür
NİLGÜN ÖZÜKAN

Genel Sanat Yönetmeni
MURAT ÖNEŞ

Metin yazımı, Redaksiyon ve Düzelti
NECDET ZEYBEK

Katkıda Bulunanlar
SEVGİ ÖZKAN
OKTAY MERT

Görsel Bölüm-İletişim
HASAN TAVİLOĞLU

Tasarım ve Grafik Uygulama
NİMETULLAH AKPOLAT
ŞEBNEM AKGÖL

Baskı
BOYUT MATBAACILIK A.Ş.

Matbaacılar Sitesi 1. Cadde No:115
(Milliyet Gazetesi Arkası)
34560 BAĞCILAR/İSTANBUL
Tel : 0212 629 53 00 (pbx)
Faks : 0212 629 05 74-75

info@boyut.com.tr

BOYUT YAYIN GRUBU

Başlangıcından Cumhuriyete

Türk Şiiri Antolojisi

1

• 671 ŞAİR • 1650 ŞİİR

BOYUT DOSYA YAYINLARI
BOYUT YAYIN GRUBU

İÇİNDEKİLER 1. CİLT

İÇİNDEKİLER 2. CİLT

İÇİNDEKİLER 4. CİLT

Ş U N U Ş

"**Başlangıcından Cumhuriyete Türk Şiiri Antolojisi**", adından da anlaşılacağı gibi, şiirimizin 12 yüzyıllık gelişimini gözler önüne sermeyi amaçlıyor. Böylece, daha önce yayımladığımız "**Cumhuriyetten Günümüze Türk Şiiri Antolojisi**"yle birlikte Orta Asya'dan Cumhuriyete ve Cumhuriyetten günümüze bu uzun tarihi ele alan bir çalışma da tamamlanmış oluyor.

Bir önceki antolojimizi hazırlarken; Osmanlı dönemi, daha da öncesi Selçuklu ve Orta Asya dönemlerini sergileyen toplu bir çalışmanın eksikliği her an kendini hissettiriyordu. Geçmişin fotoğrafı, çok net bir şekilde, derli toplu bir çalışmayla ortaya konmamıştı; şiirimizin tümünü sergilemesi istenen fotoğraf çok parçalı olduğundan bir kopukluk söz konusuydu. Oysa Türk şiiri bir bütün ve akmakta olan büyük bir nehirdi. Bütünü kavramak için parçaların birleştirilmesi gerekiyordu. Fakat bunu gerçekleştirmek bir hayli zordu. En azından akademik çevreler dışındaki okurlar ve şiirseverler için durum, böyleydi.

Gerçi bu alanda yapılmış pek çok çalışma vardı ama bütünü sergileyen çalışmalar çok azdı. Bunun nedeni, Türk şiiriyle ilgili derlemelerin, klasik ayrımdan kendini kurtaramayıp şiirimizi, dîvân, tekke, halk şiiri gibi parçalara ayırıp sunmalarıydı. Böylesi bir sınıflandırma, her üç dalda da ürün veren bir şairin, hangi alana ait olacağı konusunda bir karmaşa yaratıyor; dîvân şairi olarak antolojilerde adı geçen bir şair, bir tekkeye bağlı olması nedeniyle tekke şairi olarak, hece vezniyle yazdığı için de halk şiiri antolojilerinde halk şairi olarak yer alıyordu. Oysa bu bütünü parçalara ayırmadan ortaya koymak gerekiyordu. Tüm şairler ve şiirleri topluca, bir arada ele alındığında antoloji, amacına ulaşabilirdi.

Bu arada, Türk şiirini anlayabilmemizin önündeki en büyük engel, dil'di. Geçmişle günümüz arasındaki iletişimi sağlayan bu bağ, sağlıklı kurulamamıştı. Türkçenin, yüzyıllar boyu alfabeden başlayarak geçirdiği kültür evrelerinde uğradığı değişimler; günümüzden geriye bakıldığında, bir zenginlik olduğu kadar, geçmişi kavramada bir zorluk yaratıyordu. Bu yüzden okullardaki edebiyat dersleri, anlamı bilinmeyen sözcükler yüzünden öğrencilere sıkıcı ve sevimsiz geliyordu.

İşte bu düşünceler ışığında elinizdeki bu antoloji hazırlandı. Hazırlıkların tümünde, yıllardır sürdürdüğüm ansiklopedi çalışmaları sırasında edindiğim bilgi, belge ve görsel arşivimden yararlandım. 500'ü aşkın kitap, geniş kapsamlı araştırma ve antoloji, taranıp incelendi. Birkaç örneği dışında mevcut antolojilerdeki şair sayısı bazen 50-60 kişiyle sınırlı kaldığından, hatta en genişlerinde bile bu sayı 200'ü aşmadığından, bu eksikliği gidermek için şairlerin sayısı, yaşam öyküleri ve şiirleri, elden geldiğince geniş tutulup doğru bilgi için, en son kaynaklar esas alındı. Bu nedenle faydalandığımız eserleri, kaynaklar bölümünde eksiksiz olarak vermeye çalıştık. Edebiyat tarihimiz için hepsi de önemli olan bu eserlerde emeği geçenlere teşekkür borçluyuz.

Böylece, Başlangıcından Cumhuriyete 671 şair-1650 şiir, Cumhuriyetten günümüze kadar da 526 şair-1909 şiir olmak üzere 10 cilde sığdırmaya çalıştığımız Türk şiirinin bu 13 yüzyıllık serüveni, toplam 1197 şair-3559 şiirle okurlara sunulur hâle getirildi.

Çalışmalarımız sırasında;

- Kronolojik sıralama, şairin ölüm tarihi dikkate alınarak yapıldı; ölüm yılı bilinmeyenler ise, ait olduğu yüzyılın sonunda alfabetik sırayla verildi.
- Şiirler, genellikle günümüz Lâtin harfleriyle basılan, herkesin kolaylıkla ulaşabileceği kaynaklardan seçildi.
- Şiir seçiminde, bu alanda yıllardır ürün veren değerli araştırmacıların beğenileri, özellikle dikkate alındı.
- Yaşadığımız esas güçlük, şiirin farklı kaynaklarda farklı farklı yazılmasıydı. Bunun, çoğaltılan nüshalardaki farklılıktan ve okuma hatasından kaynaklandığını düşünüp seçilen şiirleri, alındıkları kaynağı belirterek aynen vermeyi uygun bulduk.
- Bir kaynakta 7 beyit olarak yer alan bir şiir, bir başka kaynakta 5 beyit olarak karşımıza çıktığından küçük düzeltmeler dışında, kaynaktaki yazıma aynen uyduk ve seçilen şiirlerin, elden geldiğince tamamını vermeye çalıştık.
- Günümüz diliyle karşılıkları, orijinalin yanında, en yakın anlamıyla vermeye çalıştık. Şiirin genel ruhuna yaklaşımı ön plâna alıp dizelerdeki edebî sanatlarla ilgili açıklamalara girmedik. Şiirdeki sözcüklerin anlamını tek tek, kitap sonundaki sözlüğe bakarak aramanın zorluğunu bildiğimizden, bazı şiirlerin hemen yanına bir mini sözlük vererek şiirin, ilk bakışta anlaşılmasını kolaylaştırmaya çalıştık.
- Türk şiirinin tarih içindeki gelişimini sergilerken yaptığımız bir yenilik de, uzun değerlendirmeler yerine, toplu kavrayışı kolaylaştıracağını umduğumuz "Eşzamanlı Tarih Grafiği" oldu. Burada her yüzyıl için yaptığımız değerlendirmelerin hemen altına, o yüzyılın şairleriyle birlikte, yüzyılın Türk dünyası ve çevresinde hüküm süren devletleri, önemli olayları ve dönemin belli başlı bilim adamlarını, sanatçılarını ve edebiyatçılarını grafiksel olarak bir arada verdik. Böylece o dönemin şairlerini, yüzyılın toplumsal ve siyasal olayları eşliğinde bir arada vererek dönemin topluca kavranmasını amaçladık. Ayrıca bu grafikleri bir araya toplayarak verdiğimiz büyük boy posterde de şiirimizin 12 yüzyıllık serüvenini kuşbakışı olarak topluca görmek mümkün olabilecek.

Geniş kapsamlı böylesi bir çalışmada, ne kadar özen gösterilirse gösterilsin yine de hatalar olabilir. Daha sonraki baskılarda eleştirileriniz ve uyarılarınız doğrultusunda bunların giderilmesine çalışılacaktır.

Ve işte ......
Özverili 8 çalışanın iki yıllık emeği, 671 şair-1650 şiir:
"BAŞLANGICINDAN CUMHURİYETE TÜRK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ".

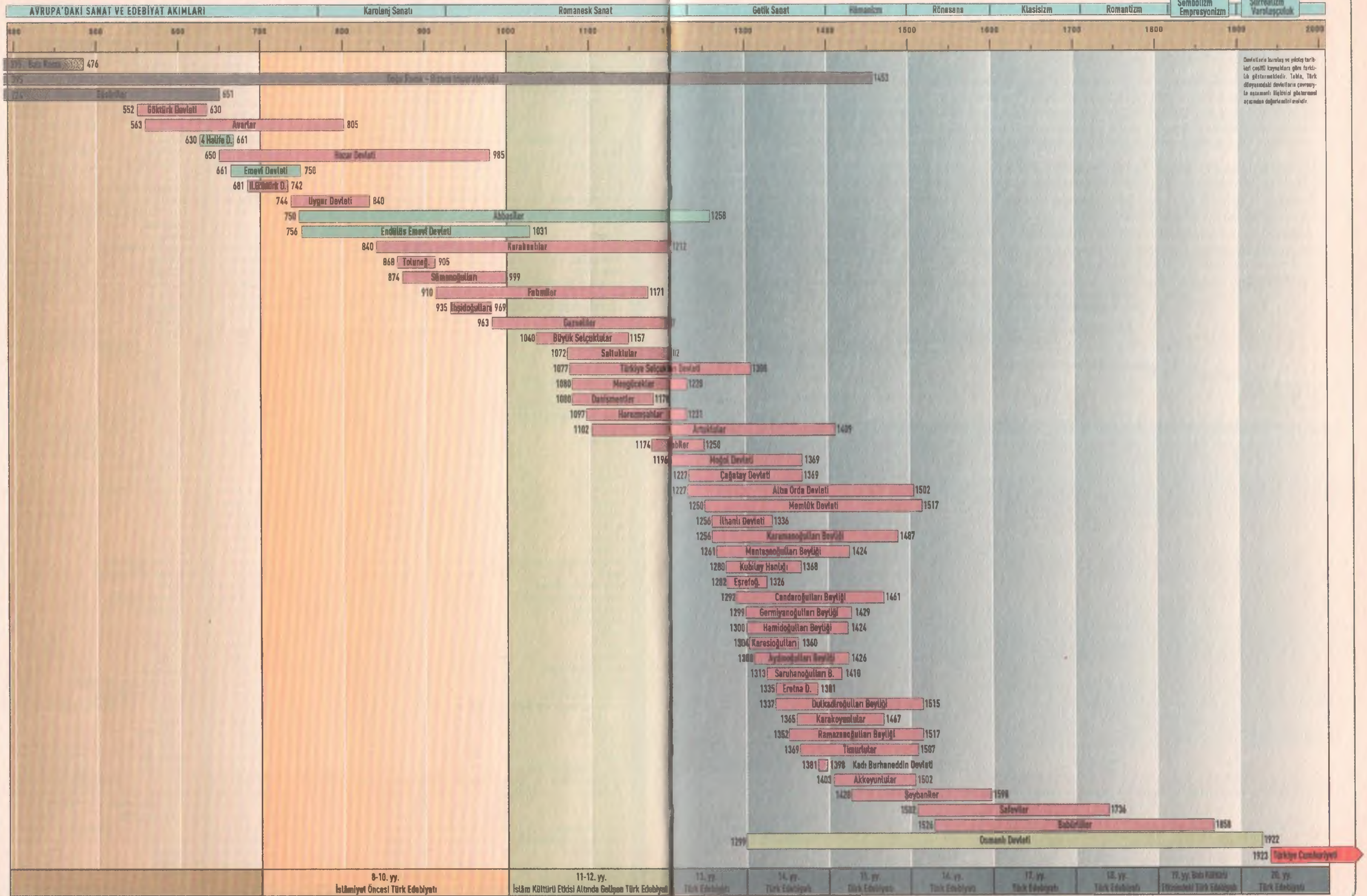
Abdullah Özkan

ALFABETİK İNDEKS

TÜRK DÜNYASI DEVLETLERİ VE TÜRK EDEBİYATI EŞZAMANLI GRAFİĞİ

İlk çağlardan günümüze, Türk diliyle yaratılmış sözlü ve yazılı ürünleri kapsayan Türk Edebiyatı tarihi, Türklerin tarih içinde yer aldıkları kültür çevreleri dikkate alınarak üç bölümde ele alınmaktadır:

1- İslâmiyet öncesi Türk edebiyatı
2- İslâm kültürü etkisinde gelişen Türk edebiyatı
3- Batı kültürü etkisinde gelişen Türk edebiyatı

8-10. YÜZYIL İSLÂMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

Türklerin ilk ana yurdu Orta Asya'dır. Orta Asya, kuzeyde Sibirya, doğuda Kingan Dağları, güneyde Himalaya Dağları ve batıda Hazar Denizi ile çevrelenen geniş bir coğrafi bölgedir. Bu geniş alanda Türklerin ilk ana yurdunun, Tanrı Dağı'nın batı ve kuzey eteklerinden başlayarak Aral Gölü ile Altay Dağları arasında kalan ve Balkaş Gölü'nü de içine alan büyük üçgen içinde olduğu kabul edilir.

Bilinen ilk Türk devleti, Orta Asya kökenli göçebe bir topluluk olan ve M.Ö. 7. yüzyılda batıya göç ederek, Karadeniz'in kuzeyinden başlayarak Tuna nehrine kadar uzanan topraklara yerleşen Saka veya İskit devletidir. Bunu, sırasıyla Büyük Hun İmparatorluğu, Batı Hun Devleti, Akhun Devleti ve Göktürk Devleti izler. Ancak, Türk tarihi ile ilgili olarak yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen buluntular, M.Ö. 4 bin yıllarına kadar uzanmakta ve kültürel gelişme hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktaysa da siyasî oluşumları açıklamaya yetmemektedir.

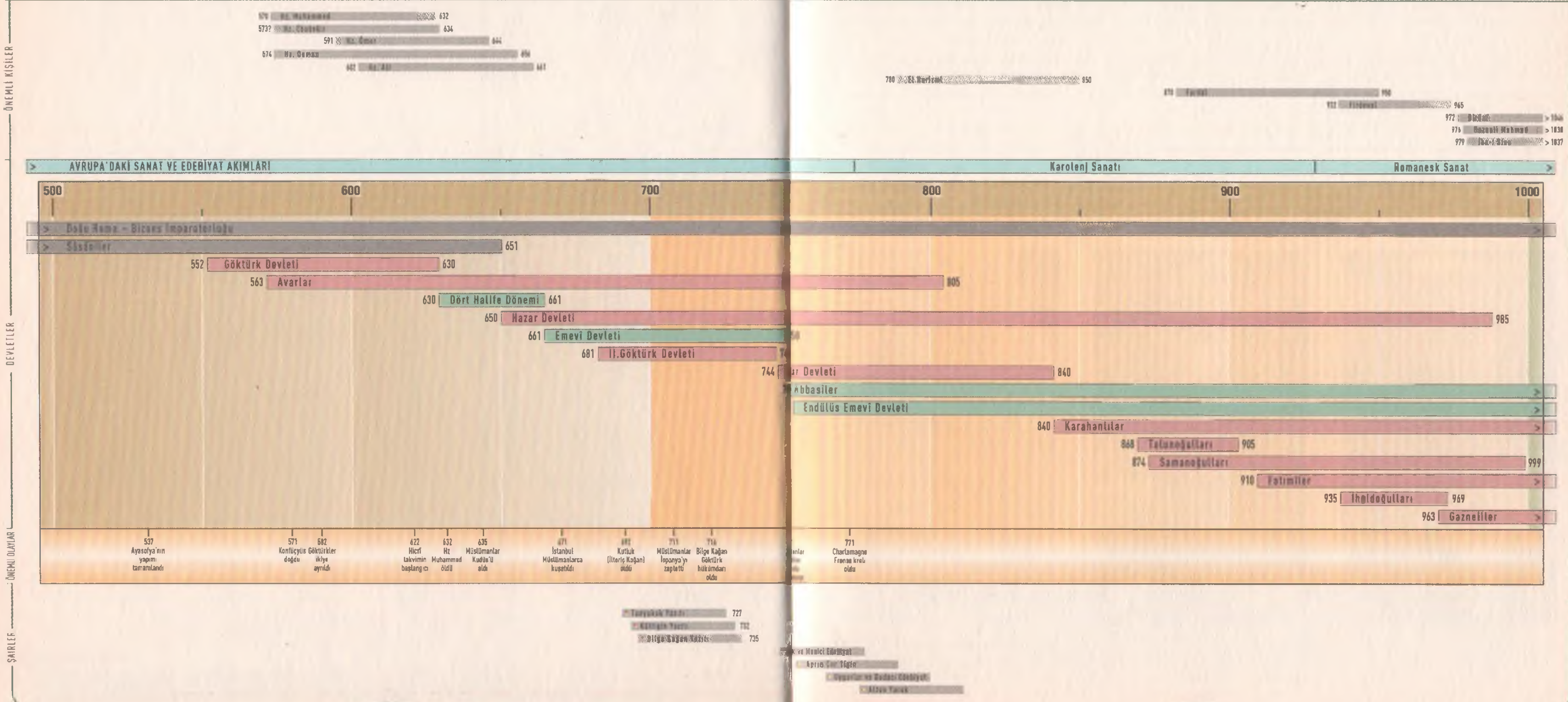
Bilgilerimize göre, yazılı edebiyata sahip olduğu bilinen ilk Türk devleti, Göktürk veya Köktürk Devleti'dir. Bu nedenle, varlığı daha öncelere dayandığı bilinmekle beraber, İslâmiyet öncesi Türk edebiyatının, Göktürklerin kurulduğu 8. yüzyılda başladığı kabul edilir.

Bu dönemdeki edebî ürünler, sözlü ve yazılı olmak üzere ikiye ayrılır. Sözlü Türk edebiyatının yazı öncesi örnekleri günümüze kalmamıştır. Bu dönemin ilk örnekleri destanlardır. Türk toplumunun geçmişinde yaşanan büyük olayları anlatan destanlar, bağımsız yazılı metinler hâlinde değildir. Ele geçen kaynaklarda konular, ya özet olarak ya da ayrı parçalar hâlinde verilmiştir. Ayrıca İslâmî dönem edebiyatının ilk ürünlerinde de Türk destanlarıyla ilgili bilgi ve örnekler bulunmaktadır. Alp Er Tunga Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Bozkurt ve Ergenekon Destanı gibi destanları, daha sonra yazıya geçirilmiş kaynaklardan öğrenmekteyiz.

Yazılı Türk edebiyatının ilk örnekleri, Göktürk ve Uygur yazılarını kullanan Türk topluluklarınca oluşturulmuştur. Bu yazılı belgeler, yazıtlar, mezar taşları, duvar, deri ve bez üzerine yazılarak oluşturulmuş metinlerdir. Eldeki bilgilere göre, en eski metinler, Yenisey ve Orhun ırmakları yöresinde bulunan Göktürk Yazıtları veya daha çok anılan biçimiyle Orhun Yazıtları'dır. Bu yazıtlardaki metinler, Göktürk Devleti tarihine ilişkin önemli bilgileri kapsadıkları gibi, destansı yalın anlatımlarıyla da yazılı Türk edebiyatının günümüze kalmış en değerli belgeleridir. 8. yüzyılın ilk yarısında dikilen bu yazıtlar, aynı zamanda Türkçenin o dönemde edebî bir dil olarak da gelişmiş olduğunun kanıtıdır.

Müslümanlıktan önceki Türkçede belli başlı iki lehçe görülür. Bunlardan biri Orhun Yazıtları'nın yazıldığı Kuzey veya Oğuz lehçesidir. Bu lehçe, Müslümanlıktan sonra batı bölgelerine kaymış bulunan Oğuz Türkleri arasında gelişerek Batı Türkçesi adını almış, Azerbaycan ve Türkiye lehçelerine kaynak olmuştur. İkincisi ise, Oğuz Destanı'nın yazıldığı Güney veya Uygur lehçesidir. Bu da, Müslümanlıktan sonra, batı Türk ülkelerine nispetle doğuda kalmış bulunan Türkistan'da gelişerek 14. yüzyıldan sonra Çağatay lehçesi hâlinde devam edegelmiştir.

KAYNAKLAR : **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.5; **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.181; **M. Orhan Soysal**, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, İstanbul 2002, s.3; **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.6.

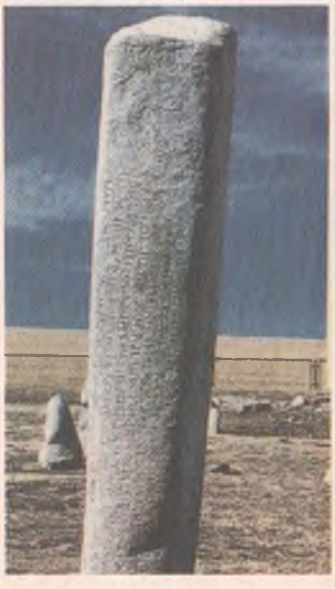
Göktürkler ve Orhun Yazıtları

Orhun Yazıtları, 8. yüzyılın ilk yarısında Göktürk Devleti'nin kurulduğu Orta Asya'nın doğusundaki Orhun ve Selenga ırmakları boyunca dikilmiştir. Göktürk alfabesiyle yazılmış olan bu yazıtların bir yüzü Çincedir. Bu yazıtlar Göktürk Devleti'nin kurucularından Bilge Kağan, Kül Tigin ve Vezir Tonyukuk adına dikilen kitabelerdir. Bilim dünyasına ilk kez 1730 yılında İsveçli Strahlenberg tarafından tanıtılan bu yazıtlar, 1893 yılında Danimarkalı bilgin Thomsen tarafından okunmuştur.

Göktürk harfleri ve yazıtları ilk kez Necip Asım (Yazıksız) tarafından 1899 yılında bir yazıyla tanıtılmış ve tamamı yine Necip Asım tarafından Türkçeye çevrilerek 1925 yılında yayımlanmış, daha sonra da, bulunan tüm yazıtları toparlayan Hüseyin Namık Orkun tarafından 1935-1941 yılları arasında dört cilt olarak *"Eski Türk Yazıtları"* adıyla basılmıştır. Bengü Taş (Sonsuz Taş) Edebiyatı ürünleri olarak da adlandırılan Orhun Yazıtları'nı meydana getiren eserler şunlardır:

1- Tonyukuk Yazıtı:

724-726 yılları arasında dikilen Tonyukuk Yazıtı, Göktürk hanlarına vezirlik eden Tonyukuk tarafından yazdırılmış olup aynı boyda yan yana dikilmiş iki taştan ibarettir. Bu taşlar Orta Moğolistan'da Ulan Batur kentinin 50 km uzağındadır. Bu yazıtta Türk anı edebiyatının ve Türk tarihçiliğinin ilk temsilcisi olan Tonyukuk, içinde bizzat bulunduğu olayları ve döneminin tarihini yalın bir dille anlatmaktadır.

Tonyukuk Yazıtı

Talât Tekin, Tonyukuk Yazıtı, Ankara 1994.

2- Kültigin Yazıtı:

732 yılında Bilge Kağan tarafından küçük kardeşi Kültigin adına dikilmiştir. Kültigin'in kahramanlıklarını anlatan bu yazıt Bilge Kağan'ın ağzından yazılmış olmakla beraber, metinlerin yazarı, Yollug Tigin'dir. Tonyukuk Yazıtı'ndan 300 km uzaklıkta Orhun nehri yakınına dikilmiştir.

Kültigin Yazıtı

M. Oluş Arık, Moğolistan'da Türk Anıtları, Sanatsal Mozaik Dergisi, Aralık 1995, s.36

3- Bilge Kağan Yazıtı:

735 yılında Bilge Kağan'ın oğlu tarafından dikilmiştir. Yazıtın üç yüzü Türkçe, bir yüzü Çince yazılmıştır. Düzenlemesi ve biçimi, Kültigin Yazıtı'nın benzeri olan bu yazıtta, Göktürklerin tarihi ve Bilge Kağan'ın, milleti için yaptıkları anlatılır. Bilge Kağan'ın ağzından yazılan bu yazıtın metni de Yollug Tigin'e aittir. Bilge Kağan Yazıtı, Kültigin Yazıtı'nın 1 km kadar uzağına dikilmiştir.

Bilge Kağan Yazıtı'ndan detay

Osman Fikri Sertkaya, Göktürk Tarihinin Meseleleri, Ankara 1965

Türkiye'nin Moğolistan Devleti'yle 1995'te yaptığı anlaşma uyarınca 2001'de Türk ve Moğol bilim adamlarınca ve Türkiye'nin maddî desteğiyle yürütülen kazılarda Bilge Kağan Yazıtı çevresindeki mezarlarda Bilge Kağan hazinesine ait binlerce parça ele geçmiş olup kazılar devam etmektedir.

İslâmiyetten önceki yazılı edebiyat eserlerinin en önemli örneklerinden biri olan Orhun Yazıtları, dönemin değer yargılarını ve siyasal ortamını; içtenlikli, yalın bir dille ve destansal bir anlatımla sergilemektedir. Bu metinlerin yazarı Yollug Tigin de ilk Türk yazarlarından sayılmaktadır.

Türkçenin ilk örnekleri olan bu metinler, şiir yüklü bir düzyazıyla yazılmıştır.

Aralarında M. Fuad Köprülü'nün de bulunduğu bazı araştırmacılar, Orhun Yazıtları'nı, eski Türk şiirinin ilk örnekleri olarak kabul etmektedirler. Ancak son araştırmalar, bu yazıtlardaki ifadelerin şiir olmayıp düzyazı olduğunu ve aslında şiire ait ögeler kullanıldığından böyle sanıldıklarını ortaya koymuştur.

Özellikle Kültigin'in ölümü üzerine Bilge Kağan'ın ağzından ifade edilen bu duygusal cümleler, Türk edebiyatında lirizmin ilk örneği olarak kabul edilmektedir.

Söz konusu bu bölümü, tam bir şiir olmadığı hâlde, daha sonra gelişip pek çok ürün verecek Türk şiirinin dayandığı temelleri göstermesi bakımından, örnek olarak veriyoruz:

Kültigin Yazıtı mezar külliyesinin yakınındaki Bilge Kağan heykeli

Öner Kabasakal, Moğolistan'da Türk Anıtları, Skylife Dergisi, Aralık 2000.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Cilt 1, İstanbul 1986, s.56.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.8.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt 1, İstanbul 1973, s.71
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.10.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul 1982, s.544.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul 1977-1998, s.441.
- **Nihat Sami Banarlı**, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1974.
- **Muharrem Ergin**, *Orhun Abideleri*, İstanbul 1970, s.15.
- **Osman Fikri Sertkaya**, *Göktürk Tarihinin Meseleleri*, Ankara 1965.
- **Talât Tekin**, *Tunyukuk Yazıtı*, Ankara 1994.
- **Sadettin Gömeç**, *Kök Türk Tarihi*, Ankara 1997.
- **Öner Kabasakal**, Moğolistan'da Türk Anıtları, *Skylife Dergisi*, Aralık 2000.
- **Şükrü Kurgan**, *İzahlı Eski Metinler Antolojisi*, Ankara 1943, s.51.
- **Kemal Bek**, *Metin İncelemeleriyle Sözlü Yazın Dönemi'nden Tanzimat Dönemi'ne Eski Türk Yazını*, İstanbul 2001, s.64.

Türkler, bazı mezarlara balbal denilen uzun taşlardan ya da ağaçtan yapılmış bir tür heykel dikerlerdi.

Yollug Tigin ve Kültigin Yazıtı

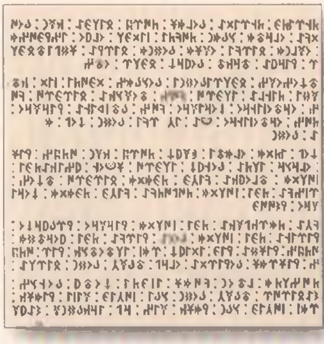

Ulan Batur Tarih Enstitüsü'ndeki Kültigin büstü.
Moğolistan'da Türk Anıtları, Sanatsal Mozaik Dergisi, Yıl 1, Sayı 4, Aralık 1995, s.32

(......)
İnim Kül Tigin kergek boldı. Özüm sakındım. Körür közüm körmez teg, bilir biligim bilmez teg boldı. Özüm sakındım. Öd tengri yaşar. Kişi oglı kop ölgeli törümiş. Ança sakındım. Közde yaş kelser tıda köngülte sıgıt kelser yanduru sakındım. Katıgdı sakındım. İki şad ulayu ini yigünüm oglanım beglerim budunum közi kaşı yablak boldaçı tip sakındım.
(......)

KAYNAK : Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri,* İstanbul 1970, s.15, 59

Kültigin Yazıtı'nın Göktürk alfabesiyle yazılı metni

Muharrem Ergin,
Orhun Abideleri, İstanbul 1970

(......)
Küçük kardeşim Kül Tigin vefat etti. Kendim düşünceye daldım. Görür gözüm görmez gibi, bilir aklım bilmez gibi oldu. Kendim düşünceye daldım. Zamanı Tanrı yaşar. İnsanoğlu hep ölmek için türemiş. Öyle düşünceye daldım. Gözden yaş gelse mâni olarak, gönülden ağlamak gelse geri çevirerek düşünceye daldım. Müthiş düşünceye daldım. İki şadın ve küçük kardeş yeğenimin, oğlumun, beylerimin, milletimin gözü kaşı kötü olacak diyip düşünceye daldım.
(......)

Bozkır yaşamı

İş Kültür ve Sanat Dergisi, Mart 1992, s.16

Uygurlar ve Manici Edebiyat

Uygur Hükümdarı Bögü Kağan'ın Mani dinini kabul edişini gösteren bir minyatür.
Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı 48, Aralık 1997, s.50

Göktürk Devleti'ne bağlı olarak yaşayan Uygurlar 745 yılında Göktürk Devleti'ne son verdiler. Uygur adını alan bu devlet, 840 yılında Kırgızlar tarafından Orhun bölgesinden atılarak Tarım ve Hoço bölgelerine göçtüler. Buraya göçen Uygurlar, önce Mani dinini, daha sonra da Budizmi kabul ettiler.

Tarım bölgesindeki Uygurların bu iki din etkisinde kalarak meydana getirdikleri edebiyat, genellikle dinî, ahlâkî nitelikliydi ve daha çok Çince, Sanskritçe, Toharca, Tibetçe ve Soğdcadan yapılan çevirilere dayanıyordu.

Belirli bir uygarlık düzeyine erişen, kâğıt üzerine basım tekniğini de öğrenen Uygurlar, Göktürk alfabesini bırakıp Soğdak yazısından geliştirilmiş Uygur yazısını kullandılar.

Sekizinci yüzyılda Uygur harfleriyle yazılmış minyatürlü bir kitapta biri saz çalan, diğeri destan okuyan iki sanatçı resmi (Berlin Müzesi).
Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Mayıs 1985

Günümüzde Uygur yazısıyla yazılmış pek çok metin elimize geçmiştir. Manici Uygurlardan kalma bu el yazıları, yüzyıllarca toprak altında kaldıkları için büyük ölçüde tahribata uğramıştır. Bunlardan bir kısmı manzum parçalardır. Eldeki bu şiirler hece vezniyle yazılmış olmakla birlikte, dizelerin hece sayıları eşit değildir. Bu dönemde dinî şiirler yanı sıra lirik ya da pastoral şiirler de yazılmıştır.

Reşid Rahmeti Arat tarafından dilimize çevrilen bu dönem şiirleri 1965 yılında *"Eski Türk Şiiri"* adıyla yayımlanmıştır.

Ayrıca, söz konusu şiirlerin bazıları Talât Tekin, Osman Fikri Sertkaya (Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I, [Eski Türk Şiiri], Sayı 409, Ocak 1986) ve Şinasi Tekin (Türk Dünyası El Kitabı: İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı, Ankara 1998) tarafından günümüz Türkçesine çevrilerek yayımlanmıştır.

KAYNAKLAR

- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* Cilt 6 s.138, Cilt 8 s.473, İstanbul 1977-1998.
- *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri),* Sayı:409, Ocak 1986.
- *Türk Dünyası El Kitabı,* Cilt 3, Ankara 1998.
- **Reşid Rahmeti Arat,** *Eski Türk Şiiri,* Ankara 1965.
- **Emel Esin,** Türk Kültür Tarihi, İç Asya'daki Erken Safhalar, *Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi,* Cilt 1, Sayı 2, Mayıs 1985, s.409

"TAN TANRISI" İLÂHÎSİ

Turfan kazılarında elde edilen yazmalar arasında bulunan bu ilâhî, 16x9,4 cm büyüklüğünde çift varak üzerine (varakların birinde Soğdca Mani metinleri yazılıdır) Uygur harfleriyle yazılmıştır.

Manzum Manici dua ve ilâhîleri önce **A. von Le Coq** *"Manihaica" II (1919) ve III (1922)*, daha sonra **W. Bang** *"Manichaische Hymen" (1925)* ve **W. Bang-Gabain** *"Türkische Turfan Texte III" (1930)* tarafından işlenerek yayımlanmış, bunlar daha sonra Reşid Rahmeti Arat tarafından bir araya getirilmiştir.

tang tengri kelti	*Tan Tanrı geldi,*
tang tengri özi kelti	*Tan Tanrı kendisi geldi;*
tang tengri kelti	*Tan Tanrı geldi,*
tang tengri özi kelti	*Tan Tanrı kendisi geldi.*
turunglar kamag begler kadaşlar	*Kalkınız, bütün beyler, kardeşler,*
tang tengrig ögelim	*Tan Tanrı'yı övelim!*
körügme küm tengri	*Gören Güneş Tanrı*
siz bizni küzeding	*siz bizi koruyun!*
körünügme ay tengri	*Görünen Ay Tanrı,*
siz bizni kurtgarıng	*siz bizi kurtarın!*
tang tengri	*Tan Tanrı,*
yıdlıg yıparlıg	*güzel kokulu, misk kokulu,*
yaruklug yaşuklug	*parıltılı, ışıltılı*
tang tengri (5)	*Tan Tanrı (5 kez)!*
tang tengri (5)	*Tan Tanrı (5 kez)!*
tang tengri	*Tan Tanrı,*
yıdlıg yıparlıg	*güzel kokulu, misk kokulu,*
yaruklug yaşuklug	*parıltılı, ışıltılı*
tang tengri	*Tan Tanrı!*
tang tengri	*Tan Tanrı!*

KAYNAK : Reşid Rahmeti Arat, ***Eski Türk Şiiri,*** Ankara 1965, s.8.

Tan Tanrı şiirinin Uygurca yazılışı
Reşid Rahmeti Arat, Eski Türk Şiiri, Ankara 1965, s.441

Aprın Çor Tigin

Mani dini etkisi altında yazılmış şiirlerden ikisinde, bunların Aprın Çor Tigin adlı bir şaire ait olduğu kaydedilmiştir. Bu varsayımdan hareketle, adı günümüze kadar gelebilmiş ilk şair, Aprın Çor Tigin'dir. Bu nedenle pek çok kaynakta Aprın Çor Tigin'in, adı bilinen en eski Türk şairi sayılabileceği belirtilmektedir. Turfan kazılarında bulunan bu şiirler ilk kez A. von Le Coq tarafından 1919 yılında yayımlanmıştır.

Bu şairin elimize geçen iki şiirinden ilki, üç dörtlükten oluşan ve ilâhî tarzında yazılmış bir övgüdür. İlk dörtlüğü zedelenen bu şiirin ikinci ve üçüncü dörtlükleri şöyledir:

Aprın Çor Tigin'in ikinci şiiri, aşk konusunda yazılmış din dışı bir şiirdir. Yedi dörtlükten oluşan bu şiirin ilk dörtlüğü kayıptır. "Sevgili" adı verilebilecek olan bu şiir, Uygur edebiyatının, dolayısıyla Türk şiirinin ilk ve en eski lirik şiir örneği sayılmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Reşid Rahmeti Arat**, *Eski Türk Şiiri*, Ankara 1965.
- *Türk Dünyası El Kitabı*, Cilt 3, Ankara 1998, s.44.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul 1977-1998, s.148.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul 1982, s.116.
- **Talât Tekin**, İslâm Öncesi Türk Şiiri , *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri)*, Sayı:409, Ocak 1986, s.13.

Aprın Çor Tigin'in şiiri.
Reşid Rahmeti Arat, Eski Türk Şiiri, Ankara 1965, s.442.

I

İLÂHÎ

Bilegüsüz yiti vaj[ır ti]yür	*Bilenmeden keskin (olan) elmas(tır) derler;*
Bilegüsüz yiti vajı[r ti]yür	*Bilenmeden keskin (olan) elmas(tır) derler;*
Vajırda ötvi biligligim tözünüm yarukum	*Elmastan daha keskin bilgilim, asilim, ışığım,*
Vajırda ötvi biligligim bilgem yangam	*Elmastan daha keskin bilgilim, bilgem, filim.*
Kün tengri yarukın teg köküzlügüm bilgem	*Gün Tanrı ışığı gibi göğüslüm bilgem,*
Kün tengri yarukın teg köküzlügüm bilgem	*Gün Tanrı ışığı gibi göğüslüm bilgem;*
Körtle tözün tengrim külügüm küzünçüm	*Güzel (ve) asil Tanrım, ünlüm, koruyanım!*
Körtle tözün tengrim burkanım bulunçsuzum	*Güzel (ve) asil Tanrım, Buda'm, bulunmazım!*

KAYNAK : Talât Tekin, İslâm Öncesi Türk Şiiri , *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri)*, Sayı:409, Ocak 1986

II

SEVGİLİ

kasınçığımın öyü kadgurar men
kadgurdukça
kaşı körtlem
kavışıgsayur men

öz amrakımın öyür men
öyü evirür men ödü/.../ çün
öz amrakımın
öpügseyür men

barayın tiser
baç amrakım
baru yime umaz men
bağırsakım

kireyin tiser
kiçigkiyem
kirü yime umaz men
kin yıpar yıdlıgım

yaruk tengriler
yarlıkazunın
yavaşım birle
yakışıpan adrılmalım

küçlüg priştiler
küç birzünin
közi karam birle
külüşüpen külüşügin oluralım

Yavuklumu düşünüp dertleniyorum.
dertlendikçe
kaşı güzelim
kavuşmayı özlüyorum

Kendi sevgilimi düşünürüm ben
düşünürüm düşünürüm de... [mısra kopuk!]
kendi sevgilimi
öpmek isterim ben

Kaçıp gitsem
güzel sevgilim
gene de gidemem ki ben
merhametlim!

Sokulayım desem (sana)
yavrucuğum
gene de sokulamam ki ben
misk gibi güzel kokulum!

Işık Tanrılar
sayesinde
huyu güzelimle
birleşip ayrılmayalım

Kudretli meleklerin
kudreti sayesinde
kara gözlümle
gülüşüp oturalım.

KAYNAK : Şinasi Tekin, *Türk Dünyası El Kitabı,* Ankara 1998, s.46-47.

Mani dini liderleri kutsal kitap hazırlıyor. Minyatürlü yazma (Berlin Müzesi).
Türk Dünyası Kültür Atlası, İstanbul 1997, s.73

Uygurlar ve Budacı Edebiyat

Uygur asilzadeleri. Duvar freksleri (Berlin Müzesi).
Türk Dünyası Kültür Atlası; İstanbul 1997, s.74.

Mani dininin yanı sıra, Uygurların bir bölümü, Budizmden etkilenerek bu dini seçmişler; ayrıca, Çin ve Hint kültürü etkisi altında kalıp daha sonra kullandıklan Göktürk alfabesini de bırakarak 18 harfli Uygur alfabesini kullanmışlardır.

Uygurlardan günümüze ulaşan yazma ve basma yapıtlann önemli bir bölümü, Budizmle ilgili çevirilerdir. Turfan bölgesinde bulunan Uygur eserlerinin bir kısmı yazma, bir kısmı ise basılı metinlerdir. Budist Uygurlardan kalan manzum eserler, Manici Uygurlara ait şiirlerden daha fazladır.

Hemen hemen tamamı dinî içerikli olan Budacı ya da Burkancı şiirler genellikle dörtlükler hâlinde yazılmışlardır. Budizmi öğretmek amacıyla yazıldıklarından, şiirsellikten uzak, didaktik parçalardır. Bunların bir kısmı da çeviridir. Bu şiirlerin 25'i Reşid Rahmeti Arat tarafından dilimize kazandırılmış, bazıları ise, Talât Tekin, Osman Fikri Sertkaya ve Şinasi Tekin tarafından bazı farklılıklarla günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

K A Y N A K L A R

- **Talât Tekin,** *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri),* Sayı:409, Ocak 1986, s.34
- *Türk Dünyası Kültür Atlası,* İstanbul 1997.
- **Reşid Rahmeti Arat,** *Eski Türk Şiiri,* Ankara 1965.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu,** *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi,* Cilt 1, İstanbul 1973, s.31.
- **Atilla Özkırımlı,** *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* Cilt 1, İstanbul 1982, s.251
- **Emel Esin,** Türk Kültür Tarihi, İç Asya'daki Erken Safhalar, *Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi,* Cilt 1, Sayı 2, Mayıs 1985, s.409.
- **Zühre İndirkaş,** Din-Sanat İlişkisi Bağlamında Manicilik ve Uygur Resim Sanatı, *Toplumsal Tarih Dergisi,* Sayı 48, Aralık 1997.

ÖYLE YERLERDE

Budacı Uygur şiirlerinin en güzeli olarak tanımlanan bu şiir, Reşid Rahmeti Arat tarafından sekizer dizelik 4 parça olarak, Talât Tekin tarafından ise 4 dörtlük olarak çevrilmiştir.

Esas olarak dinî bir eser olan bu şiirde, doğa içinde yapılacak meditasyon zevki anlatılırken başarılı bir doğa tasviri yapılmış ve duygular olabildiğince şiirsel bir anlatımla verilmiştir.

Adkaşu turur kat kat tagda, amıl aglak aranyadanta
Artuç sögüt altınınta, akar suvlukta
Amrançıgın uçdaçı kuşkıyalar tirinlik kuvraglıkta
Adkagsızın mengi tegingülük ol, anı teg orunlarta

İç tering kat bük tagta, irteki söki aranyadanta
İdiz tikim kayalık basguklug erip idi tikisizte
İmirt çogurt sögüt arasınta inçge kök suv kıdıgınta
İlinmeksizin dyan olurguluk ol, anı teg orunlarta

Sengir bulung tering tagta, seviglig aranyadanta
Sermelip akar suvluk erip sep sem aglakta
Sekiz türlüg yiller üze tepremetin, serilip anta
Sere yalnguzın nom mengisin tegingülük ol, anı teg orunlarta

Kökerip turur körkle tagta, köngül yarası aglak orunta
Köp yigi telim sögütlüg erip köpirip turur kölmen suvlukta
Köz başlap kaçıgların yıgınıp közünmiş bilîlmişçe [orun]larta
Küsençigsizin mengi tegingülük ol, anı teg orunlarta

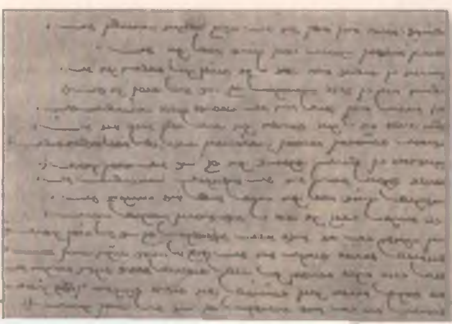
KAYNAK : Talât Tekin, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri),* Sayı:409, Ocak 1986, s.19.

Sıra sıra, kat kat dağlarda, sâkin (ve) tenha aranyadan'da,
Ardıç ağaçları altında, akar su(lar) boyunca,
Sevinçle uçuşan kuşçukların toplandığı yerlerde,
Hiçbir şeye bağlanmadan huzura ermeli, öyle yerlerde!

İç içe, derin, kat kat dağlarda, eski (ve) kadim aranyadan'da
Yüce (ve) yalçın kayalık doruklar altında, tam sessizlik içinde,
İmirt, çoğurt ağaçları arasında, ince mavi suların kıyısında,
Hiçbir şeye ilinmeden dyân'a dalmalı, öyle yerlerde!

Girintili çıkıntılı yüce dağlarda, sevimli aranyadan'da,
Süzülüp akan sular arasında, ıpıssız tenhalıkta,
Sekiz türlü yel ile kımıldamadan dinlenip orada,
Sabırla, yapayalnız, dinî huzura ermeli, öyle yerlerde!

Göğerip duran güzel dağlarda, gönle uygun tenha yerlerde,
Sık (ve) yoğun söğütlüklerde ve köpürüp duran gölcüklerde,
Göz başta bütün duyulardan sıyrılıp, her şeyin görünür, bilinir gibi olduğu yerlerde,
Hiçbir arzu beslemeden huzura ermeli, öyle yerlerde!

"Öyle Yerlerde" şiirinin Uygurca metni.

KAYNAK : Reşid Rahmeti Arat, Eski Türk Şiiri, Ankara 1965, s.445.

ANA BABAYA ŞÜKRAN – SAYGI VE SEVGİ

Budist Uygurlardan kalan şiirlerden biri de evlâtların, anne ve babalarına şükran, sevgi ve saygılarını dile getiren uzun bir şiire ait bölümlerdir. Bu şiirin bazı bölümlerini Budist Uygur şiirine örnek olarak veriyoruz.

Anaka ataka yazmışnıng	*Anaya babaya karşı işlediğimiz*
Ayıg kılıçlarımızını sakınıp	*Kötü amellerimizi düşünüp*
Ayagka tegimliglerning üskinte	*Saygıya değerlerin huzurunda*
Alku kşanti kılu teginürbiz	*Tümünü itiraf, ikrar ederiz.*
Tuga kılınçlıg özkiyemiz	*(Bizi) doğurmuş olan cancağızımız!*
Tolganmış kiçig ögümüz	*Sancı çekmiş anneciğimiz!*
Tugum ajun tutmışımızta	*Doğum dünyasına vardığımızda,*
Tumlugda isigde emgenip	*Soğukta sıcakta eza çekip*
Tokuz ay on kün kötürüp	*Dokuz ay on gün (bizi) taşıyıp*
Tolgatı tugurtunguzlar	*Sancılar çekerek doğurdunuz.*
Tugtumuz erser ögüçümüz	*Doğunca da, anneciğimiz,*
Tozdın topraktın örü kılıp	*Tozdan topraktan kaldırıp*
Tolp et'özümizni yup	*(Ve) tüm vücudumuzu yıkayıp*
Torkuta işgirtide yörgeding	*Atlasa, ipeğe sardınız.*
....	....
Ölke ödüşke bulganıp	*Islağa pisliğe bulanıp*
Ögüçüm sini örletdim	*Anneciğim seni kızdırdım;*
Ölmüng ödüşnüng içinte	*Islak pislik içinde*
Ögükkiyem yatmazun tip	*Yavrucuğum yatmasın diye*
Kutsuz kıvsız özümin	*Hayırsız, bahtsız nefsimi*
Kurug orunta yatgurdı	*Kuru yerlerde yatırdı*
Kulunçakım tip okşanu	*Taycağızım diye okşayıp*
Korkınçıg emgek	*Müthiş acılar ......*
....	....
Emgenü tolganu igitip	*Eza cefa ile besleyip*
Emiglig meng üze igitding	*Meme aşı ile doyurdun;*
Erdini teg mening ögüçüm	*İnci gibi (değerli) anacığım*
Ermez	*Değil ....*
Yaragsız yavız edler	*Yaramaz, kötü nesneler*
Yaratıgı bolmış özkeyem	*Yapıcısı olmuş (bu) nefsim;*
Yantud utlı bilmedin	*Minnet, şükran bilmeden*
Yarçıladım ögüçüm[ke]	*Karşı geldim anacığıma.*

KAYNAK : Talât Tekin, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri),* Sayı:409, Ocak 1986, s.34.

Bezeklik'de bulunan bir duvar freskinde Uygur prensi (8.-9. yüzyıl)
Türk Dünyası Kültür Atlası, İstanbul 1997, s.66

TÖVBE DUASI

(......)
Munçulayu türe böge kılmışlarımın
Muntag yanglıg kamag türlüg yazuklarımın
Muna amtı aça yada ayıglarımın
Mung key kılu kşanti kılur men kılınçlarımın

Una amtı isig özümtin berü manu
Umug ınag yolçı yirçi bakşı tutunu
Ol yirtünçü yulalarınga arıg süzülü
Ugan erjiler üksüklerinte töpün yükünü

Üstünki ol kılıçlarımın ökünür men
Üküş telim yazuklarımın bilinür men
Özüm amtı açınur men yadınur men
Örtmez kizlemez yaşurmaz baturmaz men

Biligsizlig kılınçlarım öçzün alkınzun
Birtemledi arıg silig kitzün tarıkzun
Birle yana törçimeksiz itzün yokadzun
Bir ikinti üçünç yolı kşanti bolzun
(......)

(......)
Böylece toplayıp yapmış olduklarımı,
Bu türlü işlenmiş her türlü günahlarımı,
İşte şimdi aça yaya kötülüklerimi,
Pişman olup affını dilerim yaptıklarımın.

Ve işte şimdi, cân ü gönülden inanarak
Umut, destek, rehber hoca edinip
O dünya çerağlarına yürekten inanıp
Kudretli azizler önünde saygı ile eğilerek

Yukarki o amellerim için pişmanlık duyarım,
Hadsiz hesapsız günahlarımı itiraf ederim;
Kendim şimdi ifşa edip ortaya dökerim,
Örtmem, gizlemem, saklamam (ve) kapatmam.

Cahillik amellerim dinsin, ortadan kalksın.
Hepsi birden tamamiyle gitsin, dağılsın;
Bir daha görünmemek üzere yitsin, yok olsun;
Bir ikinci, üçüncü kez bağışlansın, affolunsun!
(......)

KAYNAK : Talât Tekin, İslâm Öncesi Türk Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri),* Sayı:409, Ocak 1986, s.24.

Altun Yaruk

Uygurcaya çevrilen, Budizmle ilgili bir başka kitap da Altun Yaruk'tur. Budizmin kutsal kitabı sayılan ve İslâmiyet öncesi Türk edebiyatının ünlü yapıtlarından sayılan bu kitap, Uygurların dinî inançlarını, dil zenginliğini ve ulusal özelliklerini göstermesi bakımından, bir çeviri olmasına rağmen kültürel değerlerimiz arasında sayılmaktadır.

"Altın Işık" anlamına gelen Altun Yaruk, Beşbalık kentinden Singu Seli Tutung adlı bir Uygur tarafından Çinceden Uygur Türkçesine çevrilmiştir. Çeviriden çok, bir adaptasyon olduğu belirtilen eser, Budizmin, yani Burkancılığın esaslarını ve Buda'nın hayatını anlatır.

Aslında düzyazı biçiminde yazılan Altun Yaruk içinde, pek çok manzum parça da bulunmaktadır.

Altun Yaruk'taki hikâyelerden "Şehzade ile Pars Hikâyesi"ndeki bazı bölümler manzumdur. Bu şiirlerden bazılarını ve olayın kısa bir özetini, bu döneme örnek olması açısından veriyoruz:

K A Y N A K L A R

- **Saadet Çağatay**, *Altun Yaruk'tan İki Parça*, Ankara 1945.
- **Saadet Çağatay**, *Türk Lehçeleri Örnekleri*, Ankara 1950.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, 5 cilt, İstanbul 1973.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.105.
- **Talât Tekin**, İslâm Öncesi Türk Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri)*, Sayı:409, Ocak 1986, s.34.
- **Ceval Kaya**, *Uygurca Altın Yaruk*, Ankara 1994.

"Şehzade ile Pars Hikâyesi"nden

Mahasatvi, kendini aç parsa yedirince yer gök sarsılır, büyük ve çok şiddetli bir deprem olur. Bunun üzerine Mahasatvi'nin büyük ağabeyi, ortanca kardeşine şöyle seslenir:

Yagız yir bütürü tepreyür	*Yağız yer tümden sarsılıyor,*
Ügüzler taglar birle kalısız	*Irmaklar, dağlar ile birlikte;*
Bulung yıngak kararıp	*Köşe bucak kararıp*
Ölez boltı kün tengri	*Sönüp gitti Gün Tanrı.*
Köktin tüşer tengridem	*Gökten düşüyor ilâhî*
Hua çeçekler bulgaşu	*Güller ve çiçekler ard arda;*
Odgurak erki inimizning	*Acaba (bunlar) kardeşimizin*
Et'özin titmek belgüsi	*Vücudunu feda işaretleri mi?*

Ağabeyinin bu sözlerini işiten ortanca kardeş, ona şöyle cevap verir:

Eşidtim men Mahasatvi'ning	*İşittim ben Mahasatvi'nin*
Sözlemiş çın savın	*Söylediği gerçek sözleri;*
Timinkiye körmişte	*Daha demin görünce*
Toruk küçsüz aç barsıg	*Zayıf, güçsüz aç parsı;*
Aç emgekke egirtip	*Açlık acısı ile kıvranıp*
Enükin yigeli kılmışın	*Eniklerini yemeye kalkıştığını.*
Anın sizindim inimke	*Bu yüzden şüphelendim kardeşimden:*
Et'özin titdi erki mü	*Vücudunu feda mı etti ki?*

Bunun üzerine ağabey-kardeş, aç parsı gördükleri yere giderler. Orada Mahasatvi'nin, pars tarafından parçalanıp yenildiğini görünce, cesedinin artan parçaları ve kemikleri başında yüksek sesle ağlayıp feryat ederler ve şunları söylerler:

Körkle kövşek tokılıg	*Güzel, nazik yapılı*
İnimiz erding küvez a	*Küçüğümüzdün, ey yiğit!*
Ögke kangka sevitmiş	*Anaya babaya sevdirmiş*
[İnimiz] erding kadaş a	*Küçüğümüzdün ey kardeş!*
Neçükin yana birgerü	*Ne için, hep beraber,*
Birlekiye ünüp üçegü	*Birlikte büyümüşken üçümüz,*
Negülüg titding özüngin	*Ne diye feda ettin kendini*
Bizni birle barmadıng	*Bizim ile varmadın?*
Ögümüz kangımız bizinge	*Anamız babamız bize*
Utru körüp ayıtsar	*Karşı çıkıp sorarsa,*
Biz ikegü negü tip	*Biz ikimiz ne deyip*
Ötünelim sözlelim	*Arz edelim, söyleyelim?*
Ol yig bolgay üçegü	*Yeğ olurdu üçümüz*
Birlekiye ölser biz	*Hep beraber ölsek biz;*
Neng bizinge kergeksiz	*(Şimdi) bize gereksiz*
Bu et'özümüz tirigi	*Bu vücudun dirliği!*

Bu arada anneleri Katun, korkunç bir rüya görürken, Mahasatvi'nin kendini aç parsa yedirmesi üzerine kopan şiddetli depremin de etkisiyle, dehşet içinde şunları söyler:

Negü erki tıltagı	*Nedir acep sebebi,*
Yagıç yir munçulayu tepreyür	*Yağız yer bunca sarsılıyor?*
Ügüzler köller yayılıp	*Irmaklar, göller taşıyor;*
Imgaçlar ırgalur	*Ağaçlar sallanıp duruyor?*
Kün tengrining yarukı	*Gün Tanrının ışığı*
Öngsüz boltı örtmiş teg	*Renksiz oldu, sönmüşçe;*
Közüm emigim tepreyür	*Gözüm, memem seğriyor*
Öngrekite öngişük	*Öncekinden farklıca.*
Okın yürekimke ursukmış teg	*Okla yürekten vurulmuşcasına,*
Sıkılur men emgekin	*Saklıyorum acıyla;*
Tolp et'özüm titreyür	*Tüm vücudum titriyor,*
İnçim idi belgürmez	*Rahat huzur yok bana.*
Tüşemiş ol tülümnüng	*Gördüğüm o rüyanın*
Yavız turur belgüsi	*Kötüdür alâmeti;*
Odgurak bar erki ertimlig	*Mutlak başa gelecek*
Artak yavız adalar	*Felâketler var gibi!*

Hükümdar ile eşi, en küçük oğulları Mahasatvi'nin kendini aç parsa yedirmiş olduğunu öğrendikten sonra olay yerine gelir, oğullarının oraya buraya saçılmış kemiklerini görünce akılları başlarından gidip bayılır ve yere yıkılırlar. Neden sonra kendilerine gelince feryat ve figan ile şu parçayı söylerler:

Ne ada erti atayım	*(Bu) ne felâket idi (ki) yavru(cuğum),*
Körklekiye ögüküm	*(Benim) güzel sevdiceğim,*
Ölmek emgek neçükin	*Ölüm acısı ne için*
Öngre kelip ertürdi	*Önce gelip erişti?*
Sintide öngre ölmekig	*Senden önce ölmeyi*
Bulayın ay künkiyem	*Bulsaydım, ey güneşim!*
Kormeyın erti munı teg	*Görmeseydim böyle (bir)*
Ulug açıg emgekig	*Büyük, acı kederi!*

Bundan sonra Katun, saçını başını yolarak, dövünüp yerde yuvarlanarak şu parçayı söyler:

Kim erti erki bıçtaçı	*Kim idi acep doğrayan*
Ögükkiyem et'özin	*Yavrucuğumun vücudunu?*
Öngi saçılıp yatur ay	*Saçılmış yatıyor, eyvah,*
Kalmış süngük yir sayu	*Kalan kemikleri yerlerde!*
Içgınmış men kençimin	*Yitirmişim körpemi,*
Sever amrak atayımın	*Sevgili aziz yavrumu;*
Busuşka emgekke basıtıp	*Acıya, kedere gömülüp*
Teprençsiz boltum ermez mü	*Bayılıp kaldım, değil mi?*
Kim erti erki ölürteçi	*Kim idi acep öldüren,*
Ögükkiyem çak sini	*Sevdiceğim, ah, seni?*
Tegürteçi munı teg	*Sokan (beni) böylesi*
Busuş kadgu emgekke	*Keder, kaygu (ve) derde?*
Katıg vajır ermez mü	*Sert yıldırım değil mi?*
Kim mening bu yürekim	*Benim bu yüreciğim*
Yarılıp bögsilip barmadın	*Yarılıp parçalanmadan*
Neçükin turur munı teg	*Nasıl duruyor böyle?*
Tülümte men belgülüg	*Düşümde ben, açıkça,*
Körtüm erti bu belgüg	*Görmüştüm alâmeti;*
İki emigim birgerü	*İki memem birlikte*
Tüpüre bıçılıp tüşedim	*Kökünden kesilmişti!*
Azıg tişim kongrulup	*Azı dişim sökülüp*
Tüşüp kelir boltı erti	*Çıkıp düşüyor idi;*
Körür ermiş men odgurak	*Görürmüşüm, besbelli,*
Bu emgekke tuşguka	*Bu derde uğramayı.*

Yana tüşedim muntada
Adın üç kökürçgen atayın
Laçın tokup üçegüni
Birisin kapıp iltür bolur

Amtı yitürdüm ang kiçigi
Sever amrak ögükümin
Yavlak belgü utlısı
İdi ezüg bolmadı

Yine gördüm, ayrıca,
Üç güvercin yavrusu;
Doğan vurdu üçünü,
Birini kapıp götürdü.

İşte yitirdim en küçüğü,
Sevgili, aziz yavrumu;
Şom alâmet, sonunda,
Hiç de yanlış çıkmadı!

KAYNAK : Talât Tekin, İslâm Öncesi Türk Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri)*, Sayı:409, Ocak 1986, s.36.

Bir Uygur duvar resminde Burkan'a adak vermekte olan bir alp (9.-11. yüzyıl).

Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Mayıs 1985

11-12. yy. İSLÂM KÜLTÜRÜ ETKİSİ ALTINDA GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

İslâmiyetin yayılmasıyla birlikte, 8. yüzyıldan itibaren Müslümanlığın etkisinde kalan Türklerin İslâmiyeti kabulü 10. yüzyılda gerçekleşmeye başladı. Nitekim Fergana ve Kâşgar yöresinde kurulan Karahanlı Devleti hükümdarı Satuk Buğra Han'ın 920 yılında Müslümanlığı kabul etmesi sonucu ilk Müslüman Türk devleti, Karahanlılar oldu.

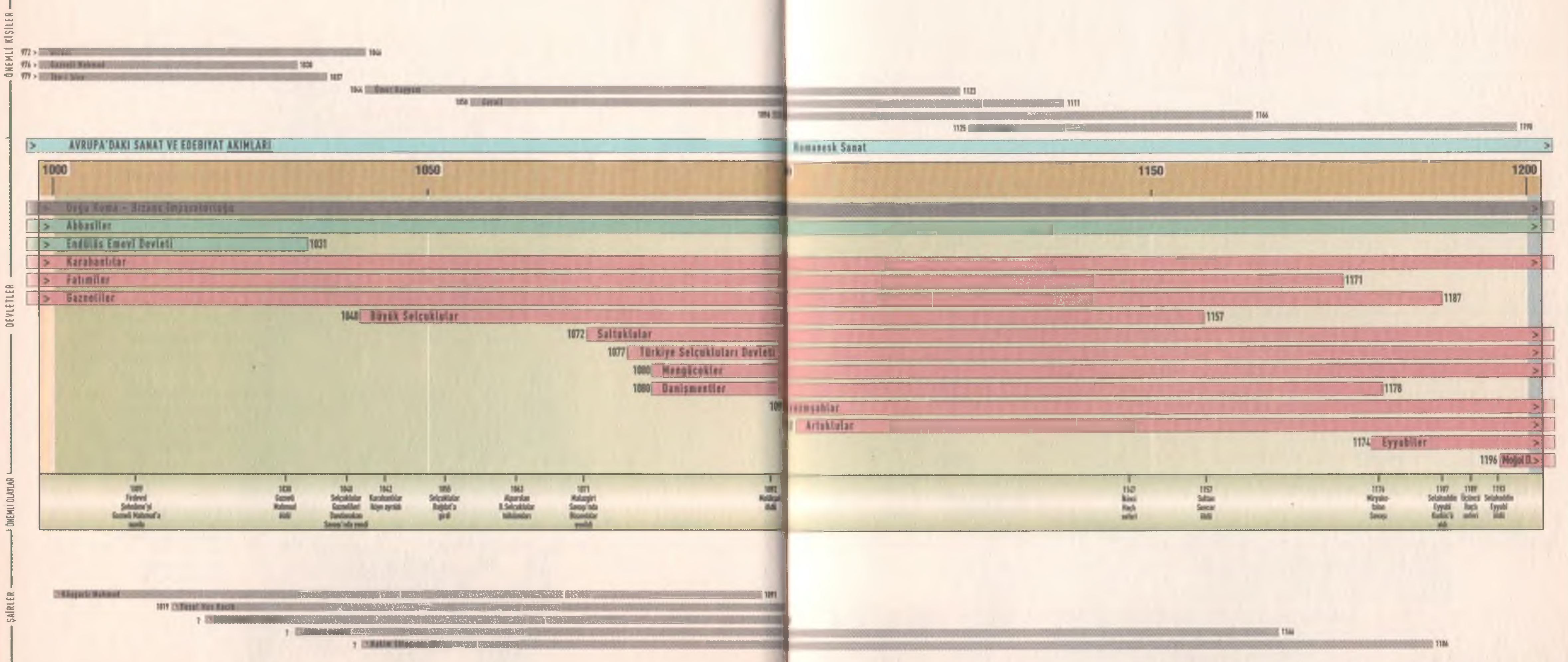
Müslüman olan Türkler, Kur'an okuyabilmeleri için Arapça öğrenmeye ve ardından da Arap alfabesini kullanmaya başladılar. Ancak, Türklerin İslâm kültürüne girmesinde Araplardan çok İranlıların etkisi oldu; İran ve Arap edebiyatının edebî türleri, nazım şekilleri ve aruz vezni, Türk edebiyatına girmeye, büyük merkezlerde İslâm kültürüyle yetişen Türkler, daha çok İran edebiyatı etkisinde bir Türk edebiyatı oluşturmaya başladı ve sonradan "Dîvân Edebiyatı" adını alacak bir tarzın temellerini attılar.

Bu arada, Arap-İran edebî kültüründen uzak kalan halk kitleleri arasında yaygın olan, eski ozanların temsil ettiği edebiyat ise, İslâmî bir ruha bürünüp yeni bir Halk Edebiyatı ve Saz Şiiri hâlinde devam etti. Ayrıca, bu iki kol arasında, hem geleneksel halk edebiyatından, hem de dîvân edebiyatından biçim ve öz açısından etkilenen "Tasavvufî Halk Edebiyatı" yanı sıra dinsel içerikli bir Tekke Edebiyatı oluştu.

Böylece İslâm kültürü etkisi altında gelişen Türk edebiyatı, nazım alanında; saz şiiri, tekke şiiri ve dîvân şiiri olarak üç koldan gelişti.

İslâm kültürü etkisinde gelişen Türk edebiyatının elde bulunan en eski eserleri, Karahanlılar dönemine aittir. Bu dönem Türkçesiyle yazılan eserlerden başlıcaları, Kâşgarlı Mahmud'un Divânü Lûgati't Türk, Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig (11. yüzyıl), Edib Ahmed Yüknekî'nin Atabetü'l-Hakayık ve Ahmed Yesevî'nin Dîvân-ı Hikmet'idir (12. yüzyıl).

KAYNAKLAR : **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.21; **M. Orhan Soysal**, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, İstanbul 2002, s.49; **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.191; **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.38.

Kâşgarlı Mahmud

(991 ? Barsgan – 1091 Kâşgar)

Yaşamı üstüne kesin ve ayrıntılı bilgi yoktur. Kâtip Çelebi'nin "Keşf-üz-Zünûn" adlı yapıtında, Mahmud bin Hüseyin bin Muhammed olarak adı geçen ve Barsganlı olduğu belirtilen Kâşgarlı Mahmud'un, Kutadgu Bilig yazarı Yusuf Has Hacib'in çağdaşı ve İslâm Türk Devleti'ni kuran Karahanlılar soyundan geldiği bilinmektedir. Son bilgilere göre, Karahanlı tahtı için yetiştirilen ve Doğu Karahanlıların hükümdarlar listesinde dokuzuncu sırada tahta geçmesi gereken bir prenstir. "Divanü Lûgati't Türk", yazarının anlattığına göre, 25 Ocak 1072'de Bağdat'ta yazılmaya başlandı; 10 Şubat 1074'te bitirildi. Abbasî halifelerinden Muktedi Billah'ın oğlu Ebü'l-Kasım Abdullah'a sunulan "Divanü Lûgati't Türk", Türkçenin ilk sözlüğü, ilk dilbilgisi kitabı olarak kabul edilmektedir. Kâşgarlı Mahmud, eserini Bağdat'ta halifenin oğluna sunduktan birkaç yıl sonra Kâşgar'a 45 km uzaklıktaki Opal Köyü'ne döndü. Köyüne geldiğinde 89 yaşında olan Kâşgarlı Mahmud, kendi adını taşıyan medresede 8 yıl hocalık yaptıktan sonra 97 yaşında vefat etti ve medresesinin yanına gömüldü.

Dîvanü Lûgati't Türk'ten iki sayfa.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 7. Cilt, İstanbul 1992, s.3237

Divanü Lûgati't Türk : Araplara Türkçe öğretmek ve Türkçenin zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazılan bu sözlük, Türk tarihi, coğrafyası, folkloru, mitolojisi ve halk edebiyatı üzerine çok değerli bilgileri içermektedir. Eserde alfabetik sırayla yazılmış 7500 kadar Türkçe sözcüğün karşılıkları verilmiş ve Türk illeriyle Türk boylarının dilleri tanıtılmıştır. Eser Arapça olmakla birlikte, içinde halk dilinden ve edebiyatından alınmış çok sayıda kelime, deyim, atasözü ve şiir örnekleri bulunmaktadır. Kâşgarlı Mahmud, Türkçe kelimelerin Arapça karşılıklarını verdikten sonra bunları açıklamak amacıyla bir atasözü, manzum bir parça, dörtlük veya beyit zikreder. Prof.Dr. Talât Tekin'in belirttiğine göre, kitapta örnek olarak alınan atasözlerinin sayısı 289, manzum parçalardaki toplam dize sayısı ise 764'tür. Eser bu özelliğiyle zengin ve eşsiz bir eski Türk şiiri antolojisidir. Kâşgarlı Mahmud, bu eserinde hiçbir şiiri bütün olarak vermemiştir. Her dörtlük, başka bir kelimenin örneği olarak verilmektedir. Bu nedenle M. Fuad Köprülü'den başlayarak yerli ve yabancı birçok araştırmacı, benzerlik gösteren dörtlükleri birleştirme denemesine girmişlerdir. Bir kısmı hece, bir kısmı da aruz vezniyle yazılmış bu şiirlerin bir bölümü İslâmiyetten önceki Türk halk şiirinin en eski örnekleridir. Ayrıca kitapta yer alan haritanın, ilk Türk dünyası haritası olduğu belirtilmektedir. "Divanü Lûgati't Türk"ü ilk kez Ali Emîri Efendi bularak, dönemin sadrazamı Talat Paşa'ya sunmuş; transkripsiyonu ve okunuş tespitini Ahmet Caferoğlu, çevirisini Kilisli Rifat Bey yapmış, ilk olarak 3 cilt hâlinde basılmıştır (1915-1917). Cumhuriyetten sonra, Besim Atalay çevirisiyle Türk Dil Kurumu tarafından (1939-1943) 4 cilt olarak yayımlanan Divanü Lûgati't Türk'ün tek yazma nüshası İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Cilt 3, İstanbul 1986, s.118.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.24.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 9, İstanbul, s.446.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt 1, İstanbul 1973, s.127.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.20.
- **Necla Pekolcay**, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul 1981
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul 1982, s.392.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul 1977-1998, s.353.
- *Türk Dili Dergisi, Divanü Lûgat-it-Türk Özel Sayısı*, s.253. 1 Ekim 1972.
- *Dîvânü Lûgati't-Türk, Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 1999
- **Nihat Sami Banarlı**, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1974.
- *Türk Dünyası El Kitabı*, Cilt 3, Ankara 1998
- **Talât Tekin**, *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*, Ankara 1989.
- **Şükrü Kurgan**, *İzahlı Eski Metinler Antolojisi*, Ankara 1943, s.18.
- **Kemal Bek**, *Metin İncelemeleriyle Sözlü Yazın Dönemi'nden Tanzimat Dönemi'ne Eski Türk Yazını*, İstanbul 2001
- *Divanü Lûgat'it Türk Tercümesi*, Çeviren: Besim Atalay, 4 Cilt, (4 Basım), Ankara 1998.

Kâşgarlı Mahmud'un Kâşgar yakınlarındaki Azık köyündeki türbesi. (Fotoğraf : Muzaffer Maden)

Divânü Lûgati't Türk, *Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 1999, s.139

I

ALP ER TONGA SAGUSU

Alp Er Tonga öldi mü		*Alp Er Tonga öldü mü?*
Isız ajun kaldı mu		*Kötü dünya kaldı mı?*
Ödlek öçin aldı mu		*Felek öcün aldı mı?*
Emdi yürek yırtılur	(I/41)	*Şimdi yürek yırtılır.*
Ödlek yarag közetti		*Felek fırsat gözetti,*
Ogrı tuzak uzattı		*Gizli tuzak kurdu,*
Begler begin azıttı		*Beyler beyini şaşırttı;*
Kaçsa kalı kurtulur	(II/234)	*Kaçsa nasıl kurtulur?*
Ödlek küni tavratur		*Felek günleri çabuk geçer,*
Yalnguk küçin kevretür		*İnsanın gücünü söndürür,*
Erdin ajun sevritür		*Dünyadaki insanları azaltır,*
Kaçsa takı ertilür	(II/335)	*Ne kadar kaçsa er ölür.*
Ögreyüki mundag ok		*Feleğin âdeti böyle,*
Munda adın tıldag ok		*Gayrısı hep bahane,*
Atsa ajun ograp ok		*Dünya gelip ok atsa*
Taglar başı kertilür	(I/160)	*Dağlar başı kertilir.*
Begler atın argurup		*Beyler atlarını yordular,*
Kadgu anı turgurup		*Kaygıdan zayıf düştüler,*
Mengzi yüzi sargarıp		*Betler benizler öyle sarardı ki,*
Körküm angar türtülür	(I/486)	*Sanki yüzlerine safran sürüldü.*
Ulşıp eren börleyü		*Uludu erkekler kurt gibi,*
Yırtıp yaka urlayu		*Bağırıp yırttılar yaka,*
Sıkrıp üni yurlayu		*Islık gibi ses çıkarıp feryat ettiler,*
Sıgtap közi örtülür	(I/188)	*Yaştan gözler örtülür.*
Könglüm içün örtedi		*Gönlüm içini yaktı,*
Yatmış başıg kartadı		*Yatmış yarayı kaşıdı,*
Keçmiş ödüg irtedi		*Geçmiş günü aradı;*
Tün kün keçip irtelür	(I/245)	*Geçmiş günler aranıyor.*
Ödlek arıg kevredi		*Zamâne hep bozuldu,*
Yunçıg yavuz tavradı		*Zayıf, tembel güçlendi,*
Erdem yeme savradı		*Erdem yine azaldı,*
Ajun begi çertilür	(III/41)	*Dünyanın beyi yok olur.*
Bilge bögü yunçıdı		*Bilge bilginler yoksul oldu,*
Ajun atı yençidi		*Dünya atı azgın oldu,*
Erdem eti tınçıdı		*Erdem eti çürüdü,*
Yerge tegip sürtülür	(III/303)	*Yere değip sürükleniyor.*

KAYNAK : *Divanü Lûgat'it Türk Tercümesi*, Çeviren: Besim Atalay, 4 Cilt, (4.Basım), Ankara 1998 (Dörtlüklerin yanında hangi cilt ve sayfada yer aldığı belirtilmiştir).

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Kâşgarlı Mahmud'un türbesindeki sandukası.
Tarih ve Medeniyet Dergisi, Sayı 33, Aralık 1996, s.59

Divânü Lûgati't-Türk'ün mukaddimesi (Millet Kütüphanesi)

Ali Püsküllüoğlu, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.446

II

BAHAR

Kar buz kamug erüşdi *Taglar suvı akışdı* *Kökşin bulıt örüşdi* *Kayguk bolup egrişür*	(I/186)	*Karlar ve buzlar hep eridi,* *Dağ suları aktı,* *Mavi bulutlar belirdi,* *Kayık gibi salınır.*
Keldi esin esneyü *Kadka tükel esneyü* *Kirdi budun kasnayu* *Kara bulıt kükreşür*	(II/223)	*Eserek geldi rüzgâr,* *Tıpkı tipiye benzer,* *Halk üşüyüp ürperir,* *Kara bulut kükreşir.*
Ay kopup evlenüp *Ak bulıt örlenüp* *Bir bir üze öklünüp* *Saçlıp suvı engreşür*	(I/257)	*Ay kopup hâlelendi,* *Ak bulut yücelendi,* *Üst üste kümelendi,* *Saçılıp suyu inleşir.*
Ördi bulıt ıngraşu *Aktı akın müngreşü* *Kaldı budun tanglaşu* *Kükrer takı mangraşur*	(III/398)	*Bulutlar inleyerek yükseldi,* *Aktı seller şarıldayarak,* *Kaldı millet şaşırarak;* *Bulutlar gürler bağrışır.*
Kaklar kamug kölerdi *Taglar başı ilerdi* *Ajun tını yılırdı* *Tü tü çeçek çerkeşür*	(I/179)	*Bütün sular kabardı,* *Dağlar başı belirmeye başladı,* *Dünyanın nefesi ısındı,* *Bin bir çiçek dizilir.*
Kulan tükel komıttı *Arkar sukak yumıttı* *Yaylag tapa emitti* *Tizik turup segrişür*	(I/214)	*Yaban eşeklerinin hepsi coştu,* *Yaban geyikleri toplaştı,* *Yayla taraf koşuştu,* *Sıra sıra zıplıyorlar.*
Alın töpü yaşardı *Urut atın yaşurdı* *Kölning suvın küşerdi* *Sıgır buka mengreşür*	(II/79)	*Dağlar tepeler yeşerdi,* *Kuru otlar çimerdi,* *Gölün suyu kabardı,* *Sığır boğa böğrüşür.*
Koçngar teke seçildi *Saglık sürüg koşuldı* *Sütler kamug yuşuldı* *Oglak kuzı yamraşur*	(III/102)	*Koçlar tekeler seçilip ayrıldı,* *Sağmal sürü koşuldu,* *Sütler akışıp durdu,* *Oğlak kuzu karışır.*
Yaşın atıp yaşnadı *Tuman turup tuşnadı* *Adgır kısır kişnedi* *Ögür alıp okraşur*	(I/235)	*Şimşek çakıp parladı,* *Sisler kalkıp dağıldı,* *Aygır kısrak kişnedi,* *Kısraklarını yanına alıp bağrışır.*
Yılkı yazın atlanur *Otlap anın etlenür* *Begler semüz atlanur* *Sevnüp ögür ısrışur*	(I/285)	*Yılkı baharda at olur,* *Yiyip otlayıp etlenir,* *Beyler semiz atlara biner,* *Sevinçten taylar ısrışır.*

Yagmur yagıp saçıldı
Türlüg çeçek suçuldı
Yinçü kabı açıldı
Çından yıpar yugruşur (II/122)

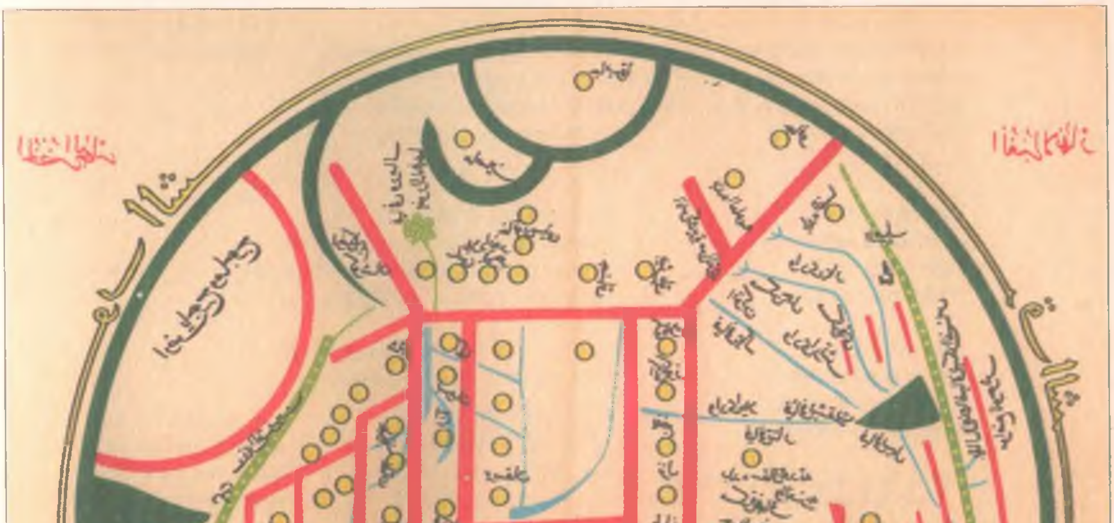
Tegme çeçek öküldi
Bukuklanıp büküldi
Tügsin tügün tügüldi
Yargalı mat yörkeşür (I/437)

KAYNAK : *Divanü Lügat'it Türk Tercümesi*, Çeviren: Besim Atalay, 4 Cilt, (4.Basım), Ankara 1998 (Dörtlüklerin yanında hangi cilt ve sayfada yer aldığı belirtilmiştir).

Yağmur yağıp saçıldı,
Türlü çiçek açıldı,
İnci kabı açıldı,
Sandal ve misk kokusu karışır.

Bütün çiçekler yığıldı,
Tomurcuklanıp büküldü,
Düğüm düğüm sarıldı,
Açılıp birbirine sarmaşır.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Divânü Lûgati't Türk'teki Dünya haritası.
Türk Dili Dergisi, Divanü Lügat-it-Türk Özel Sayısı, s.253, 1 Ekim 1972.

III

YAZ VE BAHAR TASVİRİ

Yay baruban erküzi
Aktı akın munduzı
Toğdı yaruk yulduzu
Tingle sözüm külgüsüz

Bahar gelirken kar ve buz suları
Coşkun sellerle aktı.
Parlak Tan yıldızı doğdu.
Sözümü gülmeden dinle.

Türlük çeçek yerildi
Barçın yadım kerildi
Uçmak yeri körüldi
Tumluğ yana kalgüsüz

Türlü çiçekler açıldı.
Çimene ipek yaygılar yayıldı.
Cennet eli göründü.
Artık kış gelmeyecek.

Kurt kuş kamuğ tirildi
İrlik tişi tirildi
Ögür alıp tarıldı
Yinka yene kirgüsüz

Kurtlar, kuşlar canlandı.
Erkek-kadın toplandı.
(Bunlar) sürülerini alıp dağıldılar.
Artık (ağıla) girmeyecekler.

Yay körkünge inanma
Suvlar üze tayanma
Esizlikin anunma
Tilde çıkar edgü söz
....

Baharın güzelliğine inanma.
Suya bel bağlamak olmaz.
Kötülük etmeye hazırlanma.
Dilinden güzel sözler çıksın.
....

Tümen çeçek tizildi
Bükünden ol yazıldı
Öküş yatıp üzüldi
Yirde kopa adrışur

Binlerce çiçek dizildi.
Tomurcuklarından yarıldı (yayıldı).
(Kış uykusunda) çok yatmaktan sıkıldılar.
Yerden biter bitmez ayrılıyorlar (açılıyorlar).

Kızıl sarığ arkaşıp
Yipkin yaşıl yüzkeşip
Bir bir kerü yürkeşip
Yalnguk anı tanglaşur

Kızıl, sarı çiçekler art arda çıkıyorlar.
Yeşil menekşe de yüze çıkıyor.
Birbirlerine sarılıyorlar.
İnsan buna hayran olur.

KAYNAK : Şükrü Kurgan, *İzahlı Eski Metinler Antolojisi*, Ankara 1943, s.18.

Kâşgarlı Mahmud'un mezarı hakkında bilgi veren vakfiyesinden bir sayfa.

Divânü Lûgati't-Türk, *Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 1999, s.134

IV

Bulnar mini öles köz	*(O) baygın göz(ler) beni avlıyor*
Kara mengiz kızıl yüz	*(Ve üzerinde) kara benler (bulunan o) pembe yüz (beni tutsak ediyor).*
Andın tamar tükel tuz	*Bütün güzellik(ler) ondan damlıyor (sanki);*
Bulnap yana ol kaçar	*(Beni) tutsak ediyor, sonra da kaçıp gidiyor!*
Avlap meni koymangız	*Beni avlayıp bırakmayın, (ne olur)!*
Ayık ayıp kaymangız	*Söz verip sözünüzden caymayın!*
Akar közüm uş tengiz	*Gözlerim(den) deniz gibi (yaşlar) akıyor işte;*
Tegre yöre kuş uçar	*(Öyle ki akan gözyaşlarımın) çevresinde kuşlar uçuşuyor!*
Yıglap udu artadım	*(Beni bırakıp giden sevgilimin) ardından ağlayıp mahvoldum.*
Bagrım başın kartadım	*Bağrımın (kapanmış olan) yarasını (yeniden) deştim*
Kaçmış kutug irtedim	*Ve kaçıp gitmiş olan mutluluğu aradım durdum.*
Yagmur kipi kan saçar	*(Gözlerim) yağmur gibi kan(lı yaşlar) saçıyor (şimdi).*
Yüknüp manga imledi	*(Sevgilimin hayali beni görünce) eğilip bana işaret etti;*
Közüm yaşın yamladı	*(Kendini göstermekle) gözlerimin yaşını silmiş*
Bagrım başın emledi	*Ve bağrımın yarasını tedavi etmiş oldu.*
Elkin bolup ol keçer	*(Ne yazık ki sonra) bir konuk gibi geçti gitti.*

KAYNAK : Talât Tekin, *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*, Ankara 1989, şiir XXVIII

V

Üdig mini komıttı	*Aşk beni coşturdu ve heyecanlandırdı;*
Sakınç manga yumıttı	*Dert bana (geldi ve bende) toplandı.*
Könglüm angar emitti	*Gönlüm o (güzel)e meyletti;*
Yüzüm meni(n)g sargarur	*Yüzüm (o yüzden) sararıyor.*
Könglüm angar kaynayu	*Gönlüm ona (karşı coşuyor ve ona) kaynıyor;*
İçtin angar oynayu	*(Çünkü, evin) içinde onunla oynaşıyorum.*
Keldi manga boynayu	*Bana (çalımla, kurumla), mağrur (bir şekilde) gelmişti;*
Oynap meni argarur	*(Benimle) oynaşıp sevişerek beni yordu (ve mecalsiz bıraktı).*
Bardı közüm yarukı	*Gözümün nuru (sevgilim beni bırakıp gitti).*
Aldı özüm konukı	*(Giderken) bedenimin konuğunu (yani) canımı (da birlikte) alıp götürdü.*
Kanda erinç kanı-kı	*Acaba (şimdi) o nerdedir? Nerde ki?*
Emdi üdm odgarur	*Beni uykudan uyandırıyor (ve uykumu kaçırıyor).*
Kördi meni emleyü	*(Sevgilim) beni gördü ve tedavi etti;*
Baktı manga imleyü	*Bana baktı ve (beni) selâmladı.*
Kaldım köngül tumlıyu	*(Ben onun aşkı ile) gönlü soğumuş ve donmuş (olarak) kaldım.*
Kadgu meni torgurur	*Kaygı ve keder beni zayıflatıyor, (yiyip bitiriyor).*

KAYNAK : Talât Tekin, *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*, Ankara 1989, şiir XXIX.

Yusuf Has Hacib

(1019 ? – ?, ?)

Karahanlılar döneminde Balasagun'da (Kırgızistan) yaşadı. İyi bir eğitim gördü. Arapça ve Farsça öğrendi. Elli yaşını geçince Kâşgar'a geldi. Ünlü yapıtı "Kutadgu Bilig"i 1070 yılında Kâşgar'da tamamlayarak, Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a (Hasan bin Süleyman) sundu. Şairin gücünü değerlendiren hükümdar, Yusuf'a "Has Hacib" (Baş Mabeynci) unvanını verdi. Yusuf Has Hacib'in bilim dallarıyla edebiyatları izlediği, askerî zümreyle ilgisi olmadığı, Farabî'nin yapıtlarıyla çok sıkı bir yakınlık kurduğu kabul edilir. Şair, Orta Asya'da iç çatışmaların arttığı yıllarda ahlâk kurallarının yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyarak, geçmiş günlerdeki "ideal" toplumun ortaya konması yoluyla, kendi dönemini eleştirdiği eserinde Türkçe yazmaya özen göstermiştir.

Kutadgu Bilig'in Viyana nüshasındaki "Bahar" şiirinin başlangıç bölümü.

A. Dilaçar, *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Ankara 1972, s.46.

Kutadgu Bilig: Didaktik mesnevî biçiminde, Doğu (Hakaniye) Türkçesi ile yazılmış olup 6645 beyittir. Önce Uygur harfleriyle yazılmıştır. "Kutlu Olma Bilgisi" ya da "Saadet Veren Bilgi" anlamına gelir. İnsana, her iki dünyada mutluluğa erişmesi için izlemesi gereken yolu göstermek amacıyla kaleme alınmıştır. Yazar, eserinde, ideal bir insanın ve devletin nasıl olması gerektiğini, yöneten ve yönetilenlerin görevlerini ayrıntılarıyla işler; dinden felsefeye, görgü kurallarından spor ve edebiyata, pek çok konuyu ele alır. Yalnız bir ahlâk kitabı değil, ansiklopedik nitelik taşıyan geniş kapsamlı bir düşünce eseri olan Kutadgu Bilig, dört kavramı temsil eden dört şahsın karşılıklı konuşmaları üzerine kurulmuştur. Hükümdar Kün Togdı "adalet", vezir Ay Tuldı "baht", vezirin oğlu Ögdilmiş "akıl", vezirin kardeşi Odgurmuş "akıbet" kavramlarını temsil etmektedir. Yazar, kendi düşüncelerini sorulu-yanıtlı münazara biçiminde dile getirmiştir. Viyana nüshası, Kahire nüshası ve Fergana nüshası adlarıyla anılan üç nüshası bulunan eserin Reşid Rahmeti Arat tarafından yapılan karşılaştırmalı basımı ve tıpkıbasımları Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmıştır (1947, 1959).

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Cilt 1, İstanbul 1986, s.132.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.21.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul 1982, s.1238.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 6 s.16, Cilt 8 s.617, İstanbul 1977-1998.
- **Reşid Rahmeti Arat**, *Kutadgu Bilig*, I. Metin, Ankara 1979.
- **Reşid Rahmeti Arat**, *Kutadgu Bilig*, II. Çeviri, Ankara 1994.
- **A. Dilaçar**, *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Ankara 1972.
- **Fikri Silahdaroğlu**, *Günümüz Türkçesi ile Kutadgu Bilig Uyarlaması*, Ankara 1996.
- **Yusuf Has Hacib**, *Kutadgu Bilig*, (Hazırlayan: Yaşar Çağbayır), Ankara 2001.
- **Yusuf Has Hacib**, *Kutadgu Bilig*, (Kahire Nüshası), (Tıpkıbasım), Ankara 1993.
- **Şükrü Kurgan**, *İzahlı Eski Metinler Antolojisi*, Ankara 1943, s.87.
- **Kemal Bek**, *Metin İncelemeleriyle Sözlü Yazın Dönemi'nden Tanzimat Dönemi'ne Eski Türk Yazını*, İstanbul 2001, s.95.

Soldan sağa: Kutadgu Bilig'in W. Radloff'un yayımladığı Uygur harfleriyle dizilmiş nüshasından bir sayfa, Viyana nüshasından bir sayfa, A. Vambéry'nin yayımladığı Uygur harfleriyle dizilmiş nüshasından bir sayfa

A. Dilaçar, *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Ankara 1972, s.41., s.42, s.43.

I

YARUK YAZ FASLIN ULUG BUGRA HAN ÖGDİSİN AYUR	*PARLAK BAHAR MEVSİMİNİ VE BÜYÜK BUĞRA HAN'IN METHİNİ SÖYLER*
togardın ese keldi öngdün yili ajun itgüke açtı uştmah yolı	*Şarktan bahar rüzgârı eserek geldi; Dünyayı süslemek için, cennet yolunu açtı.*
yağız yir yıpar toldı kafur kitip bezenmek tiler dünya körkin itip	*Kâfur gitti, kara toprak misk ile doldu; Dünya süslenip bezenmek istiyor.*
irinçig kışıg sürdi yazkı esin yaruk yaz yana kurdı devlet yasın	*Bahar rüzgârı eziyetli kışı sürüp götürdü; Parlak yaz tekrar saadet yayını kurdu.*
yaşık yandı bolgay yana ornınga balık kudrukından kozı burnınga	*Güneş, balık-kuyruğundan (hût), Kuzu-burnuna (hamel) kadar olan yerine tekrar döndü.*
kurımış yığaçlar tonandı yaşıl bezendi yipün al sarıg kök kızıl	*Kurumuş ağaçlar yeşiller giyindi; Tabiat mor, al, yeşil ve kızıl renklerle süslendi.*
yagız yir yaşıl torku yüzke badı hıtay arkışı yadtı tavğaç edi	*Kara yeryüzüne yeşil ipek bağladı; Hıtay kervanı da bunun üstüne Çin kumaşı yaydı.*
yazı tag kır oprı töşendi yadıp itindi kolı kaşı kök al kedip	*Düzlükler, dağlar, sahralar ve ovalar bunu yayıp, döşendiler; Vadiler ve yamaçlar, al ve yeşil giyerek süslendiler.*
tümen tü çiçekler yazıldı küle yıpar toldı kafur ajun yıd bile	*Binlerce çiçek gülerek açıldılar; Dünya, misk ve kâfur kokusu ile doldu.*
şaba yili koptı karanfil yıdın ajun barça bütrü yıpar burdı kin	*Karanfil kokulu bahar rüzgârı esti; Dünyanın her tarafı misk ve anber kokusu ile doldu.*
kaz ördek kuğu kıl kalıkıg tudı kakılayu kaynar yokaru kodı	*Kaz, ördek, kuğu ve kıl-kuyruk fezayı doldurdu; Bağrışarak, bir yukarı-bir aşağı, kaynaşıyorlar.*
kayusı kopar kör kayusı konar kayusı çapar kör kayu suv içer	*Bak, biri kalkıyor, biri konuyor; Biri yüzüyor, biri su içiyor.*
kökiş turna kökte ünün yangkular tizilmiş titir teg uçar yilkürer	*Kökiş ve turnalar gökte yüksek sesle bağrışıyor; Dizilmiş deve katarı gibi, uçup kanat çırpıyorlar.*
ular kuş ünin tüzdi ünder işin silig kız okır teg köngül birmişin	*Keklik, sesine bir âhenk vererek, eşine sesleniyor; Sanki güzel bir kız, gönül verdiğini çağırıyor.*
ünin ötti keklik küler katgura kızıl agzı kan teg kaşı kap kara	*Keklik yüksek sesle öttü, sanki gülmekten katılıyor; Ağzı kan gibi kızıl, kaşı simsiyah.*
kara çumguk ötti sıta tumşukın üni oglagu kız üni teg yakın	*Kara çumguk, mızrak gibi gagası ile ötüyor; Sesi, nazlı bir kızın sesi gibi, cana yakın.*
çiçeklikte sandvaç öter ming ünün okır surı ibri tünün hem künün	*Çiçek bahçesinde bülbül binlerce nağmeyle ötüyor, Sanki gece-gündüz Mezâmir okuyor.*
elik külmiz oynar çiçekler öze sıgun muygak agnar yorır tip keze	*Karacalar, dişi-erkek, çiçekler üzerinde oynuyor; Geyikler, dişi-erkek, sıçrayıp oynayarak koşuşuyorlar.*
kalık kaşı tügdi közi yaş saçar çiçek yazdı yüz kör küler katgurar	*Gök kaşını çattı, gözünden yaş serpiliyor; Çiçek yüzünü açtı, bak, gülmekten katılıyor.*

bu ödte ajun öz özinge bakıp *küvenip sevinip edinge bakıp*	*Bu esnada dünya kendine şöyle bir baktı;* *Sevinip övünerek, hazinesini gözden geçirdi.*
iletü manga açtı dünya sözin *ayur körmedingmü bu hakan yüzin*	*Gözü bana ilişince, söze başladı ve şöyle dedi:* *–Sen bu hakanın yüzünü görmedin mi?*
udır erding erse tur aç emdi köz *eşitmeding erse eşit minde söz*	*Uyuyorsan şimdi kalk, gözünü aç;* *İşitmediysen, şimdi benim sözümü dinle.*
tümen yılda berü tul erdim tulas *bu tul tonı suçlup örüng kedtim as*	*Binlerce yıldan beri dul idim, benzim solmuştu;* *Şimdi bu dul elbisesini çıkarıp, beyaz kakımdan gelinlikler giydim.*
bezendim begim boldı hakan ulug *ötündüm munu kolsa canım yulug*	*Süslendim, çünkü ulu hakan eşim oldu;* *Dileğim budur: o isterse, canım feda olsun.*
bulıt kökredi urdı nevbet tugı *yaşın yaşnadı tarttı hakan tugı*	*Gök gürledi, nevbet davulunu vurdu;* *Şimşek çaktı, hakanın tuğunu çekti.*
biri kında çıktı sunup il tutar *biri küsi çavı ajunka yeter*	*Biri kınından çıkınca, ona memleketler sunar;* *Biri nam ve şöhretini dünyaya yayar.*
ajun tuttı tavgaç ulug bugra han *kutadsu atı birsü iki cihan*	*Büyük Tabgaç Buğra Han dünyaya hâkim oldu;* *Adı kutlu olsun, Tanrı onu her iki cihanda aziz etsin.*
ay din izzi devletka naşir muin *ay milletka tac ey şeriatka din*	*Ey dinin izzeti, ey devletin yaratıcısı,* *Ey milletin tacı, ey şeriatın hadimi.*
bayat birdi barça tilemiş tilek *bayat ok bolu birsü arka yülek*	*Tanrı bütün dileklerini verdi;* *Bundan sonra da Tanrı daima sana destek olsun.*
ay dünya cemali uluğlukka körk *ay mülketka nur ay yayıg kutka örk*	*Ey dünyanın süsü, ey ululuğun ziyneti,* *Ey saltanatın nuru, ey dönek huylu saadetin bağını elinde tutan,*
bolu birdi evren ilig birdi taht *tuta birsü tengri bu taht birle baht*	*Devran, sana memleket ve taht verdi;* *Tanrı, bu taht ile bahtını daim etsin.*
ajun tındı ornap bu hakan öze *anın ıdtı dünya tanguklar tüze*	*Hakan tahta oturunca, dünya huzur buldu;* *Bundan dolayı dünya ona şahane hediyeler gönderdi.*
esirdin keligli kalık kuşları *kayu ray-i hindi kayu kayşarı*	*Esirden gelen sema kuşları,* *Kimi rây-i hindî, kimi kayserî;*
öger atın ündep ünin türtüşüp *küvenç birle avnur sevinçke tuşup*	*Ötüşleri ile yarış ederek,* *Adını anıp, sevinç ve huzur içinde onu överler.*
bu türlüg çiçek yirde munça bediz *yazı tag kır oprı yaşıl kök mengiz*	*Yerde bin bir çiçek, bin bir manzara,* *Düzlük, dağ, sahra, vadi, yeşil ve mavi renklerle örtülmüş.*
kayusı yıdı birle tapnur tapug *kayu körk mengiz birle açtı kapug*	*Kimi kokusu ile kulluk eder;* *Kimi güzelliği ile harîmine girer.*
kayusı elig sundı tütsüg tutar *kayu büvkirer kin ajun yıd kopar*	*Kimi elini uzatır; buhurdan sunar;* *Kimi misk saçar ve dünya, güzel kokular ile dolar.*
kayusı togardın tutar ming tanguk *kayusı batardın tapugçı anuk*	*Kimi doğudan binlerce armağan sunmaktadır;* *Kimi batıdan hizmetine koşmaktadır.*
tapugka kelip kut kapugda turur *kapugda turuglı tapugda turur*	*Saadet, hizmet için gelmiş, kapıda durur,* *Kapıda duran, kulluk için durur.*
bu yanglıg topugka itindi ajun *yagı boynı egdi kötürdi özün*	*Dünya kulluk için böyle hazırlandı;* *Düşman boyun eğdi, ortadan kayboldu.*
ajunda çavı bardı hakan küsi *körümegli közlerde kitti usı*	*Hakanın nâmı, şânı dünyaya yayıldı;* *Onu göremeyen gözlerin uykusu kaçtı.*

ajun inçke tegdi tüzüldi törü törü birle atın kopurdı örü	*Dünya asayişe kavuştu ve nizam kuruldu; O, adını kanunla yükseltti.*
akı suretin kim köreyim tise kelip körsü hakan yüzini usa	*Kim cömert yüzü görmek isterse, Gelsin, hakanın yüzünü görsün.*
cefasız vefalıg tilese kutun yüzi kör kılıncı vefa ol bütün	*Kim mes'ut, kimseyi incitmeyen ve vefakâr birini görmek dilerse, Onun yüzünü görsün; onun her işi vefadır.*
asıg kolsa barça özüng yassızın berü kel tapug kıl köngül bir ısın	*Zarar görmeden, kendine hep fayda sağlamak dilersen, Beri gel, hizmet et, gönül ver, ısın.*
tüzün kılkı alçak bagırsak köngül köreyin tise kel munı kör amul	*Asil, alçakgönüllü, şefkatli ve yumuşak huylu bir kimse görmek istersen, Gel, onu gör ve gönül rahatına kavuş.*
ay edgü kılınç aşlı edgü urug ajun kalmasunı sizingsiz kurug	*Ey iyi huylu ve asil soylu hakan, Dünya senden mahrum kalmasın.*
bayat birdi devlet ay terken kutı anıng şükri kılgu okıp ming atı	*Ey devletli hükümdar, Tanrı sana saadet verdi; Adını bin kere zikrederek, ona şükür lâzımdır.*
idi kiçki söz ol meselde kelir ata ornı atı oğulka kalır	*Çok eski bir atasözü vardır: Babanın yeri ve adı oğula kalır.*
ata ornı kaldı atı ma bile adın ma takı bolsu ming ming ula	*Babanın yeri, adı ile birlikte, sana kaldı; Bunlara daha başka binlercesi eklensin.*
talu neng tanguk tuttı ming ming elig munu kıl tangukı kutadgu bilig	*Binlerce el, hediye olarak, ona çok nadide şeyler sundu; İşte sen de bu Kutadgu Bilig'i hediye et.*
olarnıng tangukı kelir hem barır mening bu tanguk boldı mengü kalır	*Onların hediyesi gelir, geçer; Bu benim hediyem ise, ebedî kalır.*
neçe tirse dünya tüker alkmur bitise kalır söz ajun tezginür	*Dünya malı ne kadar toplanırsa toplansın, tükenir, biter; Söz kaleme alınırsa, kalır, dünyayı dolaşır.*
kitabka bitindi bu hakan atı bu at mengü kaldı ay terken kutı	*Bu hakan adı kitaba geçti; Ey devletli hükümdar, bu ad, ebedî kaldı.*
ya rab üste devlet tükel kıl tilek kamug işte bolgıl sen arka yülek	*Ey Rabbim, sen onun şansını artır; Bütün dileklerini yerine getir, her işinde arka ol, destek ol.*
severin esen tut yagısın kötür sevinçin tolu tut sakınçın kotur	*Onun sevdiklerini sağlıklı kıl, düşmanını yok et; Sevincini daim kıl, kederini ortadan kaldır.*
yaga tursu yagmur yazılsu çiçek kurımuş yıgaçtın salınsu küjek	*Yağmur yağmakta devam etsin, çiçekler açılsın; Kurumuş ağaçlardan perçemler sarksın.*
bolu birsü evren tuçı evrilü kodı bolsu düşman başı kavrılu	*Felek hep dönmekte devam etsin; Düşmanın başı hep eğik olsun.*
yagız yir bakır bolmagınça kızıl ya otta çiçek önmegince yaşıl	*Kara toprak, kızıl bakır oluncaya kadar, Ateşten yeşil çiçek çıkıncaya kadar;*
tirilsüni terken kutı ming kutun yalınsunı körmez karakı otun	*Devletli hükümdar bin saadet içinde yaşasın; Çekemeyenlerin gözleri ateşte yansın.*
takı ma negü erse arzu tilek bayat ok bolu birsü arka yülek	*Daha başka ne gibi dileği var ise, Tanrı ona her zaman arka çıkıp destek olsun.*
sevinçin avınçın küvençin ili aşasu yaşasunı lukman yılı	*Sevinç, huzur ve güvenç içinde memlekete hâkim olsun, Lokman kadar uzun ömürlü olsun.*

KAYNAK: Reşid Rahmeti Arat, *Kutadgu Bilig,* I. Metin, Ankara 1979, s.23.

II

ÖGDÜLMIŞ KEÇMİŞ TİRİGLİKKE AÇIP TEVBE KA OGRAMIŞIN AYUR	*ÖGDÜLMIŞ'IN GEÇEN YAŞAMINA ACIYIP TÖVBEYE DÖNDÜĞÜNÜ SÖYLER*
ayur men yorıdım usalın küle tiriglik yava boldı gaflet bile	*Dedi ben yürüdüm, gafil, gülerek, Hayat boşa geçti, gaflet ederek.*
tiriglik küçi bardı mindin kitip tayak tuttı elgim bu tirgin atıp	*Yaşam gücüm gitti, beni bıraktı, Baston tuttu elim, zindelik bitti.*
ökündi ayur bardı isiz künüm tiriglik tükedi kararur tünüm	*Pişman, dedi, günüm, ne yazık, geçti, Kararıyor gecem, yaşam tükendi.*
yidi arzu nimet özüm udlayu tirildim hem ud teg bilü bilmeyü	*Yedim, arzu, nimet, öküz gibi ben, Yaşadım, öküzce, bilip, bilmeden.*
ayur men yorıdım usalın küle künümni keçürdüm yavalık bile	*Dedi, ben yürüdüm, gafil, gülerek, Günümü geçirdim, bomboş gezerek.*
yigitlik küçi bardı mindin kite açır men yigitlikke küyüp tüte	*Gençlik gücü gitti, benden giderek, Acırım gençliğe, yanıp tüterek.*
tiriglik uçuktı yagudı ölüm ölümke itig yok ya ötgü yolum	*Hayat uçmak üzre, yaklaştı ölüm, Ölüme çare yok ve çıkış yolum.*
saçım boldı sungkur tüsi teg şaşut sakal boldı yazkı gülef teg orut	*Saçım, sungur tüyü, gibi kır oldu, Sakal, yazdan kalan, kuru ot oldu.*
otuz iki dişim örüng yinçüler üzüldi yipi kör saçıldı birer	*Otuz iki dişim, beyaz incidir, Kırıldı ipi, gör, döküldü bir bir.*
körür erdi közler bu künlük yirig tünerdi körümez katında erig	*Görürdü gözlerim, güneşli yeri, Karardı, göremez, önünde eri.*
yırak eştür erdi kulak tutsa ma bu kün boldı elgin özüm imleme	*Uzağı duyardım, kulak verince, İşaret ederim, bugün elimle.*
kara erdi kuzgun tüsi teg başım kugu kondı başka yetildi yaşım	*Kara, kuzgun tüyü, gibiydi başım, Kuğu kondu başa, yetişti yaşım.*
özüm yangu boldı bayatka bu kün yazuklar üçün yığlasa men ünün	*Bugün ben Tanrı'ya, tam dönmeliyim, Günaha ağlayıp, inlemeliyim.*
özüm yangu boldı bayatka turup yazuklarka uzri tilese kolup	*Kalkıp dönmeliyim, Tanrı'ya kendim, Günahlara özür dilemeliyim.*
özüm kodsa emdi yaragsızlarıg köngül bulganuktın süzülse arıg	*Bırakmalıyım ben, yararsızları, Arı gönül, kirden, durulanmalı.*
özi tevbe kılmak tiledi turup bayatka sıgınsa yazukın kolup	*Tövbe etmek istedi, durup, Tanrı'ya sığınıp, günahı kovup.*
yana saknu aldı ayur ivmeyin iveklikte yas ol anı kılmayın	*Yine bir düşündü, dedi, acele etmeden, Acelede zarar, onu etmeden.*

eng aşnu bu işke kingeşgü kerek
yaragsıznı özdin kemişgü kerek

kingeş birle kılgu kerek iş bilip
ökündi kingeşmegli işte ulıp

negü tir eşitgil kişi tildemi
kamug kılgu işke kingeş ol emi

kingeşgü kerek öz yakınka kingeş
kingeş birle itlür kamug türlüg iş

kingeşse ongarur kişi öz işi
ökünçlüg bolur kin kingeşmez kişi

barayın men emdi kadaşım tapa
kingeyin angar men bu aş ay apa

yaraglıg tise men kılayın bu iş
yaragsız tise kalsunı bu kingeş

kişi öz işin öz bilümez körüp
adınka ayıtgu kerek eştürüp

kingeşse kingür ol kişike bilig
kingeşke bilig kirse yetlür elig

negü tir eşitgil kingeşür kişi
kingeşin iter ol kişi öz işi

negü iş kılurung kişike kingeş
kingeşmez kişke katılma yıraş

kayu işke tegse kingeş ötrü kıl
tilemiş tilekke kingeşin tengeş

KAYNAK : Reşid Rahmeti Arat, *Kutadgu Bilig*, I. Metin, Ankara 1979, s.559.

En önce bu işte, danışmak gerek,
Yararsızı özden, ayırmak gerek.

Danışarak yapmak, gerekir işi,
Pişman, danışmadan, iş yapan kişi.

Dinle, Tanrı'nın habercisi şöyle der:
"Görüşüp konuşarak, her işe çare bulunur."

Danışman gerekse, yakına danış,
Danışmayla olur, görülür her iş.

Danışıp onarır, kişi işini,
Sonda pişman olur, danışmaz kişi.

Gideyim ben şimdi, kardaştan yana,
Danışayım ona, bu işi baba.

Yararlı der ise, yapayım bunu,
Yararsız der ise, kalsın bu konu.

Kişi öz işini, bilemez, görüp,
İnceletmek gerek, birine sorup.

Danışsa, danışmak, bilgi kişiye,
Danışmaya bilgi, girse, iş elde.

Ne söyler, işit sen, danışan kişi,
Danışarak yapar, bu kişi işi.

Ne iş yapacaksan, danış birine,
Danışmaz kişiye, yaklaşma, gitme.

Hangi işe girsen, danış, sonra yap,
Danışıp ayarla, dileğin neyse.

KAYNAK : Fikri Silahdaroğlu, *Günümüz Türkçesi ile Kutadgu Bilig Uyarlaması*, Ankara 1996, s.451.

Kutadgu Bilig'in Arap harfleriyle yazılı Fergana nüshasından bölümler

A. Dilaçar, *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Ankara 1972, s.45.

Edib Ahmed Yüknekî

(? Yugnak [Yüknek] – 12. yüzyılın ilk yarısı ?, ?)

Yaşamı hakkında, kaynaklarda kesin bilgi yoktur; sadece Ali Şir Nevaî'nin Nesaimü'l-Mahabbe adlı eserinde daha çok destansal bazı bilgiler verilmektedir. Türkistan'da Taşkent'in güneyindeki Yüknek'te doğdu. Babasının adından dolayı Edib Ahmed bin Mahmud Yüknekî diye de anılır. Doğuştan kör olduğu ve Karahanlılar döneminin en büyük yazarlarından biri olarak kabul edilir.

Atabetü'l-Hakâyık (Gerçeklerin Eşiği): Edib Ahmed'in Hakaniye lehçesiyle yazdığı Atabetü'l Hakâyık'ın yazılış tarihi bilinmemekle birlikte Kutadgu Bilig'den elli yıl sonra yazıldığı sanılmaktadır. Karahanlılardan Muhammed Dad Sipehsalar Bey'e sunulan Atabetü'l-Hakâyık, dinî-ahlâki didaktik bir eserdir. Aruz vezniyle yazılan eser 256 beyitten oluşmuştur ve bilginin yararları, cahilliğin zararları, cömertliğin övgüsü, cimriliğin yergisi, alçakgönüllülüğün erdemleri gibi konularda öğütler verir. Düşünceler çoğu kez âyet, hadis ya da Arapça beyitlerle kanıtlanmaya çalışılır. Müslümanlık inançlarını telkin eden ilk eserlerden biri olan Atabetü'l-Hakâyık, Türk dili ve edebiyatı tarihi açısından da büyük önem taşır. Arap ve Uygur harfleriyle yazılı altı nüshası vardır. Necip Asım (Yazıksız) tarafından Ayasofya Kütüphanesi'nde bulunarak 1906'da tanıtılan eseri Necip Asım, hem Uygur hem de Arap harfleriyle yazılan nüshalarını 1918'da İstanbul'da bastırmıştır. Ayrıca, Ayasofya Kütüphanesi'nde ve Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunan iki nüshayla 1918'de yayımlanan nüsha, karşılaştırmalı olarak Reşid Rahmeti Arat tarafından düzenlenip 1951 yılında Türk Dil Kurumunca yayımlanmıştır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Cilt 1, İstanbul 1986, s.158
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.25.
- **K. Tahir Sapaz**, *Türk Edebiyatının Çağdaşları*, Ankara 1997, s.66.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt s.51, 10. Cilt s.421, İstanbul
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul 1973, s.137.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.50.
- **Abdülkadir Karahan**, *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, İstanbul 1992, s.41.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.153.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.209.
- **Şükrü Kurgan**, *İzahlı Eski Metinler Antolojisi*, Ankara 1943, s.97.
- **Reşid Rahmeti Arat**, *Atabetü'l Hakayık*, Ankara 1951.
- **Talât Tekin**, Karahanlı Dönemi Türk Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri)*, Sayı:409, Ocak 1986, s.153.

I

BİLGİNİN FAYDASI VE BİLGİSİZLİĞİN ZARARI HAKKINDA

Biligdin urur men sözümke ula	*Bilgiden sözüme temel atarım;*
Biligligke ya dost özüngni ula	*Ey dost, bilgiliye yaklaşmaya çalış;*
Bilig birle bulnur sa'adet yolı	*Saadet yolu bilgi ile bulunur,*
Bilig bil sa'adet yolını bula	*Bilgi edin ve saadet yolunu bul.*
Bahalıg dinar ol biliglig kişi	*Bilgili insan, kıymetli dinardır.*
Bu cahil biligsiz bahasız bişi	*Câhil ve bilgisiz (adam), değersiz bir akçedir.*
Biliglig biligsiz kaçan teng bolur	*Bilgili ile bilgisiz müsâvî olur mu?*
Biliglig tişi er cahil er tişi	*Bilgili dişi, erkek ve câhil erkek, dişidir.*
Süngekke yilig teg erenke bilig	*Kemik için ilik ne ise, insan için bilgi odur;*
Eren körki akl ol süngekning yilig	*İnsanın ziyneti akıldır, kemiğinki ise iliktir;*
Biligsiz yiligsiz süngek teg hali	*Bilgisiz (kimse), iliksiz kemik gibi, boştur;*
Yiligsiz süngekke sunulmaz elig	*İliksiz kemiğe kimse el uzatmaz.*
Bilig bildi boldı eren belgülük	*İnsan, bilgisi ile tanınır;*
Biligsiz tirigle yitük körgülüg	*Bilgisiz, hayatta iken, kaybolmuş sayılır;*
Biliglig er öldi atı ölmedi	*Bilgili adam ölür, (fakat) adı kalır,*
Biligsiz tirig erken atı ölüg	*Bilgisiz, sağ iken, adı ölüdür.*
Biliglig biringe biligsiz mingin	*Bilginin ağırlığını tartan kimseye göre, bir bilgili Bin bilgisize denktir;*
Tengegli tengedi biligning tengin	
Baka körgil emdi uka sınayu	*Şimdi, anlayarak ve sınayarak, etrafa bakıver,*
Ne neng bar bilig teg asıglıg öngin	*Bilgi kadar faydalı başka ne var?*

Bilig birle âlim yokar yokladı
Biligsizlik erni çökerdi kodı
Bilig yind usanma bil ol hak Resûl
Bilig Çin'de erse siz arkang tidi.

Âlim, bilgi ile yükseldi,
Bilgisizlik insanı aşağı düşürdü;
Bilgiyi ara, usanma; bil ki, o Hak Resûl:
"Bilgiyi, Çin'de bile olsa, arayınız" dedi.

Biliglig biligni edergen bolur
Bilig tatgın ay dost biliglig bilür
Bilig bildürür bil bilig kadrini
Biligni biligsiz otun ne kılur

Bilgiyi dâimâ bilgili arar.
Bilginin tadını, ey dost, bilgili bilir;
Bil ki, bilginin kadrini yine bilgi bildirir,
Bilgisiz odun bilgiyi ne yapar?

Biligsizke hak söz tatıgsız erür
Angar pend nasihat asıgsız erür
Ne türlüg arıgsız arır yumakın
Cahil yup arımaz arıgsız erür

Bilgisize doğru söz tatsız gelir,
Ona öğüt ve nasihat faydasızdır;
Nice kirli (şeyler) yıkamakla temizlenir,
(Fakat) câhil yıkamakla temizlenmeyen bir kirdir.

Biliglig kişi kör bilür iş ödin
Bilip iter işni ökünmez kidin
Kamug türlüg işte biligsiz ongı
Ökünç ol angar yok ong anda adın

Bilgili adam her işin zamanını bilir,
İşini bilerek yapar ve sonra pişman olmaz;
Her işte bilgisizin kısmeti pişmanlıktır.
Ve ona bundan başka bir kısmet yoktur.

Biliglig kereklig sözüg sözleyür
Kereksiz sözini kömüp kizleyür
Biligsiz ne aysa ayur ukmadın
Anın öz tili öz başını yiyür

Bilgili (ancak) lüzûmlu sözü söyler;
Lüzûmsuz sözü gömerek, gizler;
Bilgisiz ne söylese, anlamadan söyler,
Onun kendi dili, kendi başını yer.

Bilig birle bilnür törütgen idi
Biligsizlik içre kanı hayr yidi
Bilig bilmegendin bir ança budun
Öz elgin but itip idim bu tidi

Yaradan Tanrı bilgi ile bilinir;
Bilgisizlikten hayır gören var mı?
Bilgisizlikten ne kadar halk kendi eli ile put yapıp:
"Rabbim budur!" dedi.

Biliglig sözi pend nasihat edeb
Biligligni ögdi acem hem arab
Tavarsızka bilgi tükenmez tavar
Nesebsızka bilgi yirilmez neseb

Bilgilinin sözü öğüt, nasihat ve edebdir;
Bilgiliyi Acem de Arap da övdü.
Bilgi, malı olmayan için, tükenmez bir hazinedir.
Bilgi, nesepsiz için, yerilmez bir neseptir.

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

KAYNAK: Reşid Rahmeti Arat, *Atabetü'l-Hakayık*, Ankara 1951, s.47.

Atabetü'l-Hakâyık'ın konu başlıklarıyla ayet ve hadislerin Arapça, esas metnin ise Uygur harfleriyle yazıldığı Süleymaniye Kütüphanesi nüshasından bazı sayfalar.
Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.422.

II

ZAMÂNENİN BOZUKLUĞU HAKKINDA

Mecaz boldı dostluk hakikat kanı
Minger dostta biri bulunmaz köni
Öküşrek kişining içi gadr erür
Köni dostung erse taşı bil munı

Dostluk mecaz oldu, hakikat hani;
Binlerce dosttan bir gerçeği bulunmaz;
Birçok insanlar dıştan hakikî dost gibi görünüyorlarsa da,
İçten vefasızdırlar; bunu bil.

Bu kün bu ajunda kişilik isiz
Kanı kança bardı kişilik isiz
Vefa köli suglup kurup yulları
Cefa toldı taştı tengizdin ediz

Bugün bu dünyada insanlık kötüdür;
Yazık, hani insanlık; nereye gitti?
Vefâ gölünün suyu çekildi, kaynakları kurudu;
Cefâ doldu-taştı, denizden daha engin.

Kanı ahd emanet kanı edkülüg
Kidin künde hayr iş me kötrülgülüg
Başı bardı hayrnıng songı bargusı
Öngi keldi şerrning songı kelgülüg

Hani ahd, emânet; hani iyilik;
Son gün hayırlı işler de ortadan kalkacaktır;
İyiliğin başı gitti, sonu da gidecektir;
Kötülüğün başı geldi, sonu da gelecektir.

Ajun toldı udvan cefa cevr bile
Kanı bir vefalıg bar erse tile
Sen artak sen anın ajun artadı
Nelük bu ajunka kılur sen gile

Dünya düşmanlık, cefa ve eziyetle doldu;
Hani bir vefalı; varsa, ara bakayım.
Sen (kendin) bozuksun, onun için dünya bozuldu;
Niçin bu dünyadan şikâyet ediyorsun.

Garib erdi islam garib boldı baz
İbadet riya boldı abid mecaz
Harabat oramı bolup abadan
Harab boldı mescid budun bi-nemaz

İslâm garîp idi, tekrâr garîp oldu;
İbadet, riyâ ve âbid, mecâz oldu;
Harâbât muhiti mâmûr oldu;
Mescid ise, harâp ve halk bî-namaz oldu.

Amel koddı alim ve zahid vera
Arif raks çıkarıp iter hoş sema
Bidat'ın yıgıglı kişi kalmadı
Anın künde arta turur bu bida

Âlim, ameli ve zâhid, takvayı bıraktı;
Ârif raks çıkarıp, hoş semâ eder;
Bid'atten men'eden insan kalmadı,
Onun için bu bid'at her gün artmaktadır.

Kanı emr-ü ma'ruf kılur, edgü er
Kanı kendü edgü kişi turgu yir
Yirer sen zamanangın halkın kodup
Zamanangnı yirme kişisini yir

Hani emr-i mârûf, hani iyi adam;
İyi insanın duracağı yerin kendisi nerede.
Halkını bırakıp, zamanını yerersin;
Zamanını yerme, insanlarını yer.

Kim ol yüzçi erse kişi yigi ol
Kerek erse yiglik yorı yüzçi bol
Kim ol yollug erse anıng yolı yok
Kim ol yolsuz erse angar kingrü yol

Kim ikiyüzlü ise, o itibâr sâhibidir;
İtibarda olmak istersen, git, ikiyüzlü ol.
Yol kimin hakkı ise, onun yolu yok;
Yol hakkı olmayana geniş yol vardır.

Aya artak işlig sevinçin salın
Sening ruzgarıng bu köngülçe kılın
Tilekçe tiril inç farig kadgusuz
Ne yirke yıgar baz sini ne tilin

Ey ahlâksız, sevinçle dolaş;
Bu senin zamanındır, istediğini yap;
İstediğin gibi, müsterih ve kaygusuz yaşa;
Sana hangi yerde ve hangi dille kim mâni olur.

Uvut yitti yindip bulunmaz yıdı
Halal yigli kanı körünmez bodı
Halal kendü kayda bu kün kanı kim
Haramnı yiyürde haram tip yidi

Utanma kayboldu; araştırmakla kokusu dahi bulunmaz;
Helâl yiyen hani, vücûdu (bile) görünmez;
Bugün helâlin kendisi nerede, hani,
Kim harâmı yerken, harâm diye yiyor.

Budun mallıg erke urup yüzlerin
Tözü kul kılurlar azad özlerin
Kim ol malsız erse ol erni körüp
Yüz evrüp keçerler yumup közlerin

Halk mallı olan kimseye teveccüh edip,
Hepsi hür olan nefislerini (ona) kul yaparlar;
Malı olmayanı görünce, başlarını çevirip,
Gözlerini yumarak, geçerler.

Aya malka suk er yakin bil bu mal
Bu kün kadgu sakınç yarın yük vebal
Haram erse malıng azab ol songı
Hisab ol eger bolsa malıng halal

Ey mala karşı haris adam, gerçek bil ki, bu mal
Bugün kaygı ve düşünce; yarın ise, yük ve vebâldir;
Malın harâm ise, sonu azaptır;
Eğer malın helâl ise, (onun da) hesabı sorulur.

Nelük malka munça suk ol bu özüng
Köngülde gamıng ol tilingde sözüng
Barur sen bu malıng yagıngka kalur
Uyadıp birürler sarıngu bözüng

Nefsin mala karşı neden bu kadar haristir?
Gönülde gamın ve dilinde sözün (hep) odur;
(Kendin) gidersin, bu malın düşmanına kalır;
Sarınacak bezini de utandıkları için verirler.

Sening malıng ol mal aşındurdukung
Sanga hasret ol tek tutup turdukung
Bu kün kendü süçüg bu tirmek sanga
Açıg bolga yarın kodup bardukung

Senin malın, öbür tarafa geçirdiğin maldır;
Elinde tuttuğun (mal ise), senin için ancak hasrettir.
Bugün toplamak senin için tatlıdır;
(Fakat) yarın bırakıp gitmek acı olur.

Bu ajun mezesi katıglıg meze
İzası öküşrek mezesi aza
Asel kayda erse bile arısı
Arı zehri tatgu aseldin oza

Bu dünyanın tadı karışıktır;
Eziyeti daha çok ve tadı azdır;
Bal nerede ise, arısı beraberdir;
Baldan önce arının zehiri tadılır.

Hünerlıgka ajun vefasızrak ol
Hünersızka mundın cefa azrak ol
Hüner birle devlet birikmekliki
Bulunmaz kamug kızda ol kızrak ol

Dünya, hüner sâhibi için daha çok vefasızdır,
Hünersize burada cefa daha azdır;
Hüner ile tâlihin bir araya gelmesi (ise),
Bulunmaz nevâdirden daha nâdirdir.

Ne yazdı ajunka bu sahib hüner
Negüke bu anı ulaşı kınar
Hasislerni kötrüp nefisni çalıp
Azu kutsuz ajun karıpmu munar

Hüner sahibi, dünyaya karşı ne (gibi bir) kusûr işlemiştir;
Niçin bu (dünya) ona durmadan eziyet çektirir:
Hasisleri yükselterek, kıymetlileri yere vuruyor;
Yoksa bu kutsuz dünya ihtiyarlayıp bunadı mı?

Aya hukmin ajun tapa üggüçi
Yirip munı birer yana öggüçi
Ugan hukmi birle kelür kelgen iş
Anıng emri birle teger teggüçi

Ey hükmünü dünya üzerinde yürüten,
Onu bâzan yeren, bâzan tekrâr öven,
Her gelen iş kadir (Tanrı) hükmü ile gelir,
İnsanın her karşılaştığı şey, onun emri ile olur.

Ajunka bu söküş melamet nelik
Kazalar yorıtgan yaratgan melik
Kaza birle sançlur adakka tiken
Kaza birle ilnür tuzakka elik

Dünyaya bu sövme ve çıkışma niçin;
Kaza ve kaderi yürüten ve (yeniden) tanzim eden Tanrıdır;
Ayağa diken, kader ile batar;
Geyiği tuzağa düşüren, kaderdir.

Kamug tegdeçi neng kazadın erür
Ukuşsuzlar anı sebebdin körür
Kaza birle uçgan kalık kuşları
Karıka konar hem kafeska kirür

Başa gelen her şey kaderden gelir;
Anlayışsızlar onu sebepten bilirler;
Havada uçan kuşlar, kader ile,
Hem kola konar, hem kafese girerler.

Kaza kelse yügrük yügürmez urup
Kaza kaytarılmaz katıg ya kurup
Sanga renc anga genc birigli ugan
Ceza kılma ya renc idisi tarup

Koşanın (koşmaması) mukadderse, vursan da koşmaz;
Kuvvetli yay kurmakla kader geri çevirilmez;
Sana ıztırap ve onu hazine veren Tanrı'dır;
Ey muztarip kimse, ıztıraptan şikâyet etme.

KAYNAK: Reşid Rahmeti Arat, *Atabetü'l-Hakayık*, Ankara 1951, s.71

Kur'an, Kur'an çantası, tesbih ve şamdan.

Librairie de Pera, 33. Müzayede Kataloğu – 10.5.2001

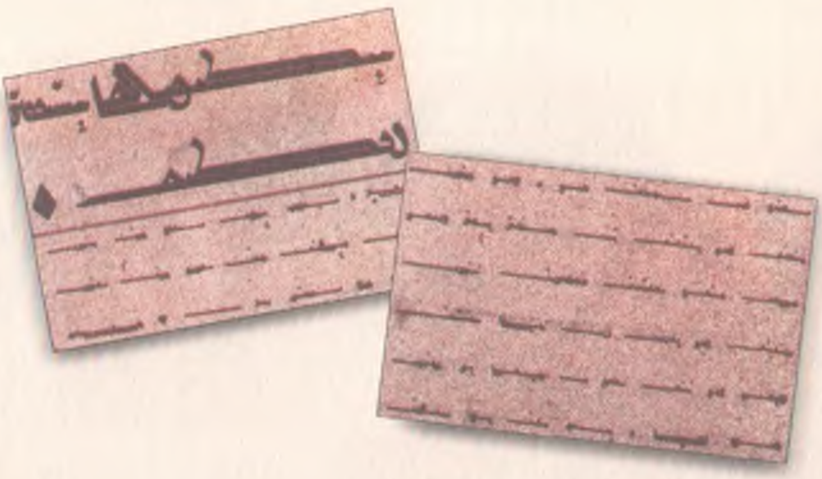
III

DİLİN MUHAFAZASI HAKKINDA

Eşitgil biliglig negü tip ayur	*Dinle, bilgili ne diyor:*
Edebler başı til küdezmek tiyür	*Edeplerin başı, dili gözetmektir;*
Tiling bekte tutgıl tişing sınmasun	*Dilini muhafaza altında tut, dişin kırılmasın;*
Kah çıksa bektin tişingni sıyur	*Eğer muhafaza altından çıkarsa, dişini kırar.*
Sanıp sözlegen er sözi söz sagı	*Düşünerek konuşan adamın sözü, sözün iyisidir;*
Öküş yangşagan til unulmaz yagı	*Çok gevezelik eden dil, karşı konulmaz bir düşmandır.*
Sözüng boşlag ıdma yıga tut tiling	*Sözünü başı boş bırakma; dilini sıkı tut;*
Yeter başka bir kün bu til boşlagı	*Dilin başı-boşluğu bir gün başa belâ olur.*
Hiredlıgmu bolur tili boş kişi	*Boş-boğaz adam akıllı olur mu?*
Telim başnı yidi bu söz til boşı	*Bu boş-boğazlık ve ağız gevşekliği çok başları yedi.*
Öçüktürme erni tilin bil bu til	*İnsanı dil ile kızdırma; bil ki, ok yarası kapanır,*
Başıktursa bütmez büter ok başı	*Fakat dilin açtığı yara kapanmaz.*
Sefih er tili öz başı duşmanı	*Sefih adamın dili kendi başının düşmanıdır;*
Tilindin töküldi telim er kanı	*Birçok adamların kanı, dilleri yüzünden döküldü.*
Öküş sözlegende öküngen telim	*Çok konuşanlar arasında pişman olan çoktur;*
Tilin beklegende ökünmiş kanı	*Dilini muhafaza altında bulunduranlardan pişman olan kim var?*
Ne kim kelse erke tilindin kelür	*İnsana ne gelirse, dilinden gelir;*
Tilindin kim edgü kim isiz bolur	*Dili yüzünden kimi iyi, kimi kötü olur;*
Eşit büt bu sözke kamug tangda ten	*Dinle ve bu söze inan ki, vücut her sabah*
Turup tilke yüknüp tazarru kılur	*Kalkıp, eğilerek, dile yalvarır.*
İki neng birikse bir erde kalı	*Eğer bir insanda (şu) iki şey birleşirse,*
Bükendi ol erke mürüvvet yolı	*O insana mürüvvet yolu kapanmıştır:*
Bir ol yangşar erse kereksiz sözüg	*(Bunlardan) biri, lüzumsuz yere gevezelik etmek,*
İkinç yalgan erse ol erning tili	*İkincisi ise, yalan söylemektir.*
Tili yalgan erdin yırak tur teze	*Yalan söyleyen adamdan uzak dur, kaç;*
Keçür sen me umrüng könilik öze	*Sen ömrünü doğruluk ile geçir.*
Agız til bezeki köni söz turur	*Ağzın ve dilin ziyneti, doğru sözdür;*
Köni sözle sözni tilingni beze	*Sözü doğru söyle, dilini süsle.*

Küdezgil tilingni kel az kıl sözüng	*Dilini sıkı tut, gel, sözünü kısa kes;*
Küdezilse bu til küdezlür özüng	*Dil korunursa, kendin korunmuş olursun;*
Resul erni otka yüzin atguçı	*Resûl: "İnsanı yüzükoyun ateşe atan dildir" dedi;*
Til ol tidi yıg til yul ottın yüzüng	*Dilini sıkı tut, yüzünü ateşten kurtar.*
Köni söz asel teg bu yalgan basal	*Doğru söz, bal ve yalan söz, soğan gibidir;*
Basal yip açıtma agız yi asel	*Soğan yiyip, ağzı acılandırma; bal ye.*
Bu yalgan söz ig teg köni söz şifa	*Yalan söz, hastalık ve doğru söz, şifa gibidir;*
Bu bir söz ozakı urulmış mesel	*Bu söz, eskiden söylenmiş bir meseldir.*
Köni bol könilik kıl atan köni	*Doğru ol, doğruluk yap ve adın doğruya çıksın;*
Köni tiyü bilsün kişiler sini	*İnsanlar seni doğru olarak bilsinler;*
Könilik tonın ked kodup egrilik	*Eğriliği bırakıp, doğruluk libâsını giy,*
Kedim ton talusı könilik tonı	*Elbiselerin en iyisi, doğruluk libâsıdır.*
Katıg kizle razıng kişi bilmesün	*Sırrını iyi sakla, kimse bilmesin,*
Sözüngdin özüngke ökünç kelmesün	*Sözünden kendine pişmanlık gelmesin;*
Kamug yaşru işing bolup aşkara	*Bütün gizli işlerin âşikâr olup,*
Bu körgen eşitgen sanga külmesün	*Gören ve duyan, sana gülmesin.*
İşim tip ınanıp sır ayma sakın	*En yakın ve inanılır arkadaşına bile, sakın,*
Neçe me ınançlıg iş erse yakın	*Arkadaşım diye inanıp, sırrını söyleme;*
Serip sinde razıng singip turmasa	*Sırrın kendinde sabretmez ve saklanmazsa,*
Serermü işingde munı ked sakın	*Arkadaşında sabreder mi; bunu iyi düşün.*

KAYNAK: Reşid Rahmeti Arat, *Atabetü'l-Hakayık*, Ankara 1951, s.50.

Atabetü'l-Hakâyık'ın Süleymaniye Kütüphanesi nüshasından iki sayfa.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.51

Ahmed Yesevî

(? Sayram/Batı Türkistan – 1166 Yesi)

Yeseviyye tarikatının kurucusudur. Mutasavvıf şair kişiliğiyle Türkler üzerinde yüzyıllarca etkisini sürdüren Ahmed Yesevî'nin yaşamı üzerine bilinenler menakıbnâmelere dayanır. Yedi yaşındayken babası öldü. Ablasıyla birlikte, sonradan Türkistan adını alan Yesi kasabasına, oradan da çağın büyük bilim merkezlerinden biri olan Buhara'ya gitti. Buhara'da, ünlü mutasavvıf Yusuf Hemedani'nin müridi oldu. Onunla birlikte İslâm ülkelerinde birçok yeri dolaştı. Ölen şeyhinin vasiyetine uyarak Yesi'ye yerleşti ve Yesevî tarikatını kurdu. Tarikatı, Türk törelerine uygun olduğu için, kısa sürede yayılıp genişledi. Özellikle Sirderya (Seyhun) ve Taşkent yöresindeki bozkırlarda yaşayan göçebe Türkler arasında İslâm inancının yerleşmesinde büyük rol oynadı ve Yesevîlik, göçebe Türkler arasında eski Türk gelenek ve törelerini içeren bir öğreti olarak yerleşti. Etkisi sonraları Türkistan sınırlarını aşarak, Horasan ve Hazar'ın doğu ve kuzey kıyılarına, 13. yüzyılda da Azerbaycan yoluyla Anadolu'ya yayıldı. Yaşantısı üzerine birçok menkıbe vardır. Hakaniye Türkçesiyle yazan Yesevî'nin manzumelerinde, öğretisini yaymak amacının ağır bastığı görülür. Bu yüzden, temiz diline karşın şiirlerinde didaktik bir hava egemendir. Yalın Türkçe ile yazılmış dörtlüklerden oluşan "Dîvân-ı Hikmet" (Bilgelik Kitabı) adlı bir yapıtı vardır. Bazı araştırmacılar Dîvân-ı Hikmet'in Ahmed Yesevî'ye ait olup olmadığının kesinlik kazanmadığını belirtmektedirler.

Dîvân-ı Hikmet : Ahmed Yesevî'nin, düşüncelerini yayabilmek amacıyla hece vezni ve yalın bir Türkçeyle kaleme aldığı tasavvufî şiirlerinden oluşan yapıtıdır. Hikmet adı verilen bu şiirlerin iki belirgin özelliği, öz açısından tasavvufa, biçim açısından da Türk halk edebiyatına dayanmasıdır. Dîvân-ı Hikmet'in bilinen nüshaları, tahminî olarak 16. ve 17. yüzyıldan eski değildir. Bu yüzden eserin yazıldığı dilden uzaklaşılmış ve eser, çoğaltıldığı dilin özelliklerini alarak değişime uğramıştır. Dîvân-ı Hikmet nüshalarının, içerik bakımından olduğu kadar dil bakımından da farklılıklar göstermesi, bunların farklı kişiler tarafından meydana getirildiğini göstermektedir. Hikmetler derlenirken araya yeni hikmetler de eklenmiş ve bu yüzden giderek asıl metinden uzaklaşılmıştır. Dîvân-ı Hikmet'teki şiirlerde Hz. Muhammed'in hayatı ve mucizeleri, İslâm menkıbeleri, dünyadan şikâyet, kıyamet gününün yakınlığı, dervişliğin faziletleri gibi dinî konular işlenir. Yesevî'nin hikmetleri, Selçuklu akınlarıyla Anadolu'ya gelerek 12. yüzyıl Anadolusunda Yunus'u yetiştirecek olan düşünce ortamını yaratmış, pek çok tarikata kaynaklık ederek Anadolu Tekke edebiyatının oluşumuna yol açmıştır. Dîvân-ı Hikmet'ten seçilmiş örnekler, Türkiye Türkçesine çevrilmiş karşılıklarıyla Prof. Dr. Kemal Eraslan tarafından "Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler" adıyla yayımlanmıştır (1983). Eser daha sonra Hayati Bice (Ankara, 1993) ve Yusuf Azmun (İstanbul, 1994) tarafından hazırlanan baskıları yanı sıra Özbek araştırmacı İbrahim Hakullov'un 1991'de Taşkent'te Kiril alfabesiyle yapılmış, bir baskısı da dilimize çevrilerek 1998 yılında yayımlanmıştır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.108
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.165.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.34.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt s.159, 9. Cilt s.429, İstanbul.
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1984, s.101.
- **Hayati Develi**, *Ahmed Yesevi*, İstanbul 1999, s.122.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.68.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.78.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445 450, Ocak Haziran 1989, s.251.
- **İbrahim Hakkulov**, *Ahmet Yesevi (Hikmetleri)*, (Çeviren ve Sadeleştiren: Erhan Sezai Toplu), Ankara 1998.
- **Kemal Eraslan**, *Ahmed Yesevî, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara 1983.
- *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, 1. Cilt, Ankara 2002, s.191.

Ahmed Yesevî'nin, Türkistan'ın Yesi kentindeki türbesi.

YESEVÎLİK

XII. yüzyılda Ahmed Yesevî tarafından kurulmuştur. Çoğunlukla Türkistan Türkleri arasında etkinlik kazanan tarikat, XV. yüzyılda Anadolu'ya da yayıldı. Kimi kaynaklarda Bektaşîlik tarikatı içinde sayılır. Ahmed Yesevî'nin tanrısal gerçeğe ulaşmak için benimsediği içe kapanış yöntemi, kendinden sonra kurulan hemen hemen tüm Sünnî tarikatlarca benimsenerek sürdürülmüştür.

Ahmed Yesevî'nin Dîvân-ı Hikmet adlı eserinin Taşkent'te basılan nüshasının dış kapağı.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.429.

I

HİKMET-28

Ömrüm âhir bolganda	*Ömrüm sona erdiğinde*
Ne kılgaymin Hudâyâ	*Ne yapayım ey Rabbim?*
Cân alguçı kilgende	*Can alıcı geldiğinde*
Ne kılgaymin Hudâyâ	*Ne yapayım ey Rabbim?*
Cân birmekni vehmidin	*Can vermenin korkusundan*
Azrâilni zahmıdın	*Azrail'in acısından*
Şefkat bolmasa sendin	*Şefkat görmezsem senden*
Ne kılgaymin Hudâyâ	*Ne yapayım ey Rabbim?*
Cân birmek işi düşvâr	*Can vermek işi pek zor,*
Âsân kılgıl yâ Cebbâr	*Kolaylaştır ey Cebbâr,*
Sendin özge yok gamhâr	*Senden başka yok bize tasalanan;*
Ne kılgaymin Hudâyâ	*Ne yapayım ey Rabbim?*
Cânım cüdâ bolganda	*Canım ayrılıp gittiği zaman,*
Tenim munda kalganda	*Tenim burada kaldığı zaman,*
Tahta üzre alganda	*Tahtanın üzerine koydukları zaman,*
Ne kılgaymin Hudâyâ	*Ne yapayım ey Rabbim?*
Âciz bolup yatkanda	*Âciz olup yattığımda,*
Ferişteler kirgende	*Melekler kabrime girdiğinde,*
"Men rabbük" dip sorganda	*"Rabbin kimdir?" diye sorduğunda*
Ne kılgaymin Hudâyâ	*Ne yapayım ey Rabbim?*
İltip gûrga koyganda	*Götürüp kabre koyduklarında*
Yitti kadem yanganda	*Yedi adım uzaklaştıklarında*
Sorguçılar kirgende	*Sorgu melekleri girdiğinde*
Ne kılgaymin Hudâyâ	*Ne yapayım ey Rabbim?*
"Men rabbük" dip turganda	*"Rabbin kim?" deyip durduklarında*
Kara kündür uş anda	*Ne kara gündür onda!*
Rabbın kimdür digende	*Rabbin kimdir, dediklerinde*
Ne kılgaymin Hudâyâ	*Ne yapayım ey Rabbim?*
Kul Hâce Ahmed sin bende	*Kul Hoca Ahmed, sen kul;*
Nefs ilgide şermende	*Nefsinin elinde mahcup,*
Mahşer küni bolganda	*Mahşer günü olduğunda*
Ne kılgaymin Hudâyâ	*Ne yapayım ey Rabbim?*

KAYNAK : Hayati Develi, *Ahmed Yesevi*, İstanbul 1999, s.122.

II

HİKMET-35

Işkın kıldı şeydâ mini
Cümle âlem bildi mini
Kaygum sinsin tüni küni
Mana sin ok kirek sin

Aşkın etti beni deli,
Cümle âlem bildi beni,
Düşüncem sensin gece gündüz,
Bana yalnız sen gereksin, sen!

Taalallâh zihî ma'nî
Sen yarattın cism ü cânnı
Kullık kılam tüni küni
Mana sin ok kirek sin

Yüce Rabbim, ne güzel mana,
Sen yarattın bedeni ve ruhu,
Kulluk edeyim gece gündüz,
Bana yalnız sen gereksin, sen!

Közüm açdım sini kördüm
Küllî könülni sana birdim
Uruğlarım terkin kıldım
Mana sin ok kirek sin

Gözümü açtım seni gördüm,
Bütün gönlümü sana verdim,
Akrabalarımı terkettim,
Bana yalnız sen gereksin, sen!

Sözlesem min tilimdesin
Közlesem min közümdesin
Könlümde hem cânımdasın
Mana sin ok kirek sin

Söylesem dilimdesin,
Baksam, gözümdesin,
Gönlümde ve canımdasın
Bana yalnız sen gereksin, sen!

Fedâ bolsun sana cânım
Töker bolsan minim kanım
Min kulunmin sen sultânım
Mana sin ok kirek sin

Feda olsun sana canım,
Döksen eğer benim kanım,
Ben kulunum, sen sultanım,
Bana yalnız sen gereksin, sen!

Âlimlerge kitâb kirek
Sûfîlere mescid kirek
Mecnûnlara Leylâ kirek
Mana sin ok kirek sin

Âlimlere kitap gerek,
Sufilere mescit gerek,
Mecnunlara Leylâ gerek,
Bana yalnız sen gereksin, sen!

Gâfillerge dünyâ kirek
Âkillerge ukba kirek
Vaizlerge minber kirek
Mana sin ok kirek sin

Gafillere dünya gerek,
Akıl sahiplerine âhiret gerek,
Vaizlere minber gerek,
Bana yalnız sen gereksin, sen!

Âlem barı uçmağ bolsa
Cümle hûrlar karşı kilse
Allâh mana rûzî kılsa
Mana sin ok kirek sin

Dünyanın her yeri cennet olsa,
Huriler karşılamaya gelse,
Allah bana bunları nasip etse,
Bana yalnız sen gereksin, sen!

Uçmağ kirem cevlân kılam
Ne hûrlarga nazar kılam
Anı munı min ne kılam
Mana sin ok kirek sin

Ne cennete girip gezeyim,
Nu hurileri seyredeyim,
Onu bunu ben neyleyeyim,
Bana yalnız sen gereksin, sen!

Hâce Ahmed minim atım
Tüni küni yanar otım
İki cihânda ümîdim
Mana sin ok kirek sin

Hoca Ahmed benim adım,
Gece gündüz yanar ateşim,
Dünyada ve ahirette ümidim,
Bana yalnız sen gereksin, sen!

KAYNAK : Hayati Develi, *Ahmed Yesevi*, İstanbul 1999, s.138

Ahmed Yesevî'nin, Türkistan'ın Yesi kentindeki türbesi'nden kubbe detayı.

HİKMET-3

Her subh-dem nidâ kildi kulakımğa *Zikr ayt didi zikrin aytıp yördüm muna* *Işksızlarnı kördüm irse yolda kaldı* *Ol sebebdin ışk dükkânın kurdum muna*	*Sabahları kulağıma nida geldi:* *"Zikret!" dedi, zikrini diyip yürüdüm işte.* *Aşksızları gördüm ise, yolda kaldı;* *O sebepten aşk dükkânını kurdum işte.*
On birimde rahmet-deryâ tolup taştı *Allâh didim şeytân mindin yırak kaçtı* *Hây u heves mâ vü menlik turmay köçti* *On ikide bu sırlarnı kördüm muna*	*On birimde rahmet denizi dolup taştı;* *"Allah!" dedim, şeytan benden uzaklaştı;* *Geçici heves, ben-sen fikri durmayıp göçtü;* *On ikide bu sırları gördüm işte.*
On üçümde nefs hevânı kolğa aldım *Nefs başığa yüz ming belâ karmap saldım* *Tekebbürni yirge urup basıp aldım* *On törtümde tofrak-sıfat boldum muna*	*On üçümde nefs arzusuna kapılıverdim;* *Nefs başına yüz bin belâ tutup saldım;* *Kibirlenmeyi yere vurup yenebildim;* *On dördümde toprak gibi oldum işte.*
On bişimde hûr u ğılman karşu kildi *Başın üzüp kol kavşurup tâzîm kıldı* *Firdevs atlığ cennetidin muhzır kildi* *Dîdâr üçün barçasını koydum muna*	*On beşimde hûri, gılman karşı geldi;* *Baş eğerek, el bağlayıp tâzim kıldı;* *Firdevs adlı cennetinden haberci geldi;* *Didar için hepsini terkettim işte.*
On altımda barça ervâh ülüş birdi *Hay hay sizge mübârek dip âdem kildi* *Ferzendim dip boynum kuçup könglüm aldı* *On yitimde türkistânda turdum muna*	*On altımda bütün ruhlar nasip verdi;* *"Size mübarek olsun" diyerek Âdem geldi;* *"Evlâdım!" diyip, boynuma sarılıp gönlümü aldı;* *On yedimde Türkistan'da bulundum işte.*
On sikizde çil-ten birle şarâb içtim *Zikrin aytıp hâzır turup kögsüm tiştim* *Rûzî kıldı cennet kizip hûrlar kuçtım* *Hak mustafâ cemâlların kördüm muna*	*On sekizde Kırklar ile şarap içtim;* *Zikrini diyip, hazır durup göğsümü deştim;* *Nasip kıldı, cennet gezip hûriler kucakladım;* *Hak Mustafa cemalini gördüm işte.*
On tokuzda yitmiş makâm zâhir boldı *Zikrin aytıp iç ü taşım tâhir boldı* *Kayda barsam hızır babam hâzır boldı* *Ğâvsu'l-ğıyâs mey içürdi toydum muna*	*On dokuzda yetmiş makam gösteriverdi;* *Zikrini dedim, içim dışım temizlendi;* *Nereye varsam, Hızır Baba'm hazır oldu;* *Gavsu'l-gıyas mey içirdi, doydum işte.*
Yaşım yitti yigirmige ötdim makâm *Bihamdi'llâh pîr hızmetin kıldım tamâm* *Dünyâdaki kurt u kuşlar kıldı selâm* *Ol sebebdin hakka yavuk boldum muna*	*Yaşım yirmiye ulaştı, makamlar aştım;* *Allah'a hamd olsun, pîr hizmetini tamamladım;* *Dünyadaki kurt ve kuşlarla selâmlaştım;* *O sebepten Hakk'a yakın oldum işte.*
Mü'min irmes hikmet iştip yığlamaydur *İrenlerni aytkan sözin tınglamaydur* *Âyet hadîs mazmûnını anglamaydur* *Bol rivâyet arş üstide kördüm muna*	*Mü'min değil, hikmet işitip ağlamıyor;* *Erenlerin dediği sözü dinlemiyor;* *Âyet, hadîs mânasını anlamıyor;* *Bu rivayeti arş üstünde gördüm işte.*
Rivayetni körüp hakka sözleştim min *Yüz ming türlüg melâyikke yüzleştim min* *El sebebdin haknı sözlep izleştim min* *Cân u dilim anga fedâ kıldım muna*	*Rivayeti görüp Hak'la söyleştim ben;* *Yüz bin türlü meleklerle yüzleştim ben;* *O sebepten Hakk'ı anıp izleştim ben;* *Can ve gönlümü O'na feda kıldım işte.*
Kul hâce ahmed yaşıng yitti yigirmi bir *Ne kılğay sin günâhlarıng tağdın ağır* *Kıyâmet kün ğazab kılsa rabbım kâdir* *Eyâ dostlar neçük cevâb ayğum muna*	*Kul Hâce Ahmed, oldu yaşın yirmi bir;* *Ne yapacaksın, günahların dağdan ağır;* *Kıyamet günü azap kılsa, Rabb'im kadir;* *Eyâ dostlar, nasıl cevap vereceğim işte.*

KAYNAK : Kemal Eraslan, *Ahmed Yesevî, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara 1983, s.72.

IV

HİKMET-38

Hîç bilmedim niçük kiçti ömrüm mining
Sorar bolsa min kul anda ne kılğay min
Neteg bolğay yolğa salsang min âcizni
Sorar bolsa min kul anda ne kılğay min

Yoldın çıkıp azğanımnı bilmedim min
Hak sözini kulakımğa almadım min
Bu dünyâdın kiterimni bilmedim min
Sorar bolsa min kul anda ne kılğay min

Ötkenlerdin ibret alıp yolğa kirmey
Nevha feryâd aytıp anda örtep yanmay
Kiçe kündüz yörimiş min özni bilmey
Sorar bolsa min kul anda ne kılğay min

Cânıng çıkıp tening yatur tar lahidde
Sorguçılar kilip sorsa ol hâletde
Akar yaşım kiter hûşum ol vakıtda
Sorar bolsa min kul anda ne kılğay min

Ğâfillikde yöriding sin it dik kizip
Tening yatur tar lahidde asru şişip
İş kılmadıng sin tengrige kögsin tişip
Sorar bolsa min kul anda ne kılğay min

Kul Hâce Ahmed bu dünyâda tevbe kılğıl
Tevbe kılıp yol başığa barıp turğıl
Hâs kullar dik azukungnı alıp yörğıl
Sorar bolsa min kul anda ne kılğay min

Hiç bilmedim nasıl geçti ömrüm benim;
Sorar olsa, ben kul orda ne kılarım?
Nasıl olacak, yola salsan ben âcizi;
Sorar olsa, ben kul orda ne kılarım?

Yoldan çıkıp azışımı bilmedim ben;
Hak sözünü kulağıma almadım ben;
Bu dünyadan gidişimi bilmedim ben;
Sorar olsa, ben kul orda ne kılarım?

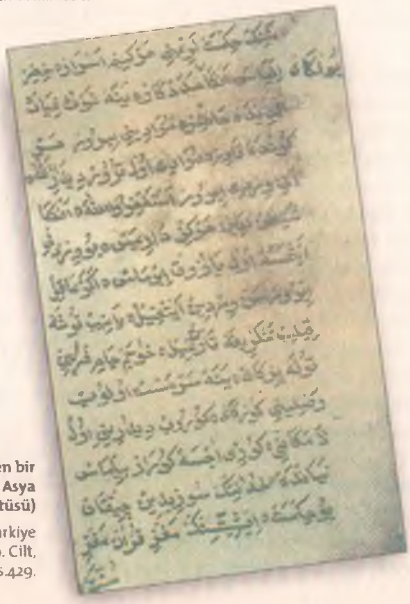
Göçenlerden ibret alıp yola girmeyip,
Nevha, feryad kılarak tutuşup yanmayıp,
Gece gündüz yürümüşüm kendimi bilmeyip;
Sorar olsa, ben kul orda ne kılarım?

Canın çıkıp tenin yatar dar lahidde;
Sorucular gelip sorsa o hâlette;
Akar yaşım, gider aklım o vakitte;
Sorar olsa, ben kul orda ne kılarım?

Gâfillikte yürüdün sen it gibi gezip;
Tenin yatar dar lahidde pek çok şişip;
İş kılmadın sen Tanrı'ya göğsünü deşip;
Sorar olsa, ben kul orda ne kılarım?

Kul Hâce Ahmed, bu dünyada tevbe kıl sen;
Tevbe kılıp yol başına varıp dur sen;
Seçkin kullar gibi azık alıp yürü sen;
Sorar olsa, ben kul orda ne kılarım?

KAYNAK : Kemal Eraslan, *Ahmed Yesevî, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara 1983, s.252.

Dîvân-ı Hikmet'ten bir sayfa (Petersburg Asya Halkları Enstitüsü)

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.429.

V

HİKMET-52

Vahdet hûmı açıldı meyhânege kirdim min
Bir câm içip şol meydin mes ü hayrân boldum min

Vahdet şarabının küpü açıldı meyhaneye girdim ben.
Bir kadeh içip o şaraptan sarhoş olup kendimden geçtim ben.

Uşol meynin mezesi iç bağrımnı kan kıldı
Bağır kanım akuzup cânân sarı bardım min

O şarabın mezesi içimi, bağrımı kan etti,
Bağrımın kanını akıtıp, sevgiliye doğru gittim ben.

Sâkî sundı her nefes keyfiyyetnin şarâbın
Sermest bolup uşol dem nâle feryâd urdum min

Saki her nefes sundu en güzel şarabını,
Sarhoş olup o demde feryad ve figân ettim ben.

İnsâniyyet nikabın şevk âteşi köydürdi
Vahdâniyyet deryâsın uşol demde kördüm min

İnsanlık yakasını şevk ateşi tutuşturdu,
Vahdaniyet denizini işte o demde gördüm ben.

Ol deryânın mevcidin tigme gavvâs dür almas
Cândın kiçip dür üçün bahr ka'rıga çomdum min

O denizin dalgalarında değme dalgıç inci çıkaramaz,
İnci için candan geçip deniz dibine daldım ben.

Hâce Ahmed'in hûmıda mahabbetnin şarâbı
Âşıklarga şol meydin murâdıça birdim min

Hoca Ahmed'in küpünde sevginin şarabı,
Âşıklara bu şaraptan istedikleri kadar verdim ben.

KAYNAK : Hayati Develi, *Ahmed Yesevi*, İstanbul 1999, s.138.

VI

HİKMET-39

Işk otını pinhân tutup asrar irdim
Cân köydürüp yürek bağrım kebâb itti
Pîrdin meded bolmas bolsa imdi manga
Bu derde bizni dôstlar bî-had harâb itti

Aşk ateşini gizli tutup saklar idim,
canımı yakıp, yürek bağrımı kebap etti.
Pîrden yardım olmaz olsa, şimdi bana,
bu dert bizi dostlar hadsiz harap etti.

Işk sırrını her nâ-merdge aytıp bolmas
Niçe yaksang bâdlık yirde çerâğ yanmas
Yolın tapkan merdânlarnı bilse bolmas
Yığlay yığlay köz yaşını habâb itti

Aşk sırrını her nâmerde demek olmaz;
nice yaksan, rüzgârlı yerde çerağ yanmaz;
yolunu bulan merdanları bilmek olmaz;
ağlaya ağlaya göz yaşını habap etti.

Çın âşıklar kiçken irmiş cânın taşlap
Edhem-sıfat berhem urup mâlın taşlap
Hû Hû tiyü Hak zikrini aytıp hoşlap
Îmân tasdik kılıp bağrın kebâb itti

Gerçek âşıklar geçer imiş canını atıp,
Edhem gibi yağmaya verip malını atıp,
Hû Hû diye Hak zikrini diyip, hoşlanıp,
iman tasdik kılıp bağrını kebap etti.

İbret alğıl yolğa kirgen merdânlardın
Cânnı cânğa peyvend kılıp yörgenlerdin
Yolnı sorap yoldın emân barğânlardın
Andağ kullar hâlın bî-had harâb itti

İbret al sen yola giren merdanlardan;
canı cana ekleyerek yürüyenlerden;
yolu sorup yoldan emin varanlardan;
öyle kullar hâlini hadsiz harap etti.

Kul Hâce Ahmed nefs kağıdın çıkıp aştı
Yürek bağrı cûş uruban kaynap taştı
Bihamdi'llâh yolun tapıp yavuklaştı
İç kanıdın öz öziğa kebâb itti

Kul Hâce Ahmed, nefs dağından çıkıp aştı;
yürek bağrı coşarak kaynayıp taştı;
Allah'a hamd olsun, yolunu bulup yakınlaştı;
iç kanından kendi kendine kebap etti.

KAYNAK : İbrahim Hakkulov, *Ahmet Yesevi (Hikmetleri)*,
(Çeviren ve Sadeleştiren: Erhan Sezai Toplu),
Ankara 1998, s.209.

Hakîm Süleyman Ata

(? Harizm – 1186 Bakırgan ?)

Hoca Ahmed Yesevî'nin öğrencisi ve mürididir. Yaşamı üzerine söylenenler destansı bir nitelik taşır. Kimin tarafından yazıldığı bilinmeyen "Hakîm Ata Kitabı"na göre on beş yaşına dek Yesevî'nin yanında öğrenim gördü ve gösterdiği bir hikmet yüzünden hocası tarafından "hakîm" unvanı verildi. Kendisindeki feyzi de, üfleyerek öğrencisi Süleyman'a aktaran Yesevî, bir süre sonra onu, inançlarını yaymak üzere Türkistan'a yolladı. Süleyman, Türkistan'da Buğra Han'a ait olan, Bakırgan adı verilen yere yerleşti ve Buğra Han'ın kızı Anber ile evlendi. Bakırgan'da ölmüş ve Akkurgan'da gömülmüştür. Günümüzde Kongrat kenti yakınlarında bulunan mezarı ünlü bir ziyaret yeridir. Şiirleri içerik ve biçim olarak Ahmed Yesevî'nin "Divan-ı Hikmet"indeki şiirlere benzer. Süleyman Ata, edebiyatta olduğu kadar tasavvufta da ayrı bir kişilik göstermekten çok, şeyhinin kişiliğini benimsemiş, Yesevî tarzında yazdığı hikmetler Orta Asya tasavvuf edebiyatında hikmet geleneğinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

E S E R L E R İ

Bakırgan Kitabı (yayım tarihi: 1846), Ahir Zaman Kitabı (yayım tarihi: 1847), Hazret-i Meryem Kitabı (yayım tarihi: 1878).

Bu kitaplar Kazan'da basılmış olup Bakırgan Kitabı, içlerinde en bilinenidir. Eser, dinî-ahlâkî öğütler veren hikmetler tarzında yazılmış şiirlerden oluşur. Ancak içinde Hakîm Süleyman Ata'nın yazdıklarının dışında başka şiirler de vardır. Değişik zamanlarda yaşamış kişilerin şiirlerinden örneklerin yer aldığı eser, bu özelliğiyle bir şiir seçkisi gibidir. Kitaptaki 14 şaire ait 124 şiirin 44'ü Hakîm Süleyman Ata'ya aittir. Eserleri Orta Asya, Harezm ve Kıpçak yörelerinde yüzyıllarca okunmuş ve tasavvuf düşüncesinin yayılmasında etkili olmuştur.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.116.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s. 37.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt s.535, 15. Cilt s.184, İstanbul.
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1984, s.87, 172.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.209.
- **Necla Pekolcay**, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul 1981, s.102.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt s.183, 2 Cilt s.584, İstanbul 1982.
- **Kemal Eraslan**, Hakîm Ata ve Miracnâme'si, *AÜ Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı*, Sayı 10, Ankara 1979, s.243.

Bakırgan Kitabı'ndan

MİRÂCNÂME

(KAZAN BASKISI)

Ol bir ü bar-ı irklik körklük nazar kıldı-ya
Mustafanı uzruban bizni ümmet kıldı-ya

Ata yiberdi bizge ümmet kıldı Resulge
Biz dik asi kullarga anı resul kıldı-ya

Resulga bolgan ümmet arasatda bolur şad
Bolur düzehden azad anda cevlan kıldı-ya

Her kim anga yetmedi imaniga kirmedi
Köyüp düzeh içinde cavidane kaldı-ya

Öz nurındın yaratdı Habib teyüp at koydı
Hicablardın ötüben kâbe kavseyn bardı-ya

Resul mescidge kirdi yassıg namazın kıldı
Ebu Cehil kapugdın nagâh ötüp bardı-ya

Dinimizni ardurdıng halâyıknı evürding
Cadülıknı tigürding artuk iksük tēdi-ya

Mel'un ağzını açdı cadü Muhammed tēdi
Sen dik cadü cihanda bolmagay hiç tēdi-ya

Ebu Cehil kapugda seksen kişi kaşında
Nagâh Resulnı körüp heybet birle bakdı-ya

Resul bunı eşitdi köngli bisyar agrıdı
Ümmühani öyige Resul ötip bardı-ya

Resul seccade saldı tekye namazın kıldı
Hak kullugın kıluban Hakga zarın dėdi-ya

Üç yüz on üç mürseller şefi kiltürdi anlar
Sırnı Hakga ulaban tekye kılıp katdı-ya

Resul tekiye kıldı teni asayiş tapdı
Nefsi gulgul kıluban köngli oyag ėrdi-ya

Körüng Hudanıng şunın mihman kılur resulın
Körmekke didarını Hazretke ündedi-ya

Hakdın nida yėtildi Cebrailge bar tėdi
Ferman tigür Rızvanga Burak algıl tėdi-ya

Ferman tigür Rızvanga aytsun hür u kusurga
Yıgılsun tėp hucrega nazar vaktı boldı-ya

Nagah Cebrail kildi Hak selamın tigürdi
Uçmah içige kirip Burak alıp çıkdı-ya

Burak ėşikde turdı Cebrail özi kirdi
Mustafanı oygatıp olup anı çıkdı-ya

Resul çıkuban kildi bakdı Buraknı kördi
Hak sun'ını körüben tang acayib kaldı-ya

Yüzin nurdın yaratmış közi gevherdin ėrmiş
İrinleri la'aldın tişi dürdin ėrdi-ya

Başı anıng incüdin kulakları akikdin
Dudagı anıng zeberced dişi mercan ėrdi-ya

Uçası çın yakutdın süngekleri zümürrüd
İti anıng zagferan içi anber ėrdi-ya

Tügi anıng yupardın yal kuyrugı reyhandın
Ayakları gevherdin sim ü altun ėrdi-ya

KAYNAK : Kemal Eraslan, Hakîm Ata ve Miracnâme'si
AÜ Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi,
Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı, Sayı 10, Ankara 1979, s.256.

Bakırgan Kitabı'nın ilk iki sayfası (Kazan, 1847)
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.535.

13. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI

Bu yüzyılın ortalarında İran'ı ele geçiren Büyük Selçuklular, 1071 Malazgirt Zaferi sonrası Anadolu topraklarına ayak basmış ve yaptıkları savaşlar sonucu Anadolu'da siyasî üstünlüğü ele geçirmişlerdi. Bu dönemde sayıları gittikçe artan Oğuz Türkleri, en parlak zamanlarını, Anadolu'da kurulan Türkiye Selçukluları Devleti hükümdarı Alaaddin Keykubat döneminde (1219-1236) yaşamış ve varlıklarını Moğol saldırılarına dek sürdürmüşlerdir.

Moğolların Anadolu'ya yaptıkları saldırılar karşısında yıkılan Türkiye Selçukluları Devleti'nden sonra ortaya çıkan otorite boşluğu sonucu birçok beylik kurulmuş ve bunlar arasındaki mücadeleler nedeniyle Anadolu insanı uzun süre barış ve huzur yüzü görmemiştir. Bu nedenle 13. yüzyıl, Anadolu Türkleri için büyük bir bunalım ve geçiş çağı olarak kabul edilir.

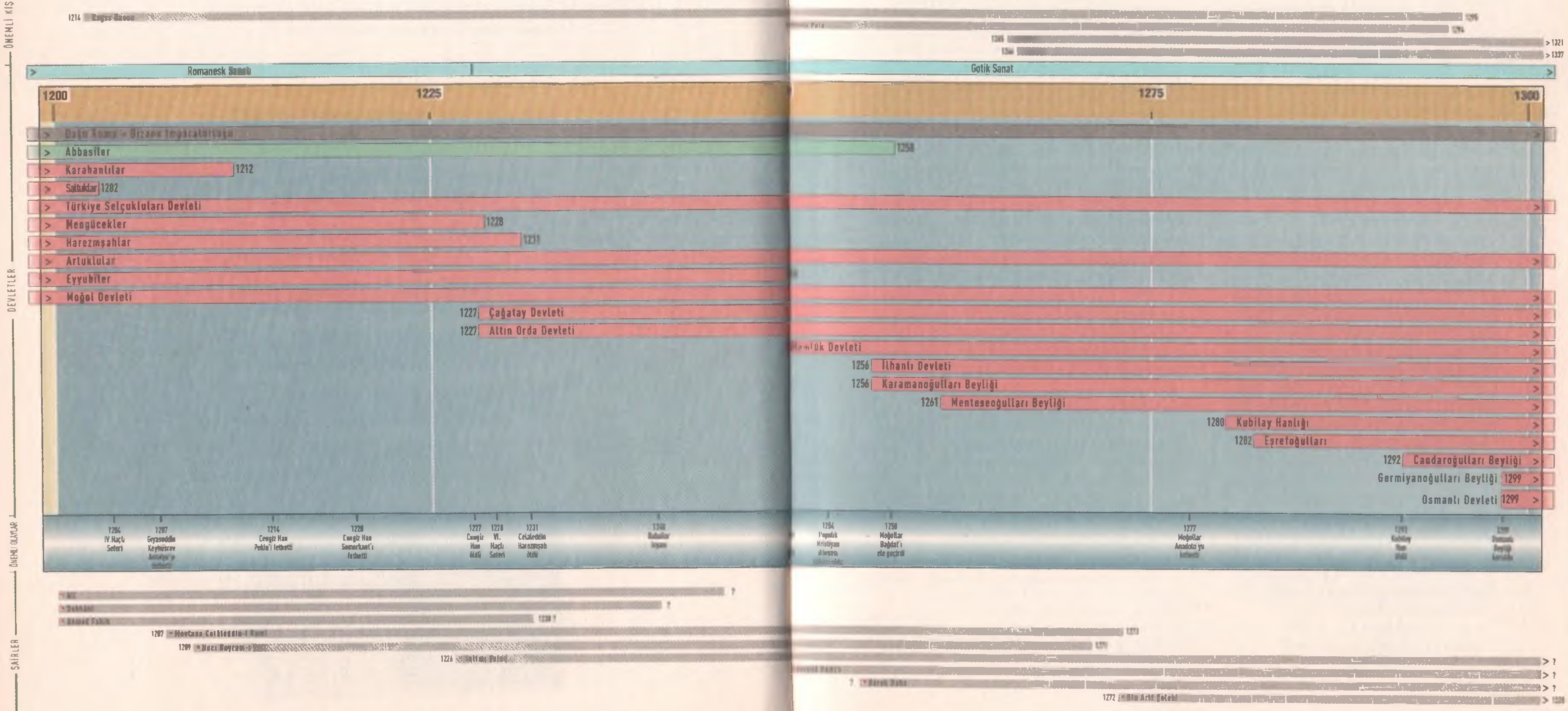
Bu yüzyılda ortaya konan edebî eserlerden, elimizde bulunanların çoğu Selçuklular dönemine aittir.

13. yüzyıl, batı Türkçesinin Anadolu lehçesi hâlinde kökleştiği bir yüzyıldır. Resmî dilin Farsça olması ve Arapçanın da en önemli dil olarak görülmesi nedeniyle Anadolu'da, Selçuklular döneminde Farsça ve Arapça eserler yazılmış ve bu durum, Türkçenin edebî bir dil olarak gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir.

Ancak bu dönemde, Anadolu'ya Horasan'dan gelen dervişlerin beraberlerinde getirdikleri Orta Asya Türk halk edebiyatı geleneğiyle oluşan kahramanlık destanları yanı sıra, tasavvuf felsefesi de hızla yayılmıştır. Türk tasavvuf edebiyatının bu yüzyılda yetişen güçlü temsilcileri, daha çok Farsça şiirler yazan kentli aydın zümreye karşın, Türk dili ile oluşturulan tekke edebiyatının gelişmesinde önemli rol oynamışlardır.

Aruz vezniyle İran edebiyatı etkisinde, dinî olmayan kaside ve gazel tarzında şiirler yazan ve dîvân şiirinin ilk temsilcisi olarak kabul edilen Dehhânî, tekke edebiyatı alanında Ahmed Fakih, Şeyyad Hamza, Sultan Veled bu yüzyılda yaşamış; Farsça yazmasına karşın Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, birçok Türk edebiyatçısını derinden etkilemiştir.

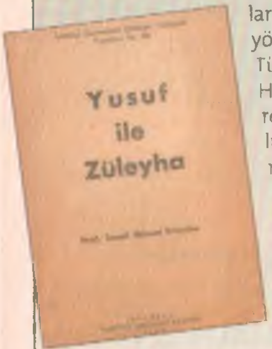
KAYNAKLAR : **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.39; **M. Orhan Soysal**, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, İstanbul 2002, s.127; **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.194; **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.96.

Ali

(12. yy. sonları ? Harezm ? – 13. yy. ilk yarısı ? Harezm ?)

A. Bağırov'un, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi'nde belirttiğine göre, Azerbaycan, Türkmenistan ve Anadolu sahasının müşterek şairidir. 13. yüzyılda yaşadığı bilinen Ali'nin hayatı hakkında geniş bilgi yoktur. 1233 yılında yazdığı, Türk edebiyatının ilk "Yusuf ile Züleyha" hikâyesi olan ve Kıssa-i Yusuf adıyla tanınan eserinin dil özelliklerine bakılarak, 12. yüzyılın sonlarıyla 13. yüzyılın başlarında Harezm yöresinde yaşadığı sanılmaktadır. Türkmen kaynaklarına göre, 1183'te Harezm'de doğmuş, 1240 yılında Harezm'de ölmüştür. Bağırov, 1960 yılında eserin Bakû nüshasının bulunmasıyla Azerbaycan Türkçesiyle yazılan Yusuf ile Züleyha'nın yazarı Ali'nin, Nizamî geleneğini sürdüren bir ozan olduğunu ileri sürmektedir.

Kıssa-i Yusuf (Yusuf ile Züleyha) : İran edebiyatında Firdevsî'den itibaren manzum hikâye olarak işlenen Kıssa-i Yusuf, Türk edebiyatına ilk olarak Ali ile girmiştir. Hakaniye Türkçesiyle Oğuz ve Kıpçak Türkçelerinin lehçe özelliklerinin birleştiği Kıssa-i Yusuf hikâyesinin konusunu Kur'an'dan alan Şair Ali'nin, daha önce İran edebiyatında Firdevsî tarafından yazılmış olan "Yusuf u Züleyha" mesnevisini gördüğü sanılmaktadır. Ancak konusunu, Kur'an-ı Kerim'de anlatılan esasa uygun olarak ele almasıyla Firdevsî'den ayrılır. Eserde ağırlıklı olarak Ahmed Yesevî hikmetlerinin etkileri görülmektedir. Eser, hece vezniyle ve halk dörtlükleriyle yazılmıştır. Eserin bir diğer özelliği de, Ali'nin Yusuf ile Züleyha hikâyesinden sonra aynı konunun pek çok şair tarafından işlenmiş olmasıdır. Eserin, Dresden, Berlin, St.Petersburg ve Bakû kitaplıklarında yazma nüshaları bulunmaktadır. İlk olarak 1839 yılında Kazan'da basılmıştır.

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.38.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.195.
- **Saadet Çağatay**, *Türk Lehçeleri Örnekleri*, Ankara 1950, s.89.
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1984, s.137, 168.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.74.
- **Abdülkadir Karahan**, *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, İstanbul 1992, s.132.
- **Necla Pekolcay**, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul 1981, s.103.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.379.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, Istanbul 1977-1998, s.336.
- **İsmail Hikmet Ertaylan**, *Yusuf ile Züleyha*, İstanbul 1960.
- **Cemal Kurnaz-Halil Çeltik**, *Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı*, Ankara 1997, s.21
- *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, 1. Cilt, Ankara 2002, s.314

KISSA-Î YUSUF'DAN

Mısr içre bir tâcir olur irdi
Anun atı Melik bin Doğru irdi
Doğru oğlı Melik bir tüş gördi
Muabbire te'vilini sorar imdi

Mısır'da bir tüccar vardı.
Onun adı Doğruoğlu Melik idi.
Doğruoğlu Melik bir düş gördü.
Şimdi tâbircilere bu rüyanın yorumunu soruyor.

Aytur bu tün bir düş gördüm
Düşüm içre Ken'an'a varur irdim
Âd kapusu tigresinde yürür irdim
Gün hakikat gökden yire iner imdi

Söyler: Bu gece bir düş gördüm.
Düşümde Kenan iline gidiyordum.
Âd kapısına doğru yürüyordum.
Şimdi hakikat güneş gibi yere iner.

Tolun ay muayyene gökden indi
Koynumdan girüben yakamdan çıkdı
Hem gökden dürr ü mercan incü yağdı
Men anı iteğime derdim imdi

Dolunay ayan-beyan gökten indi.
Koynumdan girip yakamdan çıktı;
Hem de gökten inci ve mercan yağdı.
Ben onu eteğime topluyordum.

Sakınuban ben anı direr irdim
Cemî' kılup sedefüme koyar irdim
Bu düşi hiç gümansız böyle gördüm
Ya muabber buna te'vil kılgıl imdi

Ben onu başkalarından sakınarak topluyordum.
Hepsini toplayıp sadefime koyuyordum.
Bu düşü hiç yalansız böylece gördüm.
Ey rüya tabircisi, şimdi bunu yorumla.

Muabbir eydür gil otur yanumda
Yorayum düşüni ta'birimde
İki kızıl altun koygıl boynumda
Düşüni mübârek yorayum imdi

Yorumcu der: Gel yanıma otur.
Düşünü tâbirimde yorayım.
Boynuma iki kızıl altın bırak,
Şimdi düşünü hayırlı bir şekilde tâbir edeyim.

Eğer sen bundağ düş gördün ise	*Eğer sen bu şekilde bir düş gördünse,*
Düşün içre ol makâma vardun ise	*Düşünde o makama vardınsa,*
Hakikat sen ol devlete irdin ise	*Gerçekte sen o devlete ulaştınsa,*
Bir şerîf kul elüne girür imdi	*Şimdi bir şerefli kul iline girer.*
Ol kulı uçuz satun aldaçısen	*O kulu ucuz bir şekilde alırsın,*
Anı satup öküş ni'met buldaçısen	*Onu satıp çok nimet bulursun,*
Devlet milket iyesi oldaçısen	*Devlet ve millet sahibi olursun.*
Ol sebebden râhat öküş görünür imdi	*Bu sebepten şimdi çok rahat görünür.*
Ol sebebden ululukga değinesen	*O sebepten ululuğa kavuş,*
Halkın birliğine ger dönesen	*Halkın birliğine dön;*
Küfür şirket mihnetden kurtulasen	*Küfür, şirk ve mihnetten kurtul.*
Dünya âhiret devleti görünür imdi	*Şimdi dünya ve ahiret devleti görünür.*
Anı işitüp Melik Doğrı sefer kıldı	*Melik Doğru bunu işitip sefere çıktı.*
Ken'ân ili tarafından çok aradı	*Kenan ili tarafında çok aradı.*
Âd kapusı katında yük düşürdi	*Âd kapısına mallarını indirdi.*
Düşde gördügin ister imdi	*Şimdi düşte gördüğünü ister.*

KAYNAK : Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı*, Ankara 1997, s.21

YUSUF İLE ZÜLEYHA

Dîvân edebiyatında birçok şairin mesnevîlerine konu olmuş aşk öyküsüdür. Yusuf Peygamber'in başından geçenler (Yakup'un oğlu Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması, Mısır'da Züleyha'nın yasak aşkına karşılık vermediği için zindana atılması, zindanda yaptığı düş yorumları, sarayda göreve getirilmesi, kardeşleriyle karşılaşması vb.) Kur'an'da "öykülerin en güzeli" diye adlandırılarak geniş bir biçimde anlatılmıştır (Yusuf süresi, 111. ayet).

Türk edebiyatında Ali (1232), Şeyyad Hamza (13. yüzyıl) gibi şairler konuyu dinî anlamıyla yorumladı. Tasavvufta ise kahramanın başından geçenler, ruh-gönül-nefis-dünya-akıl-iman-ilim-menfaat-gurur (buna ek olarak kin vb.) arasındaki çatışmaların simgesi olarak canlandırıldı.

Hamdullah Hamdi (1449-1503), Kemalpaşazade (1469-1534), Taşlıcalı Yahya (öl. 1582) gibi şairlerin mesnevîlerinde ise Yusuf'un çileli yaşamı, Züleyha ile aşk serüveni, sürükleyici bir öykünün motifleri olarak işlenmiştir.

Yusuf ile Züleyha
Royal Persian Manuscripts – 1976 Londra

Dehhânî

(13. yüzyıl)

Yaşamı üzerine bilgi çok azdır. M. Fuad Köprülü'ye göre Anadolu Selçuklu Devleti'nin son hükümdarlarından III. Alâeddin Keykubat döneminde; Hikmet İlaydın'a göre ise, I. Alâeddin Keykubat zamanında Konya'ya gelerek saraya girdi. Hükümdara sunduğu bir kasidesinden Horasanlı olduğu anlaşılmaktadır. Dehhânî, Anadolu'da gelişen dîvân şiirinin ilk büyük ustası sayılır. 13. yüzyılda Anadolu'da yaygın olan tasavvufi-dinî düşünüş biçimi, edebiyatı belirlediğinden Dehhânî bu dönemde İran etkisindeki din dışı şiirin ilk temsilcisi olarak ortaya çıkar. Birçok kaynak eserde, dîvân şiirinin Anadolu'daki kurucusu olarak kabul edilir. Şiirlerinde öğretici olmaktan çok, güzel olanı yaratmayı amaçlayan ve kendine özgü bir şiir dili yaratan Dehhânî'nin, şiirlerinde somut görüntüler yaratacak sözcükleri seçtiği dikkati çeker. Bilim dünyasına M. Fuad Köprülü tarafından tanıtılan Dehhânî'nin bulunabilen şiirleri, ilk kez Mecdut Mansuroğlu tarafından toplu olarak basılmış, daha sonra da Hikmet İlaydın tarafından yayımlanmıştır (1978). Hikmet İlaydın, Dehhânî'ye ait olduğu kabul edilen dokuz gazelden birinin Resmî'ye, diğer ikisinin de Kemalpaşazâde'ye ait olduğunu ortaya koyduğundan, Dehhânî'ye ait olan şiirler, 6 gazel ve 1 kasideden ibarettir.

Dehhânî'nin Mecmuatü'n Nezair'deki şiiri.

Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.351.

KAYNAKLAR

- **Mecdut Mansuroğlu**, *Anadolu Türkçesi (13. Yüzyıl) Dehhâni ve Manzumeleri*, İstanbul 1947.
- **Hikmet İlaydın**, *Dehhânî'nin Şiirleri, Ömer Asım Aksoy Armağanı*, Ankara 1978.
- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.136.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.257.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.55.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 18. Cilt, İstanbul, s.187.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.198.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul 1973, s.621.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.351.
- **Cem Dilçin**, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.196.
- **Ömer bin Mezid**, *Mecmu'atü'n-Nezair*, Yayımlayan: Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Ankara 1982, s.26,133.
- **Kemal Bek**, *Metin İncelemeleriyle Sözlü Yazın Dönemi'nden Tanzimat Dönemi'ne Eski Türk Yazını*, İstanbul 2001, s.145.

I

GAZEL

Acab bu derdümün dermânı yok mı ***Ya bu sabr itmegün oranı yok mı***	*Acep bu derdimin dermânı yok mu?* *Sabretmenin ölçüsü oranı yok mu?*
Yanaram mumlayın başdan ayağa ***Nedür bu yanmagun pâyânı yok mı***	*Yanarım mum gibi baştan ayağa,* *Nedir bu yanmanın bir sonu yok mu?*
Güler düşmen benüm ağladuğuma ***Acab şol kâfirin îmânı yok mı***	*Güler düşman, benim ağlayışıma;* *Acep o kâfirin imânı yok mu?*
Delüpdür cigerümi gamzen okı ***Ara yürekde gör peykânı yok mı***	*Delmekte ciğerimi gamzen oku;* *Ara yürekte gör okun ucu yok mu ?*
Su gibi kanumı topraga kardun ***Ne sanursın garîbün kanı yok mı***	*Su gibi kanımı toprağa kardın;* *Ne sanırsın, garibin kanı yok mu?*
Cemâl-i hüsnüne mağrûr olursın ***Kemâl-i hüsnünün noksânı yok mı***	*Yüz güzelliğinle mağrur olursun,* *Eksiksiz güzelliğin noksanı yok mu?*
Begüm Dehhânî'ye ölmezdin öndin ***Tapuna irmegün imkânı yok mı***	*Beyim, Dehhânî'ye ölmeden önce,* *Huzura ermenin imkânı yok mu?*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fâ'ûlün)

KAYNAK : **Ömer bin Mezid**, *Mecmu'atü'n-Nezair*, Yayımlayan: Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Ankara 1982, s.133.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Sabr eyle gönül derdine dermân ere umma
Cân atma oda bîhude cânân ere umma

Ger vasl dilersen ko bu feryâdı ey bülbül
Gül-gonca bigi ağzı gülistân ere umma

Yâkûb bigi hüzn ile katlan bir iki gün
Birgün haber-i Yûsuf-i Ken'an ere umma

Maksûd anın kim ele düşvâr erişirgil
Yırtma yakanı elüne âsân ere umma

Gözün sedefinden nice dür-dâne dökersin
Şol dişi güher, dudağı mercân ere umma

Ağyâr elünden sana bil şol yâr eremez
Âşkâr ola bir gün pinhân ere umma

Bu resme ki Dehhânî dürür şem' bigi zâr
Baştan ayağa ömrünü pâyân ere umma

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fâ'ûlün)

KAYNAK : Şemsettin Kutlu, *Dîvân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983, s.17.

Sabret gönül derdine derman gelir sanma.
Canını boş yere ateşe atma, sevgilin gelir sanma.

Güle kavuşmaksa arzun ey bülbül, feryadı bırak.
Ağzı gül goncası gibi, o gül bahçesi gibi olan sevgili gelir sanma

Yakûb (peygamber)gibi bir iki gün üzüntüye katlan,
Günün birinde Yûsuf-ı Ken'an gelir sanma.

Sevgiliye kavuşma imkânı zor geçer ele
Yakanı yırtma, bununla eline kolayca geçeceğini sanma.

Gözünün sedefinden ne çok inci dökersin.
O dişi inci, dudağı mercan gibi sevgili gelir sanma.

O yâr yabancıların elinden kurtulup da sana ulaşamaz.
Bilesin bir gün gizlice geleceğini sanma.

Dehhânî, mumun damla damla erimesi gibi gözyaşı dökersin
Ağlayarak ömrünün sona ereceğini sanma.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

GAZEL

Bahâr irişdi vü kıldı cihânı nûrânî
Gelün, teferrüc idelüm gül ü gülistânı

Bahar erişti ve cihanı nurlandırdı;
Gelin gezip dolaşalım, gül ve gül bahçesini.

Aceb ni sihr okıyup seher yili ürdi
Ki cennet itdi gül-i terle bâğ u bostânı

Acaba seher yeli ne sihr okuyarak üfledi ki
Bağ ve bostanı taze güllerle cennet hâline getirdi.

Cemâl-i tal'atı Leylî güle mi virdi aceb
Ki itdi âşık-ı Mecnûn hezar-destânı?

Güle mi verdi acaba Leyla yüz güzelliğini?
Gül, Mecnun gibi bir âşık hâline getirdi bülbülü.

Eger gül urmadısa bülbülün yüreğine ok
Niçün bulaşdı kızıl kana şöyle peykânı

Eğer gül, bülbülün yüreğine ok vurmadıysa
Niçin böyle kızıl kana bulaştı okun ucu?

Kadeh elümde vü sâkî nedîm ü karşuma gül
Disün hasûd görüben "zî ayş-ı sultânî"

Kadeh elimde, sâkî yanımda, gül karşımda.
Desin o kıskanç, beni görüp "sultanlar gibi yaşamak ne güzel".

Geçürme fursatı boynun egüp benefşe gibi
Ki gül bigi giçer uş tiz ömr devrânı

Kaçırma fırsatı, menekşe gibi boynunu büküp;
Gül gibi çabucak geçiverir ömür devranı

Süci yirün kanıdur, yir yutmadın sen iç
Bu gül deminde ki Kaarûn-ı muhteşem kanı

Şarap toprağın kanıdır, toprak onu yiyip yutmadan sen iç;
Bu gül mevsiminde Muhteşem Kârûn nerede?

Çü ömr bâkî degüldür gül ü şarâb ile hoş
Bu bâkî ömrünü sür tâ ki ömrdür fânî

Çünkü ömür kalıcı değildir, gül ve şarap ile
Hoş geçir ömrünün geri kalan bölümünü, fanidir ömür

Niçe nedîm ü niçe dedi kumru bigi
Yârinden ayru düşelden bu resme Dehhânî

Nice dost, nice arkadaş dedi kumru gibi
Dehhânî, yârinden ayrı düşeli beri.

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : Hikmet İlaydın, *Dehhânî'nin Şiirleri, Ömer Asım Aksoy Armağanı*, Ankara 1978, s.148

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Ormanda Bahar – Tablo : Neşe Üçer

Librairie de Pera, 41. Müzayede Kataloğu – 29.9.2002

IV

GAZEL

Zihî devlet ki gözlerüm yüzünden oldı nûrânî
Visâlün lutf idüp savdı başumdan girü hicrânı

Severem seni can bigi hatâ didüm maâza'llah
Ne mikdârı ola cânun ki benzedem sana cânı

Yüce boyun kılur bende çemende serv-i âzâdı
Yüzün mihri ider tâban felekde mâh-ı tâbânı

Eğer emseyidi senün leb-i la'lünden İskender
Niderdi isteyüp bunca cihanda âb-ı hayvânı

Eğerçi cem'e şem' isen beğüm her cem' arasında
Perişan kılma saçunı esirge ben perîşânı

Bugün çün hüsn devrânı senündür eyü ad ile
Süre gör devr-i hüsnüni ki geçer hüsn devrânı

Cemâlün iy büt-i Çînî cihânı dudtı ser-tâ-ser
Nite kim Rûm ilin şi'riyle bugün dudtı Dehhânî

KAYNAK : Ömer bin Mezid, *Mecmu'atü'n Nezair*, Yayımlayan: Mustafa Canpolat, Ankara 1982, s.32.

Yüzünü gördüğümde gözlerim nurla doldu; bu ne büyük mutluluktur.
Sana kavuşmak, ayrılık acısını lutfedip başımdan savdı.

Seni canım gibi severim demem büyük hata, Allah korusun.
Canın ne değeri var ki, canı sana benzeteyim.

Yüce boyun, çimenlikte uzun serviyi kendine kul eder;
Yüzünün güneşi, gökteki parlak ayı aydınlatır.

Eğer İskender, senin kırmızı dudağını emseydi.
Ölümsüzlük suyunu aramasına ne gerek vardı.

Her ne kadar toplantının ışığı olsan da
Her toplulukta arada bir saçını dağıtma, ben perişanı koru.

Bugün senin güzellik çağındır; iyi bir ad ile
bu güzellik dönemini geçir ki, güzellik çağı geçicidir.

Güzelliğin dünyayı baştan başa kapladı, ey Çinli puta benzeyen güzel,
Nitekim bugün Dehhânî, şiiriyle Anadolu'yu tuttu.

(Bugunun diliyle anlatım: Oktay Mert)

Ahmed Fakih

(? Horasan – 1221 ya da 1230'dan sonra ? Konya)

13. yüzyıl tasavvuf şairlerindendir. Hoca Ahmed Fakih ya da Sultan Hoca Fakih adlarıyla da tanınır. Yaşamı üzerine kesin bilgi yoktur. Horasan'da doğup Konya'da yaşamıştır. Şair, Mevlânâ'nın babası Bahaeddin Veled'den fıkıh dersi aldığı için "Fakih" lâkabıyla anılır. Hakkındaki bilgiler genellikle Mevlevî ve Bektaşi kaynaklarındaki bilgilere dayalıdır. Gönül coşkusuyla dağlarda dolaştığı, gelecekten haber verme özellikleri olduğu söylenir. Ahmed Fakih'i ve eseri Çarhnâme'yi bilim dünyasına tanıtan M. Fuad Köprülü'dür (1926). Ancak yapılan son araştırmalar, Ahmed Fakih adını taşıyan ve farklı yüzyıllarda yaşayan değişik kişilerin olduğunu ve bunların birbiriyle karıştırıldığını ortaya koymuştur. Osman Fikri Sertkaya ve Semih Tezcan'ın yaptığı araştırmalara göre, türbesinde ölüm tarihi 1221 olarak belirtilen Ahmed Fakih'in, hocası Bahaeddin Veled'in 1228'de Konya'ya geldiği ve 1230'da öldüğü göz önüne alındığında, ölümünün daha ileri bir tarihte olması gerekmektedir.

ESERLERİ

Çarhnâme : Ahmed Fakih'e ait olduğu bildirilen Çarhnâme, 100 beyitlik bir kasidedir. Eserin eldeki tek yazma nüshası, İstanbul Beyazıt Devlet Kitaplığı'ndaki Eğridirli Hacı Kemal'in "Cami'ün-Nezair" adlı nazire mecmuasının içinde bulunmaktadır. Ancak 17 beyitin yer aldığı yapraklar kayıp olduğundan 83 beyitlik kısmı eldedir. Eser yeni harflerle Mecdut Mansuroğlu tarafından 1956 yılında basılmıştır. Eserin düzeltilmiş son basımı, Fahir İz ve Günay Kut tarafından "Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri"nde (Cilt 1, s.264) yayımlanmıştır. Aruz vezniyle yazılan ve eski Anadolu Türkçesinin elde bulunan ilk ürünlerinden biri sayılan Çarhnâme, tasavvuf konusunda öğretici bilgileri içerir. Dünyanın fâniliğinden bahseden ve günahlardan kaçınmayı öğütleyen Çarhnâme, halk için yazılmış dinî ahlâki bir eserdir.

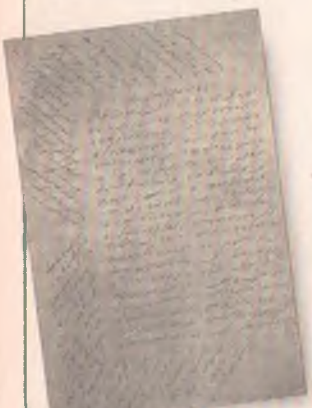

Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerife : Mesnevî türünde kalerne alınan eserde şair, hacdan dönerken gördüğü yerleri tanıtır. Tek yazma nüshası Londra British Museum'de bulunan eseri Hasibe Mazıoğlu gün ışığına çıkarıp yeni harflerle basımını yapmıştır (1974). Osman Fikri Sertkaya'ya göre, geçmişte beş Ahmed Fakih yaşamıştır ve Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş Şerife'nin, Çarhnâme yazarına ait olmayıp başka birine ait olduğunu ileri sürmüştür. Bu konudaki araştırmalar netleşinceye kadar birçok kaynakta Çarhnâme yazarına ait olarak gösterilen bu eseri, biz de Ahmed Fakih'in eseri olarak göstermeyi yeğledik.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.120.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.264.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.52
- **K. Tahir Sapaz**, *Türk Edebiyatının Çağdaşları*, Ankara 1997, s.196
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt s.65, 18. Cilt s. 188, İstanbul.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul 1973, s.363.
- **Ahmed Fakih**, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerife*, Yayımlayan: Prof.Dr. Hasibe Mazıoğlu, Ankara 1974.
- **Ahmed Fakih**, *Çarhname*, Yayımlayan ve İşleyen: Mecdut Mansuroğlu, İstanbul 1956.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.54.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.61.
- **Kemal Bek**, *Metin İncelemeleriyle Sözlü Yazın Dönemi'nden Tanzimat Dönemi'ne Eski Türk Yazını*, İstanbul 2001, s.122
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.156
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.10.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.281.

Çarhnâme'den bir sayfa.
Ahmed Fakih, Çarhnâme, Yayımlayan ve İşleyen: Mecdut Mansuroğlu, İstanbul 1956

Konya'daki Ahmed Fakih Mescidi ve Türbesi.

Çarhnâme'den

KASİDE

Dirîgâ çarhun elinden hezârân	*Feleğin elinden binlerce eyvâh,*
Ki kılmışdur muattal bunca karân	*Zira bunca işi bıraktırmıştır.*
İşid imdi bu ahvâli i kardaş	*Ey kardeş, şimdi bu halleri işit,*
Çün ümmetdür biribirine ihvân	*Zira ümmet birbirinin kardeşidir.*
Yavuz sanmaya kardaş kardaşına	*Kardeş kardeşi için kötü şey düşünmesin,*
Hakîkatdür bu sözüm bana inan	*Bu sözüm gerçektir; bana inan.*
İşitdün ise sözüme kulak tut	*İşittinse bu sözüme kulak ver,*
Gidermegil sözümi kulağundan	*Sözümü de kulağından çıkarma.*
Bilür misin niçün geldün cihâna	*Cihana niçin geldiğini biliyor musun?*
Seni kulluğu içün yaratdı Sultân	*Sultan seni kulluk için yarattı.*
Sana nîmet verüpdür bî-nihâyet	*Sana sonsuz nimet vermiştir,*
Husûsâ kim kılupdur ehl-i îmân	*Özellikle iman ehli kılmıştır.*
Nasîhat tutar isen dinle sözüm	*Nasihat tutarsan sözümü dinle,*
Hünerün var ise gel uşda meydân	*Hünerin varsa gel işte meydan!*
Sana birkaç öğütler vireyin ben	*Ben sana birkaç öğüt vereyim.*
Ki her birisi dürr ola ya mercân	*Her biri inci veya mercan gibi olan.*
Öğüdüm bu günehden tevbe eyle	*Öğüdüm bu; günahtan tövbe et.*
Ki îmân kasdın eyler bil ki şeytân	*Zira, bil ki şeytan, kasten imana zarar verir.*
Usan olma başuna aklunı dir	*Gafil olma, aklını başına topla.*
Yol uzakdur ki yokdur hadd ü pâyân	*Yol ıraktır, sınır ve son yoktur.*
Gözün aç gaflet içre yatma iy dost	*Ey dost, gözünü aç, gaflet içinde yatma.*
Ki göçmege dutupdur yüzi kervân	*Zira kervan göçmeye yönelmiştir.*
Yol erenleri göçüp yola girdi	*Yol erenleri göçüp yola girdi,*
Dögeyorur âhir dünbeki servân	*Kervanbaşı son davulu vuruyor.*

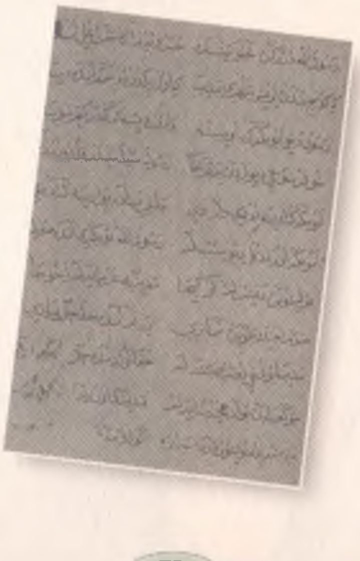
Ahmed Fakîh'e ait olduğu söylenen, ancak üzerindeki ölüm tarihi nedeniyle başka bir Ahmed Fakih'e ait olduğu ileri sürülen mezartaşı.

Mehmet Önder, İlk Türkçecilerden Ahmed Fakih Hakkında Yeni Bilgiler, Türk Yurdu Dergisi, Sayı 276, Ağustos 1959, s.51.

Nice bir yatasın gafletde iy yâr *Ecel irmezdin öndin imdi uyan*	*Ey yâr, ne zamana kadar gaflet içinde yatacaksın?* *Ecel erişmeden önce uyan.*
Nazar kıl âleme hâlüni anla *Yaraga meşgûl ol sen iy müselmân*	*Âleme bak ve hâlini anla.* *Ey müslüman, sen hazırlığını yap.*
Eger nâm ister isen âhiretde *Yidürgil Hak yolına dünyede nân*	*Eğer ahirette ad istiyorsan,* *Dünyada Tanrı için ekmek yedir.*
Olanlar sana yitmez mi nasîhat *Niçün ussını dirmezsin sen iy cân*	*Olanlar sana nasihat yetmez mi?* *Ey can niçin aklını başına toplamıyorsun?*
Bu dünyâya niçün pek yapışursın *Seni andan koparur çarh-ı devrân*	*Bu dünyaya neden bu kadar yapışıyorsun?* *Seni ondan bu zaman çarkı koparır.*
Bu rızk içün niçe teşvîş çekersin *Uşandı rızk yiyü ağzunda dendân*	*Bu rızk için ne çok sıkıntı çekersin,* *Rızk yiye yiye ağzında dişler döküldü.*
Eğer girüp sin içinde yatasın *Beş on arşun bez ile yâhud uryân*	*Şayet mezar içinde yatacaksan;* *Beş-on arşın bez ile yahut çıplak yatacaksın.*
Ne mağrûrsın cihânun lezzetine *Niçe bir yürüyesin şâd u handân*	*Dünyanın zevklerine niye böbürleniyorsun.* *Ne zamana kadar sevinç ve neşe içinde gezip tozacaksın.*
Kazâ yayı ecel okların atar *Sana dahı dokınısar ol okdan*	*Kaza yayı ecel oklarını atar,* *O ok sana da dokunur.*
Ol okun zahmına kimsene döymez *Görür ölmez virür cânını kurbân*	*O okun yarasına kimse dayanamaz.* *Ölen kimse, oku da, yarasını da görmez olur.*
Vefâ umma bu dünyâdan i hânum *Anunla kılmagıl sen ahd ü peymân*	*Ey sultanım bu dünyadan vefa umma.* *Sen onunla kavilleşme.*
Seni aldar bu dünyâ bî-habersin *Sözüm işit öğüdüm tut tab aldan*	*Sen habersizsin, bu dünya seni aldatır.* *Sözümü dinle, öğüdümü tut.*
Ögüni dir kıyâmet bil yakındur *Utan kim sana nâzırdur yaradan*	*Aklını topla, bil ki kıyamet yakındır.* *Utan, zira Yaradan sana bakıcıdır.*
Hevâya uyma geç nefs arzusundan *Bu nefs atınun ağzına ur uyan*	*Arzuya uyma ve kendi isteklerinden vazgeç.* *Bu nefis atının ağzına gem vur.*
Bu dünyâ bî-vefâdur bil hakîkat *Seni göçürmedin ol sen göç andan*	*Bil ki bu dünya gerçekten vefasızdır.* *O seni göçürmeden sen ondan göç.*
Niçe bir durısar bu dünya halkı *Niçe bir olısar dünyâ âbâdân*	*Bu dünya halkı ne zamana kadar böyle duracaktır.* *Bu dünya ne zamana kadar böyle bayındır olacaktır?*
Yıkılısar bu göklerle bu yirler *Kamusı olısardur külli vîrân*	*Bu göklerle bu yerler yıkılacaktır,* *Hepsi tamamen viran olacaktır.*
Gün ola kim kopa dağlar yirinden *Berâber ola düpdüz dağ u yaban*	*Öyle bir gün gelecek ki dağlar yerinden kopacak,* *Dağ ve kırlar dümdüz olacaktır.*

Kıyâmet kopıcağız bil hakîkat *Kelebek bigi dağıla bu insân*	*Gerçekten bil ki, kıyamet kopunca* *İnsanlar kelebek gibi dağılacaktır.*
Yaradılmış cemî'i öliserdür *Kalısardur hemân ol ferd u rahmân*	*Yaratılmışların hepsi ölecektir.* *Sadece o tek ve esirgeyici kalacaktır.*
Yarın anda halâyık cem' olısar *Kimi kayguya batmış kimi şâdân*	*Yarın, yaratılmış olanlar orada* *Kimi kaygılı kimi şen olarak toplanacaklardır.*
Suâl eyleyiserler itdüğünden *Tutar âzâlarunı anda lerzân*	*Ettiklerinden onlara soru soracaklardır.* *Vücutlarının her bir uzvu titreyecektir.*
Kirâmen kâtibîn durmaz yazarlar *Ne kim itdün kılurlar anı dîvân*	*Yazıcı melekler durmadan yazarlar.* *Ne ettinse onu deftere yazarlar.*
Getürüp tartalar hayrunla şerrün *Hakîkat bil kurılur anda mîzân*	*İyiliğinle kötülüğünü ölçerler,* *Şunu gerçek olarak bil ki orada terazi kurulur.*
Eger hayrun agır gelse zi devlet *Yüzün ag ola hem-çün mâh-ı tâbân*	*Eğer iyiliğin ağır gelirse ne devlet.* *Yüzün parlak ay gibi ak olur.*
Eğer şerrün agır gelse i miskîn *Varacak yirün olur bil ki nîrân*	*Eğer kötülüklerin ağır gelirse ey zavallı,* *Bil ki varacağın yer cehennemdir.*
Sırât'a uğrayısardur yolun bil *Kılıçdan iti dirler ince kıldan*	*Yolun Sırat'a uğrayacaktır, bil ki* *Kılıçtan keskin ve kıldan ince derler.*
Yarın andan geçisersin yol oldur *Sakın imdi i kardaş çıkma yoldan*	*Yarın oradan geçeceksin, yol odur.* *Şimdi ey kardeş, yoldan çıkma.*

KAYNAK : **Fahir İz-Günay Kut,** *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 1. Cilt, İstanbul 1986, s.265.

Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerife'den bir sayfa.

Ahmed Fakih, Kitâbu Evsâfı Mesacidi'ş-Şerife, Yayımlayan: Prof.Dr. Hasibe Mazıoğlu, Ankara 1974.

Hacı Bektâş-ı Velî

(1209 ? Horasan – 1271 ? Hacıbektaş)

Görüşleriyle, tekke ve tasavvuf edebiyatımızın temel kaynağını oluşturan; Bektaşîlik tarikatının kuruluşunda önemli bir yeri olduğu kabul edilen Hacı Bektâş-ı Velî'nin yaşamı, efsanelerle örülüdür. 1245-1337 tarihleri arasında yaşadığı da ileri sürülür. Gerçek tarihî kişiliğini ortaya koyabilecek belgeler ise çok azdır. Eflâkî'nin "Menâkıbü'l Ârifîn" (Ariflerin Menkıbeleri) ve kendi adını taşıyan "Vilâyet-nâme" ya da "Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş" adıyla tanınan "Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî"de anlatılanlar, tarihî yaşamöyküsü değil; yaşamıyla ilgili menkıbelerdir. "Âşıkpaşazâde Tarihi"nde yazılanlar da, bu menkıbelerden arındırılmış değildir. Bu kaynaklara göre, Horasan'da bulunduğu dönemde Yeseviye tarikatının görüşlerini benimsedi. Horasan'dan gelip ilkin Sivas'ta konakladı. Selçuklulara karşı sürekli ayaklanmalarıyla ünlü "Babalılar"a katıldı. Baba İshak'ın halifesi olarak Amasya'ya gitti. Bir süre de Kırşehir ve Kayseri'de bulunduktan sonra, şimdi kendi adını taşıyan, o zamanki Sulucakarahöyük köyüne yerleşti. Baba İshak Ayaklanması'nda, İshak da içinde olmak üzere, kılıçtan geçirilen Babalılardan kalanlar, onun çevresinde toplandı. Bütün Alevi, Şii, Batınî toplulukları onun yoluna girdi. Mevlânâ gibi başkentte değil, köyde oturdu; Farsça değil, Türkçe söyledi. Bu nedenle aynı yıllarda Mevlevîlik, kentlerde aydınlar arasında, Bektaşîlik ise kırsal alanlarda yayıldı ve kısa sürede bütün Anadolu'yu sardı.

Hacı Bektâş-ı Velî'nin Vilâyetnâme adlı eserinden bir sayfa.

Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.578

Hacı Bektaş'ın bütün öğretisini içeren tek kitabı "Makalat"tır. Ancak Arapça yazılmış bu eserin aslı elde bulunmadığı gibi Hacı Bektâş-ı Velî'nin kaleminden çıkmış olduğu görüşü de tarihî açıdan henüz ispat edilememiştir. Aynı şekilde ona atfedilen şiirlerden bazılarının başkalarına ait olduğu da öne sürülmüştür. Fakat Bektaşî geleneği, birçok şiiri, öyküyü ve sözü ona mal etmiştir. Hacı Bektâş-ı Velî'nin düşüncelerinin odağını sevgi oluşturur. Bütün insanların kardeş olduklarını, ortaklaşa ve barış içinde yaşamaları gerektiğini savunan Hacı Bektâş-ı Velî, insanın bir sevgi varlığı olduğu görüşünü benimsemiştir. Ona göre sevgi, insanı olgunlaştıran, Tanrı'ya ulaşmasını sağlayan; insana, varlık birliğinin anlamını kavratan bir olgudur.

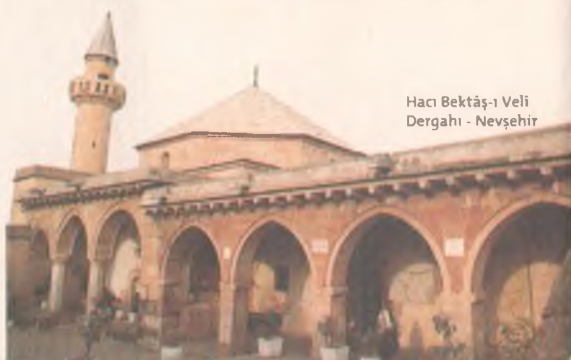

Bektaşîlikte üç, dört, yedi, dokuz, hak gibi rakam ve sözler kutsaldır. Tanrı evreni od, yel, toprak ve su ögelerini birleştirerek yaratmıştır. İnsanda bu dört ögeyle birlikte Tanrısal bir töz olan tin de bulunur. İnsana gerçek niteliklerini kazandıran da tindir. Hacı Bektâş-ı Velî'ye göre din ayrılığı, insanlar arasında anlaşmazlık yarattığından gereksizdir. Tanrı'nın varlığına, birliğine inanan bütün insanlar eşit inanç ortamındadır. Bu nedenle Hacı Bektâş-ı Velî'nin etkisi bir yandan edebiyat, diğer yandan da düşünce alanında yeni çığırların açılmasına neden olmuştur. Abdülbâki Gölpınarlı, Hacı Bektâş-ı Velî'ye ait olduğu belirtilen şiirlerin ona ait olmadığını öne sürerek bu şiirlerin, daha sonraki dönemlerde yaşayan Bektaş Çelebi adını taşıyan üç kişiden birine ait olması ihtimalinden söz eder. Bazı araştırmacılar ise bu fikre katılmayıp şiirlerin Hacı Bektâş-ı Velî'ye ait olduğunda ısrar ederler. Biz bu tartışmaları bir yana bırakıp ona ait olduğu belirtilen bu şiiri örnek olarak sunuyoruz:

KAYNAKLAR

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.41.
- **K. Tahir Sapaz**, *Türk Edebiyatının Çağdaşları*, Ankara 1997, s.187.
- *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 5. Cilt s.37, 14. Cilt s.455, 471, İstanbul.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.578.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Manakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî: Vilâyet-nâme*, İstanbul 1958.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevi Bektaşî Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.11.
- **Hacı Bektâş-ı Veli**, *Makaalât ve Müslümanlık*, Hazırlayan: Mehmet Yaman, İstanbul 1985.
- **Şerif Mardin**, Hacı Bektaş Veli, *Skylife Dergisi*, İstanbul Ağustos 1992, s.33.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt s.382, 3. Cilt s.446, İstanbul 1977-1998.
- **Yılmaz Yeşildağ**, *Hacı Bektaş-ı Velî, Yaşamı ve Şiirleri*, İstanbul 2000.
- **İsmail Özmen**, *Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 5 cilt, Ankara 1995, s.49.

Hacı Bektâş-ı Velî Dergahı - Nevşehir

Hacı Bektâş-ı Velî'nin 15. yüzyılda yapılmış bir resmi (Hacı Bektaş Müzesi Hacıbektaş/Nevşehir)
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 5. Cilt, İstanbul, s.37.

Dostumuzla beraber yaralanır kanarız
Her nefeste aşk ile Yaradan'ı anarız
Erenler meydanına vahdet ile gir de gör
Kırk budaklı şamdanda, kırkımız bir yanarız

Malım, mülküm, servetim, hepsi evde kaldı
Oğlum, kızım, akrabam, geçtiğim yolda kaldı
Dostlarımdan birisi, benden hiç ayrılmadı
Allah için yaptığım iyilikler bende kaldı

İlim, irfan mürşittir, karanlıkları kovar
İnsanları cehalet, gaflet bunaltıp boğar
Gönüllerde parlayan, o saadet güneşi
Şark ile Garp'tan değil, gerçek inançtan doğar...

Eğer hakka talipsen, her an ona doğru ak
Kâinat kitabına irfan gözü ile bak
Yolumuzun esası, çalışmaya bağlıdır
Ayağa kalkacaksan, bari hizmet için kalk

Adem'de değil mi sohbet mesani
Adem'de değil mi ayet el kürsî
Sen seni bilirsen yüzün Huda'dır
Bilmez isen, hak senden cüdadır

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi,* 1. Cilt, Ankara 1995, s.49.

Hacı Bektâş-ı Velî'nin Vilâyetnâme adlı eserinin iki sayfası.
Abdulbâkı Gölpınarlı, Manakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî: Vilâyet-nâme, İstanbul 1958.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî

(30 Eylül 1207 Belh – 17 Aralık 1273 Konya)

Asıl adı Muhammed Celâleddin'dir. Horasan'ın Belh kentinde doğdu. Babası, "Sultanu'l Ulema" (Bilginler Sultanı) olarak tanınan Muhammed Bahaeddin Veled, annesi Harezmşahlar soyundan, Mümine Hatun'dur. Harezm ülkesine Moğol akınlarının yaklaştığı yıllarda, hükümdarla fikir ayrılığı yüzünden arası açılan babasıyla birlikte İran, Bağdat, Hicaz, Şam yoluyla Anadolu'ya geçti ve bir süre Larende'de (Karaman) kaldıktan sonra Konya'ya yerleşti (1228). Dönemin Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat tarafından Doğu'nun ve Batı'nın müftüsü olarak kabul edilen babasının ölümünden sonra (23 Şubat 1231), müritleri tarafından babasının yerine getirildi; bu arada medreselerde müderrisliğe de başladı. Belh'teyken babası ve onun çevresindeki bilginler tarafından yetiştirilen Mevlânâ, Konya'ya gelen eski hocalarından Tirmizli Seyyid Burhaneddin'den sekiz dokuz yıl ders gördü, onun mürşitliği altında babasının yapıtlarını inceledi; sufilik yolunda büyük gelişmeler gösterdi. Ama yaşamında en önemli evre, Konya'ya gelen Şems-i Tebrizî ile dostluğundan sonra başladı (Kasım 1244). Zahirî bilginlerle çevrili ibadet dünyasından uzaklaşarak, tasavvufi aşkın coşkun dünyasına girdi. Daha önce kazandığı düşünür kimliği, duygusal coşkularla birleşerek şair kişiliği ortaya çıktı. Tebrizî ile geçirdiği on beş on altı aylık süre içinde görevlerinden uzak durdu. Oğlu Sultan Veled'in "İbtidanâme" adlı kitabında belirttiği gibi: "Üstat Şeyh, yeni bilgi beller bir hâle geldi, her gün huzurunda ders okuyordu. Yokluk bilgisinde olgundu; fakat Şems'in ona gösterdiği bilgi, yepyeni bir bilgiydi. Şems, mâşuk erenlerindendi. Onu da o âleme, mâşukluk cihanına davet etti. Mevlânâ da onun cinsindendi, ona ulaştı. Can yoluyla canlar canına kavuştu". Çevrenin gösterdiği tepkiler sonucu Şems'in Konya'dan ayrılışında düştüğü büyük acıyı coşkun mısralarla dile getirdi. Şems'in ölümünden sonra, teselli bulma umuduyla gittiği Şam'da uzun süre kaldı. Dönüşünde kısa süren bir suskunluktan sonra, özellikle Hüsameddin Çelebi'yi halife seçtiği yıllarda en olgun yapıtlarını verdi. Farsça, Arapça, Rumca, eski Yunanca bilen Mevlânâ, hükema felsefesi, tasavvuf umdeleri, mitoloji, tarih konularındaki derin kültürüyle insan kutsallığını en yüksek düzeye çıkarmak, bütün dinleri ve mezhepleri, insanı olgunluğa götüren bir araç olarak görüp tasavvuftaki insanın büyüklüğü esasına gerçeklik kazandırdı. Kaynağını insancıllıktan alan bir düşünüşle içten duyarlıkları, coşkuları ve inancı; Batılı bir araştırmacının dediği gibi, "şimşekler çaktıran bir dille" birleştiren şiirleri, yazıldığı dilin olanaklarını aşarak dünyanın malı sayıldı ve Dante, Shakespeare, Goethe gibi büyük sanatçılarla karşılaştırıldı; ünlü kişiler tarafından yapıtları çeşitli dillere çevrildi. Mevlânâ, tüm eserlerini, dönemin edebiyat dili olması nedeniyle Farsça yazmıştır. Türkçe olarak kaleme aldığı herhangi bir eseri yoktur. Farsça şiirleri arasında bazı Türkçe sözcükler geçmektedir. Ayrıca Farsça-Türkçe karışık birkaç manzumesi içinde Türkçe beyitlere de yer vermiştir.

Mesnevi'den iki sayfa. (Süleymaniye Kütüphanesi, 1699)

Ayla Ersoy, Türk Tezhip Sanatı, İstanbul 1988, s.43.

E S E R L E R İ

Mesnevî : Dinî, tasavvufî ve ahlâkî yanı ağır basan didaktik bir eserdir (6 cilt, 25.618 beyit). Mesnevi'de işlenen konuların çoğu öğüt verme amacını güder. Konuların işlenişinde, hikâye ve fabllerle konuyu açıklama, örnekleme, verilmek istenen düşünceyi pekiştirme yolu izlenir ve her hikâye bir öğütle bitirilir. Kıssadan hisse çıkarmaya dayanan bu anlatım tarzı Mevlânâ'dan önce de var olup, İslâmî dönemde ilk örneklerine İran edebiyatı mesnevîlerinde rastlanmaktadır. Mesnevî, değerini ve önemini, içerisinde yer verilmiş konu ve hikâyelerin çeşitliliğinden, zenginliğinden alır. Eser, tasavvuf konusunda verdiği bilgiler başta olmak üzere, hikâyeler, atasözleri, deyimler ile başlı başına bir kültür

Mevlânâ'nın ressam Prof.Dr.İbrahim Nimetullahi tarafından 1960'ta yapılan tablosu. (Mevlânâ Müzesi, Konya)

hazinesidir. Bu nedenle kendisinden sonra yazılmış dinî-ahlâkî konulu birçok eseri etkilemiş, onlara kaynaklık etmiş olan Mesnevî, aynı zamanda yüzyıllar boyu Mevlevî tekkelerinde okutulmuştur. Mesnevî'nin şerh ve tercümelerinin tanınmış olanlarından bazıları ise şunlardır: "İsmail Rüsuhî, Şerh-i Mesnevî" (6 cilt, Mısır 1836); "Nahifi, Terceme-i Mesnevî" (Mısır 1851); "Bursalı İsmail Hakkı, Ruhü'l-Mesnevî" (Mesnevî'nin 1.cildinin bir kısmı, 2 cilt, İstanbul 1866); "Veled İzbudak, Mesnevî" (İstanbul 1942); "Abdülbâki Gölpınarlı, Mesnevî ve Şerhi" (6 cilt, İstanbul 1972-1974).

Dîvân-ı Kebîr (Büyük Divan) : Mevlânâ'ya ün sağlayan manzum eseri Dîvân ya da yaygın olarak bilinen diğer adıyla Dîvân-ı Kebîr'dir. Dîvân-ı Kebir, yapısal olarak 24 ayrı dîvânın birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Lirizm yanı ağır basan Dîvân'daki manzumelerinde daha çok tasavvufi aşkı işlemiştir. Dîvân'da Şems-i Tebrizî'nin etkisi belirgindir. Eserde yer alan birçok şiirde Şems, mahlâs yerine kullanılmış ve eserin bu özelliğinden dolayı Mevlânâ Dîvânı, Dîvân-ı Şems-i Tebriz ve Şemsü'l-Hakayık adları ile de anılagelmiştir. Hacimli olan Dîvân-ı Kebir'de değişik nazım şekilleri ile rubailer yer alır. Dîvân'daki rubailer ayrıca basılmıştır (Veled Çelebi, Rubaiyyat-ı Hazret-i Mevlânâ, İstanbul 1894). Bu eserden sonra da Mevlânâ'nın rubaileri, Dîvân'dan ayrı metin ya da çeviri olarak değişik kişilerce hazırlanmıştır. Bunlar arasında "Hasan Âli Yücel, Mevlânâ'nın Rubaileri, İstanbul 1932", "Asaf Halet Çelebi, Mevlânâ'nın Rubaileri, İstanbul 1939", "M. Nuri Gençosman, Mevlânâ'nın Rubaileri I-II (Şark İslâm Klasikleri), İstanbul 1986; (Bu eser Veled Çelebi'nin 1894 tarihinde hazırlamış olduğu metin yayınının Türkçe çevirisidir.)" adlı eserler sayılabilir. Türkçe çevirileri arasında "Mithat Bahari, Dîvân-ı Kebir'den Seçme Şiirler (İstanbul 1959,1989)", Abdülbâki Gölpınarlı, Dîvân-ı Kebir Tercemesi (5 Cilt, İstanbul 1957-1960).

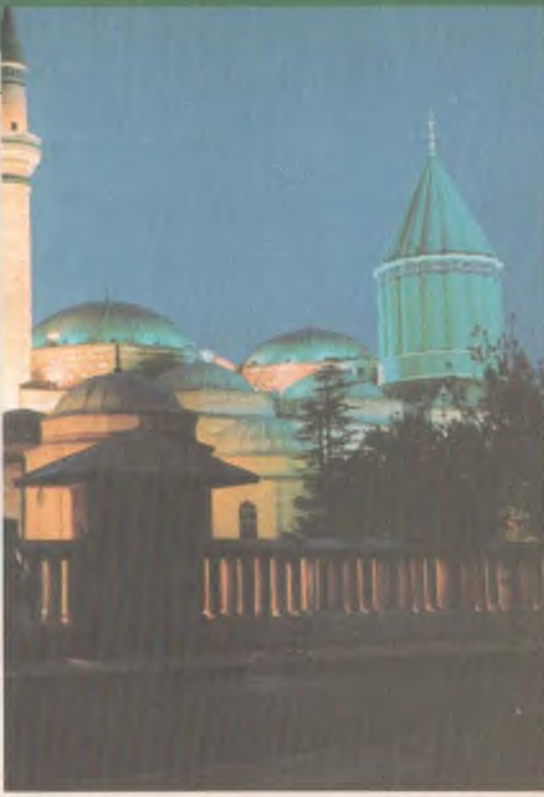
Mevlânâ'nın manzum eserleri yanı sıra mensur eserleri de vardır. Bunlar:

Fîhi Ma Fîh : Mevlânâ'nın sohbetleri sırasında, başta tasavvuf olmak üzere, din, ahlâk, felsefe ile ilgili görüşlerini anlattığı, dünya, insan ve şiir anlayışını söz konusu ettiği konuşmalarından meydana gelmiştir. Fihi Ma Fih'in Türkçe iki çevirisi bulunmaktadır. "Meliha Ülker Tarıkâhya, Fihi-Ma-Fih Tercümesi, İstanbul 1954" ve "Abdülbâki Gölpınarlı, Fihi Ma Fih, İstanbul 1959".

Fihi Ma Fih adlı eserin iki sayfası. (Süleymaniye Kütüphanesi)

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 13. Cilt, İstanbul, s.57.

Mecalis-i Seb'a : Mevlânâ'nın yedi vaazının bir araya getirilmesiyle meydana gelmiştir. Eser, metin ve Türkçe çevirisiyle birlikte Ahmed Remzi Akyürek tarafından yayımlanmıştır "A. R. Akyürek, Anadolu Selçukileri Mevlevi Betikleri I, İstanbul 1937". Ayrıca A. Gölpınarlı'nın çevirisi de vardır "Abdülbaki Gölpınarlı, Mecalis-i Seb'a, Mevlânâ'dan Tercüme, Konya 1965".

Mektubat : Mevlânâ'nın mensur eserleri arasında yer alan Mektubat, onun Selçuklu Devleti ileri gelenlerine, dönemin devlet adamlarına, dostlarına yazdığı 145 mektubun bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Mektubat, önce F. Nafiz Uzluk tarafından yayımlanmış: "Feridun Nafiz Uzluk, Mevlânâ'nın Mektupları (147 adet), İstanbul 1937" daha sonra A. Remzi Akyürek ve son olarak da Abdülbâki Gölpınarlı eser üzerinde çalışmıştır: "Abdülbâki Gölpınarlı, Mektuplar, İstanbul 1963".

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.43.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt s.432, 13. Cilt s.57, İstanbul.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.298, 312.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.848.
- **A. Süheyl Ünver**, *Sevâkıb-ı Menâkıb–Mevlânâ'dan Hatıralar*, İstanbul 1973.
- **Mehmet Önder**, *Mevlânâ ve Mevlânâ Müzesi*, İstanbul 1993.
- **Mevlânâ Celâleddin**, *Mesnevi, Tercemesi ve Şerhi*, Cilt I-II-III-IV-V-VI (3 kitap), Terceme ve Şerh eden: Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1981-1984.
- **Mevlânâ Celâleddin**, *Divân*, Türkçeye Çeviren: Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1974.
- **Can Kerametli**, *Galata Mevlevihanesi Divan Edebiyatı Müzesi*, İstanbul 1977.
- **Talat Sait Halman – Metin And**, *Mevlana Celaleddin Rumi and The Whirling Dervishes*, İstanbul 1983.
- **A. Kadir**, *Bugünün Diliyle Mevlânâ*, (6. Basım), İstanbul 1980.
- **Mevlânâ Celâleddin**, *Divân-ı Kebir, Seçmeler*, Hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1970.
- **Mehmet Önder**, *Mevlânâ'nın ve Oğlu Sultan Veled'in Eserlerinde Türkçe*, 3. Uluslararası Türk Dil Kurultayı, Ankara 1999.
- **Mehmet Önder**, *Mevlânâ*, Ankara (Tarihsiz).
- **Abdülbaki Gölpınarlı**, *Mevlânâ, Hayatı-Sanatı-Eserleri*, İstanbul 1954.

I

DÜN GECE

Ey hoşâ seb kez visâl-i yar mârâ dûş bûd
Müşterî der tâli-u horşîd der âgûş bûd

Ne güzel geceydi dün gece, ne güzel geceydi:
Onunla sarmaşdolaş, dudak dudağa,
talih kapısı ardına kadar açık,
güneş kucağımızda.

Ne güzel geceydi dün gece, ne güzel geceydi:
Şarap tasını her sunuşunda
diyordu aklını başına al.

Hani dün gece aklın da tam sırasıydı ya!

KAYNAK : A. Kadir, *Bugünün Diliyle Mevlânâ*, (6. Basım), İstanbul 1980, s.36.

Şems-i Tebrizî'nin şehit edilmesi.
A. Süheyl Ünver, Sevâkıb-ı Menâkıb- Mevlânâ'dan Hatıralar, İstanbul 1973, s.39.

II

O GELİYOR, O!

Âb zenid râhrâ hin ki nigâr mîresed
Mujde dehid bâgrâ büy-ı behâr mîresed

Yollara sular dökün,
bahçelere müjdeler edin,
bahar kokuları geliyor,
o geliyor, o.
Ay parçamız, sevgilimiz, yârimiz geliyor.

Yol verin, açılın, savulun.
Beri durun, beri.
Yüzü apaydınlık, akpak,
bastığı yeri ardında gündüzler gibi bırakarak.
o geliyor, o.
Ay parçamız, sevgilimiz, yârimiz geliyor.

Gökler yeryüzünü kapladı, örttü bir anda.
Bir anda dört yanı misk gibi bir koku sardı.
Bir anda bir velvele, bir kıyamet koptu cihanda.
O geliyor, o.
Ay parçamız, sevgilimiz, yârimiz geliyor.

Bir anda can geldi bağlara, bağlar ışıdı.
Bir anda açıldı baktı bağlarda gözler.
Bir anda bizde ne gam kaldı, ne dert kaldı, ne keder.
O geliyor, o.
Ay parçamız, sevgilimiz, yârimiz geliyor.

Yayından fırladı ok.
Hedefe ha vardı, ha vuracak.
Bahçeler selâma durdu.
Selviler ayağa kalktı.
Çayır çimen yollara düştü.
İşte gonca, ata binmiş geliyor.
Biz ne duruyoruz,
o geliyor, o.
Ay parçamız, sevgilimiz, yârimiz geliyor.

Sen bizim yöremize gelirsen göreceksin, ey Şems,
huyumuz sadece susmak olmuş bizim, susmak.
Senin güzel gözlerinçin işte canım pusuda.
Rahatım kaçtı benim,
geceleri uykum kalmadı gitti ama,
bak işte o güzel günler yola çıkmış geliyor.

KAYNAK : A. Kadir, *Bugünün Diliyle Mevlânâ*, (6. Basım), İstanbul 1980, s.27

III

Mesnevî'den

Dinle Ney'den, nasıl hikâyet eder?
Ayrılıklarından şikâyet eder.

Koptuğumdan beri kamışlıktan ben,
Ağlar kadın-erkek inleyişimden.

İsterim hasretle doğranmış yürek;
Derdimi dökeyim feryat ederek.

Aslından kopup da ayrı kalanlar
Gene o kavuşma gününü arar.

Her mecliste geldim ben âh ü zâra,
Eş oldum bedbahta ve bahtiyara.

Her biri sandı ki bana oldu yâr,
Lâkin aramadı bende ne sır var?

Sırrım, feryadımdan değildir uzak,
O nuru yok sanır lâkin göz, kulak.

Gizli değildir can tene, ten cana
Canı görmek için izin yok sana.

Yel değil ateştir bu Ney'in sesi,
Kimde bu ateş yok, sönsün nefesi.

Aşkın ateşidir ki Ney'e düştü,
Aşkın coşmasıdır ki meye düştü.

Yardan ayrılanın Ney gönül sesi,
Perdemizi yırttı Onun perdesi.

Ney gibi panzehir var mıdır böyle,
Hem uygun, hem düşkün, kim gördü söyle?

Ney kanlarla dolu yolları söyler,
Ney, Mecnûn aşkını hikâye eyler.

Bu aklı kim anlar bîhuştan gayri?
Dile mahrem var mı kulaktan ayrı?

Günler gam içinde vakitsiz soldu.
Günler yanışların yoldaşı oldu.

Sen varsın, günlerim ne gam, gittiyse,
Sen kal, temizlikte eşi yok kimse.

Balıktan gayrısı suyuna kandı.
Nasipsizin gönlü gecikip yandı.

Pişkinin hâlini hiç anlar mı ham?
Söz kısa gerektir imdi vesselâm..
Tercüme: Sacit Ülkü

KAYNAK : Mehmet Önder, *Mevlânâ*, Ankara (Tarihsiz).

Sema ayini – Gravür: Presiozi

IV

Mesnevî'den

Bağı çöz, hür ol ey oğul, niceye bir gümüşe, altına bağlanacaksın?
Denizi bir testiye döksen ne kadar alır? Bir günlük su ancak.
Harislerin göz testileri dolmadı gitti; sedef, elde ettiğini
yeter bulmadıkça inciyle dolmadı.
Kimin elbisesi bir aşk yüzünden yırtıldıysa, hırstan,
ayıptan tamamiyle arındı o.
Sevin a sevdası güzel aşkımız bizim; a bütün
illetlerimizin hekimi bizim.
A bizim ululanmamızın, böbürlenmemizin ilâcı,
a Eflatun'umuz, Câlinos'umuz bizim.
Toprak beden aşk yüzünden göklerin yücesine ağdı;
dağ bile oynamaya koyuldu, çevikleşti.
Ey âşık, aşk, Tur dağının canı oldu;
Tur sarhoş oldu, Mûsâ yıkıldı gitti.
Solukdaşımın dudaklarına eş olsaydım, ney gibi ben de
söylenesi sözleri söylerdim.
Bir dildeşten ayrılan kişi, yüzlerce nağmesi bile olsa dilsiz olur-gider.
Gül solup gül bahçesi sarardı mı, bundan böyle bülbülden,
başından geçenleri duyamazsın.
Her şey sevgilidir, âşıksa bir perde; diri olan sevgilidir, âşıksa bir ölü.
Kimin aşka meyli yoksa kanatsız bir kuşa döner; eyvahlar olsun ona.
Sevgilimin ışığı önde, artta olmadıkça nasıl önü-ardı akıl edeyim ben?
Aşk, bu sözün söylenmesini ister; ayna gammaz olmaz da ne olur?
Aynan, biliyor musun, neden gammaz değil? Yüzünden toz, pas
silinmemiş, arınmamış da ondan.

KAYNAK : *Mevlânâ Celâleddin Mesnevi, Tercemesi ve Şerhi*, Cilt I-II-III-IV-V-VI (3 kitap), Terceme ve Şerh eden: Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1981-1984, s.23.

Bir sema ayini
A. Süheyl Ünver, Sevâkıb-ı Menâkıb–Mevlânâ'dan Hatıralar, İstanbul 1973, s.23

V

GENE GEL

Gene gel, gene.
Ne olursan ol,
ister kâfir ol, ister ateşe tap, ister puta,
ister yüz kere tövbe etmiş ol,
ister yüz kere bozmuş ol tövbeni.

Umutsuzluk kapısı değil bu kapı;
nasılsan öyle gel.

KAYNAK : **A. Kadir**, *Bugünün Diliyle Mevlânâ*, (6. Basım), İstanbul 1980, s.121.

VII

RUBAİLER

Ey dost, sevgiyle eşiz, dostuz seninle;
nereye ayak basarsan yeryüzü kesilmişiz sana.
Âlemi seninle görelim de seni görmeyelim;
aşıklık mezhebinde nasıl lâyık olur bu?

*

Şu topraktan yaratılmış bedenimiz, gökyüzünün ışığıdır.
Çevikliğimizi melek bile kıskanır.
Kimi olur, melek, temizliğimize gıpta eder;
kimi de olur, şeytan, korkusuzluğumuzdan ürker, kaçar.

*

Seninle oldum mu sevgilerle uyumam;
sensiz oldum mu da ağlayıp inleyerek uyamam.
Şaşılacak bir şey; iki gece de uyanıkım;
ama bu uyanıklıkların arasındaki farkı sen gör.

*

Nereye baş korsam koyayım, secde edilen odur;
altı yanda da mâbûd odur, altı yandan dışarda da.
Bahçe, gül, bülbül, semâ', güzel; bütün bunlar bahânedir;
hepsinden de maksat odur.

*

Aşk geldi, kan gibi damarlarıma, derime doldu;
beni benden aldı, varlığımı, sevgiliyle doldurdu.
Vücûdumun bütün cüzü'lerini dost kapladı;
benden bana kalan, bir ad ancak, ötesi hep o.

KAYNAK : **Mevlânâ Celâleddin**, *Divân-ı Kebîr, Seçmeler*, Hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1970, s.153.

VI

TÜRKÇE BEYİTLER

Gelesen bunda sana nen garazum yok işidürsen	*Buraya gelmelisin, sana hiçbir garazımız yoktur, işitiyorsun!*
Kalasen anda yavuzdur yalunuz kanda kalursen	*Orada kalacaksan fenadır, yalnız nerede kalırsın?*
*	*
Çalabîdür kamu dirlik Çalaba gel ne gezersen	*Bütün hayat Şeyh'tir, Tanrı'ya gel; ne gezersin?*
Çalabî kulların ister Çalabiyi ne sanursen	*Şeyh, kullarını ister, şeyhi ne sanırsın?*
*	*
Ne oğurdur ne oğurdur Çalap ağzında kığırmak	*Ne mutluluk, mutluluk Tanrı ağzından çağırmak! Kulağını aç.*
Kulağın aç kulağun aç bola kim anda dolarsen	*Kulağını aç! Ola ki ondan dolarsın.*

KAYNAK : **Mehmet Önder**, *Mevlânâ'nın ve Oğlu Sultan Veled'in Eserlerinde Türkçe*, 3. Uluslararası Türk Dil Kurultayı, Ankara 1999, s.821.

VIII

GİTME, İSTEMEM!

Hoş hırâman mîrevî iy cân-ı can bî men merov
İy hayât-ı dûstan der bûstan bî men merov

Demek sen böyle salına salına bensiz gidiyorsun, ey cānımın cânı,
Ey, dostların canına can katan,
gül bahçesine böyle bensiz gitme, istemem.

İstemem, ey gökkubbe, bensiz dönme.
İstemem, ey ay, bensiz doğma.
İstemem, ey yeryüzü, bensiz durma.
Bensiz geçme, ey zaman, istemem.

Sen benimle beraberken
hem bu dünya güzel bana, hem o dünya güzel.
İstemem, bensiz kalma bu dünyada sen,
o dünyaya bensiz kalma bu dünyada sen,
o dünyaya bensiz gitme, istemem.

İstemem, ey dizgin, bensiz at sürme.
İstemem, ey dil, bensiz okuma.
İstemem, ey göz, bensiz görme.
Bensiz uçup gitme, ey ruh, istemem.

Senin aydınlığındır aya ışığını veren geceleyin.
Ben bir geceyim, sen bir aysın madem,
gökyüzünde bensiz gitme, istemem.

Gül sayesinde yanmaktan kurtulan dikene bak bir.
Sen gülsün, bense senin dikeninim madem,
gül bahçesine bensiz gitme, istemem.

Senin gözün bende iken
ben senin çevgânın önündeyimdir.
Ne olur, öylece bak dur bana,
bırakıp gitme beni, istemem.

O güzelle berabersen, sen ey neşe,
istemem, sakın içme bensiz.
Hünkârın damına çıkarsan, ey bekçi,
sakın bensiz çıkma, istemem.

Bir şey yoksa bu yolda senden,
bitik bu yola düşenlerin hâli.
Ben senin izindeyim, ey izi görünmez dost,
bensiz gitme, istemem.

Ne yazık bu yola bilmeden, rasgele girene!
Sen ey, gideceğim yolu bilen,
sen ey yolumun ışığı, sen ey benim değneğim,
bensiz gitme, istemem.

Onlar sadece aşk diyorlar sana,
oysa aşk sultanımsın sen benim.
Ey, hiç kimsenin düşüne sığmayan dost,
bensiz gitme, istemem.

KAYNAK : A. Kadir, *Bugünün Diliyle Mevlânâ,* (6. Basım), İstanbul 1980, s.117.

Ney çalan derviş.
Talat Sait Halman – Metin And, Mevlana Celaleddin Rumi and The Whirling Dervishes, İstanbul 1983

Sultan Veled

(1226 Larende/Karaman – 11 Kasım 1312 Konya)

Mevlânâ'nın büyük oğludur. Çocukluğunda Konya'da, daha sonra Şam ve Halep'te öğrenim gördü. Babası Mevlânâ'dan sonra ve onu halife olarak temsil eden Hüsameddin Çelebi'nin ölümü üzerine Mevlevî şeyhi oldu (1285). Babasının reformcu düşüncelerini değerlendirerek, henüz kuruluş hâlinde olan Mevlevîliği geliştirme ve yayma girişimlerinde bulundu. Sanattan çok dil yönünden değer taşıyan, genellikle Mevlânâ'nın düşüncelerini açıklamak amacıyla yazdığı şiirlerinde az da olsa Türkçeye yer verdi. Reformu sistemleştirmeye, ideolojiyi tarikat hâline getirmeye çalıştı ve ölünceye dek, 28 yıl şeyhlik yaptı. Mezarı Mevlânâ Türbesi'nde babasının yanındadır. Farsça şiirlerinde büyük ölçüde Mevlânâ'nın etkisi altında kaldığı kabul edilen Sultan Veled'in batı Oğuz lehçesi kullandığı Türkçe şiirleri divan edebiyatının ilk örneklerinden sayılır.

E S E R L E R İ

Dîvân: Farsça yazılmıştır. Kaside, gazel, terciibend, kıt'a ve rubaîlerinin yer aldığı toplam 12.719 beyitten ibarettir. Bu beyitler içinde 129 Türkçe beyit bulunur ve gazellerin çoğu, Mevlânâ'ya naziredir. Dîvân'daki Türkçe beyitler Veled Çelebi İzbudak (1925), Feridun Nafiz Uzluk (1941) ve Mecdut Mansuroğlu (1958) tarafından yayımlanmıştır.

İbtidânâme: Mevlânâ'nın ve onunla ilişkileri olan kişilerin yaşamlarına ilişkin bilgileri kapsar. Eserdeki şiirlerin 76 beyiti Türkçedir. 1291 yılında Farsça yazılan "İbtidânâme" önce 1936 yılında Tahran'da basılmış, daha sonra Abdülbâki Gölpınarlı tarafından Türkçeye çevrilerek 1976'da yayımlanmıştır.

Rebâbnâme (mesnevî): 1301 yılında Farsça olarak yazılmıştır. İçinde 162 Türkçe beyit yer alır.

İntihânâme (mesnevî): Farsça yazılmış olup içinde Türkçe beyit yoktur.

Maarif: Mevlânâ'nın sözlerinin açıklanması yanı sıra kendi özelliklerini ve dönemine ilişkin olayları anlatır. Eser, Meliha Ambarcıoğlu tarafından Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır (1966, 2.Basım).

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.125.
- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.132
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.261.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.50.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul 1973. s.403.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.101.
- **Necla Pekolcay**, *İslâmi Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul 1981, s.140.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Manakıb ı Hacı Bektâş-ı Velî: Vilâyet-nâme*, İstanbul 1958
- **Mecdut Mansuroğlu**, *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul 1958
- **Mehmet Önder**, *Mevlânâ'nın ve Oğlu Sultan Veled'in Eserlerinde Türkçe*. 3 Uluslararası Türk Dil Kurultayı, Ankara 1999.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1050
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.53.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.16.
- **E. J. Wilkinson Gibb**, *Osmanlı Şiir Tarihi*, 1. Cilt, (Tercume: Ali Çavuşoğlu), Ankara 1999, s.104.

I

Sinün yüzün güneşdür yoksa aydur ***Canum aldı gözün dakı ne eydür***	*Senin yüzün güneş ya da ay mıdır?* *Canımı aldı gözün, daha ne söyler?*
Binüm iki gözüm bilgil canumsın ***Bini cansuz koyasın sen bu keydür***	*Benim iki gözüm, bil ki sen benim canımsın;* *Beni cansız bırakman sence uygun mudur?*
Gözümden çıkma kim bu yir sinündür ***Binüm gözüm sana yahşı sarâydur***	*Gözümden çıkma, bil ki bu yer senindir,* *Benim gözüm, sana güzel bir saraydır.*
Ne okdur bu ne okdur değdi sinden ***Binüm boyum sünüydi şimdi yaydur***	*Ne oktur bu, ne oktur; bana senden değdi.* *Benim boyum mızraktı, şimdi yay oldu.*
Temâşâçün berü gel kim göresin ***Nite gözüm yaşı ırmak u çaydur***	*Seyretmek için yakına gel ki,* *Gözyaşımın nasıl bir ırmak ve çay olduğunu göresin.*
Sinün boyun budağdan ağdı geşti ***Cihân imdi yüzünden yaz u yaydur***	*Senin boyun budaktan çıkıp yükseldi;* *Senin yüzünden cihan şimdi bahar ve yazdır.*
Bugün ışkun odından ıssı alduh ***Bize kayu değül ger kar u kaydur***	*Bugün senin aşk ateşinle ısındık.* *Bize dert değil kar ve tipi olsa da.*
Bana her gice sinden yüz bin assı ***Binüm her gün işüm sinden kolaydur***	*Bana her gece senden yüz bin yarar var.* *Bu yüzden benim işim hergün senden daha kolay.*
Veled yohsuldı sensüz bu cihanda ***Sini buldı bu kezden beğ ü baydur***	*Bu dünyada sen olmadığından Veled yoksuldu.* *Seni buldu, bundan böyle bey ve zengin.*

KAYNAK : **Mecdut Mansuroğlu**, *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul 1958, s.39.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Rebâbnâme'den

Karnum açdur karnum açdur karnum aç
Rahmet itgil Tanrı bana kapu aç

Uçmak aşından dilerem bir çanak
Nûr hamîrinden iki üç bazlamaç

Rahmetün çokdur denizdür iy Çalap
Rahmetün eksilmeye sen çok saç

Ger yazukluvan bağışla iy Kerîm
Kuluna dutma katı bu kez geç

Sen buyurdun kuluna gel bir karış
Kim gelem senüniçün ben bir kulaç

Kim seni bir bilmeye cânlar cânı
Oldı gâvur boynına asıldı haç

Kim seni göre vü âşık olmaya
Ya eşekdür ya ki taşdur ya ağaç

Sen güneşsin gök tahtun iy paşa
Çayır u çimen nûrundan oldı çaç

Kaşlarun yâydur gözün oklar atar
Gönlüm ol oklar içün oldı umaç

Ol ne kaşdur ol ne gözdür cân alur
Ol ne boydur ol ne yüzdür ol ne saç

İy Veled gözlü cihânda azdur
Gözsüze bakma ırakdan kaç kaç

Karnım açtır, karnım açtır, karnım aç;
Merhamet et Tanrım, bana kapıyı aç.

Cennet aşından bir çanak diliyorum.
Nûr hamurundan da iki üç bazlamaç.

Merhametin deniz kadar çoktur ey Tanrım.
Merhametin eksilmez, sen çok saç.

Gerçi günahkârım. Affet ey Kerîm,
Kulunu katı tutma, bu defa geç.

Sen kuluna bir karış gel diye buyurdun.
Ben senin için geleyim bir kulaç.

Seni canların canı olarak bilmeyen
Gavur oldu ve boynuna asıldı haç.

Seni görüp de âşık olmayan
Ya eşektir, ya taştır ya da ağaç.

Sen güneşsin, gök tahtın ey paşa
Çayır-çimen senin nûrundan altın sarısı oldu.

Kaşların yaydır, gözün oklar atar.
Gönlüm o oklar için nişangâh oldu.

O ne biçim kaştır, o ne biçim gözdür ki canlar alır.
O ne biçim boydur, o ne biçim yüzdür ve o ne biçim saç.

Ey Veled, görmesini bilen kişi dünyada azdır.
Gözsüz olana uzaktan (bile) bakma, kaç kaç.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz-Günay Kut, *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.263.

İbtidânâme'den bir sayfa. (Konya Müzesi Kütüphanesi)

Mecdut Mansuroğlu, Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri, İstanbul 1958.

Mevlânâ'nın Sultan Veled'i ikazı.

A. Süheyl Ünver, Sevâkıb-ı Menâkıb–Mevlânâ'dan Hatıralar, İstanbul 1973, s.29.

Şeyyad Hamza

(13. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Anadolu Selçukluları döneminde Anadolu'yu dolaşarak dinî-tasavvufî şiirler okuyan gezici bir derviş olduğu sanılmaktadır. Lâmiî Çelebi'nin Letâif adlı eserinde anlatılan iki fıkraya dayanılarak, Nasreddin Hoca'yla çağdaş olduğu ve Akşehir mezarlığında kızına ait olduğu öne sürülen mezar taşı kitabesinde, onun Akşehir veya civarında yaşadığı öne sürülmektedir. Şeyyad Hamza'yı bilim dünyasına ilk tanıtan, M. Fuad Köprülü olmuştur. Daha sonra Mecdut Mansuroğlu, Dehri Dilçin, Necmeddin Halil Onan, Sadettin Buluç şairle ilgili çalışmalar yapmış ve son olarak da Metin Akar, onun, 14. yüzyıl şairi sayılması gerektiğini ileri sürmüştür. Ahiliğe bağlı bir duvarcı ustası olduğu belirtilen şairin günümüze ulaşan eserleri arasında, Yûnus Emre'nin ilâhîlerini anımsatan hece ölçüsüyle yazdığı şiirleri ve aruzla yazdığı gazelleri bulunmaktadır. Dinî-ahlâkî nitelikteki bu şiirlerden başka iki de mesnevisi vardır. Bunlardan en ünlüsü, 1529 beyitlik **Yusuf u Züleyha** adlı mesnevîsidir. Ali'nin Yusuf u Züleyha'sından sonra Dîvân edebiyatının Anadolu sahasındaki bilinen ilk Yusuf u Züleyha'sı olan bu mesnevî, İslâmî edebiyatın ortak konulu bir eseri olup, aslı, Kur'an'daki Yusuf kıssasına dayanmaktadır. Eserin eldeki tek yazması, Dehri Dilcin tarafından 1946'da yayımlanmıştır. Bundan başka Sadettin Buluç'un 1968'de ortaya koyduğu **Dâstan-ı Sultan Mahmud** adlı bir mesnevisi daha vardır. Araştırmacı Metin Akar, yaptığı bir çalışmada, daha önce Şeyyad İsa'ya ait olduğu sanılan 50 beyitlik bir kasidenin de Şeyyad Hamza'ya ait olduğunu ve Anadolu'da 1348'de çıkan veba salgınını tarih vererek anlattığını ileri sürer. Buna göre, Şeyyad Hamza'nın 14. yüzyılın ilk yarısında hayatta olduğu sonucu çıkarılabilir.

Destân-ı Yûsuf mesnevisinin ilk ve son sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.210

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.122.
- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.142.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.269.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.57.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.210.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul 1973, s.385
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.104.
- **Abdülkadir Karahan**, *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, İstanbul 1992, s.159.
- **Necla Pekolcay**, *İslâmi Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul 1981, s.398.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.152.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.198.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1080.
- *Şeyyad Hamza, Yusuf ve Zeliha*, Nakleden: Dehri Dilçin, İstanbul 1946.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.162.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.13.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.132.

I

GAZEL

Begüm hûblar sana müştâk degül mi	*Beyim güzeller seni arzuluyorlar değil mi?*
Ya hüsnün bahçası uçmak degül mi	*Yahut güzelliğinin bahçesi cennet değil mi?*
Dudağun şerbeti sayru sağaldur	*Dudağının şerbeti hastaları iyileştirir.*
Sözün hastalara tiryâk degül mi	*Sözün hastalara ilâç değil mi?*
Kamu tertîblerün yirlü yirince	*Bütün uzuvların yerli yerince,*
Seni kuçmak sekiz uçmak degül mi	*Seni kucaklamak sekiz cennet değil mi?*
Eğer ben hastanın elin alursan	*Eğer ben hastanın elini alırsan,*
Sırât'un köprüsin geçmek degül mi	*Sırat Köprüsü'nü geçmek değil mi?*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlun)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Turk Edebiyatında Nazım*, 1 Cilt, İstanbul 1967, s 132

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Ne yatursen eyâ gâfil gözün aç gör bu erkânı
Hak'a irmek diler isen okı âyât-i Kur'ânı

Eğer okuyasan Kur'ân bulasan derdine derman
Özüni komağıl gâfil uyan yür'iste dermânı

Dime ki kim benüm server var imdi hacene yalvar
Eğer diler isen rehber kıla canuna imânı

Kime kim nasibi değdi elini dünyeden çekdi
Kelîmüm diyüben öğdi Çalap Mûsi'bni İmrân'ı

Sekiz uçmak yedi tamu bizim içün durur kamu
Sen ana sığın ey amû ki virür mahlûka cânı

Şular kim dünyeden göçdü âhiret şerbetin içdi
Hidâyet kapusun açdı okı dâimâ Kur'ânı

Şehinşah-i zaman oldur ki virür mahlûka cânı
Anun ışkı nuru birle görürüz cinn ü insânı

Diler isen Şeyâd Hamza kıla Hak canunı rahat
Sana dünya (ola) ibret gel a terk et bu virâm.

(Mefâ'îlun Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

KAYNAK : Abdülkadir Karahan, *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, İstanbul 1992, s.161.

Ne yatarsın ey gafil, gözün aç, gör yol yordamı,
Hakk'a varmak dilersen oku Kur'an ayetlerini.

Eğer okursan Kur'an, bulursun derdine derman.
Özünü gaflette bırakma, uyan ve iste dermanı.

Ben her şeyin başıyım deme, var şimdi hocana yalvar.
Eğer istersen rehber olur, öğretir sana imânı.

Allah kime nasip ederse bu dünyadan elini eteğini çeker.
(Allah) Kelimüm (Tur-i Sina'da muhatabım) diye Musa ibni İmran'ı övdü.

Sekiz cennet ile yedi cehennem bizim için durur hepsi.
Sen O'na sığın ey amca, ki (Allah) verir varlığa canı.

Onlar ki dünyadan göçtü, ahiret şerbetini içtiler;
Doğruluk kapısını açtılar; sen de oku daima Kur'an'ı.

Zamanın padişahı odur ki verir varlığa canı;
Onun aşkının nuruyla cinleri ve insanları görürüz.

Ey Şeyyad Hamza, dilersen ki; Allah, canına rahatlık versin
Sana dünya olsun ibret, gel terket bu viraneyi.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Yusuf ve Zelîha'dan

GAZEL

İmdi dinlen sözüme tutun kulak	*Şimdi beni dinleyin ve sözüme kulak verin.*
Bir söz aydam kim şekerden tatlırak	*Size bir söz söyleyeyim ki, şekerden tatlı.*
Var idi Ken'an'da bir server kişi	*Ken'an ülkesinde ulu bir kişi vardı.*
Adı Yâ'kub kendi peygamber kişi	*Peygamber olan bu kişinin adı Yakup'tu.*
Yusuf adlı vardı bir oğlu anın	*Yusuf adlı bir oğlu vardı onun.*
İmdi eşit bu sözi varsa canın	*Şimdi bu sözü dinle, eğer can taşıyorsan.*
Yidi yaşında idi Yusuf Nebi	*Yedi yaşındaydı Yusuf peygamber.*
Sureti hub yoğ idi anın gibi	*Onun gibi güzel yüzlü yoktu.*
Bir gice yatur iken ol düş görür	*Bir gece yattığında bir rüya görür.*
İrte turur anı Yakub'a sorur	*Ertesi gün bunu, babası Yakub'a anlatır.*
Eydür ey baba yaturdum bu gice	*Der ki, ey baba, bu gece yatıyordum*
Bir aceb düş görürem eşit nice	*Acayip bir rüya gördüm, dinle bak!*
Aydıver tâ'birini anın bana	*Yorumunu bana anlat.*
Aydayım ol gördüğüm düşi sana	*Anlatayım sana gördüğüm rüyayı.*
Gördüm ay ü güneş onbir yıldız	*Ay, güneş, onbir yıldız gördüm.*
Secde kılurlar kamusı bana düz	*Tümü benim önümde secde kıldılar.*
Döndü Yakub söyledi etdi canım	*Yakup dönüp dedi ki canım,*
Sakla düşün sözümi işit benim	*Düşünü gizli tut ve sözümü dinle şimdi.*
Olmaya kim söyleyesin dahiya	*Bir daha sakın başkasına söylemeyesin.*
Eşide düşüni sana kahıya	*Düşünü dinlediklerinde sana kızabilirler.*
Ya oğul hoşdur senin üşbu düşün	*Ey oğul senin bu rüyan güzeldir.*
Saltanatla geçiser ömrün yaşun	*Yaşadığın sürece ömrün saltanatla geçecek.*
Hak seni sultan kılısar kamuya	*Tanrı seni toplumun sultanı yapacak.*
Onbi(r) karndaşun turiser tapuya	*Onbir kardeşin sana itaat edecek.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Şeyyad Hamza, Yusuf ve Zeliha,* Nakleden: Dehri Dilçin, İstanbul 1946, s.5.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

GAZEL

Aceb nitdüm yâra virmez selâmı	*Acaba sevgiliye ne yaptım da selâm vermiyor?*
Bu zâlim müddeî komaz ola mı	*Yoksa o zalim, rakip mi bırakmıyor?*
Menüm iki cihanda yârum oldur	*Benim her iki cihanda yârim odur;*
Menem anun âhir kemter gulâmı	*Onun değersiz kulu benim.*
Şu cefâlar ki sen bana kılursan	*Senin bana yaptığın bu cefaları,*
Aceb kâfir müselmâna kıla mı	*Acaba kâfir, müslümana yapar mı?*
Yûsuf'a kalmadı bu hüsn bâkî	*Bu güzellik Yusuf'a bile kalmadı,*
Kıyâs eyle sana yârum kala mı	*Ey sevdiğim, bir karşılaştır, sana kalır mı?*
Seni sevmez mi yohsa Şeyyad Hamza	*Şeyyad Hamza seni sevmiyor mu yoksa?*
Denînün biridür bu kaltabâni	*Öyleyse alçağın biridir bu değersiz adam.*

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım,* 1. Cilt, İstanbul 1967, s.132.

(Bugünün diliyle anlatım. Oktay Mert)

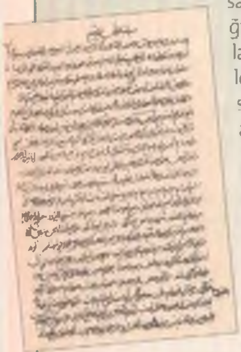

Düşünen Kadın – Tablo: Hüseyin Tahirzade Behzat
Librairie de Pera, 41. Müzayede Katalogu 29.9.2002

Barak Baba

(13. yüzyıl)

Sarı Saltık Baba'nın müridi olan Barak Baba, Bektaşî inanışına göre Hacı Bektâş-ı Velî'nin de müritlerinden sayılır. Gerçek kimliği, yaşamı, asıl adı ve eserleri hakkında yeterli bilgi yoktur. II. İzzettin Keykavus'un (hükümdarlığı 1257-1259) oğlu olduğu söylenmektedir. Ancak, daha doğru kabul edilen kaynaklara göre, Barak Baba, Tokat köylerinden birinde doğmuştur ve bir bey oğludur. Söylentilere göre Barak Baba, saçını, sakalını, kaşlarını, kirpiklerini ve bıyığını keser; başına alışılmamış, garip başlıklar giyer ve benzer davranış içindeki müritleriyle birlikte öyle dolaşırdı. Ön dişlerini de söküp çıkarmıştı. Böylece ilgili toplamayı amaçlayan Barak Baba, insanlara birbirlerini sevmelerini, herkese yardım etmelerini öğütler; kötülüklerin, bencillik ve dünya varlığına aşırı bağlılıktan ileri geldiğini söylerdi. Bu düşünceleri ve yardımseverliği yüzünden Moğol Hanı Gazan Han ve Moğol ileri gelenleri kendisini sever ve korurlardı. Bir dönem Geylan'a, Moğolistan elçisi olarak gitmiş, bir ayaklanma sonucunda da öldürülmüştür. Ölümünden sonra adına Sultaniye'de bir türbe yaptırılmıştır. Bazı kaynaklarda, Batınî inançları benimseyen Barak Baba'ya bağlananlara "Barakiyyum" ya da "Baraklılar" dendiği yazılıdır. Barak Baba, insan sevgisi, barış, birlik, kardeşlik temeline dayalı düşüncelerini ve tarikat sevgisini bütün Anadolu'yu, Kırım'ı ve İran'ın bir kısmını dolaşıp yaymaya çalışmıştır. Yûnus Emre bir şiirinde, Barak Baba'nın, Taptuk Emre'nin yakını olduğunu anlatır. Şathiye tarzında 10 sayfalık bir risalesi bulunan ve "Barak Baba Risalesi" adıyla anılan eseri, daha çok yarım kafiyeli ve yedi heceli bir şiir görünümündedir.

Barak Baba Risalesi'nden bir sayfa.

Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.198.

K A Y N A K L A R

- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.443.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 5. Cilt, İstanbul, s.61.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.188
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.311
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 3. Cilt, İstanbul 1992, s.1309.

"Barak Baba Risalesi"nden

Bismillahi dem her dem
Be dem dem dem dem bu dem

Yaf'al - Allah mâ yeşâ'
Va yahkumu mâ yurid

Ulu Tangrıdın ferman
Furmandın tingiz tiller

Süt göller bal ırmaklar
Hanlar vezirler bikler

Kadılar danişmendler
Meşâyihler ahiler

Bazar bazar din bazar
Danişmendler ni yazar

Yom yazar hayır yazar
Yom var yola düzer

Yom var yoldın azar
Tünki bazar ni bazar

Bazar bu künki bazar
Bu sabakını okıgan

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.460.

S Ö Z L Ü K

tingiz : *Deniz.*
til : *Dil, deniz kıyısı, denize uzanmış kara.*
bik : *Bey, mevki sahibi, asil, soylu.*
danişmend : *Bilgin (Farsça).*
meşayih : *Şeyhler, ulular.*
bazar : *Pazar, alış-veriş yeri.*
ni : *Ne.*
ahi : *Esnafı örgütleyen Fütuvvet ehlinin şeyhi.*
yom : *Hayır, kutluluk.*
tün : *Dün, gece.*
okıgan : *Okuyan.*

Ulu Ârif Çelebi

(6 Haziran 1272 Konya – 5 Şubat 1320 Konya)

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin torunu, Sultan Veled'in oğludur. Asıl adı Feridun, lâkabı Celâleddin; unvanı Emîr Ârif'tir. Daha çok Ulu Ârif Çelebi diye tanınır. Kendisine bu ad ve unvanlar dedesi tarafından verilmiştir. Babasının ölümü üzerine Mevlevî şeyhi olan Ârif Çelebi'nin öğrenimi konusunda ayrıntılı bilgi yoktur. Bütün Anadolu'yu, Irak'ı ve Tebriz'i dolaştığı, İlhanlıların merkezi Sultaniye'ye kadar gidip Mevlevîliği yaymaya çalıştığı bilinmektedir. Sultaniye'den Konya'ya döndüğü tarih belli değildir. Öldüğünde, Konya'da dedesinin türbesine defnedilmiştir. Farsça yazdığı tasavvufî şiirlerinin çoğu Mevlânâ'ya nazire şeklindedir. Rubaileri ve gazelleriyle tanınır. Tüm şiirlerini **Dîvân**'ında toplamıştır. Millet Kütüphanesi'nde bulunan **Menâkıbü'l-Ârifîn** nüshasında, bir mersiye ile 82 gazel ve rubaisi yer almaktadır. Rubaileri, Feridun Nâfiz Uzluk tarafından 1949 yılında yayımlanmış; Abdülbâki Gölpınarlı, "Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik" (1953) adlı eserinde, Ârif Çelebi'ye, hayat hikâyesiyle ilgili olarak geniş yer vermiştir.

K A Y N A K L A R

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 3. Cilt, İstanbul, s.363.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.122.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.456.
- **A. Süheyl Ünver**, *Sevâkıb-ı Menâkıb-Mevlânâ'dan Hatıralar*, İstanbul 1973, s.49.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.92.

GAZEL - Farsçadan çeviri metin

Ey gönül gönül, ne de adsız sansız bir varlıksın.
Ey gönül gönül, ne de apaçık meydanda olduğun hâlde gizlisin sen.
Ey gönül gönül, yeryüzüne güneş gibi ışık vermedesin, gökyüzünün çerağısın.
Ey gönül gönül, seni apaçık gözlerde aramadayım, fakat sen zaten hem gözsün, hem apaçık meydandasın.
Ey gönül gönül, herkes, her şey, senin elinden coşmuş, dünyaya bir destansın sen.
Çok şüphelendim amma ey gönül gönül, sonunda iyice anladım ki mekândan dışarısın.
Ey gönül gönül, seni aradım, dünyayı birbirine vurdum, fakat sen hem cansın, hem cihan.
Ey gönül gönül, âşıklar, senin yüzünden kıvranmada, yanmada. Sen, âşıklara belâsın.
Ey gönül gönül, ardarda o sevgiliden bize kanlı gözyaşları armağan et.
Ey gönül gönül, bana, o sevgilinin bedava olarak kokusunu bile duyamazsın diyorsun.
Zaten âlemde Ârif'in bir yarım canı kaldı, istersen onu da götür, sen bilirsin ey gönül gönül.

KAYNAK : **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.92.

RUBAİ - Farsçadan çeviri metin

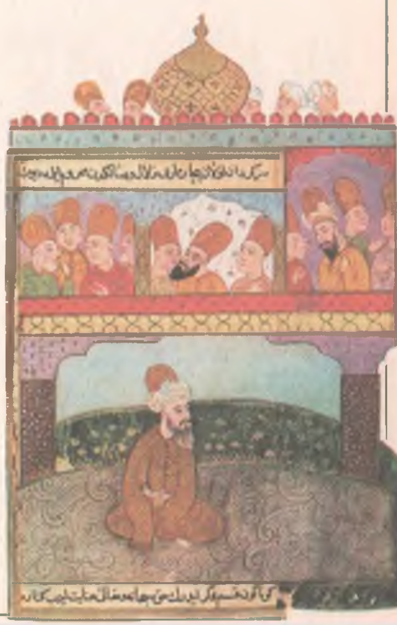
Ruhumuzun gözünde bir başka sevgili var.
Başımızda başka bir himmet, başka bir işe girişme hevesi mevcut.
Biz, nerden aşkın güz mevsimine kanî olacağız?
Bu güzden başka bir baharımız daha var bizim.

KAYNAK : **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.92

RUBAİ - Farsçadan çeviri metin

Aşk mayası, ruhların mayasına katılmıştır; ruhlar, onunla yoğrulmuştur.
Aşk, ezel âleminden esen lâtif bir yeldir.
Kimin başına aşk gölgesi düşerse onu güneşe benzetir,
baştanbaşa candan ibaret bir hâle getirir.

KAYNAK : **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s.94

Ulu Ârif Çelebi Amasya'da.

A. Süheyl Ünver, Sevâkıb-ı Menâkıb–Mevlânâ'dan Hatıralar, İstanbul 1973, s.49.

14. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI

Bu yüzyıl, tarihî ve siyasî bakımdan Türk dünyasının hareketli ve oldukça karışık bir dönemidir. 13. yüzyılda, birçok İslâm ülkesinde üstünlük kurarak onları egemenliği altına almış olan Moğolların 1257'den sonra parçalanarak dağılması üzerine Türk dili ve kültürünün geçerli olduğu topraklarda, Horasan, Maveraünnehr, Harezm ve Kıpçak yöresi ile Azerbaycan ve Anadolu'da eski güç dengesi yıkıldı; zayıflayan devletlerin yerlerine ya yeni beylikler ya da eskisinden daha güçlü, çoğu Türk asıllı devletler kuruldu. Ancak, Moğol istilâsından sonra Harezm'in Türkleşmesi iki yüzyıla yakın bir zaman aldı ve 14. yüzyılda Harezm, siyasî merkez olmasının yanı sıra kültür merkezi olarak da ön plâna çıktı.

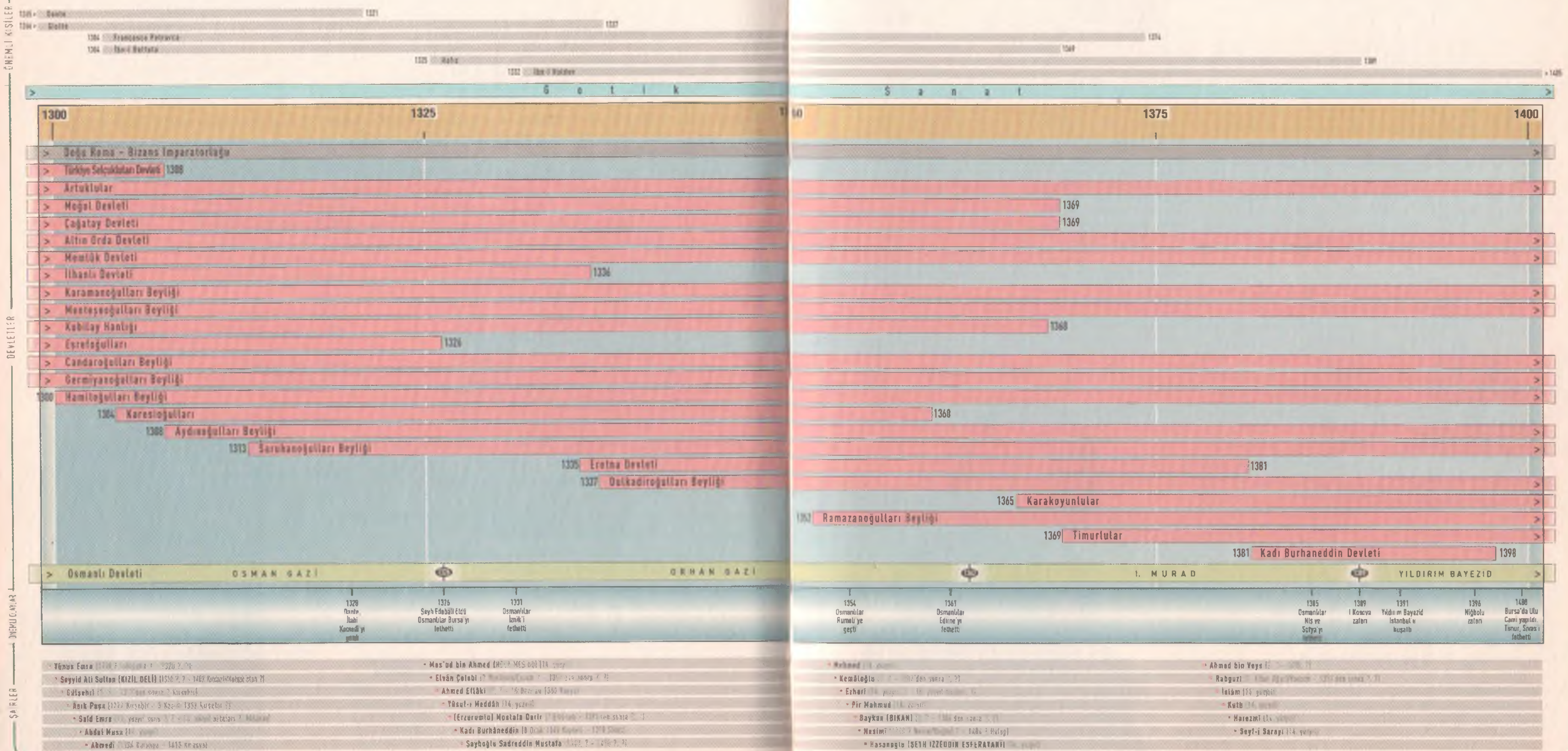
Bu yüzyılda Anadolu'da Selçuklu Devleti yıkılmış; Moğol hâkimiyeti sona ermiş ve beylikler kurulmuştu. Oğuz asıllı Türk beyliklerinden Karamanoğulları, Germiyanoğulları, İsfendiyaroğulları, Aydınoğulları, Osmanoğulları ve diğerleri arasında, Anadolu'da toprak ve siyasî üstünlük kurma mücadelesi yüzyıl boyunca sürmüş ve yüzyılın sonlarında siyasî erki ele geçiren Osmanlılar, öteki beyliklere hâkim duruma gelerek birliği sağlamış ve Rumeli'ye geçmişlerdir.

Tasavvufun oldukça yayıldığı Anadolu'da 13. yüzyıldan 14. yüzyıla gelindiğinde Mevlevîlik, Babaîlik, Hurufîlik vb. inanç ve tarikatlar, taraftarları aracılığıyla etkinliğini sürdürmüş; bu yüzyılda Anadolu'da birçok yerde Mevlevî tekkeleri açılmış; tarikat şeyhleri, beyliklerin başında bulunan beylerle dostluk kurmak suretiyle Mevlevîliğin yayılmasında önemli rol oynamıştır. Bu arada, Ahilik ve onun fütüvvet teşkilâtının 14. yüzyıl Anadolu toplumunun sosyal yapısı üzerindeki önemini de gözardı etmememiz gerekir.

Anadolu'da, Türkçenin edebî dil olarak önem kazandığı 14. yüzyılda te'lif ve tercüme çok sayıda eser yazılmıştır. Selçukluların aksine, beyliklerin başında bulunan ve çoğu Arapça, Farsça bilmeyen beyler; Türkçe eserler yazmaları, özellikle Farsçadan çeviriler yapmaları konusunda şair ve yazarları özendirmişler; 1277 tarihinde Karamanoğlu Mehmet Bey, Konya'yı aldığı zaman Selçukluların Farsçaya gösterdikleri ilgiyi doğru bulmadığından kendi döneminde, devlet işlerinde ve halk arasında Türkçe kullanılması, Türkçe konuşulması için emir vermiştir.

Bu yüzyılda Türkçe dîvânlar yanı sıra dinî-tasavvufî ve ahlâkî konulu mesnevîler, önemli yer tutar. Dîvânlarda kaside, rubâî, kıt'a ve diğer nazım şekillerinin yer almaya başladığı bu dönemde, dîvânların yanı sıra, Hz. Muhammed'in mucizelerinin konu edildiği manzum hikâyeler; tasavvufî eserlerden Mantıku't-Tayr ve Garibnâme; Kelile ve Dimne, Marzubannâme gibi fabl türü didaktik eserler ve çeşitli konularda yazılmış diğer Türkçe eserler, bu yüzyılın en tanınmış edebî ürünlerini oluşturur.

KAYNAKLAR : **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.202; **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.114; **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.65; **M. Orhan Soysal**, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, İstanbul 2002, s.195.

Yûnus Emre

(1238 ? Eskişehir ? – 1320 ?, ?)

Yaşamı üzerine uzun yıllar yapılan değişik araştırmalar sonucu, Eskişehir'in Mihalıç çık ilçesine bağlı Sarıköy'de doğduğu, Taptuk Emre adlı mutasavvıfın tekkesinde yetiştiğinde birleşilmiştir. Şiirlerinden Şam, Azerbaycan gibi uzak illere gittiği; bir süre Konya'da kaldığı, "Mevlânâ Hüdavendigâr bize nazar kıldı / Anın görklü nazarı gönlümüz aynasıdır" dizelerinden, çağdaşı Mevlânâ ile görüştüğü, sohbet ve sema meclislerinde bulunduğu kesinlik kazanmaktadır. Köstendilli Şeyh Süleyman'ın "Bahral Vilâya" adlı Türkçe yapıtında Mevlânâ'nın, Yunus'u söz konusu ederek, "İlâhî manalardan kangısına sürat idüp gittim ise, bir Türkmen kocamanının izini önümde buldum ve anı güzer (edemedim)" biçiminde onu büyük övgüyle karşıladığı kayıtlıdır. Anadolu'da Türk diliyle başlayan yazılı edebiyatın Sultan Veled, Gülşehrî, Âşıkpaşa ile birlikte ilk temsilcilerinden sayılan Yûnus Emre, "Risâletü'n Nushiyye" mesnevisinde aruz, Dîvânı'nı meydana getiren hemen bütün şiirlerinde ise hece ölçüsünü kullandı; her iki ölçüyle yazarken de "beylere kapılanan" şairler gibi, bir mutlu azınlık beğenisine kapılarak, halk dilinin zenginliklerinden uzaklaşmadı. "Sehl-i mümteni" denilen, görünüşte kolay, fakat söylenişi zor şiir örneklerinin edebiyatımızdaki önde gelen ustaları arasında yer aldı. Dilini benimsediği halkın, sorunlarını da benimsedi; ona, kendine inanma, gerçeği kendinde bulma gücünü kazandırmaya, ilgisini yaşama çekmeye çalıştı. "Ben ayırnı yerde gördüm / Ne isterim gökyüzünde / Benim yüzüm yerde gerek / Bana rahmet yerden yağar" biçiminde dizelerle gerçeği göstermeye çalıştı. İnsana özgüven yollarını açtı; dinî kuralların biçimciliğini reddederek, altı yüzyıl önceki kalıplaşmaya, kuruluğa düşmedi.

Yûnus Emre'nin Eskişehir'deki anıt-mezarı.

Yûnus Emre, softalara ve yobazlara karşıydı. Her zaman duru inançlılardan yana oldu. Dindardı; onun dindarlığı, softaların cennetine ve sırat köprüsüne değil; insanlığa, dürüstlüğe, iyiliğe, doğruluğa, güzelliğe ve mutluluğa dönüktü. Hiçbir şiirinde dünyayı sömürenleri, kötüleri övmedi; hep onlara karşı oldu. Kalıplaşmış kurallar içinde, giderek bağnazlığın pençesine düşen medrese kafasının; Arap, Acem hayranlığının ulusal kültürümüzü eritmeye çalıştığı yüzyıllar boyunca, gücünden, sağlamlığından bir şey yitirmedi.

E S E R L E R İ

Risâletü'n-Nushiyye: Konusu, tasavvufidir. "Dâsitân-ı Ruh ve Akıl", "Dâsitân-ı Kanâat" ve "Dâsitân-ı Gazab" adını taşıyan üç bölümden ibarettir. Manzum ve mesnevi tarzında 630 beyitten oluşan eserin 1307 yılında yazıldığı sanılmaktadır.

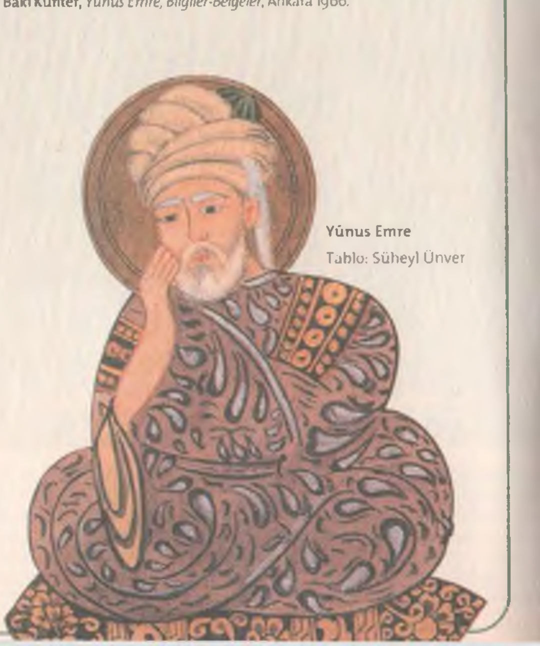
Dîvân: Genelde, ilâhî tarzında, hece vezniyle yazıldığı hâlde aruzla yazılmış izlenimi verir. Dîvân'da ilâhîlerin yanı sıra münacat, na't, şathiyye, mi'raciye gibi türler de yer alır.

Yunus'un düşünce ve duygu dünyasını yansıtan, onun ünlenmesine yol açan eserin, yurt içinde ve dışındaki çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunmaktadır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.127.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1 Cilt, İstanbul 1986, s.277.
- **Mine Mengi,** *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.60
- **K. Tahir Sapaz**, *Türk Edebiyatının Çağdaşları*, Ankara 1997, s.213
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.7
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşı Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, s.11
- **İsmail Özmen**, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.73.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1234.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.605.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.198.
- **Abdülbâki Gölpınarlı,** *Yunus Emre, Hayatı ve Bütün Şiirleri*, (4.Basım), İstanbul 1981.
- **Ahmet Kabaklı,** *Yunus Emre*, (5.Basım), İstanbul 1983
- **Cahit Öztelli,** *Yunus Emre, Yaşamı ve Bütün Şiirleri*, (4.Basım), İstanbul 1992.
- *Yunus Emre Divanı*, (2.Basım), İstanbul 1981
- **Sevgi Gökdemir-Ayvaz Gökdemir,** *Yunus Emre, Güldeste*, (4.Basım), Ankara 1996.
- **Abdurrahman Güzel,** Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak Haziran 1989, s.357.
- **Sabahattin Eyuboğlu,** *Yunus Emre*, İstanbul 1981
- **Öner Yağcı,** *Yunus Emre, Yaşamı ve Bütün Şiirleri*, İstanbul 1996
- **Faruk Kadri Timurtaş,** *Yunus Emre Divanı*, İstanbul 1971
- **Yılmaz Elmaz,** *Yunus Emre*, İstanbul 1992
- **Halim Baki Kunter,** *Yunus Emre, Bilgiler-Belgeler*, Ankara 1966.

Yûnus Emre

Tablo: Süheyl Ünver

I

Benim bunda kararım yok ben bunda gitmeğe geldim
Bezirgânım metâım çok alana satmağa geldim

Ben gelmedim da'vâ için benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir gönüller yapmağa geldim

Dost esriği deliliğim âşıklar bilür neliğim
Değşiriben ikiliğim birliğe yetmeğe geldim

Ol padişah ben kuluyum dost bahçesi bülbülüyüm
Ol hocamın bahçesine şâd olup ötmeğe geldim

Bunda bilişmeyen canlar anda bilişemez anlar
Bilişiben ben dost ile hâlim arz etmeğe geldim

Yûnus aydur âşık oldum ma'şûka derdinden öldüm
Gerçek erin kapısında ömrüm harc etmeğe geldim

KAYNAK : Oktay Mert, *Yûnus Emre, Bütün Şiirleri*, İstanbul 1997, s.45

S Ö Z L Ü K

bezirgân : Tacir, tüccar.
metâ : Mal, ticarî eşya.
esrimek : Sarhoş olmak, coşmak.
biliş : Bildik, dost.
ma'şûka : Sevilen kadın
harc etmek : Harcamak.
şad : Sevinçli.
bilişmek : Tanışmak.
sevi : Sevgi, aşk, muhabbet.

II

Gözüm seni görmek için elim sana ermek için
Bu gün canım yolda kodum yarın seni bulmak için

Bu gün canım yolda koyam yarın ivazın veresin
Arzeyleme uçmağını hiç arzum yok uçmak için

Bana uçmak ne gerekmez hergiz gönlüm ona bakmaz
İşbu benim zârılığım değildurur bir bağ için

Uçmak uçmağım dediğin mü'minleri yeltediğin
Vardır ola bir kaç hûri hevesim yok kuçmak için

Bunda dahi verdin bize ol hûriyi çift ü helâl
Ondan dahi geçdi arzum azmim sana kaçmak için

Sûfilere ver sen onu bana seni gerek seni
Hâşâ ben terk edem seni şol bir ala çardak için

Yûnus hasretdurur sana hasretini göster ona
İşin zulüm değil ise dâd eylegil varmak için

KAYNAK : Oktay Mert, *Yûnus Emre, Bütün Şiirleri*, İstanbul 1997, s.135.

S Ö Z L Ü K

ermek : Varmak.
ivaz : Bir şeye karşılık verilen nesne
uçmak : Cennet.
hergiz : Herkes.
zâr : Ağlamak.
yeltemek : Teşvik etmek.
dâd : Adalet.
kuçmak : Kucaklamak.

III

İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin ya nice okumaktır

Okumaktan ma'nâ ne kişi Hakk'ı bilmektir
Çün okudun bilmezsin ha bir kuru emektir

Okudum bildim deme çok tâat kıldım deme
Eri Hak bilmez isen abes yere yelmektir

Dört kitabın ma'nâsı bellidir bir elifte
Sen elifi bilmezsin bu nice okumaktır

Yiğirmi dokuz hece okusan uçtan uca
Sen elif dersin hoca ma'nâsı ne demektir

Yûnus Emre der hoca gerekse var bin hacca
Hepisinden iyice bir gönüle girmektir

KAYNAK : Oktay Mert, *Yûnus Emre, Bütün Şiirleri,* İstanbul 1997, s.150.

S Ö Z L Ü K

tâat : *İtaat etme, ibadet etme.*
abes : *Boş, değersiz, manasız.*
yelmek : *Koşmak, ardından gitmek.*

IV

Bir nazarda kalmayalım gel dosta gidelim gönül
Hasret ile ölmeyelim gel dosta gidelim gönül

Gel gidelim can durmadan süret terkini urmadan
Araya düşman girmeden gel dosta gidelim gönül

Gel gidelim kalma ırak dost için kılalım yarak
Şeyhin katındadır durak gel dosta gidelim gönül

Terk edelim il ü şarı dost için kılalım zârı
Ele getirelim yârı gel dosta gidelim gönül

Bu dünyâya kalmayalım fânîdir aldanmayalım
Bir iken ayrılmayalım gel dosta gidelim gönül

Biz bu cihandan göçelim ol dost iline uçalım
Arzu hevâdan geçelim gel dosta gidelim gönül

Kulavuz olgıl sen bana günilelim dosttan yana
Bakmayalım önden sona gel dosta gidelim gönül

Bu dünya olmaz pâyidâr aç gözünü canın uyar
Olgıl bana yoldaş u yâr gel dôsta gidelüm gönül

Ölüm haberi gelmeden ecel yakamız almadan
Azrâil hamle kılmadan gel dosta gidelim gönül

Gerçek erene varalım Hakk'ın haberi soralım
Yûnus Emre'yi alalım gel dosta gidelim gönül

KAYNAK : Oktay Mert, *Yûnus Emre, Bütün Şiirleri,* İstanbul 1997, s.54.

S Ö Z L Ü K

hevâ : *Heves, nefse düşkünlük.*
pâyidâr : *Devamlı, sürekli.*
yarağ kılmak : *Hazırlanmak, hazırlık yapmak.*
terkin urmak : *Terketmek, bırakmak.*
süret : *Şekil, yüz, biçim.*
şar : *Şehir.*
fânî : *Ölümlü, gelip geçici, yok olma.*

V

Taşdun yine deli gönül sular gibi çağlar mısın
Akdun yine kanlu yaşum yollarumı bağlar mısın

Nidem elüm irmez yâre bulınmaz derdüme çâre
Oldum ilümden âvâre beni bunda eğler misin

Yavu kıldum ben yoldaşı onulmaz bağrımun başı
Gözlerümün kanlı yaşı ırmağ olup çağlar mısın

Ben toprak oldum yolına sen aşurı gözedürsin
Şu karşuma göğüs gerüp taş bağırlı dağlar mısın

Harâmî gibi yoluma arkurı inen karlı dağ
Ban yârümden ayru düşdüm sen yolumı bağlar mısın

Karlı dağlarun başunda salkım salkım olan bulut
Saçun çözüp benüm içün yaşın yaşın ağlar mısın

Esridi Yûnus'un cânı yoldayam illerüm kanı
Yûnus düşde gördi seni sayru mısın sağlar mısın

KAYNAK : Abdurrahman Güzel, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s 360.

S Ö Z L Ü K

âvâre : Başıboş, yersiz yurtsuz.
yavu kılmak : Kaybetmek.
yaşın yaşın : Gözyaşları döke döke.
sayru : Hasta.
esrimek : Sarhoş olmak, kendinden geçmek.
arkurı : Aykırı.
harâmi : Yol kesen, hırsız, eşkıya.

VI

Aceb şu yirde varm'ola şöyle garîb bencileyin
Bağrı başlu gözi yaşlu şöyle garîb bencileyin

Gezerem Rûm'ıla Şam'ı Yukaru iller'i kamu
Çok istedüm bulımadum şöyle garîb bencileyin

Kimseler garîb olmasun hasret odına yanmasun
Hocam kimseler olmasun şöyle garîb bencileyin

Söyler dilüm ağlar gözüm garîblere göynür özüm
Meğer ki gökde yıldızum şöyle garîb bencileyin

Niçe bu derdile yanam ecel ire bir gün ölem
Meğer ki sinimde bulam böyle garîb bencileyin

Bir gârib ölmiş diyeler üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar şöyle garîb bencileyin

Hey Emrem Yûnus bîçâre bulınmaz derdüme çâre
Var imdi gez şardan şara şöyle garîb bencileyin

KAYNAK : Abdurrahman Güzel, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Suyısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445 450, Ocak-Haziran 1989, s.360.

S Ö Z L Ü K

bencileyin : Benim gibi.
bağrı başlu : Gönlü yaralı.
göynümek : Kendi kendine içten yanmak.
sin : Mezar.
şar : Şehir.
ire : Ere, geldiğinde.
od : Ateş.
kamu : Bütün, hep.

VII

Bir kez gönül yıkdunısa bu kılduğun namâz değül
Yitmiş iki millet dahı elin yüzin yumaz değül

Kan'erenler geldi geçdi bunlar yurdı kaldı göçdi
Pervâz urup Hakk'a uçdı hümâ kuşıdur kaz değül

Yol oldur ki doğrı vara göz oldur ki Hakk'ı göre
Er oldur alçakda dura yüceden bakan göz değül

Doğrı yola gitdünise er etegin tutdunısa
Bir hayır da itdünise birine bindür az değül

Yûnus bu sözleri çatar sanki balı yağa katar
Halka metâların satar yüki gevherdür tuz değül

KAYNAK : Abdurrahman Güzel, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.359

SÖZLÜK

yumak : *Yıkamak.*
pervâz urmak : *Uçmak, kanatlanmak.*
hümâ kuşu : *Efsanevî bir kuş.*
metâ : *Mal, mülk, eşya.*
gevher : *İnci, mücevher.*

VIII

Aşkun aldı benden beni bana seni gerek seni
Ben yanaram düni güni bana seni gerek seni

Ne varlığa sevinürem ne yokluğa yirinürem
Aşkunıla avunuram bana seni gerek seni

Aşkun âşıklar öldürür aşk denizine daldurur
Tecelliyile doldurur bana seni gerek seni

Aşkun şarâbından içem mecnûn olup dağa düşem
Sensin dün ü gün endîşem bana seni gerek seni

Sûfîlere sohbet gerek ahîlere ahret gerek
Mecnûn'lara Leylî gerek bana seni gerek seni

Eğer beni öldüreler külüm göke savuralar
Toprağum anda çağıra bana seni gerek seni

Yûnus-durur benüm adum gün geldükçe artar odum
İki cihânda maksûdum bana seni gerek seni

KAYNAK : Abdurrahman Güzel, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.361.

SÖZLÜK

dün ü gün : *Gece gündüz.*
tecellî : *Görünme, belirme; Allah'ın kudretinin eşya ile insanda görünmesi.*
sûfî : *Tasavvuf ehli, derviş.*
ahî : *Kardeş, kardeşim; fütüvvet ehline veya fütüvvet şeyhine Türkler arasında verilen isim.*
maksud : *Dilenen, istenen şey.*

IX

Şol cennetün ırmakları akar Allah diyü diyü
Çıkmış İslâm bülbülleri öter Allah diyü diyü

Salınur Tûba dalları Kur'an okır hem dilleri
Cennet bağının gülleri kokar Allah diyü diyü

Kimi yiyüp kimi içer hem melekler rahmet saçar
İdris nebi hulle biçer biçer Allah diyü diyü

Hep nurdandır direkleri gümüşdendür yaprakları
Uzandukça budakları biter Allah diyü diyü

Aydan arıdur yüzleri misk ü anberdür sözleri
Cennetde huri kızları gezer Allah diyü diyü

Hakk'a âşık olan kişi akar gözlerinin yaşı
Pür-nûr olur içi taşı söyler Allah diyü diyü

Ne dilersen Hak'dan dile kılavuz ol doğru yola
Bülbül âşık olmuş güle öter Allah diyü diyü

Açıldı gökler kapusı rahmetle doldı hepisi
Sekiz cennetün kapusı açar Allah diyü diyü

Rıdvan-durur kapı açan hulle donlarını biçen
Kevser şarabını içen kanar Allah diyü diyü

Miskin Yûnus var yârına koma bu güni yarına
Yarın Hakk'un dîdârına varur Allah diyü diyü

KAYNAK : Abdurrahman Güzel, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.361-362.

SÖZLÜK

şol : Şu.
Tûba : Cennette bir ağaç.
rahmet : Acıma, esirgeme, koruma.
nebi : Peygamber.
hulle : Cennet elbisesi.
pür-nûr : Nurla dolu.
Kevser : Cennette bir ırmak.
Rıdvan : Cennetin bekçisi olan melek.
don : Elbise, kılık-kıyafet.
dîdâr : Yüz, çehre.

Tablo : Anonim
Librairie de Péra
99. Müzayede Kataloğu – 16.5.2002

X

Risâlet'ün Nushiyye'den

MESNEVİ

Görem bir şahs gelür benzi sararmış
Dutulmış dili aklı yavı varmış

Gelüp aklun öninde tapu kıldı
Hakka şükr eyledi çün anı buldı

Eğer sen akl isen gel beni gör dir
Tımâr eyle benüm derdüme ir dir

Eyitmedün göreyin bir gün anı
Ne sordun kimseye ol kimse kanı

Tamâ kervânıyıla yoldan azdum
Sana geldüm çün ögüm sende sezdüm

Bunalup sana geldüm hâlümi bil
Mededün var ise gözüm yaşın sil

Tamâ habsine düşdüm çıkamazın
Katı berkdür divân yıkamazın

Key erenler durur zindânı bekler
Bahâdurlar demür yüreklü erler

Bin er donlı durur tamâ çerisi
Mübârizdür bahâdur her birisi

Ele gireni zindâna ururlar
Ayağına da demür buyururlar

Suâl itdüm bulara ne kişisiz
Ulunuz kim durur kimün eşisiz

Didiler kamusı nefs kullarıdur
Kamusınun tamâ ulularıdur

Tamâ-dârun yiri tamuda olur
Kaçan tamuda olan âsûde olur

Yolum aldı benüm aldadı tutdı
Bugün yarın ile ömrüm düketdi

Akıl anun sözin çünkim işitdi
Tefekkür eyleyüp kendüye gitdi

Çü gine geldi akl öğütler anı
Bize gelenlerün kurtuldı cânı

Bize geldün ise endîşe yime
Ne kılam diyübeni gussa yime

Kanâat fakr ile uş gele şimdi
Bakadur düşmene gör nide şimdi

Çağırdı muştucı geldi kanâat
Harîr donlar geyer biner bir ağ at

KAYNAK : **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.362.

SÖZLÜK

tapu kılmak : *Hizmet etmek.*
tımâr : *Tedavi.*
tamâ : *Açgözlülük, tamah.*
ög : *Akıl, hatır, zihin.*
meded : *Yardım, imdat.*
berk : *Sağlam, sıkı; sert, şiddetli.*
bahâdur : *Cesur, yiğit.*
çeri : *Asker.*
mübâriz : *Münakaşaya girişen, dövüşen.*
kamu : *Bütün, hep.*
âsûde : *Rahat, sakin.*
gussa : *Tasa, sıkıntı, keder.*
uş : *İşte.*
muştu : *Müjde.*
harîr : *İpek.*

Yûnus Emre
Tablo: Münif Fehim

Seyyid Ali Sultan (KIZIL DELİ)

(1310 ?, ? – 1402 Kırcaali/Bulgaristan ?)

Bektaşî pîrlerindendir. Bazı kaynaklarda, 16. yüzyılda yaşadığı yazılıdır. Şiirlerinden çok, tarikat öğretisini yaymaya çalışan bir din adamı kimliği taşır. Yaşamıyla ilgili bilgiler, kendi adını taşıyan Velâyetnâme'yi derleyip yayımlayan Bedri Noyan'ın açıklamalarına dayalıdır. Babası, Horasan erenlerinden Seyyid Hüseyin Ata'dır. Ahmed Hamdi Zeza Paşa'nın Mısır'da basılmış Arapça kitabında adı, Hızır Lala Seyyid Ali Sultan olarak geçer. Anadolu'dan Rumeli'ye geçtiğinden "Serdar-ı Rum" ya da Sultan-ı Rum" diye anılır. Rumeli'ye geçtikten sonra, Dimetoka'da Kızıldeli ırmağı kenarındaki bir tepeye dergâhını kurduğundan, ırmağın adı kendisine lâkap olarak verilmiş ve Kızıl Deli adıyla anılmıştır. Anadolu'dayken Hacı Bektâş-ı Velî'nin vefatı üzerine dergâhın postnişini olmuş, orduyla birlikte Rumeli'deki fetihlere katılınca yerini Habib Emirci'ye bırakmış, Timur'un Anadolu'yu istilâsı üzerine de dergâhı kapatıp yukarıda adı geçen Dimetoka'daki dergâhı kurmuştur. Bu dergâh, Alevî-Bektâşîlerce, en önemli beş dergâhtan biri olarak kabul edilir. İnönü Ansiklopedisi, Seyyid Ali Sultan'ı, 15. yüzyıl başlarında yaşayan ve Timur ordularınca atlara bağlanarak parçalatılan Hurufîliğin kurucusu Fazlullah Naim'in müridi ve bu akımı Anadolu'ya getiren Ali'ül Âlâ olarak tanıtır; Çelebi Cemaleddin Efendi ise, Müdafaa adlı kitabında Kızıl Deli'yi doğrudan doğruya Hacı Bektâş-ı Velî'nin Kadıncık Ana'dan doğma tek evlâdı Timurtaş olarak gösterir. Her iki görüş de bir kanıta dayanmamaktadır. Seyyid Ali Sultan'ın ölümünden sonra dergâhın şeyhliğini Mürsel Baba (Mürsel Bali) üstlenmiş, onun ölümüyle de postnişinliğe Mürsel Baba'nın oğlu Balım Sultan geçmiştir. Bu arada Abdal Musa'nın, Dimetoka'daki bu dergâhta bir süre oturduktan sonra Elmalı'ya geçtiği ve orada kendi adıyla anılan dergâhı kurduğu söylenir. Seyyid Ali Sultan, en önemli eseri "Velâyetnâme"de, Rumeli'ye geçişinden sonraki yaşamını anlatır; dede Rüstem Sultan tarafından yazılan eserdeki deyişlerin onun mu yoksa onun adına bir başkası tarafından mı söylendiği kesin olarak tespit edilememiştir. Vasfi Mahir Kocatürk ise 16. yüzyılda yaşayan Kaygusuz Abdal'ın çıraklarından olması muhtemel birinin, ilk Seyyid Ali Sultan'ın ismini ve lâkabını aynen aldığını ileri sürmektedir.

KAYNAKLAR

- İsmet Zeki Eyuboğlu, *Alevi Bektaşi Edebiyatı*, İstanbul 1991.
- Sadeddin Nüzhet Ergun, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.206.
- Ali Yıldırım, *Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşi Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.112.
- Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basımı), Ankara 1968, s.168.
- Abdülbâki Gölpınarlı, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, (2. Basım), İstanbul 1992, s.108, 120-122.
- M. Tevfik Oytan, *Bektaşiliğin İçyüzü*, (7. Basım), İstanbul 1979, s.166.

Vücûdum şehrini seyrân ederken
Gördüm dört köşede dört can oturur
Biri biri ile lûtf ile söyler
İçerde hükm eder sultan oturur

Bir köşesi vardır kuyumcu işler
Bir köşesinde var âhen gümüşler
Bir köşesinde de bazirgân kışlar
Bir köşesinde de âlim oturur

Bir köşesi vardır suyu çıkıyor
Bir köşesinde su çıkmış akıyor
Bir köşesinde gonca gül kokuyor
Bir köşesinde de serdar oturur

Bir köşesi vardır yazı yazarlar
Bir köşesinde de yazıp bozarlar
Bir köşesi vardır suda yüzerler
Bir köşesinde de Hızır oturur

Bir köşesi vardır ikrar alırlar
Bir köşesinde de ikrar güderler
Bir köşesi vardır semâ' ederler
Bir köşesinde de pîrim oturur

Seyyid Ali Sultan böyle söyledi
İndi aşkın deryâsını boyladı
Bir köşesinde müekkel bekledi
Bir köşesinde Şah-Merdan oturur

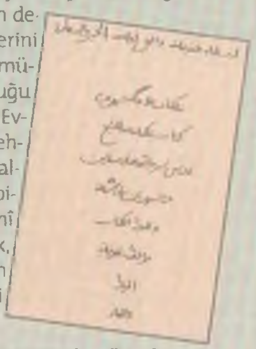
KAYNAK : Sadeddin Nüzhet Ergun, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 1. Cilt, İstanbul 1955, s.206.

Gülşehrî

(?, ? – 1317'den sonra ? Kırşehir)

Yaşamıyla ilgili bilgiler, eserlerine ve kendinden sonraki şairlerin şiirlerine dayalıdır. Harezm'den geldiği sanılan Gülşehrî'nin, Kırşehir'de, Mevlevîliği yaydığı bir zaviyede yaşadığı; mahlâsı olan Gülşehrî'yi, bir gül kenti olarak bilinen Kırşehir'den (Gülşehir) aldığı belirtilir. Adının Ahmed veya Süleyman olduğu ileri sürülmekteyse de bu bilgiler kesin değildir. Mantıku't Tayr adlı eserini 1317'de tamamladığından, ölümünün de bu tarihten sonra olduğu kabul edilir. Muhtemelen Ahî Evran'ın dervişlerinden olan Gülşehrî, daha çok Mevlânâ etkisinde kalmış, bu nedenle de Mevlevî olabileceği ileri sürülmüştür. İslâmî ilimler yanı sıra matematik, mantık ve felsefeyle uğraşan Gülşehrî'nin eserleri, hem eski Anadolu Türkçesi, hem de tasavvuf açısından büyük önem taşır. Türkçeyi ve aruz veznini iyi kullanan bir şair olan Gülşehrî, Yûnus Emre'den sonra çağının en büyük şairlerinden biri olarak kabul edildiği gibi, Türkçenin ileri kültür dili hâline gelmesi için giriştiği çabalarla da tanınır.

Feleknâme'nin ilk sayfası

Sadettin Kocatürk, Gülşehrî ve Feleknâme, Ankara 2000, s.71.

ESERLERİ

Feleknâme : İlhanlı Hükümdarı Gazan Han adına 1301'de Farsça olarak mesnevî tarzında, yaratılmışların en yücesi olan insanoğluna, nereden geldiğini ve nereye döneceğini anlatmak amacıyla kaleme alınmıştır. Kur'an-ı Kerîm'in birçok âyetine telmihte bulunan Gülşehrî, bu eserinde, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden de geniş ölçüde faydalanmıştır. Eserin tek nüshası Ankara İl Halk Kütüphanesi'ndedir. Sadettin Kocatürk tarafından üzerinde doçentlik çalışması yapılan eser, Farsça metni ve Türkçe tercümesiyle birlikte "Gülşehrî ve Feleknâme" adıyla yayımlanmıştır (Ankara 1982, 2000).

Kerâmât-ı Ahî Evran: 167 beyitlik Türkçe bir mesnevidir. Eserde Ahî Evran, cömertliğiyle tanınan Hâtim et-Tâî ile mukayese edilir. Daha önce Feleknâme'de ele aldığı bazı konuların genişletilmiş şekli olan bu mesnevinin 1301'den sonra yazıldığı tahmin edilmektedir. Eser, Franz Taeschner tarafından ilk olarak "Ein Mesnevî Gülscheris auf Achi Evran (Kerâmât-ı Ahî Evrân Tobe Şerâhu) adıyla (Hamburg 1930) yayımlanmış, daha sonra da Raif Yelkenci, mesnevinin daha doğru, fakat eksik bir nüshasını bulup 1955'te yeniden yayımlamış, ancak Raif Yelkenci ve Agâh Sırrı Levend, eserin Gülşehrî'ye ait olmama ihtimalini de belirtmişlerdir.

Mantıku't Tayr adlı eserden iki sayfa.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.251

Mantıku't-Tayr: Gülşennâme olarak da bilinen ve Gülşehrî'nin en önemli eseri olan bu kitap, İranlı mutasavvıf Feridun Attâr'ın aynı adlı eserinin çevirisidir. Dilimizdeki karşılığı "Kuş Dili"dir. 1317'de ortaya koyduğu bu çevirinin metninde bazı değişiklik yapan Gülşehrî, konunun ana çerçevesine sadık kalarak Attâr'ın pek çok hikâyesini kullanmamış, bunun yerine Mesnevi, Kelîle ve Dimne ile Kâbusnâme'den hikâyeler almıştır. Mantıku't-Tayr, tasavvufî ve alegorik bir eser olup tamamı 5000 beyit kadardır. Çok sayıda yazması olan eseri Müjgan Cumbur 1952'de, Agâh Sırrı Levend ise 1957'de tıpkıbasım olarak yayımlamışlardır.

Aruz-ı Gülşehrî: Farsça olarak kaleme alınan on altı varaklık bir risaledir. Eserde çeşitli aruz kalıplarının terkip ve teşkilinden bahsedilmekte ve bunlarla ilgili örneklere yer verilmektedir. Bu risale, ilk defa, Kilisli Rifat Bilge tarafından bulunup ilim âlemine tanıtılmıştır. Eserin bilinen tek yazma nüshası Millet Kütüphanesi'ndedir.

Kudûrî Tercümesi: Gülşehrî, Mantıku't-Tayr adlı eserinde Kudûrî'yi nazmen çevirdiğini söylüyorsa da, bu eser henüz ele geçmemiştir.

Ayrıca Gülşehrî'nin üç şiirine Eğridirli Hacı Kemâl'in Câmi'ün-Nezâir adlı nazîre mecmuasında, bir şiirine Ömer bin Mezîd'in Mecmu'atü'n-Nezâir'inde, iki gazeline Kerâmât-ı Ahî Evran'da, bir gazeline de Mantıku't-Tayr'da yer verilmiştir. Bunlardan başka Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki bir yazmada bir şiiri bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.154
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.273.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.77.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.250.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul 1973, s.433.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.166.
- **Necla Pekolcay**, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul 1981, s.288.
- **Agâh Sırrı Levend (Yayımlayan)**, *Gülşehri Mantıku't-tayr*, Ankara 1957
- **Sadettin Kocatürk**, *Gülşehrî ve Felek nâme*, Ankara 2000.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.203.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.556
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.142
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.218.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.20
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.337
- **Ömer bin Mezid**, *Mecmu'atü'n-Nezair*, Yayımlayan: Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Ankara 1982, s.139

I

Mantıku't-Tayr'dan

Şeyh kaldı ol kapuda hâr u zâr *Âşık u pîr ü garîb ü dâd-kâr*	*Şeyh o kapıda hor ve hakir,* *Âşık, ihtiyar, garip (yalnız, yabancı) olarak kaldı.*
Her çerâğ ol gice kim gök yandurur *Şeyh anı bir âh ile söyündürür*	*O gece gökyüzünün yaktığı her ışığı,* *Şeyh bir ah (nefes) ile söndürür.*
Subha degin ol gice bîdâr olur *Ol mahalle itleriyle yâr olur*	*O gece sabaha kadar uykusuz kalır.* *Ve o mahallenin köpekleriyle arkadaş olur.*
Eydür iy vâh oda yandum nideyim *Bağlu boynum bunda kanca gideyim*	*Eyvah, ateşe yandım, ne yapayım?* *Boynum buraya bağlı, nereye gideyim der.*
Böyle giç irmeye ahşama seher *Bu gice rûz-ı kıyâmetdür meğer*	*Sabah, geceye böylesine geç ulaşmadı;* *Bu gece sanki kıyamet günüdür.*
Bu gicenün yok mıdur yâ Rab güni *Böyle uzun görmedüm hergiz düni*	*Bu gecenin günü yok mudur Tanrım?* *Geceyi böylesine uzun hiç görmedim.*
Çok riyâzetde geçirdüm giceler *Görmedi bu gice gibi kocalar*	*Riyazette (nefsi kırma) çok geceler geçirdim* *Ama yaşlılar bu gece gibisini görmedi.*
Uşbu od kim gönlüme düşdi benüm *Mûm gibi yandı kamu cânum tenüm*	*Bu ateş ki gönlüme düştü benim (âşık oldum).* *Mum gibi yandı bütün canım ve tenim.*
Akl kanı kim ögümi dirşürem *Nefs dîvin gönlüm içinden sürem*	*Akıl nerede ki aklımı toplayayım da* *Nefs devini gönlüm içinden sürüp çıkarayım?*
Baht kanı kim bana bîdâr ola *Ya anun aşkında bana yâr ola*	*Baht (talih) nerede ki bana gülsün;* *Ya da onun aşkında bana yardımcı olsun?*
El kanı kim toprağı başa saçam *Ya ayak kanı kim bu yoldan geçem*	*El nerede ki başıma toprak çalayım (öleyim),* *Ya da ayak nerede ki bu yoldan vazgeçeyim?*
Ömr kanı kim bu işi başaram *Kanı kalın kim kız almağa varam*	*Ömür nerede ki bu işi başarayım;* *Kalın (başlık) nerede ki kız almaya gideyim?*
İlm kanı kim bu işde sabr idem *Girü koyup kendü işüme gidem*	*İlim nerede ki bu işte sabredeyim,* *Geri koyup (bırakarak) kendi işime gideyim?*
Yâr kanı kim bana gam-hâr ola *Dôst kanı kim bana dil-dâr ola*	*Arkadaş nerede ki bana tasada ortak olsun;* *Dost nerede ki bana sevgili olsun?*
Gün kanı kim gice pâyâna ire *Kim meğer bu derdi dermâna ire*	*Gün nerede ki geceyi sona erdirsin?* *Bu derde derman olacak nerede?*
Ün kanı kim nâle vü zârî kılam *Kendözüme dôst ol yârı kılam*	*Ses nerede ki ağlayıp inleyeyim?* *Ki derdime o yâri dost kılayım?*
Gice her bir hâl ile hod geçiser *Bilmezem kim irte ne od saçısar*	*Gece her nasılsa geçecek,* *Ama yarının ne ateş saçacağını bilmiyorum.*
Kimsene bencileyin zâr olmasun *Kimse bu derde giriftâr olmasın*	*Kimse benim gibi ağlayıp inlemesin;* *Kimse bu derde tutulmasın.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Gülşehrî, *Mantıku't Tayr*, Önsözle Yayımlayan: Agâh Sırrı Levend, Ankara 1957.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Mantıku't-Tayr'dan

Gönglümi aldun göngül virgil bana
Rahm kıl kim tengri rahm ide sana

Çün benüm ışkum degüldür serseri
Ya başum kes ya elüm dut ey peri

Bana çok nâz-ü tekebbür eyleme
Datlu dilden acı sözler söyleme

Işk geldi aklumi zâr eyledi
Şîr iken nâ-gâh bir mur eyledi

Yüregüm yandı vü göyündi canum
Mum gibi uş eriyügördi tenüm

Sorma kim ben sana ne ihsan kılam
Canumi isterisen kurban kılam

Işk odından canumi çün dağladun
Gönglümi saçun kılına bağladun

Düşdi bir zindâne gönglüm ey nigâr
Kim çıkarmaya anı tez Girdigâr

Her gice câna kemin sâz oluram
Kim kapunda bile canbâz oluram

Bir mahallede garib-ü dil-figâr
Kalmışam hayrân sergerdân-ü zâr

Sanma kim yârenlerüm çokdur benüm
Senden özge kimsenem yokdur benüm

Gönlümü aldın, gönül ver bana.
Acı ki Tanrı da acısın sana.

Benim sevgim başıboş değildir.
Ya başımı kes ya elimden tut ey peri.

Bana karşı çok nazlanıp ululanma;
Tatlı dilden acı sözler söyleme.

Sevgi geldi usumu karıştırdı.
Arslanken birden bir karıncaya çevirdi.

Yüreğim yandı, canım kavruldu.
Gövdem mum gibi eriyiverdi işte.

Sana ne vereyim diye sorma.
Canımı istersen kurban edeyim.

Sevgi ateşiyle canımı dağladın.
Gönlümü saçının kılına bağladın.

Ey sevgili, gönlüm bir zindana düştü;
Tanrı onu pek çabuk çıkarmasın.

Her gece cana tuzak kurarım.
Kapında bile canımla oynarım.

Bir yörede yersiz yurtsuz, yüreği yaralı
Kaldım, şaştım, başım döner, güçsüzüm.

Benim yakınlarım çoktur sanma,
Senden başka kimsem yoktur benim...

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : İsmet Zeki Eyuboğlu, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.219.

III

Mecmu'atü'n-Nezâir'den

Bahâr oldı vü bustânlarda bülbül
Kılur gül ışkına feryâd ü gûlgûl

Bu ömrile çemende hiç inanma
Ki bir haftadan artuk dirile gül

Gülün ömri azına gözüm ağla
Yazın tiz geçdiğine ağız aç gül

Kime bir âfiyet geldi cihânda
Kim ana ermedi yüz bin tezelzül

Bu dünye izzetine garre olma
Delim tarta temenna vü tezelzül

Cihânun ârzusu cânun almak
Senün fikründe esbâb-ı tecemmül

Çegâne ölüm anub eyle ten ten
Kerâbe ömre gülüb kıla kal kul

Ola Gülşehrî gafil kendüden kim
Anun zikrinde kılmagıl tegafül

Bize kim gerekirse cevr kılsun
Bizüm teslim geldi ve tecemmül

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Ömer bin Mezid, *Mecmu'atü'n-Nezair*, Yayımlayan: Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Ankara 1982.

Bahar geldi ve bahçelerde bülbül,
Gül aşkına ağlayıp inlemeye başladı.

Bu ömür ile çimende, sakın inanma
Gül bir haftadan çok yaşar diye.

Ey gözüm, gülün ömrünün azlığına ağla;
Yazın tez gelip geçtiğine de ağzını açıp gül.

Yeryüzünde kime bir esenlik geldi?
Kim yüz binlerce sarsıntı geçirmedi?

Bu dünyaya aldanıp büyüklenme pek;
Her zaman yalvarır, aşağılanır insan.

Evrenin dileği canını almaktır;
Senin düşüncen ise, süslenip püslenme.

Çalgı gibi ölümü anıp ten ten diyedur;
Şarap testisi de yaşama gülüp kul kul eder.

Gülşehrî kendini bilmezin biri olduğundan
Onun yaptığını yapıp bilmezliğe sapma.

Kim gerekirse bize acı çektirsin
Bizim ölüm ve süslenme günümüz geldi...

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Tablo : Anonim.
Librairie de Pera
39. Müzayede Kataloğu – 16.5.2002

Âşık Paşa

(1272 Kırşehir – 3 Kasım 1332 Kırşehir ?)

Yaşamıyla ilgili bilgiler, oğlu Elvan Çelebi'nin kaleme aldığı "Menâkıbü'l-kudsiyye fi menasıbi'l-ünsiyye"de anlatılanlara dayalıdır. Selçuklu Devleti'nin son döneminde Konya'da emirlik görevinde bulunan mutasavvıf Baba İlyas'ın torunudur. Asıl adı Ali'dir. "Paşa", "Beşe", "Başağa" diye adının sonuna eklenen lâkaplar, babasının ilk oğlu olduğunu belirtmek için "ilk" anlamında kullanılmaktadır. Çocukluğunda babası Muhlis Paşa tarafından yetiştirilen Âşık Paşa, hem hece hem aruz ölçülerini uygulayarak dîvân ve halk şiirine örnek olacak ürünler verdi. Mevlânâ'nın etkisiyle yazdığı "Garibnâme" (1329) adlı mesnevisiyle "Mevlid" yazarı Süleyman Çelebi'yi etkiledi. Hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerde Yûnus'un etkisinde kaldı. Çok iyi Farsça ve İbranice bildiği hâlde Türkçeye bağlı kaldı. O devirde hâkim olan "Türkçeyle eser yazılmaz" anlayışına karşı çıkarak eserlerini Türkçe yazdı. Ayrıca Mevlid ve Miracnâme türünün ilk örneklerini verdi. Türbesi Kırşehir'dedir. Tasavvufa inanan şairin, "Fakrnâme, Vasf-ı Hâl, Hikâye, Kimya Risalesi" adlarında dört mesnevisini Agâh Sırrı Levend (1953, 1954), "Garibnâme" dışındaki toplam 67 şiiri ise, S. N. Ergun ve değişik tarihlerde Abdülbâki Gölpınarlı tarafından yayımlanmıştır.

ESERLERİ

Garibnâme'den bir sayfa.
Milli Kütüphane

Garibnâme : 1330 yılında aruzla yazılan 10.613 beyitlik bu mesnevî, 10 bölümden oluşmuştur. Sade bir dili vardır. Dinî, tasavvufî ve öğretici nitelikte olup halkı eğitmek amacıyla Türkçe olarak yazılmıştır. Geniş bir okuyucu kitlesine hitap ettiğinden pek çok nüshası bulunmaktadır. Bazı nüshaların sonunda Âşık Paşa'nın gazelleri yer alır. Eser, "tıpkıbasım, karşılaştırmalı metin ve aktarma" olarak Kemal Yavuz tarafından Türk Dil Kurumu Yayınlarınca 2000 yılında 4 cilt olarak yayımlanmıştır.

Fakrnâme : 161 beyitlik bu mesnevinin Âşık Paşa'ya ait olduğu daha sonra anlaşılmıştır. Roma ve Manisa kütüphanelerinde iki nüshası bulunan bu tasavvufi yapıtta, çok güzel bir kuş olarak tanımlanan "fakr", sonunda Hz. Muhammed'i seçerek onda karar kılar. Agâh Sırrı Levend tarafından 1953'te yayımlanmıştır.

Vasf-ı Hâl : 31 beyitten oluşan bu küçük mesnevinin bilinen iki nüshası Roma ve Manisa kütüphanelerindedir. Yazanın adı geçmemesine rağmen, Garibnâme'nin sonunda yer alması, yapıtın Âşık Paşa'ya ait olduğunu doğrulamaktadır.

Hikâye : Müslüman, Hristiyan ve Yahudi üç kişinin başından geçenlerin anlatıldığı 59 beyitlik bu mesnevî, Raif Yelkenci'ye ait bir Garibnâme nüshasının en son bölümünde bulunmuştur.

Kimya Risalesi : Çorum İl Halk Kütüphanesi'ndeki bir yapıtın üçüncü risalesidir. "Risale-i Âşık Paşa der Hakk-ı Kimya" adını taşıyan bu eser, anlatımının çok karışık olması nedeniyle Âşık Paşa'ya ait olduğu şüphelidir.

Garibnâme adlı eserin ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.2

Risâle fî beyâni's-semâ : Osmanlı Müellifleri'nden başka hiçbir kaynakta, Âşık Paşa'ya ait olduğu belirtilmeyen bu risale, mensur olup içinde yer yer manzum parçalar bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.156
- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.146.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.299.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.79.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.3
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.1.
- **Seyit Kemal Karaalioğlu**, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul 1973, s.429.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.174.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.139.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.197.
- **Âşık Paşa**, *Garib nâme (Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma)*, Kemal Yavuz, 4 Cilt, Ankara 2000.
- **Erol Ülgen**, Âşık Paşa ve Garipnâme Üzerine Prof. Dr. Kemâl Yavuz ile Söyleşi, *Türk Dili*, Sayı 579, Mart 2000, s.249.
- **Cevdet Kudret**, *Türk Edebiyatından Seçme Parçalar*, İstanbul 1973, s.44.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.227.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.22.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 2. Cilt, İstanbul 1967, s.576
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.22
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.129.
- **E. J. Wilkinson Gibb**, *Osmanlı Şiir Tarihi*, 1. Cilt, (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), Ankara 1999, s.125.

ÂŞIK PAŞA TÜRBESİ

Kırşehir'de halk şairi Âşık Paşa'ya ait bu türbe, Eretna Veziri Alaeddin Ali Şah tarafından yaptırılmıştır. Bugün kent dışında olup ünlü bir ziyaret yeridir. Duvarları beyaz mermerden yapılmış olan türbenin üzerini, saçakları köşeli bir kubbe örter. Cephenin solundaki anıtsal kapı ilginçtir. 1481'de II. Bayezid döneminde ilk onarımı gören türbenin, 1935'teki ikinci onarımında tüm taşları yenilenmiştir.

I

Garîbnâme'den

(......)

Kim alursa bu kitâbı yâdına
İre cümle ma'ninün bünyâdına

Kim bu kitabı okuyup öğrenir ve anlarsa her türlü gizliliklerin temeline ulaşır ve sırlara kavuşur.

Gerçi kim söylendi bunda Türk dili
İlla ma'lum oldı ma'nî menzili

Gerçi burada Türkçe söylendi; fakat bu dille de sırlar, manalar ve hikmetlerin menziline ulaşıldı.

Çün bilesin cümle yol menzillerin
Yirmegil sen Türk ü Tâcik dillerin

Böylece bütün yolların konaklarını bilirsin; sakın sen Türk ve Tacik dillerine dil uzatma.

Kamu dilde var-ıdı zabt u usûl
Bunlara düşmiş-idi cümle ukûl

Her bir dilde kanun nizam vardı ve bunların üstüne bütün akıllar üşüşmüştü.

Türk diline kimsene bakmaz-ıdı
Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı

Türk diline ise, kimse bakıp onu araştırmaz ve Türklere asla gönül vermezlerdi.

Türk dahı bilmez-idi ol dilleri
İnce yolı ol ulu menzilleri

Türkler de o dilleri, onların inceliklerini ve büyük konaklarını bilmezdi.

Bu Garîb-nâme anın geldi dile
Kim bu dil ehli dahı ma'nî bile

İşte bu Garibnâme onun için yazıldı ve bu dili konuşanların ince sırlara kavuşmaları sağlandı.

Türk dilinde ya'ni ma'nî bulalar
Türk ü Tâcik cümle yoldaş olalar

Böylece Türkler ve Tacikler, Türkçe ile manalara ulaşıp yoldaş olmalılar.

Vemâ erselnâ min-resûlin illâ
bi-lisâni kavmihi

Gönderdiğimiz peygamberleri ancak kendi kavminin diliyle gönderdik (İbrahim süresi, 4. âyet).

Yol içinde birbirini yirmeye
Dile bakup ma'niyi hor görmeye

Aynı yolda birbirlerini kınamasınlar ve dile bakıp da söylenen manalara aşağılayıcı gözle bakmasınlar.

Tâ ki mahrûm kalmaya Türkler dakı
Türk dilinde anlayalar ol Hak'ı

Türkler bu bilgilerden mahrum kalmasınlar ve Türk dilinde Hakk'ı anlayıp bilsinler.

Gerçi gönüldür iren ol menzile
Ol gönülde eglenen gelmez dile

Gerçi o menzile ulaşan gönüldür; fakat orada bulunan her şey dile gelip anlatılamaz.

Kamusıyla dil dahı hem işdedür
İremezse eydür işdür işde dür

Dil her biriyle bir işte bulunur; ulaşamazsa da; iştir ve işte burada inci vardır diye söyler.

Hâliyâ doğru haber eydür bu dil
Gerçi kim irmez ana bu kâl-u-kîl

Her ne kadar bu söylediklerimizle ona tam olarak ulaşamamışsak da; bu durumda bu dil, doğru haber söylemektedir.

Kamu dilde ma'ni vardur bilene
Cümle yolda Hak bulındı bulana

Bilen için her dilde mana vardır; araştıran için de her yolda Hakk'ı bulmak mümkündür.

Her nefesden yol açukdur Tanrı'ya
Kim anabildiyse anı bî-riyâ

Her nefeste Tanrı'ya açılan yol vardır; yalnız onu can ve gönülden samimiyetle anmak gerekir..

Kamu dilde var-durur ma'nî sözi
Görene gizlü degül ma'nî yüzi

Her dilde sırları anlatan söz vardır; fakat bunu gören için mananın yüzü kapalı değildir.

Ma'ni ehli ma'ninün kadrin bilür
Kanda kim bulsa ana rağbet kılur

Mananın kıymetini bilenler, ona sahip olan kimselerdir, zaten onlar nerede olurlarsa olsunlar, hikmet ve manaya değer verirler.

KAYNAK: Âşık Paşa, *Garib-nâme (Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma)*, Kemal Yavuz, 2. Cilt, Ankara 2000, s.953.

II

GAZEL

Ey Padişah ey Padişah çün ben beni verdim sana
Genc ü hazinem kamusu sensin benim önden sona

Evvel dahı bu akl ü can seninle idi asl ü kân
Âhır gerü sensin mekân üş varırım senden yana

Senden yana varır yolum senden seni söyler dilim
İllâ sana irmez elim bu hikmete kaldım tana

Bu hikmeti kim ne bile bilse dahı gelmez dile
Bu ah ile bu zar ile gözüm yaşı nice dine

Dursam seninle dururum baksam seninle bakarım
Her kancaru kim yürürüm gönlüm yüzü senden yana

Sensin bana can ü cihan sensin bana genc-i nihan
Sendendir assı vü ziyan ne iş gelir benden bana

Söz söyleten dilimde sen hükmeyleyen içimde sen
Alıveren elimi sen cümle işim önden sonra...

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

KAYNAK: Abdülkadir Karahan, *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, İstanbul 1992, s.228.

Ey Ulu Koruyucu, Mülk sahibi Allah, ben, kendimi sana verdim.
Baştan sona kadar, neyim var neyim yok, hepsi senin.

Bu akıl ile canın, önceden de özü, kaynağı, sendin;
En sonunda da varacağım yer, huzurun olacağından, sana doğru yöneliyorum.

Yolum, senden başlayıp yine sana döner; dilim de seni söyler,
Ancak sana elim ulaşamıyor, bunun nedenini bilemiyor ve hayret ediyorum.

Bu gizli nedeni hiç kimse bilemez, bilse bile o, dil ile anlatılamaz,
Bu ağlama, bu sızlama ile de gözyaşlarım nasıl diner?

Dursam seninle dururum, baksam seninle bakarım,
Nereye gidersem gideyim, gönlümün yüzü sana dönüktür.

Bana can da cihan da sensin; gizli hazine de sensin.
Yarar ve zarar yalnız senden gelir. (Sen istemedikçe) benden bana ne fayda, ne zarar gelir.

Dilimde söz söyleten sensin; içimde hükmeyleyen yine sen.
Elimden tutan sensin; bütün işlerimde baştan sona kadar.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

GAZEL

Nâzenin bu ömrümüz bir göz yumup açmış gibi
Geldi geçti duymaduk bir kuş konup uçmuş gibi

Nice geçti bilmedik bu ruzigâr önden sona
Öyle tut şimdi bize bir yel esip geçmiş gibi

Niceler geldi bu mülke gitti vü göçtü geri
Şöyle kim bir kârban bin dem konup göçmüş gibi

İşbu dünyâya gelenler bir dem eğlenmediler
Hânümânın döktü gitdi yağıdan kaçmış gibi

Sinlere var kim bilesin bu halâyık neydüğin
Sanasın kim bir ekindür Azrâil biçmiş gibi

Bahtlıdır şol kişi kim dünyada adı kala
Ölmedi diri durur âb-ı hayât içmiş gibi

Bu ömür sermâyesin olmaz yere harc eyledin
Şöyle kim bir key delü nakdin suya saçmış gibi

Ey Âşık sen ömrünü Hak aşkına sarf eylegil
Tâ eresin Hazret'e bir göz yumup açmış gibi

KAYNAK: Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.24.

Bu nazlı ömrümüz bir göz kapayıp açmış gibi,
Geldi geçti duymadık bir kuş konup uçmuş gibi.

Nasıl geçti bilmedik bu zaman baştan sona,
Sanki şimdi bize bir yel esip geçmiş gibi.

Pek çok kişi gelip gitti dünyaya ve tekrar göçtü;
Şöyle ki bir kervan bir an konup göçmüş gibi.

Bu dünyaya gelenler bir an oyalanmadılar;
Evlerini terkedip gittiler düşmandan kaçmış gibi.

Mezarlığa git, anlarsın bu yaratıklara ne olduğunu,
Sanırsın ki bir ekindir Azrail biçmiş gibi.

Bahtlıdır o kişi ki dünyada adı kala,
Ölmedi diri durur, âb-ı hayat içmiş gibi.

Bu ömür sermayesini olmaz yere harcadın,
Şöyle ki bir zırdeli suya parasını saçmış gibi.

Ey Âşık sen ömrünü Hak aşkına sarfeyle ki,
Ulaşasın huzuruna bir göz açıp kapar gibi.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Eyüp sırtlarından Haliç – Tablo: Amedeo Preziosi
Antik AŞ., 148. Müzayede Kataloğu – 15.11.1992

Saîd Emre

(13. yüzyıl sonu ?, ? – 14. yüzyıl ortaları ?, Aksaray)

Asıl adı, Seyyid Sadeddin Molla'dır. Yaşamı hakkında bilinenler çok azdır. Büyük Türk ozanı Yûnus Emre'yi izleyenlerin en eskisi olduğu, önce Hacı Bektâş-ı Velî'ye, daha sonra onun halifelerinden Koluaçık Hacim Sultan'a bağlandığı bilinmektedir. Öğretici, içtenlikli şiirlerinde duru halk Türkçesini ve hece veznini kullanması, şiirlerinin Yûnus Emre'yle karıştırılmasına, hatta Yûnus Emre'yle Saîd Emre'nin aynı kişi olduğunu sananların bile çıkmasına yol açmıştır. Akılcılık, bilimsellik, gerçekçilik, halkçılık, toplumculuk, ilericilik gibi Hacı Bektâş-ı Velî'nin temel düşüncelerini işlediği şiirlerinde Saîd Emre, Sa'd, Said Ata, Said mahlâslarını kullandı. Alevî-Bektaşî ozanlarını derin biçimde etkileyen şiirleri günümüzde yerli ve yabancı bilim adamlarınca bulunup incelenmiştir. Abdülbâki Gölpınarlı, Saîd Emre'nin, Hacı Bektâş-ı Velî'nin Makâlatı'nı Türkçeye çeviren Aksaraylı Molla Sadeddin olduğunu ileri sürmüştür. Şiirleriyle ilgili eleştirilerde Yûnus Emre'deki söyleyiş ustalığını yakalayamadığı, didaktik bir söyleyişten kurtulamadığı belirtilir.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.151.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.21.
- **M.Sunullah Ansoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.25.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, s.17.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.195
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1011.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.425.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.66.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.368.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul 1961, s.280.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.34.

I

Hudâvendâ kulum emrüne fermân
Zire sensin benüm derdüme dermân

Senün işlerüne kimse karışmaz
Âlimler cümlesi yolında hayrân

Bezedin yer yüzin rahmet nûriyle
Yarattın gökleri bu yere sayvan

Ebedsin senden ayrugı fenâdur
Kanı yil götüren taht-ı Süleyman

Kanı Husrev kanı Şîrîn ü Ferhâd
Kanı ol Calinus Hakîm-i Lokman

Bular geçdi belirmedi nişânı
Çürüdi tenleri canları pinhân

Oku bismillâhi Rahmâni Rahîm
Ki yüz bin cânuna ola nigehbân

Saîd sen sözini câhile dime
Ne bilür şekkeri dağdaki hayvân

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.23.

II

Ayıdam göyne göyne hâlimi döne döne
Düştük ışkın oduna can gönül yana yana

Ne olduk bilimeziz bir yerde alımazız
Aklımız deremeziz ne diyelim sorana

Akl ü can yavı kıldık ser-mest ü şeydâ olduk
Yüzbin can fidâ kıldık bizi bizden alana

Kim ala bizi bizden sırrı ile ne sözden
Meğer ol küll ü cüzden bakmaz can ü cihana

Kim gördük kim diyelim kimi kime aydalım
Kimden kime varalım bu sevdâ başarana

Nedir neyi sevelim neden ne istiyelim
Nerden nere varalım olduk mest ü dîvâne

Yoktur ana sormaklık ne isteyip ermeklik
Ne varmaklık gelmeklik kendü hâlin bilene

Biz hod evvel ezelden hayy-ül kayyûm bulunduk
Meyl ü vefâ biz olduk nevmîd mahrum kalana

Yârlık içre barıştık kadimliğe karıştık
Koptuk tenden kavuştuk Saîd'e can olana

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.67.

Abdal Musa

(14. yüzyıl)

Anadolu halk mutasavvıflarından ve Bektaşîliğin ilk temsilcilerinden biridir. Anadolu'ya nereden geldiği bilinmediği gibi, yaşamı hakkındaki bilgiler de söylentilere ve kendisinden sonra yazılmış eserlere dayanır. Bir şiirinden Hoylu olduğu anlamı çıkar; ancak başka bir söylentiye göre, Kırk Abdal ile birlikte Buhara'dan gelmiş ve Orhan Bey'in Bursa fethine katılmıştır. Kimi kaynaklara göre mezarı Bursa'dadır, kimi kaynaklara göre ise Antalya'nın Elmalı ilçesinde yaşamış ve orada ölmüştür. Mezarı ve adına kurulmuş Bektaşî tekkesi de Elmalı'da olup bu tekke daha sonra tarikatın önemli merkezlerinden biri olarak kalmıştır. Abdal Musa'yı Alevîlerle beraber Bektaşîler de benimsemiştir. Ahmet Yaşar Ocak ise, onun Kalenderî şeyhi olduğunu ve Hacı Bektaş kültürünü yayarak Bektaşîliğin kurulmasına katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Bektaşî ayinlerindeki on iki posttan on birincisi "Abdal Musa Sultan Postu"dur. Kaygusuz Abdal'ın da, Abdal Musa'nın müritlerinden biri olduğu ve ondan icazet aldığı belirtilir.

Abdal Musa'ya ait olduğu iddia edilen şiirlerin ona ait olmadığı ve onun şöhretinden yararlanmak isteyen, 16. yüzyılda yaşadığı düşünülen başka birine ait olduğu ileri sürülmüştür. Alevî-Bektaşî edebiyatının en önemli örneklerinden sayılan şiirlerinde ikisini, yaşadığı dönemi, kişiliğini ve etkinliğini göstermek amacıyla vermeyi uygun gördük.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.65.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.377.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.9.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.4.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, s.20.
- **İsmail Özmen**, *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.217.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.64.
- **Ahmet Yaşar Ocak**, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfîlik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1992, s.92.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.8, 23.
- *Abdal Mûsâ Velâyetnâmesi*, Abdurrahman Güzel (Prof.Dr.), Ankara 1999.
- **Ali Yıldırım**, *Başlangıcından Günümüze Alevî Bektaşî Deyişleri*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.55.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.164.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.164.

I

Ben hocamdan böyle aldım dersimi
Okur idim eliften baya deyu
Kimse bilmez şu dünyada sırrımı
Ta ezelden çağırıram hû deyu

Kimin azatlayıp kimin fakıdır
Kimin döğüp söğüp kimin okutur
Dediler bu meydan kimin hakkıdır
Kim dedi ki şu murdarı yu deyu

Evvel ekşi narken üzüm çoğiken
Davud sofradayken bıçak yoğiken
İsmail'e inen kurban sağiken
Kime dedi şu lokmayı soy deyu

Fatma ana can Ali'nin gülünü
Miraçtan inerken öpmüş elini
Hak Yezid'e kokutmadı gülünü
Muhammed'in yadigârı bu deyu

Abdal Musa'm anda bir tolu içtim
İçtim ol toluyu kendimden geçtim
Aşkın ateşine yandım tutuştum
Çağırır her dem bengi sû deyu

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.217.

II

Kim ne bilür bizi nice soydanuz
Ne zerrece oddan ne hod sudanuz

Bizim meftûnumuz ma'rifet söyler
Biz Horasan mülkündeki boydanuz

Yedi deniz bizim keçkülümüzde
Hacım umman ise biz de güldenüz

Hızr ü İlyas bizim yoldaşımızdur
Ne zerrece günden ne hod aydanuz

Yedi tamu bize nevbahar oldu
Sekiz uçmak içindeki köydenüz

Bizim zahmımıza merhem bulunmaz
Biz kader okunda gizli yaydanuz

Tur'da Musa durup münâcât eyler
Neslimizi sorar isen Hoy'danuz

Abdal Musa oldum geldim cihâna
Ârif anlar bizi nice soydanuz

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.23.

Elmalı'daki Abdal Musa Türbesi, Antalya.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.65.

Ahmedî

(1334 Kütahya – 1413 Amasya)

14. yüzyılın en fazla ürün veren şairidir. Osmanlı şairlerinin en ünlülerinden biri olup Kâtip Çelebi'ye göre asıl adı Taceddin İbrahim'dir. İlköğrenimini Anadolu'da yaptıktan sonra Mısır'a gitti. Orada Şeyh Ekmeleddin'den ders gördü. İslâmî ilimlerden başka tıp ve matematik okudu. Molla Şemseddin Fenarî ve Hacı Paşa ile arkadaşlık yaptı. Daha sonra Anadolu'ya döndü. Kütahya'ya yerleşti. Germiyanoğlu Süleyman Şah'ın hizmetine girdi. Son yıllarda yapılan araştırmalarda, hizmetine girdiği kişinin Germiyanoğlu Süleyman olmadığı, Aydın iline gönderilen Şehzade Emir Süleyman olduğu öne sürülmüştür. Daha sonra Yıldırım Bayezid'in, Timur'un, Süleyman Çelebi'nin ve Çelebi Mehmed'in yanlarında bulundu. Şiirlerini ve eserlerini onlar adına yazdı. En çok Süleyman Çelebi'den yakınlık gördü. Bursa'da Emîr Süleyman'ın ölümüne dek (1410) hizmetinde kaldı. Çelebi Mehmed'e intisab ettikten sonra Amasya'da divan kâtipliği görevindeyken öldü.

Dîvân'ın Vatikan Kitaplığı'ndaki nüshasından ilk iki sayfa.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.165.

Ahmedî, ince, duygulu, konuşması sevilen bir kimseydi. Şiirlerinde Gülşehrî'nin, Hoca Murad'ın ve Şeyhoğlu'nun, bazı şiirlerinde ise Yunus Emre'nin ve Âşık Paşa'nın etkisi görülür. Çok sayıda eseri vardır.

ESERLERİ

Dîvân : Kaside, gazel, terkib-i bend ve terci-i bendlerden ibaret olup toplam 8506 beyittir. 848 şiirden oluşan eser, eski edebiyatımızın en geniş hacimli dîvânlarından biridir.

İskendernâme : Eserde, Büyük İskender'in yaşamı, aşkları, savaşları yanı sıra din, tasavvuf, ahlâk, felsefe, astronomi, tıp, tarih ve siyaset gibi konular da ele alınmıştır. Daha sonra yapılan eklemelerle birlikte toplam 8754 beyitten oluşan bu mesneviye Ahmedî tarafından İlhanoğulları, İslâm ve Osmanlı tarihleri de eklenmiştir. 334 beyitlik Dasitan-ı Tevârih-ı Mülûk-ı Âl-i Osman adlı ilâve bölümde Osmanlı Devleti'nin kuruluş yılları, I. Murad ve Yıldırım Bayezid dönemi üzerinde durulur. Bu nedenle günümüze kalan ilk Osmanlı tarihi sıfatını da taşır. Eserin tıpkıbasımı İsmail Ünver tarafından 1983'te Ankara'da, İskendernâme'den seçmeler ise Yaşar Akdoğan tarafından Ankara'da 1988'de yayımlanmıştır.

Cemşid ü Hurşid : Çin hükümdarının oğlu Cemşid ile Rus kayzerinin kızı Hurşid'in aşklarının anlatıldığı bu mesnevî, esas olarak Selman-ı Saveci'nin aynı isimli mesnevisinin çevirisi olmakla birlikte, yapılan eklemelerle iki misli bir hacme ulaşmıştır. 1403 yılında yazılmış olan Cemşid ü Hurşid, toplam 5000 beyittir. Eser, Mehmed Akalın tarafından 1975'te Ankara'da yayımlanmıştır.

Tervîhü'l-Ervâh (Ruhları Teskin Etme) : 10.000 beyiti aşkın manzum bir tıp kitabıdır. 1403-1410 yılları arasında yazılıp I. Mehmed'e sunulmuştur.

Mirkatü'l-Edeb (Edep Merdiveni) : Arapça-Farsça manzum bir sözlüktür.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.148.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.341.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.84.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.9.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.165.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.208.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.51.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.80.
- **Yaşar Akdoğan**, *İskendernâme'den Seçmeler*, Ankara 1988.
- **Yaşar Akdoğan**, *Ahmedî Divânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1988.
- **İsmail Ünver**, *Ahmedî, İskender-nâme-İnceleme*, Tıpkıbasım, Ankara 1983.
- **Cevdet Kudret**, *Türk Edebiyatından Seçme Parçalar*, İstanbul 1973, s.49.
- **Cem Dilçin**, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.206.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.333.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.166.

Dîvân'ın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasından bir sayfa.

Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.11.

I

Oldı firâkun odı bana derd ile belâ
Vây ol kişiye kim ola bu derde mübtelâ

Ben nice sabr eyleyeyim bu belâya kim
Eyyûb'a dahi irmedi bu resm ile belâ

Müşgîn saçun hevâsı perîşân ider beni
Müşkil durur bu ukdeyi kimdür ki hall kıla

Ger âh kılam karara dütünden göğün yüzi
Ger ağlayam yaşumile yir kana gark ola

Sen dôstdan iren oda yahıldı varlığum
Düşmen bana ne dürlü belâ itdise bula

Hecrün ki yahdı üd sıfat cânumı oda
Ney bigi virdi hâsılını ömrümün yile

Her ki Ahmedî'nün ohırsa derd-nâmesin
Baş ola bağrı gözleri kan yaşile dola

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.166.

Ayrılığımın ateşi bana dert ile belâ oldu.
Vay o kişiye ki bu derde tutulmuştur.

Ben bu belâya nasıl sabredeyim.
Ki Eyüp Peygamber'e bile böyle belâ gelmedi.

Misk kokulu saçını arzulamak beni perişan eder.
Bu düğümü çözmek çok zordur.

Eğer âh edersem âhımın dumanından gökyüzü kararır.
Eğer ağlarsam gözyaşımla yer kana bulanır.

Sen sevgiliden gelen ateşe yakıldı varlığım.
Düşman bana ne türlü belâ ettiyse bulsun.

Ayrılığın öd ağacı gibi canımı ateşlere yaktı.
Ömrümün mahsulünü ney gibi yele verdi.

Ahmedî'nin dert mektubunu her kim okursa,
Bağrı yaralanır, gözleri kanlı yaşla dolar.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Âşık olana ışk odından nişan gerek
Bağrı kebâb gözlerinün yaşı kan gerek

Yâri diyen gerek kim ola gayrden berî
Cânânı isdeyen kişiye terk-i can gerek

Cevre kıla tahammül iden yâri ârzû
Sabr ide hâra her kim ana gül-sitan gerek

Şem'-i safâdur ol sanem ana irişmeğe
Pervâne bigi yanmağa tâbu u tüvan gerek

Sinün yüzün görene ne hâcet likâ-yı hür
Kapunda yir bulana ne bâğ-ı cinan gerek

Gonce lebünden isder idüm söz açam veli
Ol râz-ı nâzüki bilürem kim nihan gerek

Anunçün Ahmedî heves ider lebüne kim
Dil-hastedür ana şeker-i nâr-dan gerek

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.174.

Âşık olana aşk ateşinden bir belirti gerek.
Bağrı yanık, gözlerinin yaşı kanlı olmalı.

Sevgiliden söz eden, başka şeylerden kurtulmuş olmalı .
Çünkü, sevgiliyi isteyen kişiye canını terketmek düşer.

Sevgiliyi arzu eden, eziyete katlanmalı.
Gül bahçesi isteyen, dikene sabretmeli.

O güzel, safa mumudur, ona erişmek için,
Pervane gibi yanmak için güç, kuvvet gerek.

Senin yüzünü gören için hurilerin yüzüne gerek var mı?
Kapında yer bulana cennet bahçesi ne gerek?

Gonca dudağından söz açmak isterdim ancak,
O nazik sırrın gizli kalması gerektiğini bilirim.

Ahmedî, dudağına heves eder çünkü,
Gönül hastasıdır, ona nar şekeri (kırmızı dudak) gerek.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Dîvân'dan bir sayfa – Süleymaniye Kütüphanesi

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.166.

Dîvân'dan bir sayfa, Süleymaniye Kütüphanesi
Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.8.

III

Aceb bu saç mıdır yâ misk ü anber
Aceb bu leb midir yâ şehd ü şekker

Bu şehlâ göz müdür yâ nergis-i mest
Bu ra'nâ yüz müdür yâhud gül-i ter

Boyuna secde kılmış şâh-ı Tûbâ
Lebine teşne olmuş âb-ı kevser

Saçının bendine diller mukayyed
Gözünün sihrine canlar müsahhar

Cihanda Ahmedî hüsnün sıfâtın
Zehî hoş şerh eder Allahü ekber

Acaba bu saç mıdır, ya da misk ve amber midir?
Acaba bu dudak mıdır, ya da bal ve şeker midir?

Bu şehlâ göz müdür, ya da sarhoş nergis midir?
Bu güzel yüz müdür, ya da taze gül müdür?

Tûbâ dalı senin boyuna secde etmiş,
Kevser suyu, senin dudağına susamış (dudağını arzulamış).

Saçının bağına gönülle bağlanmış,
Gözünün büyüsüne canlar büyülenmiş

Dünyada, Ahmedî, senin güzelliğinin sıfatlarını
Allah için güzel açıklar.

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatından Seçme Parçalar*, İstanbul 1973, s.49

IV

Ömr mihnetdür ü belâ sensüz
Pes gerekmez durur bekâ sensüz

Ten azâba ulaşdı senden ırah
Cân belây'oldı mübtelâ sensüz

Râzı olam Cahîm mihnetine
Cennete virmeyem rızâ sensüz

Vaslun-ıla inâyet eyle bana
Niçebir çekeyim anâ sensüz

Kâh ider cüdâlıgun kûhı
Eylemesün bizi Hüdâ sensüz

Derd-mendem bana ilâc eyle
Kim bana yoh durur devâ sensüz

Ahmedî senden ayru dirilmez
Koma kim zâr zâr ola sensüz

Sensiz ömür, çile ve belâdır .
Şimdi gerekmez aynen durur sensiz.

Ten ıstırap içinde senden uzak,
Cânım da düştü belâya sensiz.

Razıyım Cehennem çilesine,
Cennete vermiyeyim rızâ sensiz

Kavuşarak iyilik eyle bana,
Çekeyim nasıl bir cefâ sensiz.

Büyür ayrılığın bir dağ gibi,
Eylemesin bizi Hüdâ sensiz.

Dertliyim bana ilâç ol,
Çünkü bana, yoktur devâ sensiz.

Ahmedî senden ayrı dirilmez,
Onu inletip ağlatma sensiz.

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.150-151.

V

İskendernâme'den

SEHÛN GOFTEN-İ DIRAHT BE-İSKENDER VE HABER DÂDEN BE-Û EZ KURB-İ ATLAS

Ortada bitmiş bir agac sâye-ver
Diye-y-idün adı Tûbî'dür meger

Ol orada kurduruban bârıgâh
Ol agaç dibinde yatd'ol gice şâh

Çünki gitdi gicenün nısfı temâm
Kam'uyudı gayr-i Hayy-ü Lâ-Yenâm

Ol agaç nâle idiben zâr zâr
Didi ki'y mihnet çekici şehriyâr

Niçe yüridür seni bu hırs u âz
Mâl çogı n'assı çün ömr ola az

Ömrün âhir oldı pes nedür sebeb
Kim kılursın dünyayı böyle taleb

Pâdişahlık sürdün on dört yıl temâm
Bir gün olmadun cihanda şâd-kâm

Bunca cem' itdün velîkin yimedün
Ben ölem ayruga kala dimedün

Uş gidersin ayruga kalur bu genc
Sen çekersin arada bî-hûde renc

İy dirîg ü derd sinün rencüne
Kim elün uş irmez oldı gencüne

Şâh ağaçdan bu sözi k'itdi semâ'
Sanki didi cân tenine el-vidâ

Gitdi dil-hasta oradan subh-dem
Huşk-leb olmış gözi toptolu nem

Gice gündüz sürdi bu müddet temâm
Tâ ki ird' İrân'a şâh-ı nîg-nâm

AĞACIN, İSKENDER'E SÖZ SÖYLEMESİ VE ONA ÖLÜMÜNÜN YAKLAŞTIĞINI BİLDİRMESİ

Ortada gölgeli bir ağaç bitmişti,
Onu görsen Tûbâ ağacı sanırdın.

Çadırını ağacın dibinde kurdurarak,
Şah, o gece orada yattı.

Gecenin tam yarısı olunca
Bir Allah'tan gayri herkes uyudu.

O ağaç inleye inleye:
"Ey çile çeken padişah!" dedi.

Bu hırs ve tamah seni niçin yürütür?
Ömür kısa olunca çok malın ne faydası olur?

Ömrünün sonuna gelmiş bulunuyorsun,
Dünyayı istemenin artık bir sebebi var mı?

Tam on dört yıl padişahlık yaptın,
Dünyada bir gün murat almadın.

Bu kadar mal yığdın ama yemedin,
Ben ölürsem ele kalacak demedin.

İşte gidiyorsun, bu mal ele kalacak,
Sen ise arada boşuna sıkıntı çekersin.

Yazıklar, eyvahlar senin çektiğin sıkıntıya
Ki işte hazinene elin varamaz oldu.

Şah bu sözü ağaçtan duyunca,
Can; sanki tene "Allah'a ısmarladık" dedi.

Sabahleyin dudağı kuru, gözü yaşlı,
İçi buruk bir vaziyette oradan ayrıldı.

Gece gündüz bir müddet yürüdü,
Ta ki İran'a varıncaya kadar.

KAYNAK : Yaşar Akdoğan, *İskendernâme'den Seçmeler*, Ankara 1988, s.356.

Mes'ud bin Ahmed (HOCA MES'UD)

(14. yüzyıl)

Yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Öğrencisi olduğu sanılan Şeyhoğlu'nun (1340-1410) Kenzü'l-Kübera ve Mehakk ül-Ulemâ adlı eserinde adından ve kişiliğinden söz edilmektedir. Kırşehirli veya Germiyanlı olduğu, kayıtlarda adının Hoca Mes'ud bin Ahmed olarak geçtiği bilinmektedir. Süheyl ü Nev-bahâr adlı eserini 1350 yılında tamamladığında, artık çağının geçmiş ve kocamış olduğunu belirtmesi, bu tarihte ileri bir yaşta olduğunu gösterir. Ayrıca Şeyhoğlu Mustafa'nın 1400 yılında tamamladığı Kenzü'l-Kübera adlı eserinde onu rahmetle anması, Hoca Mes'ud'un 1354 yılından sonraki bir tarihte öldüğünü göstermektedir. Eserlerini Farsçadan çeviri yoluyla meydana getiren Hoca Mes'ud'un bu tür eserleri, 14. yy. Türkçesinin kelime hazinesi, gramer yapısı, atasözleri ve deyimleri hakkında bilgi verici nitelik taşır.

ESERLERİ

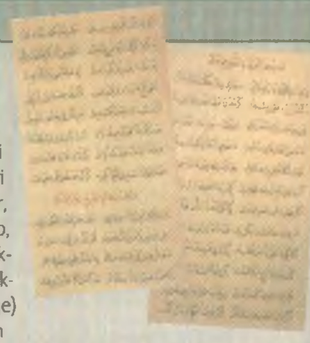
Süheyl ü Nev-bahâr : Konusu, Yemen padişahı Bahr'ın oğlu Süheyl ile Çin fağfurunun kızı Nev-bahâr arasındaki aşktır. İlk 1000 beyiti, Hoca Mes'ud'un yeğeni İzzeddîn Ahmed tarafından mesnevî şeklinde yazılmış olup toplam 5703 beyittir. 1350 yılında yazımı tamamlanmıştır. Dinî ve ahlâkî öğütlerle örülmüş didaktik bir eserdir. Eser, Cem Dilçin tarafından yayımlanmıştır (Ankara 1991).

Süheyl ü Nev-bahâr'ın ilk sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 18. Cilt, İstanbul, s.189.

Ferhengnâme-i Sa'dî : İranlı şair Sa'dî-i Şirâzî'nin "Bostân" adlı yapıtından seçilen parçaların çevirisi olup, nasihatnâme niteliği taşır. 1354'te yazılan eser, 1073 beyitten ibaret olup, Anadolu Türkçesinin özellikleri konusunda iyi bir kaynaktır. Kilisli Muallim Rifat (Bilge) ve Veled İzbudak tarafından 1924'te İstanbul'da basımı yapılmıştır.

Ferhengnâme-i Sa'dî'nin Millet Kütüphanesi'ndeki nüshasından iki sayfa.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 18. Cilt, İstanbul, s.189.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.302.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.81.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 18. Cilt, İstanbul, s.189.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.205.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.646.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 21. Cilt, İstanbul 1992, s.10904.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.248.
- **İsmail Ünver**, Mesnevi, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.56, 532.
- **Mes'ud bin Ahmed**, *Süheyl ü Nev-Bahâr, İnceleme-Metin-Sözlük*, Cem Dilçin, Ankara 1991.

I

Süheyl ü Nev-Bahâr'dan

BE-DÎDEN-İ SÜHEYL BE-NAKŞ-I KUBBE	*SÜHEYL'İN KUBBEDEKİ RESMİ GÖRMESİ*
Çü havz üzre ansuzda kıldı nazar Su içinde sûret görür ol meger	*Ansızın havuza baktığında Suyun içinde bir resim (yansıma) görür.*
Perî-peyker ü şîve vü nâzlu Bilür kim ola kubbede yazılu	*Edalı, nazlı ve peri görünüşlü (Bu) resmin kubbeye çizilmiş olduğunu anlar.*
Başın götürüp yukarı bahtı ol Yüregini ışk odına yahtı ol	*Başını kaldırıp yukarı baktı Ve yüreğini aşk ateşine yaktı.*
Yine çün bakınca nazar eyledi İşin külli zîr ü zeber eyledi	*Tekrar iyice baktığında İşini büsbütün güçleştirdi.*
Şunun bigi ışk odı yahtı anı Sanasın (kim) ayrıldı tenden canı	*Aşk ateşi öylesine yaktı ki onu, Sanırsın canı bedeninden ayrıldı (öldü).*
Gidüp ussı âh itdi düşdi yire Kimesneye yol yoh kim anda gire	*Aklı başından gidip, âh ederek yere yığıldı. Hiç kimsenin oraya girmesi mümkün değildi.*

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

KAYNAK : **İsmail Ünver**, Mesnevi, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.532.

II

Süheyl ü Nev-Bahâr'dan

GAZEL

Toldur kadehi sun elüme kıl beni ser-hoş
Ger ağu ola yârüm adına ideven nûş

Bu od ile kim ışkı yüregüme bırahdı
Sanma ki tamardağı kanum eylemeye cûş

Kirpiklerinün nâzük ohı sîneme batdı
Sınamağiçün sun elüni demreni gör uş

Yüzin göreli gitmeyiser yaş gözümden
Lâ-büd güneşe kim ki baha gözi ola yoş

İy gönlüm alan âlem eğer gavga tolarsa
Fikrüm evini eylemişem ışkın içün boş

Her gice karanuda hayâlün beni ister
Koma yalunuz gelmeğe bir kimse bile koş

Sini göreli gitdi benüm aklum u hûşum
Her kim ki perî yüzini göre ola bî-hûş

Doldur kadehi, elime ver, beni sarhoş kıl.
Zehir bile olsa yine de yârin adına içerim.

Bu ateşle aşkı yüreğime kim bıraktı?
Damarlarımdaki kanın coşmadığını sanma.

Kirpiklerinin nâzik oku göğsüme battı.
Denemek için uzat elini, okun ucunu gör.

Yüzünü göreliden beri gözyaşım dinmiyor.
Güneşe kim bakarsa elbette gözü yaşlanır.

Ey gönlümü alan, dünya eğer kavga dolarsa,
Fikrimin evini, aşkın için boş bırakmışım.

Her gece karanlıkta hayalin beni ister,
Gelmesi için yalnız bırakma, yanına birini ver.

Seni göreli benim aklım fikrim gitti.
O güzel periye benzeyen yüzünü gören herkes şaşkınlaşır.

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fâ'ûlün)

KAYNAK : Mes'ud bin Ahmed, *Süheyl ü Nev-Bahâr, İnceleme-Metin-Sözlük*, Cem Dilçin, Ankara 1991, s.305.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Süheyl ü Nev-bahâr'dan minyatürlü bir sayfa.
Mes'ud bin Ahmed, Süheyl ü Nev-Bahâr, İnceleme-Metin-Sözlük, Cem Dilçin, Ankara 1991.

Elvân Çelebi

(? Mecitözü/Çorum ? – 1359'dan sonra ?, ?)

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Babalılar İsyanı lideri Baba İlyas'ın ailesindendir. Tasavvuf eğitimine babası Âşık Paşa'nın yanında başlayan Elvân Çelebi'nin 1326 yılında Amasya-Çorum yolu üzerindeki Mecitözü ilçesine bağlı, sonradan kendi adıyla anılacak Tekke köyüne bir cami ve zaviye yaptırıp buraya yerleştiği bilinmektedir. Babası öldükten sonra tarikatın başına geçen Elvân Çelebi, ölümüne dek burada kalmıştır. Mezarı zaviyenin bitişiğindeki türbededir. Ölüm tarihi konusunda bir bilgi yoktur. Çoğu kez XIV. yy. şairlerinden Elvân-ı Şirâzî ile karıştırılmıştır. Bir dîvânı olduğu bazı kayıtlarda yazılıysa da henüz ele geçmemiştir. Şiirlerine mecmualarda rastlanmıştır.

Menâkıb ül-Kudsiyye fi Menâsıb il-Unsiyye : 1358-1359'da yazılmış olup toplam 2083 beyittir. Tek yazma nüshası Konya Mevlânâ Müzesi'ndedir ve kimi yaprakları kopuktur. Türkçe mesnevî tarzındaki eserin içinde kasîde ve gazel türünden nazım parçaları da vardır. Dinî konulu eserler arasında yer alır. Dil, tarih ve edebiyat tarihi araştırmaları yönünden önemlidir. Esas önemi, Baba İlyas ayaklanmasıyla ilgili bilgileri içeriyor olmasıdır. 1957 yılında ele geçen ve Konya Müzesi'ne teslim edilen eser, Elvân Çelebi'nin babası Âşık Paşa, dedesi Muhlis Paşa ve büyük dedesi Baba İlyas'ın yaşam öykülerini, kerametlerini anlatmakta ve bir anlamda Baba İlyas ve soyunun savunması niteliğindedir. Eser yeni harflerle İsmail E. Erünsal-A. Yaşar Ocak tarafından 1984 yılında Ankara'da yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.160.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.339.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.91.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 11. Cilt, İstanbul, s.63.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.439.
- *Ana Brittanica, Genel Kültür Ansiklopedisi*, (Hürriyet Gazetesi'nin Armağanı), 11. Cilt, İstanbul 1993, s.221.
- **Abdullah Ercan**, *14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler*, İstanbul 1991, s.15.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.30.
- **Elvan Çelebi**, *Menâkibu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye, Baba İlyas-ı Horasânî ve Sülâlesinin Menkabevî Tarihi*, Hazırlayanlar: İsmail E. Erünsal-Ahmet Yaşar Ocak, Ankara 1995.

GAZEL

Bu cümle nesneye aşkdur bahâne	*Bu her şeye aşktır sebep;*
Bahâne aşk u hem aşkdur bahâne	*Bahane aşktır ve aşk da bahanedir.*
Bu aşk içinde birdür câm ü sâkî	*Bu aşk içinde birdir kadeh ve sâkî;*
Bu aşk içinde birdür dâm ü dâne	*Bu aşk içinde birdir tuzak ve tane.*
Bu aşkdur fâil-i lâfz-ı Ene'l-Hakk	*"Ben Hakk'ım" sözünü söyleten bu aşktır.*
Bu aşkdur fâil-i Mansûryâne	*Mansur gibi söyleten bu aşktır.*
Bu aşkdur kâşif-i esrârı gönlün	*Bu aşktır gönlün sırlarını açıklayan;*
Bu aşkdan açılur mânî bu câna	*Bu aşktan anlamlar açılır bu cana.*
Bu aşk iyînleri bu aşk içinde	*Aşkın kanunları bu aşk içinde,*
Görinür zât-ı ma'şûka iyâne	*Görünür sevgiliye açıkça.*
Bu aşkdur ol ezel gencin kılan fâş	*O ezel hazinesini meydana çıkaran bu aşktır;*
Bu aşk oldı nişân ol bî-nişâne	*O nişanı olmayan yüce varlığı belirten bu aşk oldu.*
Nice kılsun bu bir söz aşkı mâlûm	*Bu bir söz, aşkı nasıl anlatsın.*
Ki şerhi sığmadı bin dâstâne	*Zira onun yorumu bin destana sığmadı.*
Hele Elvân fedâ kıl dîn fidini	*Elvân, sen canını din yoluna feda et.*
Bu aşk içinde kalma hânümâne	*Bu aşk içinde dünya malına itibar etme.*
Bu ışkun bin sifâtından birisi	*Bu aşkın bin niteliğinden birisi*
Beyâne gelmedi sığmaz lisâne	*Anlatılamadı, çünkü dile sığmadı.*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.138.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Elvân Çelebi'nin Çorum-Mecitözü'ndeki zaviyesi ve türbesi.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 11. Cilt, İstanbul, s.65.

Ahmed Eflâkî

(?, ? – 16 Haziran 1360 Konya)

Yaşamıyla ilgili bilgiler çok azdır. Eserindeki bilgilerden, Sultan Veled'i gördüğü ve kendisi de 1360'ta öldüğüne göre, 1286-1291 yılları arasında doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Babasının Altın Orda Devleti'nin başkenti Saray'da öldüğü ve kendisine büyük servet ve kitaplar bıraktığı bilinmektedir. Konya'da doğduğuna dair bilgiler ise doğrulanmamıştır. Simya, sihir, felekiyat (yıldızlar) gibi konularla ilgilendi. Yıldızlar konusundaki bilgisi, ona halk arasında büyük ün kazandırdığından "Eflâkî" mahlâsını kullandı. Mevlânâ'nın torunu Ulu Ârif Çelebi'nin müridi olduğundan Arifi diye de anılır. 1319'da Ulu Ârif Çelebi'nin ölümü üzerine, onun oğlu Abid Çelebi'ye bağlandı. Sirâceddin Mesnevîhân, Abdülmümin Tokadî, Nizameddin Erzincanî'den ders aldı. Uzun yıllar Konya Mevlevîhânesi'nde Mesnevîhanlık yaptı. Yalnızca dört adet olan Türkçe gazellerinde çok az da olsa Yunus Emre'nin tesiri görülür. Mevlânâ, Sultan Veled, Ulu Ârif Çelebi için yazdığı bu şiirler, Dîvân-ı Türkî-i Sultan Veled'e eklenmiştir. Ölümünde, vasiyeti üzerine Mecdüddin Sipehsalar'ın ayak ucuna defnedilmiştir.

Menâkıbü'l-Ârifin (Âriflerin Menkıbeleri): Farsça yazılan bu kitapta Mevlevî ulularının yaşam öyküleri, erdemleri anlatılır. 1319'da Ulu Ârif Çelebi'nin buyruğuyla derlenmeye başlanan yapıt 1353'te tamamlanmıştır. Bütünüyle ilk kez 1400'de Zahid bin Ârif tarafından Türkçeye çevrilmiş olup 13. ve 14. yüzyılda Anadolu'da toplum, din ve uygarlığa ilişkin önemli bilgileri içerir. Eser, Tahsin Yazıcı tarafından 1953'te geniş bir incelemeyle Türkçeye çevrilmiş ve Farsçasıyla birlikte basılmıştır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.161.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.18.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.83.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.422.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.162.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.4.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.27
- **Necip Fazıl Duru**, *Mevleviyâne, Şiir Güldestesi, Perşembe Kitapları*, İstanbul 2000, s.44.
- **Ahmed Eflakî**, *Âriflerin Menkıbeleri*, Çev.:Tahsin Yazıcı, İstanbul 1995.

I

Her kime kim bir nefes aşk selâm eyledi
Gönli ulaşdı Hakk'a canda makâm eyledi

Sevdi inâyet anı buldı hidâyet canı
Cânını ol âşıkın oda harâm eyledi

Aşk gibi kimiyâ bulmadı hiç evliyâ
Âşık olan bî-riyâ nefsi gulâm eyledi

Ol cihâna gitmeğe cehd ü cihâd itmeğe
Canları esritmeğe aşkı müdâm eyledi

Aşkı nice şerh idem bilemezem ey dedem
Âmları hâs ider rahmeti âm eyledi

Dâr-ı belâdur cihân renc ile genci nihân
Yûsuf'a zindânı aşk dâr-ı selâm eyledi

Ey nice ham âdemi aşk ile buldı demi
Nefse uyan puhteler kendüyi ham eyledi

Kimsene nefsi zebûn kılmadı ey zû-fünûn
Demiri od kaynadur aşk anı râm eyledi

Aşk ile Mûsâ kelîm aşk ile İsâ kerîm
Aşk ile Hak Ahmed'i bahr-ı kelâm eyledi

Maksûdun Eflâkî'nün bir nazar ile bugün
Kutb-ı cihân Mevlânâ virdi tamâm eyledi

(Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün)

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.27.

II

Zihî gözler ki gözler anı gözler
Ana benzer güzel görmedi gözler

Açar yüzin görünir bin sûrette
Sıfâtın fâş ider zâtını gizler

Ne kim dilerise kılur cihânda
Kılan hod kendüzi bizise bizler

Bizüm gizlü işimüz ana ma'lûm
Katında âşikâre kamu râzlar

Fidî olsun ana cân ü gönüller
Anun toprağuna kondı bu yüzler

Anun birligine binler tanukdur
Ana getürdi yüzler nice yüzler

"Kün" ile âlemi düzdi ademden
Acebdür kılumaz şerhi bu sözler

Dükeli kulıdur ol pâdişâhun
Sever yahşiler anı hem yavuzlar

Çelebi Ârif'e Eflâkî kuldur
Nasîb ilter cana aybı uruzlar

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.19.

Menâkıbü'l Ârifîn'in Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasından bir sayfa.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.62.

Yûsuf-ı Meddâh

(14. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Şeyhoğlu'nun "Kenzü'l Küberâ"sında adı geçmektedir. Kendi eseri "Varka ve Gülşâh"ta, gençliğini Azerbaycan yöresinde geçirdiği, Mevlânâ'dan sıkça bahsettiği övgü dolu sözler nedeniyle Mevlevî olduğu ve Konya'da yaşadığı sanılmaktadır. Yapıtlarında Yusufi mahlâsını kullanmış, meddah olarak ünlenmiştir.

ESERLERİ

Varka ve Gülşâh : 1368'de yazılmış olup 1700 beyitten ibarettir. Her gece bir bölümü okunmak üzere altı bölüm olarak yazılmıştır. Varka ve Gülşâh, bir Arap halk hikâyesi olup oradan İran ve ardından Türk edebiyatına geçmiştir. Konu: Aynı gece doğan ve birlikte büyüyen Varka ile Gülşâh, kardeş iki kabile reisinin çocuklarıdır; birbirlerini sever ve evlenmeyi kararlaştırırlar. Gülşâh, düğün gecesi, Müslüman olmayan bir kabile reisi tarafından kaçırılır. Bunun üzerine Varka, sevgilisini kurtarmak için büyük bir mücadeleye girişir ve hikâye, iki gencin kavuşması sonucu mutlu bir sonla noktalanır. Halk topluluklarınca rahat bir şekilde okunabilmesi için yalın bir dil kullanılan hikâyede, dinî ve tasavvufî unsurlar görülse de daha çok, aşk ve kahramanlık teminin öne çıktığı görülmektedir. Eser, İsmail Hikmet Ertaylan tarafından 1945 yılında tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır.

Hâmûşnâme : Farsça yazılan bu mesnevîde, boşboğazlığın kötülüğünden ve susmanın erdeminden söz edilir.

Dâstân-ı İblis : Hz. Muhammed'le şeytan arasındaki bir konuşma, eserin konusunu oluşturur.

Not : Hâmûşnâme ve Dâstân-ı İblis mesnevîlerinin yazarı, her ne kadar Yûsuf-ı Meddah olarak gösteriliyorsa da, eserin yazarı mı yoksa anlatanı mı olduğu konusu tartışmalıdır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.318
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.90.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.206.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.153.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt s.1198, 1239, İstanbul 1982.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 2. Cilt, İstanbul 1967, s.606.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 23. Cilt, İstanbul 1992, s.12107.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.242.

Varka ve Gülşâh'tan

(......)	*(......)*
Bunlarun iki reîsi var idi *İkisi dahı karındaşlar idi*	*Bunların iki başkanı vardı* *İkisi de kardeşti.*
Key bahâdurlar idi bunlar kamu *Erlik içinde dükeli dutdı hû*	*Bunların hepsi çok kahramandı* *Ve hepsi yiğitliği huy edinmişti.*
Birinün adı Hilâlî nâm-dâr *Ol birisinün Hümâmî şeh-süvâr*	*Birinin adı ünlü Hilâlî,* *Diğerinin ise cesur binici Hümâmî idi.*
Kudretiyle ol Hümâm'un bir gice *Oğlı oldı berk urur dürdânece*	*Tanrı'nın kudretiyle bir gece Hümâm'ın* *İnci tanesi gibi parlayan bir oğlu olur.*
Hem Hilâl'ün ol gice kızı olur *Ol dahi bir kıymetî gevher bulur*	*Hilâl'in de o gece bir kızı olur;* *O da değerli bir mücevher kıymetindedir.*
Varka virdiler Hümâm oğlına ad *Kız adı Gülşâh idi iy hoş-nihâd*	*Hümâm'ın oğluna Varka adını verdiler* *Kızın adına da Gülşâh dediler ey iyi huylu kişi.*
İkisi iki güherden key arı *Dâyeler emzürdi bir yıl bunları*	*İkisi iki inciden daha temizdi.* *Bunları bir yıl dadıları emzirdi.*
Çünki bunlar bir yaşına irdiler *Ay u güneş, Tanrı sun'ın gördiler*	*Bunlar bir yaşına geldiklerinde* *Ay ve Güneş, Tanrı'nın kudretini gördüler.*
Didiler iy viribiyen subh u şâm *Nutfeden kıldun güneş, bedr-i temâm*	*Ey gece ve gündüzü gönderen Tanrım,* *Döl suyundan güneş ve dolunay yarattın.*
Sun'ına ahsente iy nakkaş-ı hoş *Katre sudan kıldun ay ile güneş*	*Ey güzel ressam, kudretine aşkolsun* *Bir damla sudan Ay ve Güneş yarattın.*
Ata ana bunlarunla oldı şâd *Kıldılar biribirine nâm-zed*	*Anne baba bunlarla mutlu oldu;* *Bunları birbirlerine nişanladılar.*
Beş yaşadı çün ol iki hûb-ten *Yüzleri gül tenleri berg-i semen*	*O iki güzel vücutlu beş yaşına geldiklerinde* *Yüzleri gül, tenleri yâsemin yaprağı gibi.*
Her birinün zülfi bir müşgîn kemend *Her girih bin âşıkun cânına bend*	*Her birinin saçı misk kokulu bir kement,* *Her büklüm bir âşıkın canına bir bağ.*

Şîve ile gönül alur gözleri *Âşıka cânlar bağışlar sözleri*	*Gözleri nâz ile gönül alır.* *Sözleri ise âşıka canlar bağışlar.*
Hadden aşa ol iki bedr-i münîr *Hüsn içinde görklü idi bî-nazîr*	*O iki parlak ayın güzelliği haddinden fazlaydı;* *Güzelliklerinin benzeri yoktu.*
Mektebe virdiler ikisin bile *Tabular ilm ü edeb hâsıl ide*	*İkisini birlikte okula verdiler,* *İlim ve edeb elde etsinler diye.*
Mekteb içinde bular biribirin *Cân içinde sevişüp kıldı yirin*	*Okulda bunlar birbirini* *Candan severek âdetâ yerlerini can içinde yaptılar.*
Mektebe ikisi bile varur idi *Hocaları çün sabak virür idi*	*Okula ikisi birlikte giderlerdi.* *Öğretmenler onlara ders verirdi.*
Eve gelürlerdi ikisi bile *Gice girürler idi döşeğe bile*	*Eve ikisi beraber geliyorlar,* *Gece de yatağa birlikte yatıyorlardı.*
Bir döşekde her gice ol iki nûr *Kuçuşuban yatur idi misl-i hûr*	*Bir döşekte her gece iki nûr,* *Birbirine sarılarak hûrî gibi yatarlardı.*
Çün döşekden dururlardı her seher *Evde doğmış sanasın şems ü kamer*	*Bunlar yataktan kalktıklarında her sabah,* *Ay'la Güneş'in evde doğduğunu zannederdin.*
Âşıkun cânını ayru görme sen *Sûret ile gerçi ayrudur beden*	*Âşıkın canını ayrı görme sen* *Sûret ile beden ayrıdır ama.*
Vâsıl olur mâşûka âşık cânları *Dirilemez ayrucağız anları*	*Âşık canı sevilene ulaşır* *Onları ayırırsanız yaşayamaz.*
Varka vü Gülşâh ol iki kand-i leb *Hâsıl itdiler bular ilm ü edeb*	*O iki şeker dudak, yani Varka ile Gülşâh* *İlim ve edeb öğrendiler.*
Yazu yazmak okımak öğrendiler *Çünki yedi yaşına değdi bular*	*Yedi yaşına geldiklerinde* *Yazı yazmayı ve okumayı öğrendiler.*
Bir silâhşora virür oğlın Hümâm *Tâ ki erlik lu'bın öğrene temâm*	*Hümâm, bir silâhşora verdi oğlunu* *Tâ ki erlik öğreninceye dek.*
Birbirinden bir sâat ayru düşer *Her birisi bir yana sayru düşer*	*Bunlar birbirinden bir saat ayrılınca* *Her birisi hasta olurdu.*
Döyemediler bular ayrulığa *Kaygudan yüz urdılar sayrulığa*	*Nitekim ayrılığa dayanamadılar* *Ve kederden hastalandılar.*
Görmedi Gülşâh bir dem Varka'yı *Varka ağlar ister ol dolu ayı*	*Gülşâh, Varka'yı bir an görmezse* *Varka ağlayarak o dolunay gibi güzel Gülşâh'ı isterdi.*
Bunların sabr u karârı kalmadı *Mûnisi Gülşâh çünkim görmedi*	*Sabır ve kararları kalmadı* *Gülşâh arkadaşını göremediği için.*
Çünki bildi kızınun hâlin Hilâl *Varka'suz Gülşâh'a irişür zevâl*	*Hilâl, kızının durumunu bildi;* *Varka'sız Gülşâh'ın öleceğini anladı.*
(......)	*(......)*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 2. Cilt, İstanbul 1967, s.606.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Varka ve Gülşah'tan bir minyatür : Hz. Muhammed öldükten sonra Varka ve Gülşah'ı diriltiyor.

Zeren Tanındı, Siyer-i Nebî, İslâm Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı, İstanbul 1984, s.16.

(Erzurumlu) Mustafa Darîr

(? Erzurum – 1393'ten sonra ?, ?)

Asıl adı, Mustafa bin Yusuf'tur. Doğuştan kör olduğundan, aldığı "Darîr" lâkabını, "Gözsüz" şeklinde Türkçeye çevirerek de kullanmıştır. Kör olmasına rağmen büyük bir bellek gücüyle eğitimini tamamlayıp kadılık rütbesine kadar yükseldi, genellikle siyer ve tarihle uğraştı; manzum ve mensur birçok eser yazdı. 1377 yılında gittiği Mısır'da beş yıl kalan Darîr, orada Melik Mansur Ali'nin isteği üzerine Siyer-i Nebî yazmış, daha sonra Halep Nâibi Emir Çolpan için 1393'te Fütûhu'ş-Şâm'ı tercüme etmiştir. Azerî lehçesi ile Anadolu Türkçesi arasında, her ikisine de bağlanmaksızın ortak özellikler gösteren dili, sadelik ve temizlik açısından dikkat çekici olduğundan yapıtlarının geniş halk kitlelerince ilgi görmesine ve ünlenmesine neden olmuştur. Siyer'indeki bir şiiriyle Mevlid yazarı Süleyman Çelebi'yi bile etkileyen Darîr'in nerede ve ne zaman öldüğü bilinmemektedir.

ESERLERİ

Yûsuf u Züleyha (Kıssa-i Yûsuf) : Darîr, ilk eseri olan 2120 beyitlik bu manzum hikâyesini 1367 yılında yazmıştır. XIV. yüzyılda yazılan dinî-romantik aşk mesnevîleri arasında yer alır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve yine İ.Ü. Edebiyat Fakültesi kitaplığında birer nüshası mevcuttur.

Sîretü'n Nebî'nin ilk sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.498.

Sîretü'n-Nebî (Tercümet üd-Darîr) : İbn İshâk Sîreti ve Ebü'l-Hasan Bekrî rivayetleri gibi, birçok eser ve rivayetten yararlanılarak hazırlanan ve tamamen te'lif olan eserin yazımına, 1377-78'de, Mısır Meliki El-Mansur Ali'nin emriyle başlayan Darîr, bu eserini ancak 1388 yılında tamamlayabilmiştir. Eserde Hz. Muhammed'in hayatı geniş şekilde anlatılır. Dilinin sadeliği ve anlatımının güzelliğiyle öne çıkan, yer yer manzum parçalarla süslenen yapıt, yazarına haklı olarak Anadolu, Suriye ve Mısır Türkleri arasında büyük ün kazandırmıştır. 5 ciltlik yapıtın bazı nüshaları minyatürlerle desteklenmiştir. Minyatürlü fakat eksik nüshaları Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ndedir. Kitap, M. Faruk Gürtunca tarafından sadeleştirilerek "Kitab-ı Siyer-i Nebî: Peygamber Efendimizin Hayatı" adıyla 1977 yılında yayımlanmıştır. Eserin III. Murad tarafından 1595 yılında 6 cilt olarak hazırlanan ve Topkapı Sarayı'nda bulunan resimli nüshasındaki minyatürlerin bir bölümü, bir incelemeyle Zeren Tanındı tarafından Hürriyet Vakfı Yayınları'nda 1984'te renkli olarak yayımlanmıştır.

Fütûhu'ş-Şâm : Vâkıdî'nin aynı adlı eserinin tercümesi olup, 1393'te Halep nâibi Emîr Çolpan adına kaleme alınmıştır. Toplam üç cilt olan eserde Müslümanların Suriye ve Şam'ı fethetmeleri hikâye edilir.

Yüz Hadis Tercümesi : Hadislerin yanı sıra hadislerle ilgili hikâyelerin de yer aldığı eser, toplam 3 ciltir.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.308, 367.
- Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.92.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.498.
- Faruk Kadri Timurtaş, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.210.
- Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.187.
- Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.457.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.195.
- Zeren Tanındı, *Siyer-i Nebî, İslâm Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı*, İstanbul 1984.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.238
- Leyla Karahan, *Erzurumlu Darîr, Kıssa-i Yûsuf, Yûsuf u Züleyha*, Ankara 1994.
- Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 2. Cilt, İstanbul 1967, s.502, 594.

I

Yûsuf u Züleyha'dan

GAZEL

Şİ'R-İ YÛSUF ALEYHİSSELÂM	*YÛSUF ALEYHİSSELÂM'IN ŞİİRİ*
Eytdi iy Hallaak-ı âlem bir ü bâr *Sensin âhir kamulara girdigâr*	*Dedi ey âlemin yaratıcısı, bir ve var olan,* *Ve sonunda herkese Allah olan sensin.*
Sen bilürsin sırrumı iy pâdişâh *Kamularun sırrı sana âşikâr*	*Ey padişah, sırrımı sen bilirsin;* *Çünkü herkesin sırrı sana bellidir.*
Ben garîb ü nâtüvânem nideyim *Kalmışam bîçâre âciz dil-figâr*	*Ben garip ve güçsüzüm, ne yapayım?* *Çaresiz, âciz ve gönlü yaralı bir durumda kalmışım.*
Ben fakîri gâh satar kardaşlarum *Gâh iderler Mısr içinde bende-vâr*	*Ben zavallıyı kimi zaman kardeşlerim satar.* *Kimi zaman da Mısır'da köle yaparlar.*
Beni key kardaşlarum bilür idi *On sekiz Mısr akçesine satdılar*	*Beni kardeşlerim iyi tanırlardı* *(Ama) onsekiz Mısır akçesine sattılar.*
Bu cemâat beni bilmez nideyim *Ne getüriser bahâmı Girdigâr*	*Bu topluluk beni tanımaz, ne yapayım?* *Bakalım Allah pahamı nasıl biçecek?*

Ben yetîmün gecdi güni derd ile
Âh-ı hasret birle kalmış hâr (ü) zâr

İlden ile uş esîr oldum hakîr
Gâh satarlar gâh mezâd eyler bular

Baba kuzıcağun azdurup
Nicesi sabr eyledün sen bî-karâr

Hâlümi gör bu garîblikde benüm
Kim nice oldı bana ahvâl-ı kâr

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 2. Cilt, İstanbul 1967, s.594.

Ben yetim kulun günü dert ile geçti
Ayrılık âhı ile zavallı bir durumdayım.

İşte ilden ile esir oldum ve aşağılandım,
Bunlar bazen satarlar, bazen mezat ederler.

Baba, kuzucuğunu kaybedip
Kararsız (huzursuz) bir şekilde nasıl sabrettin?

Bu gurbette hâlime bir bak ki
Benim hâlim ne oldu?

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Sîretü'n-Nebî'den

(......)

Görürem Kâbe'ye karşu Muhammed
Bucakda yire urmışdur yüzini

Yüzi secdede barmağın götürmiş
Dili söyler bilimezem sözini

Kesilmiş göbeği sünnet olınmış
Kamatlu, sürmelemişler gözini

Bir ak sofla dolamışlar vücûdın
Tenini bağlayan saçmış tuzını

Diledüm kim virem elüme elüm
Görem ol aydan arı hûb yüzini

Bir ün geldi havâdan heybet ile
Ki gizlen halk gözinden özini

Ne kim mürsel nebî geldi cihâna
Muhammed'dür dükelinün güzîni

Cemî-i enbiyâ hûy u hisâlin
Virün ana bezenüz kendözini

Anı üç güne değin gizlü sahlan
Hemîşe gicesin ü gündüzini

Yine bir dürlü kavm geldiler tîz
Alup gitdiler ol dîn yıldızını

Yine ol lâhzada ilten getürdi
İşiden anlaya söz rumûzını

Saâdet ol kişinün kim Resûl'ün
Gözine çeke ayağı tozını

(......)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.502.

(......)

Muhammed'i Kâbe'ye karşı gördüm
Köşede yere yüz koymuştu.

Yüzü secdede parmağını kaldırmış
Konuşuyor, (fakat) ne dediğini anlamıyorum.

Göbeği kesilmiş ve sünnet edilmiş,
Kundaklanmış ve gözünü sürmelemişler.

Vücudunu bir ak yüne sarmışlar,
Bağlayan, onun vücudunu tuzlamış.

Diledim elimi eline vermeyi,
O aydan temiz güzel yüzünü görmeyi.

Bir ses geldi havadan heybetle,
Ki halkın gözünden kendisini gizleyin.

Cihana ne kadar peygamber gönderildiyse
Hepsinin seçkini Muhammed'dir.

Peygamberlerin hepsinin huyunu ve özelliklerini
Ona verin ve onu süsleyin.

Onu üç güne kadar gizleyin
Gecesiyle ve gündüzüyle (saklayın).

Yine bir türlü topluluk gelerek çabucak
O dîn yıldızını alıp gittiler.

Yine o anda götüren getirdi
İşiten, sözün gizli anlamını bilir.

Saadet o kişinindir ki Resûl'ün
Ayağının tozunu (sürme olarak) gözüne çeke.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sütanne Halime, Hz. Muhammed'i emziriyor.

Zeren Tanındı, Siyer-i Nebî, İslâm Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı, İstanbul 1984, Minyatür:4

Kadı Burhâneddin

(8 Ocak 1345 Kayseri – 1398 Sivas)

Kayseri Kadısı Şemseddin Mehmed'in oğludur. Asıl adı Ahmed'dir. Dört yaşlarında öğrenime başladı; Farsça ve Arapça öğrendi. Mısır, Şam ve Halep medreselerinde okudu. 19 yaşındayken hacca gitti. 21 yaşındayken Kayseri kadısı, daha sonra vezir oldu. Bu arada Eretnaoğullarından Mehmed Bey'in kızıyla evlendi. Alaeddin Ali Bey'in ölümü üzerine Eretna Beyliği'nin iç karışıklığından yararlanarak önce naip oldu (1381); ardından Sivas'ta bağımsızlığını ve hükümdarlığını ilân etti. Osmanlılar, Karamanlılar ve Mısır devleti ile savaştı. Emri altındaki Karayülük Osman Bey'in isyanını bastırmak üzere giriştiği savaşta esir düştü ve öldürüldü. Hareketli bir yaşam sürmesine karşın, duygulu ve şair ruhlu bir yapıya sahip olan Kadı Burhaneddin, aruz ölçüsünü kullanarak Türkçe, Arapça ve Farsça iki bine yakın şiir yazdı. Türkçe şiirlerinde Azerî lehçesini kullandı. İslâm hukuku ve siyaset üzerine yapıtlar ortaya koydu. Edebî kişiliği hakkında kaynaklarda fazla bilgi olmamasına rağmen, şiirlerinde Azerî ve Anadolu lehçelerini kullandı; Türkçeyi aruza ilk uygulayan şairler arasında yer aldı. Dîvân'ındaki gazellerden anlaşıldığına göre, tasavvufa ve genellikle söz sanatlarına ağırlık verdiği görülür. Türk nazım şekillerinden tuyug'u başarıyla kullanmış ve bu türde pek çok şiir yazmıştır.

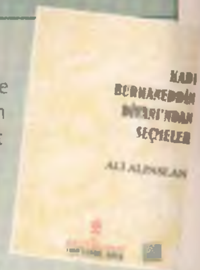

Dîvân'dan bir sayfa.

Ali Alpaslan, Kadı Burhaneddin Divanından Seçmeler, (2. Basım), Ankara 2000, s.310.

E S E R L E R İ

Dîvân : Mevcut tek nüshası, British Library'de olup 1943 yılında Türk Dil Kurumu tarafından tıpkıbasımı yapılmıştır. 608 sayfadan ibaret olan eserde 1268 gazel, 45 eksik gazel, 3 beyit, 20 rubâi ve 116 tuyug vardır. Eser, 1980 yılında Muharrem Ergin tarafından yeni harflerle basılmıştır. Ayrıca Ali Alpaslan, Dîvân'dan seçtiği 125 şiiri "Kadı Burhaneddin Dîvânı'ndan Seçmeler" adıyla 1977 yılında yayımlamıştır.

İksir üs-Saâdât fi Esrâr il-İbâdât : Dinî ağırlıklı olup 1395 yılında Arapça yazılmıştır. 20 günde tamamlandığı sanılan eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. Eserin sonunda şairin Arapça 3 şiiri yer alır.

Tercîh ül-Tavzih : Arapça yazılmış dinî bir eserdir. 1396'da yazımına başlanıp bir yılda tamamlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.158.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.305.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.88.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.209.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.701.
- **Cem Dilçin**, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.198.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.15.
- **Ali Alpaslan**, *Kadı Burhaneddin Divanından Seçmeler*, (2. Basım), Ankara 2000, s.76, 130.
- **Muharrem Ergin**, *Kadı Burhaneddin Divanı*, İstanbul 1980.
- **Yaşar Yücel**, *Kadı Burhaneddin Ahmet ve Devleti*, Ankara 1970.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.261.
- **E. J. Wilkinson Gibb**, *Osmanlı Şiir Tarihi*, 1. Cilt, (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), Ankara 1999, s.139.

I

GAZEL

Gözümden ahan yaşlara tûfan niçe benzer* *Yürekden olan kanlara umman niçe benzer	*Gözümden akan yaşlara tufan nasıl benzer?* *Yüreğim kanına umman nasıl benzer?*
Gönlüme ki ışkun sanemâ kürsi kılupdur* *İnanımazam taht-ı Süleyman niçe benzer	*Aşkın gönlüme taht kurmuştur ey sevgili.* *İnanamam, (Hz.) Süleyman'ın tahtı ona nasıl benzer.*
Yâkut ağızunda göreli dürr-i hoş-âbı* *Göze gönüle deniz ile kân niçe benzer	*Yakut ağzındaki parlak inci dişlerini göreli.* *Göze ve gönüle deniz ile kaynak nasıl benzer?*
Bir şem' alıban ben de seni isderem iy dost* *Sıdkuma benüm dünyâda îman niçe benzer	*Elime bir mum alıp ben de seni isterim ey dost.* *Benim bağlılığıma dünyada iman nasıl benzer?*
Derman dilerem derdüni arturmağ için ben* *Lezzetde senün derdüne derman niçe benzer	*Derdini artırmak için derman dilerim.* *Lezzette senin derdine derman nasıl benzer?*
Hattuna eğerçi yüzünün sülsini tutdı* *Gül-şende beğüm deste-i reyhan niçe benzer	*Ayva tüyleri yüzünün üçte birini kapladıysa da,* *(A) beyim, gül bahçesindeki fesleğen demeti ona nasıl benzer?*
Cânuma ki çâh-ı zenaha zülfi kemişdi* *İnsâfa gelün Yûsuf-ı Ken'an niçe benzer	*(Sevgilinin) zülfünün çene çukuruna attığı canıma,* *İnsafa gelin, Yûsuf'un Kenan ülkesi nasıl benzer?*

KAYNAK : Cem Dilçin, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.198.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Ölmüş tenüme ışkı anun rûh degül mi
Gamzesiyle dil dahi mecrûh degül mi

Işkıyla kavuşdı gönülüm yolına anun
Işkıla kahılan kapu meftûh degül mi

Kirpügi ne kılduğını sen sanma muammâ
Gönülde anun yâresi meşrûh degül mi

Bin yılda eger Nûh yaşadıysa bin yaş
Ol yaş bana bir lâhzada memnûh degül mi

Ma'şukıla âşık bir olur ışk odıyıla
Mâdih dahi pes hem yine memdûh degül mi

Ölmüş tenime sevgilinin aşkı can değil mi?
Süzgün bakışıyla gönül de yaralı değil mi?

Gönlüm onun aşkıyla onun yoluna kavuştu;
Aşk ile vurulan kapı açılmaz mı?

Kirpiğin gönülde yaptığı şeyi bilinmez sanma
Onun gönülde açtığı yara açık değil mi?

Nuh Peygamber, bin yılda bin yaş yaşadıysa
Kıyaslandığında, o yaş, bir andan ibaret değil mi?

Sevenle sevilen aşk ateşiyle birleşir.
Böyle olunca, övenle övülen aynı kişi değil mi?

KAYNAK : Ali Alpaslan, *Kadı Burhaneddin Divanından Seçmeler*, (2. Basım), Ankara 2000, s.76.

III

TUYUGLAR

Gözlerün derdlülerün dermânıdur
Cân u dil ol ikinün kurbânıdur
Cânuma sevmek senırağ iş durur
N'itse olur ol Çalab fermânıdur

Gözlerin dertlilerin dermanıdır,
Can ve gönül ise, o iki gözün kurbanıdır.
Seni sevmek canıma uzak bir iş ama
Tanrının fermanıdır bu, o neyi takdir ettiyse o olur.

KAYNAK : Ali Alpaslan, *Kadı Burhaneddin Divanından Seçmeler*, (2. Basım), Ankara 2000, s.298.

Dilberün işi itâb u nâz olur
Çeşmî câdû gamzesi gammâz olur
İy gönül sabr it tahammül kıl ana
Yara irişmek işi az az olur

Dilberin huyu, azarlama ve nazdır;
Gözü büyücü, bakışları da iftira edicidir.
Ey gönül, sen ona sabret; tahammül göster;
Sevgiliye kavuşmak, yavaş yavaş olur.

KAYNAK : Ali Alpaslan, *Kadı Burhaneddin Divanından Seçmeler*, (2. Basım), Ankara 2000, s.298.

Hemîşe âşık gönli biryan bolur
Her nefes garib gözi giryan bolur
Sûfîlerün dilegi mihrâb namaz
Er kişinin arzusı meydan bolur

Aşkın gönlü daima kebap hâline gelir;
Garibin gözü de her nefeste yaşlar döker.
Sofu kişilerin dilediği, mihrap ve namazdır;
Er kişinin arzusu ise meydandır.

KAYNAK : Ali Alpaslan, *Kadı Burhaneddin Divanından Seçmeler*, (2. Basım), Ankara 2000, s.298.

İksir üs-Saâdât fi Esrâr il-İbâdât'ın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki yazmasından bir sayfa.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 12. Cilt, İstanbul 1992, s.6160.

IV

GAZEL

İy yârenler yâr yolına nem kaldı ki yanmamışam
Bunca ki yandum yanaram bi'llah ki usanmamışam

Hammâri gözinden anun bir tolu ayağ içmişem
Andan berü ser-hoşam uş hiç dahı uyanmamışam

Can diledi benden gözün akl u gönül virdüm bile
Tanrım tanuh ben cân içün ma'şûka yacanmamışam

Lutf eyleyüp sen tut elüm saç oduma rahmet suyın
Zîrâ oduna düşmeği ben kimseye tanmamışam

Tap yah oduna cânumı vakti durur iksîri sal
Ne büte kaldı k'anda ben bin katla kaynanmamışam

Cân ile iki cihânı akl u gönül ne var ise
Işkı elinden içmişem illâ ki hiç kanmamışam

Sini didüm sine değin senden usanmah yoh bana
Bin kez ölüp dirilmişem ol sanuyı sanmamışam

Gözüm yüzüni görelı görmedi râhat gündüzin
Yurd ideli can zülfüni bir gice dolanmamışam

İçüm kara benzüm saru yaşum kan u kanum sudur
Dahı ne kaldı k'ana ben ışkunda boyanmamışam

KAYNAK : Cem Dilçin, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.198.

Ey dostlar, yâr yoluna yanmadık neyim kaldı ki?
Bunca zaman yandım yanıyorum, yemin ederim ki usanmışım.

Onun şarap sunan gözünden dolu bir kadeh içtiğimden
beri sarhoşum ki, bir daha hiç uyanmamışım.

Can diledi gözün benden, aklı ve gönlü verdim bile.
Tanrı şahidimdir, ben canımı sevgiliden sakınmamışım.

Lütfedip elimi tut, ateşime rahmet suyunu saç,
Çünkü ateşine düşmeyi ben kimseye danışmamışım.

Vaktidir, iksiri sal, canımı ateşine tamamen yak,
Nice kuyumcu potasında bin defa kaynatıldım yine de kaynamamışım.

Can ile iki cihanı, akıl ve gönül ne varsa,
Aşkı elinden içmişim yine de hiç kanmamışım.

Şunu söylerim ki, senden usanmak yok bana;
Bin kez ölüp ölüp dirildiğim hâlde o kanıya kapılmamışım.

Gözüm, yüzünü göreli gündüzleri rahat görmedi.
Can zülfünü yurt edeli, bir gece bile sarılmamışım.

İçim kara, benzim sarı, gözyaşım kan ve kanım sudur.
Daha ne kaldı ki ben aşkında boyanmamışım.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

V

GAZEL

Niçe ki ömrüm var benüm yüzün gibi yüz görmedüm
Vallah ki yüzün göreli özgelere yüz görmedüm

Boyun gibi serv-i revân gözün gibi nergis-i mest
Zülfün ile yüzün gibi gice vü gündüz görmedüm

Ay alnunı gün yüzüni hüsnünde ben göreliden
Getür hamâyil içeyim andı ki yıldız görmedüm

Varlığum ilini şehâ şöyle cemâlün aldı ki
Âyineye kılup nazar ben bini sensüz görmedüm

Bin gez dahı görür isem her dem seni toyımazam
Bunca zaman geçmiş durur henüz dahı yüz görmedüm

Işkun düşeli içüme yandı cihan dahı yile
Derdüm gibi bu dünyada sepişken uyuz görmedüm

Sinün gibi gözi Hatâ saçı Habeş özi Huten
Bilün gibi bir bil dahı yüzün gibi yüz görmedüm

Bitdi yirinden göreli boyunı serv-i bûstân
Ayda unun gibi alın güneşde bu yüz görmedüm

KAYNAK : Ali Alpaslan, *Kadı Burhaneddin Divanından Seçmeler*, (2. Basımı), Ankara 2000, s.130.

Yaşadığım bu ana kadar yüzün gibi yüz görmedim.
Vallahi, yüzünü göreli başkalarına bakmadım.

Boyun gibi servi, gözün gibi sarhoş nergis,
Saçın gibi kara gece, yüzün gibi parlak gündüz görmedim.

Güzelliğini, ay gibi beyaz alnını, güneşe benzeyen yüzünü göreli
Getir muskayı, yemin edeyim ki böyle talih görmedim.

Ey güzeller şâhı, yüzünün güzelliği varlığımı öyle bir etkiledi ki,
Aynaya bakınca kendimde senden başkasını görmedim.

Bin kere seni görsem, gene de doyamam,
Bunca zaman geçmesine rağmen henüz senden yüz görmedim.

Aşkın içime düşeli, cihan da yandı, yele savruldu.
Bu dünyada derdim gibi bulaşıcı bir şey görmedim.

Senin gibi, gözü Hatâ, saçı Habeş, varlığı Huten ülkesindeki güzellere benzeyen
Belin gibi bir bel, yüzün gibi yüz görmedim.

Bağda-bahçedeki selvi ağacı bile senin boyunu görünce yerinden kopup gitti.
Ayda onun gibi alın, güneşte böyle yüz görmedim.

Şeyhoğlu Sadreddin Mustafa

(1340, ? – 1410 ?, ?)

Yaşamıyla ilgili bilgiler sınırlıdır. Germiyanoğlu topraklarında yaşadığı bilinen Şeyhoğlu, bir yapıtında belirttiğine göre, Germiyan sarayına yakın soylu bir ailedendir. Germiyan beyi Süleyman Şah'ın hizmetinde nişancılık ve defterdarlık görevinde bulunmuş; şahın ölümünden sonra Osmanlı sarayına intisab edip, ünlü eseri Hurşidnâme'yi Yıldırım Bayezid'e sunmuştur. Bayezid'in Timur'a yenilmesinin ardından başlayan Çelebi Mehmed döneminde ne yaptığı bilinmemekte, Emîr Süleyman'ın himayesine girdiği sanılmaktadır. Türk şiirinin belli başlı temsilcilerinden sayılan Şeyhoğlu, İranlı şairler Attâr ve Senaî'den etkilenmiş, eserlerinde Gülşehrî, Hoca Dehhânî, Yûsuf-ı Meddâh ve Hoca Mes'ud'dan alıntılara yer vermiştir.

ESERLERİ

Hurşidnâme : Hurşid ü Ferah-Şad ve Şehristân-i Uşşak adıyla da tanınır. 1387 yılında tamamlanan bu mesnevî 7903 beyitten ibaret olup Süleyman Şah adına yazılmış, onun ölümü üzerine de Yıldırım Bayezid'e sunulmuştur. Türkçe yazılan hikâyenin konusu, İran Şahı Siyavuş'un kızı Hurşid ile Mağrib şehzadesi Ferah-Şad arasındaki aşktır. Bilinen 10 nüshası vardır. Eserle ilgili tek bilimsel çalışma, 1979'da Erzurum'da Hüseyin Ayan tarafından yapılmış, yeni harflerle karşılaştırmalı metin ve inceleme olarak yayımlanmıştır (Erzurum 1979).

Hurşidnâme'den bir sayfa.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.270.

Marzubannâme : Hayvan hikâyelerine dayanarak siyasî ve ahlâkî öğütleri içermesi bakımından "Kelîle ve Dimne"ye benzer. Eserin aslı Farsça olup Süleyman Şah adına Türkçeye çevrilmiştir. Asıl metin kaybolmuştur. Şeyhoğlu, bu çevirisini Sadeddin el-Varâninî'den yapmıştır. Berlin ve Varşova üniversitelerinde bulunan iki nüshadan Varşova'da olanı yanmış, eldeki tek nüshanın tıpkıbasımı Zeynep Korkmaz tarafından yayımlanmıştır (Ankara 1973).

Kabusnâme : Çeviridir. Çevirisi yapılan eser, 1082 yılında Ziyaroğulları'ndan Emîr Unsur ül-Mealî Keykavus tarafından, oğlu Geylanşah için yazılmıştır. 44 bölümden oluşan kitapta, her bölümden sonra, verilen öğütle ilgili özdeyişler yer alır.

Kenz ül-Kübera ve Mehakk ül-Ulema : Şeyhoğlu'nun mensur eserlerinin en sonuncusu olup 1401 yılında yazılmıştır. Siyasetnâme türündeki bu eserde, padişaha ve devlet adamlarına, devlet yönetimiyle ilgili öğütlerde bulunulur. Kemal Yavuz tarafından eserle ilgili bir inceleme yapılmıştır (Ankara 1991).

KAYNAKLAR

- **Şeyhoğlu Mustafa**, *Hurşid nâme*, Hüseyin Ayan, Erzurum 1979.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.326.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.82.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.15.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.591.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1078.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.246.

I

Hurşidnâme'den

MEV'IZA DER ŞÂN-I ZÂLİMÂN	*ZALİMLERİN KÖTÜ ÜNLERİ HAKKINDA ÖĞÜT*
Ne sanursın sen i zâlim muhabbat ***Kalur mı sana bu dünyâ musallat***	*Ey aklını kaçırmış zalim, ne sanırsın?* *Bu dünya sana bağlı mı kalacak?*
Sen itdügün yanuna kalısar mı ***Ve yâ dâd issi dâdın alısar mı***	*Ettiğin kötülükler yanına kalacak mı?* *Ve zulme uğrayanlar öçlerini almayacaklar mı?*
Zevâli yok mıdur devlet gününün ***Sabâhı yok mıdur mihnet düninün***	*Saltanat güneşi batmayacak mı?* *Sıkıntı gecesinin sabahı yok mu?*
Bu denlü kendüzüni gördügün ne ***Sakal serpüp bıyığun burduğun ne***	*Neden bu denli bencilsin?* *Neden sakalını sallayıp bıyığını burarsın.*
İçün tışun olupdur nefs-i şeytân ***Sanursın kendüzüni ya'ni sultân***	*İçin dışın şeytanla doludur.* *Sözde kendini sultan sanırsın?*

Kişiden nitdügin sormaz mı Tanrı
Kimesne nitdügin görmez mi Tanrı

Sana göstermemiş midür makam ol
Degül midür "azîzün zü'ntikam" ol

Gelecekler degül midür yakıncak
Şefî'ün yok mıdur ola yakıncak

Kanı buyruğı şer'-i Mustafâ'nun
Vücûdı var mı ol ahde vefânun

(......)

Kanı insâf u dâd u adl ü rahmet
Kanı lutf u sehâ vü bezl(-i) ni'met

Nesinden şâkir oldun bu zamânun
Nesine gırra oldun bu cihânun

Degül midür cihân su üzre bünyâd
Degül midür cihânun dirligi bâd

Süleymân tahtını yıkmış degül mi
Sikender kendüden çıkmış degül mi

(......)

Deden kurtılmağa buldı mı çâre
Atanı kılmadı mı pâre pâre

Amûna kendüzin bildürmedi mi
Tayunı nâ-murâd öldürmedi mi

Önünde virmedi mi kardaşun cân
Oğul kız itmedi mi cânı kurbân

Degül midür buğur nevbet senün hây
Bu gâfillıklar ile vây sana vây

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Şeyhoğlu Mustafa, *Hurşidnâme*, Hüseyin Ayan, Erzurum 1979, s.280.

Kişiden yaptığının hesabını sormaz mı Tanrı?
Kişinin ne yaptığını görmez mi Tanrı?

Sana makam veren o değil midir?
O, "mazlumların öcünü alır" diye bildirilmemiş midir?

Gelecek günler yakın değil midir?
Bağışlanmanı isteyecek bir yakının yok mudur?

Mustafa'nın şeriatının buyruğu nerede?
(Sende) ahde vefadan eser var mı?

(......)

Vicdan, doğruluk, adalet ve bağışlayıcılık nerede?
İyilik, cömertlik, zekât ve sadaka nerede?

Bu zamanın nesine şükrettin?
Bu dünyanın nesine gururlandın?

Dünya su üzerinde değil midir?
Dünya hayatı yel gibi (geçici) değil midir?

(Dünyanın bu düzensizliği) Süleyman'ın tahtını yıkmış,
İskender'e kendini kaybettirmiş değil mi?

(......)

(Dünyanın vefasızlığından) Deden kurtulabildi mi?
Bu dünya, babanı parçalamadı mı?

(Bu dünya) Amcana haddini bildirip,
Dayını, muradına ermeden öldürmedi mi?

Kardeşin önünde ölmedi mi?
Oğlun kızın (bu dünyada) canlarını feda etmediler mi?

Şimdi sıra sende değil midir?
Bu gafilliklerin yüzünden sana yazıklar olsun.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Librairie de Pera,
40. Müzayede Kataloğu –
18.7.2002

Mehmed

(14. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Hakkındaki bilgiler, Aşknâme (Işknâme) adlı eserinden çıkarılmıştır. 1403-1411 yılları arasında Edirne Sarayı'nda I. Bayezid'in oğlu Emîr Süleyman'a sunduğu eserin önsözünde; 14. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığını, hacca ve Mısır'a gittiğini, burada eline geçen Kıpçakça bir mesneviye dayanarak kendi kitabını kaleme aldığını anlatır. Tek eseri, **Işknâme** (diğer adıyla **Tuhfe-nâme**)dir. 8702 beyitlik bu mesnevî, 3 Ocak 1398'de kaleme alınmıştır. Hozan ülkesinin Gülban kentinden Numan Şah'ın oğlu Ferruh ile Hümayunabat'tan Hümayun Şah'ın kızı Hüma arasındaki aşk, eserin konusunu oluşturur. Burada aşk, tanrısal aşktan farklı bir şekilde yansıtılmış olup, eserdeki sevişme sahneleri, açık-saçık denilebilecek biçimde anlatılmıştır. Bu mesnevîde de, okuyucuya öğüt vererek İslâm ahlâkını telkin etme geleneğine uyulmuştur. Eser, içerdiği atasözleri ve halk dilinden alınma teşbih ve deyimlerle, edebiyatımız için olduğu kadar dil incelemeleri açısından da önemli bir kaynaktır. Tek yazma nüshası, Paris Millî Kütüphane'dedir. Sedit Yüksel tarafından Işknâme (inceleme-metin) adıyla 1968 yılında Ankara'da yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.330.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.90.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 19. Cilt, İstanbul, s.214.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.144.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 2. Cilt s.937, Cilt 15 s.7924, İstanbul 1992.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.195.
- **Sedit Yüksel**, *Işknâme (Mehmed)*, Ankara 1965.
- **İsmail Ünver**, Mesnevî, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.492.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.280.

I

Işknâme'den

HÜMÂ FERRUH'U DÜŞİNDE GÖRÜP ÂŞIK OLDUĞI	*HÜMÂ'NIN FERRUH'U DÜŞÜNDE GÖRÜP ÂŞIK OLMASI*
Hümâ bir dün içün sohbet kılurdı* *Safâ vü zevk ile işret kılurdı	*Hümâ bir gece sohbet ederdi.* *Safâ ve zevk ile yiyip içerdi.*
Dirilmiş katına hûbân-ı Mâçîn* *Kamer yanına her niçe ki Pervîn	*Maçin'in güzelleri huzuruna toplanmış,* *Sanki Ay'ın etrafına Pervîn'in toplanması gibi.*
Şârabın şevkıyile oldı bîhûş* *Harîr üstine durdı nâz ile dûş	*Şarabın hararetiyle kendinden geçti.* *İpeğin üstüne nazla omzunu yasladı.*
Kabûl itdi iki bâdâmı hâbı* *Götürdi gönli gözinden nikâbı	*İki bademi (gözü) uykuyu kabul etti.* *Gönlünün gözünden perdeyi kaldırdı.*
Çıkup seyr itmege çün oldı meşgûl* *Havâs oldı teninden cümle mâzûl	*Çıkıp seyretmeye başladı.* *Teninden bütün duygular ayrılıp.*
Düşinde gördi bir kasr-ı muazzam* *Hezârân nakşile dürlü murakkam	*Rüyasında muazzam bir köşk gördü* *Binlerce süs ve türlü yazılar.*
Öninde eylemişler kasr-ı zîbâ* *Meğer cennetde ola ana hem-tâ	*Önünde güzel bir köşk yapmışlar.* *Ancak onun cennette bir benzeri olabilir.*
Bilûridi rühâmı hûb ü rûşen* *Yöresi sebze-zâr ü lâle gülşen	*Mermeri billûrdu, güzel ve aydınlık,* *Yöresi yeşillik, lâle ve gül bahçesiydi.*
İçinde oturur bir bedr-i kâmil* *Ki bağlar güneşe zülfi selâsil	*İçinde ay gibi bir güzel oturuyordu* *Sanki saçları güneşe zincir bağlamıştı.*
Yüzi aksi bilûr üstine konmış* *Ki reng almış kamusı lâ'le dönmiş	*Yüzünün aksi billûr üstüne konmuş,* *Lâl rengi gibi kıpkırmızı olmuştu.*

Teni lûtfi virürdi şûle bi-tâb
Sanasın havz dolmış idi sîm-âb

Tozardı saçlarından müşg ü anber
Gül-âb olmış cemâlinden muattar

Hümâ kıldı teferrüc bu cemâli
Gözinde kalmadı illâ hayâli

Gönül bağladı zülfi bendine ol
Ki atşân oldı lâ'li kandine ol

Belin birle uyandı ol nigârın
Gönülden aşk iletmiş ihtiyârın

Sarı çiğdemleyin solmış kızıl gül
Kara toprağa düşmiş serv ü sünbül

Hamîde olmış ol kadd-i sanavber
Demîde olmış ol hadd-i münevver

Yanağı güneşi bulmış küsûfı
Cemâli ayınun irmiş hüsûfı

Kaşınun cüftesi olmış idi tâk
Dükenmiş sabrı olmış tâkati tâk

İçinden sâkin oldı birez âteş
Yine kendüye geldi ol perî-veş

Düşi tâbîrine çok fikr iderdi
Dilinde nâm-ı dilber zikr iderdi

Gazel kıldı ser-âgaz ol gazele
Münasib uşbu derde uşbu hâle

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Sedit Yüksel, *Işknâme (Mehmed)*, Ankara 1965, s.85.

Teninin güzelliği soluk alevler saçıyordu.
Sanki havuza cıva dolmuştu.

Saçlarından misk ve anber kokusu gelirdi
Gülsuyu, kokusunu onun yüzünün güzelliğinden alırdı.

Hümâ bu güzelliği görünce
Gözünde onun hayâlinden başka hiçbir şey kalmadı.

Saçlarının bağına gönlünü bağladı
Ve (lâl taşı gibi) kırmızı dudağının şekerine susadı.

Birdenbire sıçrayarak uyandı.
Aşk, o güzelin ihtiyârını gönlünden almıştı.

Kızıl gül gibi yüzü, sarı çiğdem gibi solmuştu.
Servi gibi boyu ve sümbül kokulu saçları kara toprağa düşmüştü.

O uzun boy bükülmüş,
O aydınlık yanak solup gitmişti.

Yanağının güneşi tutulmuş
Güzelliğinin ayı tutulmuştu.

İki kaşı tâk gibi olmuş
Gücü tükenmişti.

İçinden birazcık sakinleşti
Ve o peri gibi güzel kendine geldi.

Rüyasının yorumunu çok düşünürdü
Dilinde de o güzelin adını söyleyip dururdu.

Yeni baştan gazel söyledi o güzele
Bu derde ve bu hâle uygun.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Işknâme'den bir sayfa.
Sedit Yüksel, Işknâme (Mehmed), Ankara 1965, s.265.

Kemâloğlu

(?, ? – 1387'den sonra ?, ?)

Yaşamı hakkında, kendi eseri Ferahnâme'de yazılandan başka hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Asıl adı, İsmail'dir. Mısır Memlûklerine bağlı Trablusşam'da bulunduğu sıralar kaleme aldığı Ferahnâme adlı eserini, Trablusşam Hâkimi Mîr Gazi'ye sunduğunu ve eserin bir ibret-nâme olduğunu belirtir.

Ferahnâme : 3030 beyitten oluşan Arapça, Farsça ve Türkçe kitaplardan derlenen bu yapıt, 1387'de yazılmış; Arapça mensur bir hikâyeye bazı eklemeler yapılarak meydana getirilmiştir. Öğüt verme kaygısının ağır bastığı eserde, Allah'ın kudreti ve İslâmiyetin büyüklüğünden söz edilir. Dilinin sadeliği, deyim ve atasözleri bakımından değer taşıyan Ferahnâme, olağanüstü olaylarla dolu masalımsı bir yapıttır. Arada gazel şeklinde şiirlere de yer verilmiştir. Ferahnâme'nin bilinen üç nüshasından biri Afyon İl Halk Kütüphanesi'nde, ikincisi Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'nde, diğeri ise Köprülü özel kitaplığındadır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.320.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.92.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 12. Cilt, İstanbul, s.358.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.275.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.213.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.127.

FERAHNÂME'DEN

Gözümün aydını gönlüm safâsı	*Gözümün nuru, gönlümün eğlencesi*
Ki cümle derdümün sensin devâsı	*Bütün dertlerimin ilâcı sensin.*
Yüzüni görüben dilşâd oldum	*Yüzünü görünce gönlüm mutlulukla doldu.*
Belürmez âlemün cevr ü cefâsı	*Âlemin eziyetleri gözüme görünmez oldu.*
Benüm Yâkub'a dönmiş idi hâlüm	*Benim hâlim Yâkûb'a dönmüştü,*
Ku Yûsuf-sûret olıdı şıfâsı	*Şifası Yusuf yüzlünün görünmesi oldu.*
Erün varlığı öninde sonında	*Önünde sonunda erkeğin varlığı,*
Ki bir oğlı ola budur devâsı	*Bir oğlunun olmasıdır, var olmasının ilâcı budur.*
Kişinün çün ola mukbil ayâli	*Kişinin çocukları uygun olursa*
İki âlemde var onun safâsı	*İki dünyada da safâsı vardır.*
İşâret aldı Müslim çün oturdı	*Müslim'in oturması için işaret verilince*
Bes oldem hân-sâlâr hân getürdi	*Hemen sofracıbaşı sofra getirdi.*
Yiyüp honı götürdiler oradan	*Yiyip sofrayı kaldırdılar.*
Melikler söz açarlar bir aradan	*Hükümdarlar bir yandan da konuşuyorlardı.*
İderlerdi söz içinde hikâyet	*Söz arasında hikâye söylüyorlardı*
İlerki pâdişehlerden rivâyet	*Ulu padişahlardan bahsediyorlardı.*
Hikâyet bu araya irdi nâgâh	*Hikâye ansızın bu araya girdi*
Ki âlemde Süleymân idi key Şâh	*Ki dünyada Süleyman en ulu padişahtır.*
Müyesser kim ana oldı bu âlem	*Ona bu âlem nasip oldu*
Anun bir rub'ına irmedi âdem	*İnsanoğlu onun dörtte birine eremedi.*
Cihâna buyruğı ol hadde kıldı	*Dünyaya buyruğu öylesine geçerdi ki,*
Ki dîvler ana bir gün âsî oldı	*Devler ona bir gün isyan etti.*
Bakırdan kumkumaları getürdi	*Bakırdan şişeleri getirdi*
Bu âsî dîvleri zindâna urdı	*Ve bu isyankâr devleri zindana attı.*
Dutup kurşun ile ağzın mühürler	*Kurşunla ağzını mühürlediler.*
Azâb eylerdi kılmazdı mihirler	*Zulmederdi, hiç acımazdı.*
(......)	*(......)*

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.320.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Ezherî

(14. yüzyıl, ? – 15. yüzyıl başları, ?)

Akşehirli olup asıl adı Nureddin'dir. Çelebi Mehmed dönemi (1413-1421) şairleri arasında yer alır. Şeyhî ve Ahmedî'nin çağdaşıdır. Babası bahçıvan olduğu için Ezherî mahlâsını kullanmıştır. F.K. Timurtaş'a göre, "Derviş-nihâd, ehl-i dil ve kâmil bir zat olup şiirleri orta derecededir." Sehî, Lâtifî ve Hasan Çelebi, tezkirelerinde şiirlerine yer vermiştir.

K A Y N A K L A R

- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.6, 207.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.135.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.125.
- *Latifî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.162
- **Latifî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.170

GAZEL

Fırsat el virmiş iken vakti ganimet bilelüm	*Fırsat varken vakti ganimet bilelim.*
Ömrümüz hâsılını mihr ü mahabbet bilelüm	*Ömrümüzün getirisini sevgi, dostluk bilelim.*
Her azîzun ayagı tozına yüzler sürelüm	*Her azizin ayağı tozuna yüzler sürelim,*
Ger kabûl eyler ise anı sa'âdet bilelüm	*Eğer bu dileğimizi kabul ederse, onu mutluluk bilelim.*
Her denî minnetini çekmeyelüm nefse uyup	*Nefsimize uyup alçakların minnetini çekmeyelim,*
Dûnlar minnetini nefse denâ'et bilelüm	*Alçakların minnetini nefsimize alçaklık bilelim.*
Koyalum işbu cihân cifesini zâglara	*Bırakalım bu cihan leşini kargalara,*
Heves-i devr ü cinânı da cinâyet bilelüm	*Cennetlere teslim hevesini de cinayet bilelim.*
Ezherî ilm odur ki vire Hakdan haber ol	*Ey Ezherî ilim odur ki Hak'tan haber vermeli;*
Terk idüp gayrısını mahz-ı cehâlet bilelüm	*Gerisini bırakıp tam cehalet bilelim.*

KAYNAK : **Latifî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.170.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

İstanbul – Tablo : Nazmi Ziya Güran

Kıymet Giray, Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu, s.135.

Pîr Mahmud

(14. yüzyıl)

Yaşamı hakkında hiçbir bilgi olmayıp sadece Bahtiyarnâme'nin yazarı olduğu bilinmektedir. Bahtiyamâme; 12. yüzyılda Şemseddin Muhammed el-Dakaikî tarafından Farsça nesir şeklinde kaleme alınmış, 1204'te Siraceddin, aynı eseri, "Lemeât üs-sirâc li hazret it-tac" adıyla yeniden yazmış, Pîr Mahmud da Siraceddin'in bu yapıtını güzel ve sade Anadolu Türkçesine çevirmiştir. Eserde, ibret verici dokuz hikâye arasına, ahlâkî öğütler içeren değişik vezinli şiirler serpiştirilmiştir. Tek nüshası, Afyon İl Halk Kütüphanesi'ndedir.

Bahtiyamâme'nin konusu: Bir catısma sırasında padişah Azatbaht, yenıdoğan çocuğunu bir kuyu başında saklamak zorunda kalır. Haramiler tarafından bulunup büyütülen çocuk, bir fırsatını bularak haramilerin elinden kurtulur ve padişahın hizmetine girer. Padişah, bu çocuğun, kendi oğlu olduğunu bilmemektedir; ona, Bahtiyar adını verir. Saraydaki vezirler delikanlıyı kıskanıp iftira ederler. Ölümle cezalandırılan Bahtiyar, hükmün infazı sırasında, kendisini kaçıran haramilerden birinin ortaya çıkıp gerçeği padişaha anlatmasıyla idamdan kurtulur; gerçek suçlular cezalandırılır ve Bahtiyar, tahtın vârisi olur.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.363
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.92.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.182.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.132.

BAHTİYARNÂME'DEN

Bu esnâda meğerkim çıkdı bir yil ***Ne yil kim bir nefesde yıkdı bin yol***	*Bu sırada bir yel (rüzgâr) çıktı* *Öyle bir rüzgâr ki bir anda bin yol yıktı.*
İmâdun gûşesini açdı nâgâh ***Ki kızun hüsnine şâh oldı âgâh***	*Birden çadırın direğinin köşesini açtı ,* *Ve (böylece) padişah kızın güzelliğinden haberdar oldu.*
Ne göresin durur bir cân-ı nâzük ***Gözi nergis lebi mercân-ı nâzük***	*Ne görsün, nazik bir can durmaktadır.* *Gözü nergis, dudağı da nazik bir mercan.*
Boyı servü saçı sünbül yüzi gül ***Ki hayrân olur ana karşu bülbül***	*Boyu servi, saçı sünbül, yüzü gül.* *Ki, bülbül ona hayran olur.*
Şu resme anda meftûn itdi şâhı ***Ki çıkdı göklere feryâd u âhı***	*Bir anda padişahı o kadar hayran bıraktı ki,* *Ağlayıp inlemesi göklere çıktı.*
Esîr ü âşık u zâr oldı sultân ***Perîşân-hâl evkâr oldı sultân***	*Sultan esir, âşık ve bitkin oldu.* *Perişan kuş yuvası gibi oldu sultan.*
Yüreği aşk odıyla oldı müdgam ***İçi taşı dolu oldı kamu gam***	*Yüreği aşkının ateşiyle doldu.* *İçi dışı tamamen gamla doldu.*
Ferâvân âh idüben kıldı zârî ***Gözinden ahıdup ebr-i bahârî***	*Pek çok âh ederek ağladı.* *Akıtıp gözünden bahar bulutunu.*
Didi iy gönül elünden senün dâd ***Ki beni bir nefes eylemedün şâd***	*Ey gönül, senin elinden feryat,* *Çünkü bir an bile mutlu etmedin beni.*
Neyidi bana bu iş nâgehânî ***Ki bir âhum yakar cümle cihânı***	*Bana birdenbire ne oldu?* *Ki bir âhım bütün cihânı yakar.*
Bu derdi bilmezem ben kime diyem ***Devâsını bunun nicesi yiyem***	*Bu derdi kime açacağımı bilemiyorum* *Bunun ilâcını nasıl bulayım?*
Korısam bunı kim gide ölürem ***Eğer komaz isem rüsvây oluram***	*Bunu bırakıp gidersem ölürüm;* *Eğer bırakmazsam maskara olurum.*
Bununla olmaz ise bana dirlik ***Gerekmez dahı bu dünyâda dirlik***	*Bununla beraber olmazsam,* *Bu dünyada da yaşamak gerekmez.*
(......)	*(......)*

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.363.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Baykan (BIKAN)

(?, ? – 1386'dan sonra ?, ?)

Yaşamı, doğum ve ölüm yılı hakkında hiçbir bilgi yoktur. Anadolu ve Azerbaycan'da, bilinen en eski ozan olarak kabul edilir. 1386'da Timur'un Kars'ı istilâsı ve şehri yakıp yıkmasını anlatan "Dâsitân-ı Sukût-ı Kars" adını taşıyan destanında "Aksag" ve "Kağan-ı Tatar" sıfatıyla nitelendirdiği Timur'un, Cengiz ve Firavun'dan daha zalim olduğundan bahseder. Destandaki olaylardan yola çıkarak, Kars'ın yıkımını gördüğünden, ölümünün 1386'dan sonra olabileceği; yaşadığı yöreye has bir özellik olarak da şiirlerini sazıyla söylediği sanılmaktadır. Bu nedenle şiirleri, bazı araştırmacılar tarafından saz şiirinin ilk örneği olarak kabul edilir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.370.
- **Metin Turan**, *Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*, Ankara 1996, s.103.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 3. Cilt, İstanbul 1992, s.1416.
- *Türk Dünyası El Kitabı, Üçüncü Cilt: Edebiyat (Türkiye)*, Ankara 1998, s.371
- *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, II. Cilt, Halk Edebiyatı*, Ankara 1982, s.115.

DÂSİTÂN-I SUKÛT-I KARS

Bu yıl kıştan keçip bizim yazımız
Çağır (çığır) bülbül güle yetmez nazumuz
Düşüp can kaydına ittik özümüz
Çü Kars ögin alıp Kağan-ı Tatar

Olar kûsa vurur haçan sûr çalar
Kopar yevm-i kıyam yüreg(i)miz çalar
Yol dilarlar şehrin içra geçalar
Han buyurup ham kes oklı daş atar

Kalana bedene olar daş vurur
Zafer bulmaz kapuğ öğnünde durur
Laçın yuvasına yılanlar yörür
Bala âvâzesi semanı dutar

Çok iltimas kıldı Han'a Ahsağ
Kalağnı teslim eylen der yohsağ
Uluğnuz kırılır kiçigniz tutsağ
Olur leşkârıma derim şehri çatar

Kalana güvenip reddeyledi Han
Dedük yurt uğruna feda baş ü can
Bu haber mel'una yettügni zaman
Leşkârnı yurlattı kapuğna batar

Terkinde aştılar kalan kapusun
Zulumkârlar yıhdı (yahtı) şehrin yapısın
Batırdılar saray eyvan napusun
Tikili daş yohtu tofrağa katar

Zulumda tay olmaz Fir'avn ü Cengiz
Ahsağ'a topluyup bir derya dengiz
Misal bedkâr leşkârla gena cengiz
Hayıf imaratnı çağanı satar

İşimiz kalıptı uca Tanrı'ya
Baykan eydür günüm yetki songrıya
Devrüsünde yatırdılar kangrıya
Zalim Tatar hamı fidanı çatar.

KAYNAK : *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, II. Cilt, Halk Edebiyatı*, Ankara 1982, s.118

14. YÜZYIL AZERÎ SAHASI TÜRK EDEBİYATI

Doğudan gelip Azerbaycan, Irak ve Anadolu'da yerleşen Oğuz ve Türkmen boylarının dilleri olan Oğuzca, 14. yüzyıldan itibaren Azerî ve Anadolu Türkçesi olmak üzere iki ayrı edebî lehçede varlığını ve gelişimini sürdürmüştür. Ancak, 14. yüzyılda bu iki edebî lehçe arasındaki ayrım henüz pek belirgin değildir. Azerî edebiyatının kuruluşu, Azerbaycan'da Selçuklu üstünlüğünün sona erip Moğol egemenliğinin başladığı yıllara rastlar. Bilindiği gibi, Selçuklular döneminde saray ve edebiyat dili Farsçaydı. Bu bölgenin Türk sanatçıları, eserlerini Farsça yazıyorlardı. 12. yüzyılda Moğol istilâsı nedeniyle Horasan'dan Azerbaycan'a gelen şairler bu bölgede klasik Türk şiirinin gelişmesine yardımcı olmuşlardır. Bu dönemin henüz Anadolu Türkçesinden ayrılmamış Azerî Türkçesiyle yazan sanatçıları Nesimî, Hasanoğlu ve Ahmed bin Veys'tir.

KAYNAK : **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.73.

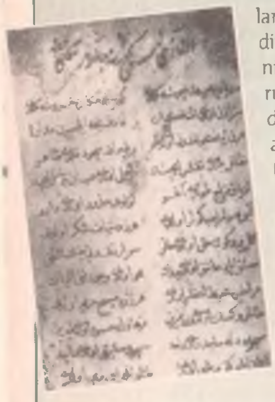

Nesimî

(1340 ? Nesim/Bağdat ? – 1404 ? Halep)

Azerî bölgesinde yetişmiş, henüz Anadolu Türkçesinden ayrılmamış Azerî Türkçesiyle yazan şairlerdendir. Asıl adı bilinmemektedir. Seyyid İmameddin olan unvanı ve Nesimî mahlâsı ile anılmaktadır. Hayatının ilk yılları ve nasıl bir öğrenim gördüğü bilinmemekte, bu konuda bilgi veren kaynaklar da birbirini tutmamaktadır. Nesim adlı bir kasabada doğduğundan bu adla anıldığı ileri sürülür. Tebrizli, Şirazlı, Diyarbakırlı olduğu da rivayet edilir. Ölüm tarihi, bazı kaynaklarda 1418 olarak verilmektedir. Nesimî, Hurufî mezhebinin kurucusu Fazlullah-ı Hurufî'nin halifesidir. Şiirlerinde düşüncelerini, tarikat inançlarını açık ve kesin bir dille anlatır. Bir söylentiye göre, II. Murad zamanında Anadolu'ya gelerek Hacı Bayram-ı Veli ile görüştü. Sonra Halep'e döndü. Görüşlerinin İslâm şeriatıyla bağdaşmadığını, bir bakıma İslâm dininin kurallarına aykırı düşünceler ileri sürdüğünü söyleyenler onu dinsizlikle, Kur'an hükümlerine ve şeriat ilkelerine karşı çıkmakla suçladılar. Bazı kaynaklara göre, Çerkez Memlûklarından Berkukoğlu Nasirüddin Ferec zamanında derisi yüzülerek öldürülmüştür. Hurufiliğin bütün görüşlerini şiirlerinde yansıtan Nesimî'ye göre insanın özü, ruh değil maddedir. Ruh, maddenin bir niteliği, anlamı durumundadır. İnsan varlığının özünü kuran sestir. Ses, insanda söz olarak gerçekleşir. Söz ise harflerden kuruludur. İnsan, Tanrı'dır. İnsanın dışında bir Tanrı yoktur. Bu yüzden, kendini bilen, varlığının özünü kavrayan her insanın derin coşkunluk içinde "Ben Tanrı'yım" anlamına gelen "enelhak" demesi gerekir. Kuran'ın bütün harfleri insanda görünür. İnsan, konuşan bir Kur'an'dır; tasavvuf diliyle Kur'an-ı Nâtık'tır. Bir Tanrı olan insan, sürekli bir anlam gelişimi içindedir. Kendini bilen ve varlığının derinliğinde saklı sırları, olgunlukları kavrayan bir insan için en yüce ibadet, kendine tapmaktır; özünün sonsuzluğundaki anlamına saygı göstermektir. Nesimî'nin Türkçe ve Farsça şiirleri vardır. Azerî lehçesiyle yazdığı şiirlerinde dünya görüşünü yansıtmış, yalın dili, anlatım özellikleri ve getirdiği tekniklerle kendisinden sonra gelen şairlere örnek olmuştur. Tasavvufa bağlı en yoğun düşünceleri, coşkun bir lirizm içinde vermesi, Azerî lehçesinin sınırlarını aşarak, geniş etkinlik kazanmasına yol açar. Düşüncelerinden ödün vermeyen inanç adamı kişiliği, halk arasında destan kahramanları gibi yaşatılmıştır. Hurufî inançlarını yansıtan ve vahdet-i vücud düşüncesine bağlı şiirleri nedeniyle Bektaşî ve Alevî şairlerince benimsenmiş, bu nedenle "yedi ulu" dedikleri Fuzulî, Hatayî, Pir Sultan, Viranî, Yemini ve Kul Himmet arasına katılarak anılır olmuştur. Başta Fuzulî olmak üzere tasavvufî konuları işleyen birçok Türk ve İran şairini de etkileyen Nesimî'nin Türkçe ve Farsça iki Dîvân'ı vardır. Bunlardan Türkçe olanı, 1844, 1869 ve 1881 yıllarında basılmış olup Fuzulî'ninkinden sonra, yurdumuzda en çok basımı yapılan Dîvân'dır. 1976'da bazı Farsça şiirlerinin yer aldığı Türkçe Dîvân'ının yeni harflerle basımı yapılmıştır. Ayrıca, Nesimî'ye ait olduğu ileri sürülen Mukaddimet ül-Hakayik adlı, Hurufiliğe dair bir eserinden söz edilmektedir. Bütün şiirleri 3 cilt hâlinde Bakû'de (1973), Kemal Edip Kürkçüoğlu ise şairin 145 şiirini 1973 yılında; Hüseyin Ayan da 1990'da Dîvân'ının tümünü yayımlamıştır.

Nesimî Dîvânı'ndan bir sayfa.

Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.907.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.173.
- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.152.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 1. Cilt, İstanbul 1986, s.335.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.74.
- **K. Tahir Sapaz**, *Türk Edebiyatının Çağdaşları*, Ankara 1997, s.99.
- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.257.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.211b
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.907.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.21
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.20.
- **Cevdet Kudret**, *Türk Edebiyatından Seçme Parçalar*, İstanbul 1973, s.47.
- *Seyyid Nesimi Divanı'ndan Seçmeler*, Hazırlayan: Kemal Edip Kürkçüoğlu, Ankara 1985.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.305.
- *Nesimî Divanı*, Hüseyin Ayan, Ankara 1990.
- **Şemsettin Kutlu**, *Divân Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1983, s.37.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.72.

I

Şol şem'i gör ki nârına pervâneyem yine
Baş oynamakda gör nice merdâneyem yine

Ateşine pervaneyim yine şu muma bak ve gör.
Mertçe nasıl kendimi feda ediyorum gör.

Sâkî lebinden esrümişem şol kadehden uş
Mestâne gözlerün gibi mestâneyem yine

Sakinin dudağından sarhoş olmuşum, işte o kadehten,
Baygın bakışlı gözlerin gibi baygınım yine.

"Kâlû belâ"da kûy-i harâbât idi yirüm
Şol ma'niden mücâvir-i mey-hâneyem yine

"Kalû belâ"da yerim meyhane köşesi idi,
Bu nedenle meyhaneye komşuyum yine.

Bezm-i ezelde hem-nefesüm gerçi câm idi
Şükr iderim ki hem-dem-i peymâneyem yine

Gerçi, ezel meclisinde arkadaşım kadeh idi,
Şükürler olsun ki, şarap bardağının dostuyum yine.

İy bilmeyen bu cân-ı azîzün hakîkatin
Cânı bilene sor ki ne cânâneyem yine

Bu sevgili canın gerçeğini bilmeyene,
Nasıl bir sevgiliyim, canı bilene sor yine.

Işkunda iy cemâl ile efsâne fi'l-mesel
Halkun dilinde gör ki ne efsâneyem yine

Efsane olmuş ey güzel, senin aşkından,
Halkın dilinde gör ki ne efsaneyim yine.

Endîşenün imâretini kılmışam harâb
Şol genc-i bî-nihâyete vîrâneyem yine

Düşüncenin sağlam yapısını harap etmişim.
O bitmeyen definede viraneyim yine.

Yâ Rab ne sihr ider şu perî-şekl ü şîve kim
Zencîr-i ca'd-ı zülfine dîvâneyem yine

Ey Tanrım, şu peri benzeri işveli güzel nasıl bir büyü yaptı?
Kıvırcık zülfünün zincirine vurulmuşum yine.

İy gevherün bahâsını mikdârını bilen
Asdâf içinde gör ki ne dür-dâneyem yine

Ey cevherin pahasını ve değerini bilen,
Sedefler içinde, gör ki, nasıl bir inci tanesiyim yine.

Yüzünde iy sanem göreli zülf ü hâlüni
Dâm-ı belâda dâne gibi dâneyem yine

Ey güzel, yüzünün zülüflü hâlini göreli,
Bela tuzağına düşmüş bir yem tanesi gibiyim yine.

Keşf eyledi Nesîmî dehânun rumûzını
Miftah-ı gayba gör ki ne dendâneyem yine

Nesimî, ağzının rumuzunu keşfetti,
Bilinmeyen âlemin kayıp anahtarına, nasıl bir diş olduğumu gör yine.

KAYNAK : *Seyyid Nesimi Divânı'ndan Divânı'ndan Seçmeler,* Hazırlayan: Kemal Edip Kürkçüoğlu, Ankara 1985, s.74.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

TUYUG

Dalmışam şol bahre kim pâyânı yoh
Batmışam şol gence kim husrânı yoh
Bulmuşam şol bedri kim noksânı yoh
Girmişem şol şehre kim vîrânı yoh

Ucu bucağı olmayan bir denize dalmışım.
Ziyana uğramayacak bir hazineye dalmışım.
Eksiği olmayan bir ay (ay yüzlü sevgili) bulmuşum.
Yıkılmayacak bir şehre girmişim.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatından Seçme Parçalar,* İstanbul 1973, s.47.

III

Subh-dem dildârumi gördüm otağından gelür
Eyle sandum hûrdur firdevs bağından gelür

Yâ meger nûr-i tecellîdür iyan oldı yakin
Ay île gün tal'atı gül-gun yanağından gelür

Çeşme-i hayvân hacîldür lebleründen dâyimâ
Âb-ı kevser şerbeti şirin dudağından gelür

Zülfinin çinîle çün kimdem urur müşk-i Hıta
Ru-siyeh bilmez hata her dem dimağından gelür

Şaha kadd-ü kametün her serv görse der-çemen
Egilür secde ider ditrer budağından gelür

Dilberâ sen hüsnüne men'eyleme men âşıkı
Hande kim bir gül biter bülbül karağından gelür

Ey Nesimî ruh-perver geldi yârinden nesim
İsa'nın enfâsidür yârin dudağından gelür

Sabahleyin sevgilimi gördüm otağından gelir.
Öyle sandım ki huridir cennet bağından gelir.

Yok, görünüş alanına çıkan bir nurdur; belirdi açıkça.
Ay ile güneşin parlaklığı, gül renkli yanağından gelir.

Dirilik suyunun çeşmesi dudaklarından utanır boyuna.
Cennetin şerbeti tatlı dudağından gelir.

Zülfünün kıvrımıyla Çin miski boy ölçüşmeye kalkar.
O kara yüzlü bilmez ki yanlışlık kendi özünden gelir.

Ey sevgili, çemende boyunu posunu gören her servi,
Eğilir secde eder sana, titrer, budağından olur.

Ey güzel, güzelliğine kapılmamı yasaklama bana,
Nerde bir gül bitse, bülbül oraya ılgara gelir.

Ey Nesimî, sabah yeli cana can katarak geldi sevgiliden.
İsâ'nın soluğudur, sevgilinin dudağından gelir.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : İsmet Zeki Eyuboğlu, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.323.

IV

Banâ sensüz cihân ey cân gerekmez
Visâlün vâr iken hicrân gerekmez

Leb-i la'lün zülâl âbından ayru
Şerâb Çeşme-î Hayvân gerekmez

Gamündür gönlümin tahtinde sultân
Bir iklîme iki sultân gerekmez

Yeter derdün devâ müştâka n'îçün
Ki derdin bîlene dermân gerekmez

Gül-istânın gülî sensüz tikendür
Banâ cân sensüz ey cânân gerekmez

Îkî-Âlem'de dîdârundan özge,
Banâ, ey sûret-î Rahmân, gerekmez!

Gel ey âşiklerin Ridvân'ı husnün
Ki sensüz âşika Ridvân gerekmez

Visâlün şerbetin îçür muhibbe
Firâkun âğusî çendân gerekmez

Banâ sabr eylemek sensüz nigârâ
Eger müşkil eger âsân gerekmez

Ezelden kılmışam işkunle peymân
Bütün peymân sınuk peymân gerekmez

Kesilmez gerçi vaslünden Nesîmî
Gözınden olduğun pinhân gerekmez

Ey can, bana sensiz dünya gerekmez.
Kavuşmak varken senden ayrı düşmek gerekmez.

La'li (değerli kızıl süs taşı) andıran dudağının saf suyundan başka,
Şarap da, ebedî dirilik pınarı da lâzım değil!

Gönlümün tahtında sultan olan, senin gamındır.
Çünkü bir ülkeye iki sultan gerekmez.

Seni candan özleyene deva olarak derdin yeter.
Çünkü derdini bilene derman gerekmez.

Gül bahçesinin gülü, sensiz diken olur;
Bana, ey canlar canı, sensiz can gerekmez!

İki Âlem'de de senin yüzünden başkası gerekmez,
Bana ey Rahmân'ın rahmet suretinde görünüşü.

Gel, ey güzelliği âşıkların Rıdvân'ı (Cennet bekçisi melek) olan,
Gel ki âşıka sensiz Rıdvân gerekmez.

Seni sevene kavuşma şerbeti içir!
Ayrılığının gerekmeyen zehrini bırak.

Ey yüzüne bakılmakla doyulmayan sevgili!
Bana, sensiz sabretmek güç de kolay da olsa gerekmez.

Tâ ezelden aşkınla andlaşmışımdır.
Yeniden ne sağlam, ne de kırık dökük bir andlaşmaya gerek var.

Nesimî, seninle bir arada bulunmaktan kesilmezse de
Gözüne görünmemen olmaz.

KAYNAK : *Seyyid Nesimî Divânı'ndan Seçmeler*, Hazırlayan: Kemal Edip Kürkçüoğlu, Ankara 1985, s.368.

V

Sensüz ne yisem gussa vü gam derd ile kandur *Gel gel dudağun şerbetine cânumı kandur*	*Sensiz ne yesem tasa ve gam, dert ile kandır;* *Gel, gel dudağının şerbetine canımı kandır.*
Vaslundan ırağ eyleyeli cânumı takdîr *İşüm dün ü gün âh ile feryâd u figandur*	*Kavuşma özleminden uzaklaştırdığından beri canımı ilâhî takdir,* *İşim, gece ve gündüz âh ile ağlamak ve inlemektir.*
İy serv-i revan başuma lutf eyle kadem bas *Gör kim nice aynumda iki çeşme revandur*	*Ey servi boylu sevgili, lutfedip başıma ayak bas,* *Gör ki iki çeşme gözümden nasıl akmaktadır.*
Vaslun dilerem cân u cihân olmasa gam yoh *Âşıklaruna vasl-ı ruhun cân u cihandur*	*Kavuşmayı dilerim sana, can da cihan da olmasa gam yok;* *Yanağına kavuşmak, âşıklarına hem can hem de cihandır.*
Bürka' götür iy şems ü kamer çihrelü halkı *Pervâne kimi şem'-i ruhun nârına yandur*	*Peçeni kaldır ey güneş ve ay yüzlü, halkı,* *yanağının mumunun ateşine pervane gibi yak.*
İy hırka giyen yol urucı zâhid-i zerrâk *Şirkünden arın hırkanı gel vahdete bandur*	*Ey hırka giyip yol kesen ikiyüzlü sofu,* *İkilikten arın, hırkanı gel birliğe daldır.*
Zülfünle ruhun her nice kim Mushaf'a bahdum *Gördüm ikinün sûreleri Nûr u Duhan'dur*	*Saçın ile yanağın için ne zaman Kur'an'a baktımsa,* *Gördüm ki bu ikisinin sureleri Nur ve Duhan'dır.*
Tahkika iren tâifeye hergiz ulaşmaz *Teşkikle kalanun işi taklîd ü gümandur*	*Gerçeğe varan kişilere asla ulaşamaz;* *Şüphe (içinde) kalanın işi, taklit ve zandır.*
Yalancı münâfıkdur anun yohdur imânı *İy gâfil uyan gönlüni gafletden uyandur*	*Yalancı ve münafık olanın imanı yoktur;* *Ey gafil uyan, gönlünü gafletten uyandır.*
İy âşıka kâfir diyen îmâna gel utan *Kâfir dime âşıklara neyçün ki yalandur*	*Ey âşıka kâfir diyen, imana gel utan;* *Kâfir deme âşıklara, çünkü yalandır.*
Işkunda Nesîmî olalı halka melâmet *Meşhûr-ı cihân oldı vü âlemde ıyandur*	*Nesimî, aşkın yüzünden halk tarafından kınandığından beri,* *Dünyaca ünlü olduğu herkesçe açıkça bilinmektedir.*

KAYNAK : Cem Dilçin, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.204.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Nesimi (Minyatür: Âşık Çelebi'nin Meşairü'ş Şuara adlı kitabından)

VI

Âlemde bu gün sencileyin yâr kimin var
Ger var diyesen yoh dimezem vâr kimin var

Âlemde bugün senin gibi kimin yâri var?
Eğer "var!" dersen, seni kırmamak için "yok!" demem; varsa, kimin var.

Işkun gamine eylemişem gönlümi mesken
Bir bencileyin mahzen-i esrâr kimin var

Aşkının gamını gönlüme yerleştirmişim;
Kimin, benimkine benzeyen bir sırlar mahzeni var?

Tâtâr'a saçun tozını tüccâr ile gönder
Tâ kim bileler nâfe-i Tatâr kimin var

Tatar diyarına giden tacirlerle saçının tozunu gönder!
Bilsinler diye asıl kimin Tatar miski bulunduğunu.

Dil-dâr-i mecâzî bulunur âşika yüz bin
Benzer sana tahkîkde dil-dâr kimin var

Âşıka yüz bin mecazî (sözüm ona) sevgili bulunur;
Gerçek güzellikte kimin sana benzer sevgilisi var?

Ayyâr gibi turresi benden gönül aldı
Şol turre gibi dil-ber-i ayyâr kimin var

Sevgilinin kâkülü, dolandırıcı gibi gönlümü benden aldı.
Kimin onun gibi güzel dolandırıcısı var?

Mahbub kamer yüzlü boyı sidre öğüşdür
Bir yânağı gül la'li şeker-bâr kimin var

Ay yüzlü, boyu Sidremsi sevgili çoktur;
Kimin, yanağı güle benzer, la'limsi dudağı şeker yağdırır sevgilisi var?

Gerçi yanağı matla'-i envârdur ânın
Zülfi gibi bir matla'-i envâr kimin var

Yanağı nurların kaynağı ise de,
Kimin, zülfü gibi bir nurlar kaynağı var?

Ey nisbet iden yüzini gül-zâra vü bâğa
Yüzi tek anın gül-şen ü gül-zâr kimin var

Ey sevgilinin yüzünü güllükle, bahçe ile kıyaslayan,
Kimin, onun yüzü gibi gül kangı ve gül bahçesi var?

Ey boncuğı dür-dâne satan cevherüni bil
Tâ kim bilesen lü'lü'-i şeh-vâr kimin var

Ey, boncuğu, inci tanesi diye satan şaşkın,
Kimin, şahlara yaraşır incisi olduğunu bilebilmen için önce kendi cevherini, değerini bil!

İsbât iderem halka ena-'l-Hakkımı Hak'den
Bir bencileyin âşık-ı ber-dâr kimin var

"Ene'l-Hak" demekteki samimî inancımı hak yönünden halka ispat ederim.
Kimin, bana benzer bir dâra çekilmiş âşıkı var.

Cân ile cihân yâra fidâ kıldı Nesîmî
Ânın gibi bir yâr-i vefâ-kâr kimin var

Nesimî, hem canı, hem cihanı yâra feda etti.
Onun gibi vefalı kimin yâri var?

KAYNAK : *Seyyid Nesimi Dîvânı'ndan Seçmeler,* Hazırlayan: Kemal Edip Kürkçüoğlu, Ankara 1985, s.218

VII

MESNEVÎ

Deryâ-yı muhît cûşa geldi
Kevn ile mekân hurûşa geldi

Okyanus coştu,
Varlık ve mekân (bütün evren) çağladı.

Sırr-ı ezel oldu âşkârâ
Ârif nice eylesün müdârâ

Ezelin sırrı meydana çıktı,
Ârif, nasıl gerçeği gizlesin?

Küllî yer ü gök Hak oldu mutlak
Söyler def ü ceng ü ney enel-Hak

Bütün yer ve gök Hak'tan ibaret oldu;
Def, çeng ve ney "enel Hak" (ben Tanrı'yım) diyor.

Mescûd ile sâcid oldu vâhid
Mescûd-i hakîki oldu sâcid

Secde edenle secde edilen bir oldu,
Asıl secde edilen, secde eden oldu.

Îmân ile küfr bir şey oldu
Tatlu ile acı bir mey oldu

İman ile küfr bir şey oldu,
Tatlı ile acı bir tek şarap oldu.

Eşyâ ikilikten oldu hâlî
Bâkî ahad oldu Lâ-yezâlî

Eşya ikilikten kurtuldu,
Lâ-yezâl'e (zeval bulmayana, Tanrı'ya) mensup olanlar,
sonunda "bir" oldu (Tanrı ile birleşti).

(Mef'ûlü Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatından Seçme Parçalar,* İstanbul 1973, s.47.

Hasanoğlu (ŞEYH İZZEDDİN ESFERAYANÎ)

(14. yüzyıl)

Azerî bölgesinde yetişmiş, henüz Anadolu Türkçesinden ayrılmamış Azerî Türkçesiyle yazan şairlerdendir. Asıl adı Şeyh İzzeddin Esferayanî'dir. Horasan dolaylarındaki Esferayan kentinde doğdu. Yaşamıyla ilgili pek fazla bilgi yoktur. Türkçe şiirlerinde Hasanoğlu, Farsça şiirlerinde Hasan-ı Pür mahlâsını kullanmıştır. Seyf-i Sarayî ve Ahmed-i Daî'nin yazdığı nazirelerde yer alması, ününün Harezm, Kıpçak ve Mısır'a kadar yayıldığını göstermektedir. 13. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başlarında Azerî bölgesinde yaşadığı sanılan şairin aruzla yazılmış Türkçe iki gazeli vardır. Bu gazeller klasik İran şiiri etkilerini taşır. Yazdığı iki makaleyle M. Fuad Köprülü (Hayat dergisi, No. 82, İstanbul, 1928 - Dergâh, c. 1, s. 6) ve bir makalesiyle Sadeddin Nüzhet Ergün (Millî Mecmua, No. 107), Hasanoğlu hakkında bazı bilgiler edinmemizi sağlamıştır.

K A Y N A K L A R

- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.614.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.73.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.135.
- **Nihat Sami Banarlı**, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1974, s.364.
- **Halil Erdoğan Cengiz**, *Divân Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1983, s.121.

S Ö Z L Ü K

kamer : *Ay.*
şâhid-i server : *Baş şahit.*
bâde : *Şarap*
büt : *Güzel.*
kulkul : *Şen, çevik.*
sâger : *Kadeh, içki bardağı.*
haslet : *Huy, tabiat.*
sûziş : *Yanma, yakma.*
micmer : *Tütsü kabı.*
çâker : *Kul, köle, bende.*

GAZEL

Apardı könglümi bir hoş kamer yüz can-efzâ dilber
Ne dilber dilber-i şâhid ne şahid şâhid-i server

Men ölsem sen büt-i şengül surahi eyleme kulkul
Ne kulkul kulkul-i bâde ne bâde bâde-i ahmer

Başımdan gitmedi hergiz senünlen içtiğim bâde
Ne bâde bâde-i mestî ne mestî mestî-i sâger

Şehâ şirin sözün kılur Mısır'da bir zaman kâsid
Ne kasid kasid-i kıymet ne kıymet kıymet-i şekker

Tutuşmayınca der-ateş belürmez haslet-i anber
Ne anber anber-i sûziş ne suziş suziş-i micmer

Ezelde cânım içinde yazıldı sûret-i mani
Ne ma'ni ma'ni-i sûret ne sûret sûret-i defter

Hasanoğlu sana gerçi duacıdır veli sâdık
Ne sâdık sâdık-ı bende ne bende bende-i çâker

KAYNAK : **Halil Erdoğan Cengiz**, *Divân Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1983, s.121.

Uzanmış Kadın – Tablo: Ahmed Rıza
Librairie de Pera
41. Müzayede Katalogu
29.9.2002

Ahmed bin Veys

(?, ? – 1410, ?)

Azerî bölgesinde yetişmiş, henüz Anadolu Türkçesinden ayrılmamış Azerî Türkçesiyle yazan şairlerdendir. Azerbaycan ve Anadolu topraklarının bir bölümünde hüküm süren Celayiroğullarının dördüncü hükümdarıdır. 1382-1410 tarihleri arasında hükümdarlık yaptı. Timur karşısında başarılı olamayınca önce Yıldırım Bayezid'e, daha sonra Mısır Memlûklerine sığındı. Timur'un ölümünden sonra topraklarını tekrar ele geçirdiyse de Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf'a yenildi ve öldürüldü (1410). Sanata ve sanatçıya ilgisinin yanı sıra şairliğiyle de tanınır. Türkçe, Arapça, Farsça şiirler yazan hükümdarın, İstanbul Ayasofya Kütüphanesi'nde bulunan Farsça Dîvân'ı ve 14. yüzyıl nazire mecmualarından Mecmuatü'n-Nezair'de yer alan Türkçe bir gazeli, günümüze ulaşan başlıca eserleridir. Döneminde Celayiroğulları sarayında, edebî dil olarak Türkçe kullanılmış, Abdülkadir Merâgî gibi bestekârlar ve musîki toplulukları himaye ve destek görmüşlerdir. 1430 tarihli Farsça Dîvânı, İran'da Abdülhüseyin Bayat Kütüphanesi'ndedir.

KAYNAKLAR

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basımı), Ankara 1999, s.74.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 1. Cilt, İstanbul 1992, s.209.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.67.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.34.
- **Ömer bin Mezid**, *Mecmu'atü'n-Nezair*, Yayımlayan: Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Ankara 1982, s.223.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.294.

GAZEL

Kim ola dün gün işinde fikr ü tedbîr eylemez
N'eylesün tedbîri bende çünki takdîr eylemez

Hayr ü şer nakkâş-ı bî-çûn yazdı bir levh-i cebîn
Âdem oğlı cehd edüp ol nakşı tagyîr eylemez

Âyet-i "Nahnü kasemnâ" ma'nisin her kim bilür
"Yef'alu'llâh mâ yeşâ" bu sırrı tefsîr eylemez

Her kime oldı müyesser künc-i genc-i ma'rifet
Padişâh-ı vakt olupdur hizmet-i mîr eylemez

Her kimün kim aklı vardur ol bilür hâli nedür
Bu güni tanlaya koyup anı te'hîr eylemez

Ârif olur hâliyâ işbu elemli dünyede
Şâhid ü şem'ü şarâb u nukli taksîr eylemez

Defter-i ömri hisâbı âhir oldı câhilün
Bed-ameldür cüz gam-ı bîhûde tevfîr eylemez

Dem geçürdi merdüm-i dil-hasta-i çeşmüm benüm
Cüz sirişk-i lâle-gûndan nâme tahrîr eylemez

Kumri vü bülbül okur Hak zikrini her dem velî
Ahmed ibn Veys okur bu sözi takrîr eylemez

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.36.

SÖZLÜK

cebîn : *Korkak, yüreksiz.*
cehd etmek : *Çalışmak, uğraşmak.*
tağyîr : *Başkalaştırma, değiştirme.*
tefsîr : *Kur'an'ın anlamında yapılan açıklamalar.*
müyesser : *Kolaylıkla bulunup yapılan.*
künc : *Köşe, bucak.*
tanlamak : *Yermek, sövmek.*
taksîr : *Kısaltma, bir işi eksik yapma.*
tevfîr : *Çoğaltma, artırma.*
dil : *Gönül.*
çeşm : *Göz.*
merdüm : *İnsan.*
sirişk : *Gözyaşı.*
tahrîr : *Yazma, kaydetme.*
takrîr : *Sözle anlatma.*

14. YÜZYIL ORTA ASYA SAHASI TÜRK EDEBİYATI

Timur ve çocuklarının kurdukları devletinin anadilinin Türkçe olması, 14. yüzyılda doğu Türkçesinin konuşulduğu yörelerde Türkçenin yazı dili olarak gelişip güçlenmesine yardım etmiştir. 11. yüzyılla 13. yüzyıl arasında Hakaniye Türkçesi olarak tanıdığımız İslâmî Orta Asya edebî Türk dili 14. yüzyılda Harezm ve Altınordu sahasında verilen eserlerle birlikte yerini yeni bir edebî dile, Çağatay Türkçesine bırakır. Harezm, Altınordu, Mısır yörelerinde İslâmî Orta Asya edebî Türk dili ile yazılmış günümüze ulaşabilen eserler verilmiştir. Bu dönemin sanatçıları Rabguzî, İslâm, Kutb , Harezmî ve Seyf-i Sarayî'dir.

KAYNAK : Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.67.

Rabguzî

(?, Ribat Oğuzî/Harezm – 1311'den sonra ?, ?)

Harezm bölgesinde henüz henüz Anadolu Türkçesinden ayrılmamış Harezm Türkçesiyle yazan şairlerdendir. Asıl adı Burhaneddinoğlu Kadı Nasr olup hayatı hakkında bilgi yoktur. Ribat Oğuzî kasabasında yaşadığından, daha kolay tanınması için Rabguzî mahlâsını kullanan yazarın tek eseri, Kısasü'l-Enbiya'dır. Bu eserinden anlaşıldığına göre, İslâmî ilimleri ve Arapçayı çok iyi bildiği sanılmaktadır.

Kısasü'l-Enbiya: Rabguzî'nin 1311'de tamamladığı, Kaşgar Türkçesiyle yazdığı bu mensur eser, peygamberlerin hayat hikâyelerini ve menkıbelerini anlatan kıssalardan meydana gelmiştir. İslâm dinini kabul eden Moğol emîri Nasıreddin Tok Buğa'nın isteği üzerine kaleme alınan ve yazımı bir yıl süren eserde, yer yer Arapça Türkçe sözcükler kullanılmış, aruz veznine dayalı gazeller, manzumeler ve dörtlüklere yer verilmiş; dinî ağırlıklı olduğundan sadeliğe özen gösterilmiş ve İslâmîyetin tanıtımı amacıyla birtakım bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır. Bilinen dört nüshasının karşılaştırılması (Londra, Leningrad, Upsala ve Kazan nüshaları) suretiyle eser, ilk olarak Rus araştırmacı İlminsky tarafından yayımlanmış (1859), son olarak da 1948 yılında eserin Londra British Museum'daki yazmasının tıpkıbasımı, Alman Grönbech tarafından gerçekleştirilmiştir. Eserin bazı bölümleri, Saadet Çağatay'ın "Türk Lehçeleri" (Ankara 1950) adlı kitabında yer almıştır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.49.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.68.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt s.981, 3. Cilt s.751, İstanbul 1982.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 19. Cilt, İstanbul 1992, s.9661.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.263.
- **Saadet Çağatay**, *Türk Lehçeleri Örnekleri*, Ankara 1950, s.141,142.

I

Kısasü'l-Enbiya'dan

YUSUF HİKÂYESİ

seba esne-yür kör yağaç yeng salur	*Sabâ yeli esiyor, bak, ağaç renk salar.*
bulut yığlayurda çeçekler küler	*Bulut ağlarken çiçekler güler!*
bu mundağ çeçeklikde könglüm bu kün	*Bu şekildeki çiçeklikte gönlüm bugün;*
sening birlen olturup avunmak tiler	*Seninle oturup avunmak diler!...*

II

erning belâsı (ebçi) âlem belâsı kurtka	*Erkeğin belâsı kadın, âlemin belâsı ihtiyar!*
kurtka kansa öltür salgıl etini "kurt"ka	*Kadın ihtiyarlayıp ölürse sal etini kurda.*
yat kurtkanı öyüngde körseng uzata kesgil	*Yabancı ihtiyarı evinde görsen başını kes!*
otka köyür başını ekgil külini kut-ka	*Ateşte yak başını, ek külünü kut için.*
kurtka niçe karusun ta'at kılıp (erige)	*İhtiyar, ibâdet edip efendisine nasıl inansın.*
iv bozgalı tapınsa bakmaz öngige artka	*Ev bozalı, tapınsa bakmaz önüne, ardına.*
kurtka buzar ming işni, kura tüzer tilese	*İhtiyar bozar bin işi, ahır düzer dilese...*
anıng teger belâsı barça Mağul ve sartka.	*Onun belâsı, bütün Moğol ve Acem'e değer.*

KAYNAK : Halil Ersoylu, *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.50

İslâm

(14. yüzyıl)

Orta Asya'da Harezm Türkçesiyle ürün veren şairlerdendir. Adı ve eseri tartışmalıdır. Bursa'da bulunan 1313 tarihli "Muin ül-Mürîd" nüshasında, kitabın yazılış tarihinden başka, "Baba İslâm" adındaki bir şeyhten övgüyle söz edildiği, eserin sonunda da kitabı yazan kişinin adının "İslâm" olduğundan bahsedilmekte, bu arada yazar İslâm'ın, Baba İslâm'dan "ata"m diye söz ettiği belirtilmekteydi. M. Fuad Köprülü, buradan hareketle daha önceleri Şeyh Şeref'e ait olduğu kabul edilen "Muin ül-Mürîd"in gerçek yazarını bulmaya çalıştı ve "Baba İslâm, Şeyh Şeref midir?" sorusuna açıklık kazandırdıktan sonra, "Mebâdi-i Sülûk"un Şeyh Şeref'e; "Muin ül-Mürîd"in de, şeyhin müritlerinden İslâm'a ait olduğu sonucuna varmıştır.

Muin ül-Mürîd (Mürit İçin Yardımcı Kitap) : Adından da anlaşılacağı gibi, İslâmiyetle ilgili dinî konuları içeren, öğretici nitelikte manzum bir eserdir. Aruz vezniyle ve dörtlüklerle yazılan eserde Arapça ve Farsça kelimelerin fazlalığı dikkat çekicidir. Ebulgazi Bahadır Han, "Şecere-i Terâkime" adlı kitabında, 1319 tarihinde Harezm Türkçesiyle yazılan Muin ül-Mürîd'in, Türkmenler arasında da büyük ilgi gördüğünden bahsetmektedir. Tek nüshası, Bursa Kütüphanesi'ndedir. Eser, dil çalışmaları açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.46
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.68.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.867
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 16. Cilt, İstanbul 1992, s.8366.
- **M. Akalın**, *Tarihi Türk Şiveleri*, Ankara 1979.

Muin ül-Mürîd'den

Hakîkat başak teg tarîkat olun	*Hakikat temren gibi, tarikat temrensiz ok;*
Şeri'atını bilgil bu oknung yüngin	*Şeriatı bu okun yünü (tüyü) olarak bil.*
Yüngi yok atgıl barur mu kanı	*Tüyü olmayan oku atarsan, nereye kadar gidebilir?*
Şeri'at tarîkat hakîkat kanı	*Şeriat ve tarikat hakikatin cevheridir.*
Hakîkat köngül teg tarîkat akıl	*Hakikat gönül, tarikat akıl gibidir.*
Şeri'at erür bu vücûdung cânı	*Şeriat, bu vücudun canıdır.*
Cimâd cânsızın ol ne işke yarar	*Taş, toprak cansızdırlar, ne işe yararlar?*
Kulak mu eşitür, bu köz mü körer	*Bu kulak mıdır işitsin, göz müdür görsün?*
Şeri'at til ol bil tarîkat kulak	*Şeriat dildir, bil ki tarikat da kulaktır.*
Hakîkat bu köz teg kanı kim sorar	*Hakikat, bu göz gibidir, hani soran nerede?*
Şeri'at bilip kasd kılıp sormak ol	*Şeriat, bilmek, amaç edinmek ve sormaktır?*
Tarîkat kirip yolyürüp barmak ol	*Tarikat ise, (hakikate) girmek, yol yürümek ve varmaktır.*
Hakîkat tâlib matlûbınga teğip	*Hakikat, isteyenin istediğine erişip*
Anıng birle meclis tüzü kurmak ol	*Onunla birlikte bir yerde olmasıdır.*
Şeri'at Resûl kavlı tutgıl yüri	*Şeriat, Peygamber sözüdür, (o sözü) tut ve (ona göre) yürü.*
Tarîkat Resûl fi'li tutgıl yüri	*Tarikat, Resûl Peygamber'in yaptıklarıdır, (onu da) tut ve (ona göre) yürü.*
Hakîkat ne ol tip eger sorsa sen	*Eğer, hakikat nedir diye sorarsan;*
Resûl hâli ahvâlı tutgıl yüri	*Peygamber'in hâl ve tavrıdır; (onları) tut ve (ona göre) hareket et.*

KAYNAK : **Halil Ersoylu**, *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.46

Kutb

(14. yüzyıl)

Orta Asya'da Altınorda (Altınordu) bölgesinde Harezm Türkçesiyle yazan şairlerdendir. Kutb mahlâsını kullanan şairin asıl adı ve yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi yoktur. İranlı şair Nizâmî'nin Farsça Husrev ü Şîrîn mesnevisini Altınordu hükümdarı Tini Beg Han ve eşi Melike Hatun adına Türkçeye çevirdiği, Altınordu bölgesinde yaşadığı bilinmektedir. M. Fuad Köprülü'nün ifadesiyle, "klâsik nazım kaidelerini çok iyi bilen; düzgün ve akıcı bir üsluba, mükemmel tasvir kudretine sahip olan şair, birtakım basit vezin kusurlarına düşmeyecek kadar kuvvetli bir şiir tekniğine de sahiptir."

Husrev ü Şîrîn: Türk edebiyatında mevcut 21 Husrev ü Şîrîn mesnevisinin ilki olup 1339-40 yıllarında yazıldığı sanılmaktadır. 4729 beyitlik mesnevinin eldeki tek yazma nüshası, 1383'te İskenderiye'de Altın Boğa adına Berke Fakîh adında bir Kıpçak fıkıh bilgini tarafından kopya edileni olup, bu nüsha bugün Paris Bibliotheque Nationale'de bulunmaktadır. Nizâmî'nin eseri yaklaşık 5700 beyit olduğundan eldeki çeviri metnin Kutb tarafından kısaltıldığı ya da kopya edilirken bazı bölümlerinin atlandığı sanılmaktadır. Sasanî hükümdarı Husrev'in Şîrîn'e olan aşkını konu alan hikâye, ses özellikleri bakımından Kıpçak şîvesi niteliklerini taşır. Eser, 1958 yılında Varşova'da 3 cilt olarak basılmış, Türkçesi ise Necmettin Hacıemiroğlu tarafından "Kutb'un Husrev ü Şîrîn'i ve Dil Hususiyetleri" adıyla 1968 yılında yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.28.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.69
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 19. Cilt, İstanbul, s.56.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 14. Cilt s.7216, 11. Cilt s.5457, İstanbul 1992.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.20.
- **Necmettin Hacıeminoğlu**, *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*, İstanbul 1968.
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1980.

Husrev ü Şîrîn'den

HUSRAV ŞÎRÎNGE ÖFKELEP KİTMİŞİNDİN SONG ŞÎRÎN HUSRAV FİRÂKINDAN ZÂRI KILMIŞI

Munung tig aymış ol söz aygan üstâd
Telim renc birle sözge birmiş ol dâd

Niteg kim kitti şah Şîrîn katındın
Fırakda tözmedin âh kıldı Şîrîn

Çiçek kitti yiringe kaldı hân
Köngülde kalmadı zerre karan

Tamâm kurban koyı tig yıkılıp ol ay
Adak il yirge urup kıldı köp vay

Ödükde tâkatı çın tâk boldı
Burunkıdın ming artuk müştâk boldı

Yaş ornınga közindin kanlar aktı
Yana yâr ışkı cânın otka yaktı

Geh aydı kanı kanda bardı yârım
Kim ansız boldı könglüm imdi yarım

Geh esrük tig adakından yıkıldı
Geh ajun cevridin feryâd kıldı

Heves toldı dımağı kitti uyku
Yana olturdı cânı özre kadgu

KAYNAK : **Halil Ersoylu**, *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.31.

HUSREV'İN ŞİRİN'E ÖFKELENEREK GİTMESİNDEN SONRA ŞÎRÎN'İN, HUSREV'İN AYRILIĞINA DAYANAMAYIP AĞLAMASI

Bunun gibi demiş o söz söyleyen üsta
Pek çok zahmet ile söze vermiş o ferya

Nitekim, Şirin'in huzurundan çıkıp gitti ş
Ayrılığa katlanamadan Şirin çekti âh.

Çiçek gitti, yerine diken kaldı,
Gönüldeki bütün rahatı aldı.

Tam bir kurbanlık koyun gibi yıkılıp o a
Ayağı ve eli yere vurup çekti çok vây!

Gerçek sevgisinde tâkatten oldu.
Öncekinden bin kat çok seven oldu.

Yaş yerine onun gözünden kanlar akt
Yine, yâr aşkı canını ateşe yaktı.

Kâh dedi, hani, nereye gitti yârim?
Ki onsuz oldu gönlüm şimdi yarım.

Kâh bir sarhoş gibi yerlere yattı,
Kâh dünya cefasından feryat etti.

Heves doldu dimağı; kaçtı uyku.
Yine, çöktü canı üstüne kaygı.

HUSREV İLE ŞÎRÎN

İran ve Türk edebiyatında, Sâsânî hükümdarı Husrev ile Şîrîn'in aşklarını konu edinen birçok mesnevinin ortak adıdır. Ünlü halk hikâyesi Ferhat ile Şîrîn'in konusu da bu mesneviden gelir. Husrev, Sâsânî hükümdarı Hürmüz'ün oğlu; Şîrîn de Ermeni melikesinin yeğenidir. İki genç birbirlerine âşık olurlar ve birçok olaydan sonra bir araya gelirler. Ancak Husrev, ülkesinde çıkan karışıklıkları bastırmak için Rum hükümdarından yardım isteyince o da kızı Meryem'le evlenmesi koşuluyla yardımı kabul eder. Bunun üzerine Husrev'le Şîrîn ayrılırlar ve Şîrîn kendi sarayına kapanır. Ermeni melikesi Mehin Banu ölünce Şîrîn onun yerine melike olur. Bu arada Şîrîn'in sarayına bir su yolu ve çeşme yapan Ferhat da Şîrîn'e âşık olur. Bunu duyan Husrev, yaşlı bir kadın aracılığıyla Ferhat'a, Şîrîn'in öldüğü haberini gönderir. Ferhat bunu duyunca kendini kayalıklardan atarak intihar eder. Bu arada Husrev'in karısı Meryem de ölünce iki genç yeniden birbirlerine kavuşurlar. Ancak Meryem'in oğlu Şiruye de Şîrîn'e göz koymuştur. Husrev'i öldürtür, bunun üzerine Şîrîn de Husrev'in tabutu başında canına kıyar.

İlk kez İbnü'l Fakih'te ve Firdevsî'nin "Şehnâme"sinde rastlanan öyküyü tam olarak İranlı Şair Senâi anlatmıştır. Ancak aynı konuyu işleyen şairler arasında en başarılı olanı Genceli Nizamî'nin yazdığıdır. Türk edebiyatında Husrev ü Şîrîn hikâyesini en başarılı biçimde Şeyhî yazmıştır.

Harezmî

(14. yüzyıl)

Orta Asya'da Altınorda (Altınordu) bölgesinde Harezm ve Altınordu Türkçesinin karma diliyle yazan şairlerdendir. Yaşadığı yüzyıldaki pek çok şair gibi, asıl adı ve yaşamıyla ilgili çok az bilgi vardır. Bilinenler de şairin kendi eseri Muhabbetnâme'deki ve aynı dönemde Mısır'da Memlûkler zamanında yaşamış olan Seyf i Sarayî adlı şairin yazdığı naziredeki açıklamalara dayalıdır. Hacca gitmek amacıyla Harezm'den ayrılmış, Altınordu beylerinden Mehmed Hoca Bey'in himayesine girmiş ve eseri Muhabbetnâme'yi ona sunmuştur. Gerçek adı bilinmemektedir. Çağının pek çok bilgin ve yazarı gibi, Harezmî mahlâsını kullanmış, çağının önemli şairleri arasında yer almış ve ünü İstanbul ve Mısır'a kadar yayılmıştır. Osman Fikri Sertkaya, şairin adının Horazmî olarak okunmasının daha doğru olacağını ileri sürer.

Muhabbetnâme : 1352 yılında Harezmî tarafından yazılıp Mehmed Hoca Bey'e sunulan bu mesnevi, on bir küçük mektuptan oluşur. İslâm diniyle ilgili öğretici açıklamaların yer aldığı eserde, dil bakımından Harezm şivesinin yanı sıra Kâşgar, Kıpçak ve Oğuz gibi değişik Türk şiveleri de göze çarpar. Bilinen dört yazma nüshasından biri Uygurca, diğerleri ise Arap harfleriyle kaleme alınmıştır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.44.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.70.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.605.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 16. Cilt, İstanbul 1992, s.8348.
- **Osman Fikri Sertkaya**, Harezmî'nin Muhabbetnâmesi'nin İki Yeni Yazması Üzerine, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt XVII, İstanbul 1972.

Muhabbetnâme'den

SİKİSİNÇİ NÂME

Eyâ âhû nazarlar şehriyârı
Hüsün meydânıng çâpük-süvârı

Lâtîf ü nâzik ü zîbâ sanemsin
Zarâfet birle âlemde alemsin

Kılıç ursang kulung min câvidâne
(E) ger ok atsangan bağrım nişâne

(Kamu)k ömrüm sining nâzıng fidâsı
Mining könglüm kuşı bâzıng fidâsı

Niçe kim ilmesengiz közge bizni
(Kön) gül cân birle asrar mihringizni

Ganîmetdür bu ömür nânı bizge
Mübâhdur bu köngüller kanı bizge

Cemâling methidin âfâk toldı
Sanga köngüller almak hatm boldı

Açık sözüng Mısr kandına ohşar
Cemâl eyyâmı gül ahdına ohşar

Sini körse kiçer tersâ sanemdin
Vücûdga kilmedi sin dik âdemdin

Kaçan zülfüng nesîmi cânga isgey
Kim ol ya kaşlarıng zünnâr kisgey

Manga ışkıng yolında kan körünür
Yüzüng âyînesinde cân körünür

Yarattı ay kibi zîbâ sini hak
Kim ol çehreng birür âlem-ga revnâk

Sining kim al ingingde ming yarattı
Boyung birle saçıngnı ting yarattı

Mini kıldı felek dik bî-ser ü pây
Dağı yüz yılda sin dik togma-gay ay

SEKİZİNCE NÂME

Ey o ceylan bakışlıların sultanı,
Güzellik meydanının hızlı atlısı.

Güzel, nâzik ve süslü bir put gibisin.
Zarafetinle dünyada bir bayraksın.

Ebedî kulunum kılıç çalsan,
Bağrım nişândır, eğer ok atsan.

Bütün ömrüm senin nazına feda.
Gönül kuşum, avcı kuşuna feda.

Her ne kadar tutmasanız gözde bizi,
Gönül can ile saklar hep sevginizi.

Ganimettir bu ömür ekmeği bize,
Mübahtır bu gönüller kanı bize.

Güzelliğini övmekle ufuklar doldu,
Sana, gönülleri almak son oldu.

Açık sözün Mısır şekerine benzer.
Güzellik zamanın gül devrine benzer.

Seni görse geçer, Hristiyan, puttan.
Meydana gelmedi sen gibisi yoktan.

Ne zaman saçının rüzgârı cana esecek?
Ki o yay kaşların, papaz kuşağı kesecek!

Bana, aşkının yolunda kan görünür!
Yüzünün (o) aynasında can görünür!

Tanrı seni ay gibi güzel yarattı.
Ki o çehren verir âleme ışık...

Senin al yanağında kim ben yarattı.
Boyun ile saçın akran yarattı.

Beni etti felek, sefil ve perişan gibi,
Artık, yüz yılda senin gibi doğmayacak bir ay!

KAYNAK : Halil Ersoylu, *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.44.

Seyf-i Sarayî

(14. yüzyıl)

Orta Asya'da Altınorda (Altınordu) bölgesinde Kıpçak Türkçesiyle yazan şairlerdendir. Altınordu Devleti'nin başkenti Saray kentinden olduğu sanılmaktadır. Harezm'de öğrenim gördükten sonra Mısır'a gitti. Kıpçakça yazdığı manzumelerle ünlendi ve Sadi-i Şirazî'nin Gülistan adlı eserini Kıpçakçaya çevirdi. Bu çeviriyi 1391 yılında tamamladığına göre, 14. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı sonucuna varılır. Edebî kişiliği hakkında, Gülistan Çevirisi'ndeki yeterli ipuçlarına göre; İran edebiyatını ve Farsçayı çok iyi bildiği, yalnızca Kıpçak Türkçesine değil bazı Türk şîvelerine de hâkim olduğu; kaside, gazel, rubai ve mesnevî gibi şiir türlerinde de aynı başarıyı gösterdiği bilinmektedir. Ayrıca Harezm ve Azerî şairlerine yazdığı nazirelerle de tanınır.

Gülistan Tercümesi : İranlı şair Şeyh Sadi-i Şirazî'nin 1258 yılında yazdığı Gülistan adlı yapıtının Kıpçakça çevirisidir (1391). Türkçe Gülistan çevirilerinin en eskisi olup dil bakımından dikkat çekici özellikler taşır. Eserde kelime oyunlarını aktarabilmek ve kelime tekrarından kaçınabilmek için, zorunlu olarak Arapça ve Farsça kelimelere yer verilmiştir. Yapıtın sonunda, Seyf-i Sarayî'nin kendi şiirleri ve nazireleri yer alır. Tek yazma nüshası Hollanda'nın Leiden kentindeki Üniversite Kitaplığı'ndadır. Metnin tıpkıbasımı, 1954'te Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmıştır. Ali Fehmi Karamanlıoğlu'nun yaptığı çeviri ise 1974 yılında basılmış; aynı kitap, Osman Fikri Sertkaya ve Kemal Eraslan tarafından tıpkıbasım nüshasının yenilenmesi ve yeni bilgilerin eklenmesiyle 1989 yılında Ankara'da yeniden yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.57.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.70.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1033.
- *Ana Brittanica, Genel Kültür Ansiklopedisi*, (Hürriyet Gazetesi'nin Armağanı), 14. Cilt, İstanbul 1993, s.182.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 20. Cilt s.10422, 9. Cilt s.4830, İstanbul 1992.
- **Seyf-i Sarâyî**, *Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türki)*, Hazırlayan: Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Ankara 1989.
- **Seyfi Serayi**, *Gülistan Tercümesi*, Prof.Dr. Feridun Nafiz Uzluk'un önsözü ile birlikte, Ankara 1954.

Gülistan Tercümesi'nden

(......)	*(......)*
Ay cehân-ı ilm ü üstâd-ı hüner *Ma'rifet-ning menba'ı sâhib-nazar*	*Ey ilmin dünyası, hüner ustası,* *Marifet kaynağı ve güngörmüş insan!*
Gül tilese hâtırıng tolı tabak *Bu gülistânımdan okı bir varak*	*Gül dilerse gönlün bir dolu tabak;* *Bu Gülistan'ımdan oku bir yaprak...*
Gül cemâli bir niçe künde kiçer *Bu gülistân dâyimâ köngül açar*	*Gül güzelliği birkaç günde geçer;* *Bu Gülistan dâima gönül açar!*
Ol acâyip kim garâyib munda bar *Husrev ü Şîrîn içinde kanda bar*	*Öyle acayip ve garip şeyler burada var,* *Husrev ü Şîrîn'in içinde, bu, nerede var!*
Bu latâyif bâğı bustânı durur *Bülbül-i ma'nî gülistânı durur*	*Bu lâtifeler bağı ve bostânıdır,* *Mâna bülbülünün gülistanıdır.*
Bu sıfatlar birle közlerge tolup *Ni aceb bolsa mesâbîhu'l-kulûb*	*Bu sıfatları ile gözlere dolan;* *Ne hayret! Olsa gönüller aydınlatan.*
Türkîge kaytıp acemden bu kitâb *Ma'rifet-ke açtı sekkiz türlü bâb*	*Türkçeye çevirmekle Farsçadan bu kitabı,* *Marifet için açıldı sekiz türlü kapı;*
Tigme bir cânga müferrih bolmağa *Tigme hâtırnı müşerref kılmağa*	*Her biri her cana ferah olmak için.* *Her kişiyi şerefli kılmak için.*
Bu gülistânga temâşâ kılgan ir *Dem-be-dem ma'nî yimişin tâze yir*	*Gülistân'ı temâşâ eden kişi,* *Devamlı mâna yemişini taze yer.*
Cân kaçan bolgay gülistândan melûl *Çün körüçek şâdmân bolur köngül*	*Can, ne zaman olur ki, gülistândan bıkkın!* *Çünkü, görünce onu, gönül olur sevinçli!*
Hayr itip bolgan melikler nâmdâr *Kitti koyup her biri bir yâdgâr*	*Hayır işleyip, ünlü olan nice bir hâkan;* *Göçüp gitti, her biri bir yadigâr bırakıp.*
Eygü atı kalsa irning yahşırak *Songra kalgınça tolı altun revâk*	*İyi adı kalsa kişinin daha da parlak;* *Geride kalacağına altın dolu çardak!*
(......)	

KAYNAK : Seyf-i Sarâyî, *Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türki)*, Hazırlayan: Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Ankara 1989, s.5.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Gülistan Tercümesi'nin Leiden Üniversitesi'ndeki yazmasından iki sayfa.

Seyf-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türki), Hazırlayan: Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Ankara 1989.

15. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI

Bu yüzyılda, Hindistan'ı fethedip Altınordu Hanlığı'nı egemenliği altına alan Timur'un, Batı Türkleri için tehlike olmaya başladığı görülür. Fakat, 1402 Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid yönetimindeki Osmanlı ordusunu yenerek Anadolu'yu ele geçiren Timur'un Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan çok geniş topraklar üzerindeki gücü uzun ömürlü olmadı. Doğu Türk Hakanlığı çözülmeye başladı ve yüzyıl boyunca iç isyanlar ve hanedan çekişmeleri sürüp gitti. 15. yüzyılında ikinci yarısında ise Timur'un torunlarından Hüseyin Baykara, Horasan yöresinde ayrı bir devlet kurmayı başardı ve yarım yüzyıla yakın bir süre Orta Asya'da saltanat sürdü. 16. yüzyılın başında Özbek Hanı Şeybanî, Timur sülâlesinin Orta Asya'daki topraklarını alarak bu imparatorluğa son verdi.

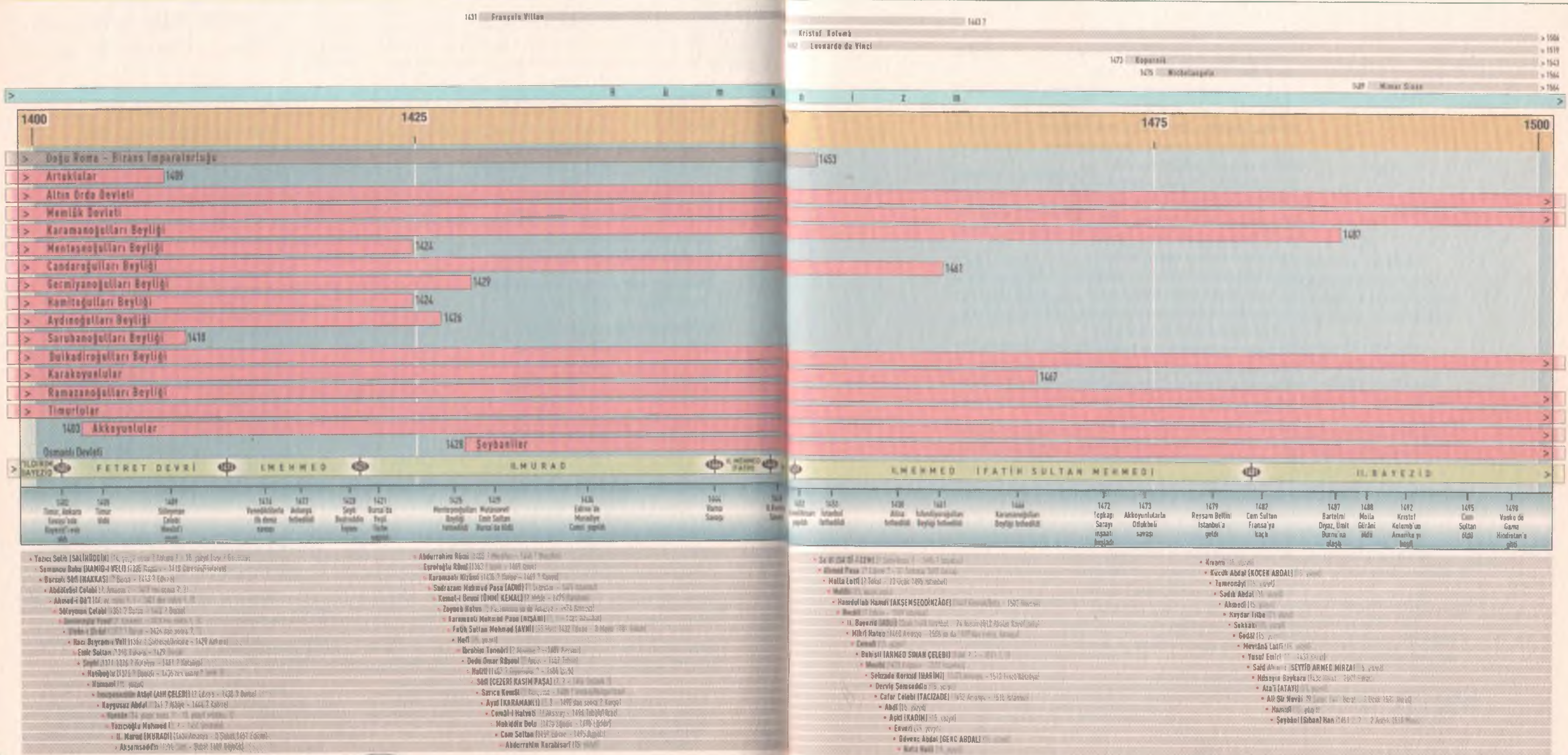
15. yüzyılda Azerbaycan ve Irak, önce Karakoyunlu daha sonra da Akkoyunlu yönetimi altına girdi. Önce Timur sülâlesine bağlı kalan bu iki Türkmen beyliği, Timur'un oğulları ve torunları arasındaki taht kavgalarının yarattığı otorite boşluğundan yararlanıp bağımsızlıklarını kazandılar ve bu yüzyılda yörenin güçlü devletleri oldularsa da bölgedeki sürekli savaşlar sonucu söz konusu bu iki beylik çöktü; yöre, kısmen Safevilerin, kısmen Osmanlıların eline geçti.

Bu dönemde, Anadolu'da Karamanoğulları ve Candaroğulları dışındaki bütün beylikler Osmanlı yönetimine girmişlerdi. 1402'de yapılan Ankara Savaşı sonucu Osmanlı Hükümdarı I.Bayezid'in Timur'a yenilerek esir düşmesinden sonra Anadolu'da siyasî kargaşa ve belirsizliğin yaşandığı, Fetret Devri olarak bilinen dönem başladı. On yılı aşkın bir süre devam eden kardeşler arasındaki taht mücadelesini Çelebi Mehmed kazanarak 1413 yılında Osmanlı Devleti'nin başına geçti. Çelebi Mehmed (I. Mehmed) ve oğlu II. Murad, saltanatları döneminde Anadolu birliğini yeniden kurmaya çalıştı. II. Murad'ın Rumeli'deki toprakları genişletmesiyle Rumeli'nin Türkleşmesi ve Müslümanlaşması sağlandı. Yine bu dönemde en önemli olay, İstanbul'un II. Mehmed (Fatih Sultan Mehmed) tarafından fethidir. İstanbul'un Türkler tarafından alınması, gerek dünya tarihi, gerekse Türk tarihi açısından yeni bir çağın başlangıcı oldu ve Balkanlarda elde edilen yeni topraklarla da Osmanlı Devleti giderek imparatorluk görünümünü kazandı. İstanbul'un, en büyük kültür merkezi olduğu bu dönemde, Anadolu'daki eski merkezler yanı sıra Balkanlar ve Rumeli'de Filibe, Selânik, Üsküp, Serez, Priştine, Prizren ve Vardar Yenicesi gibi şehirlerde Osmanlı kültürü iyiden iyiye yerleşti.

Dîvân şiirinde İran edebiyatı etkisi arttı; tasavvufi duyguları ve dervişlik hayatını anlatan, hem aruz hem de hece veznini kullanan şairlerin eserleri yanı sıra tekke şiiri de bir hayli gelişti ve bu yüzyılda Osmanlı Devleti'nin gelişimine paralel olarak Türk dili, güçlü bir ilim ve edebiyat dili hâlini aldı.

13. ve 14. yüzyıllarda gelişen Türkçe eserler verme eğiliminden sonra, Türkçeye, önemli sayılabilecek oranda, özellikle Arapça ve Farsçadan kelime ve dil kuralları dolmaya başladı. Bu kelimelerin, ses değeri bakımından aruza daha kolay uyması, yabancı kelime alımını daha da hızlandırdı. Türkçe, arılığını biraz daha kaybetti ve üç dil karması melez bir dil olan Osmanlıca oluştu.

KAYNAKLAR : **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.95, **M. Orhan Soysal**, *Eski Türk Edebiyatı Metinleri*, İstanbul 2002, s.285; **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.202; **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.215.

Yazıcı Salih (SALİHÜDDİN)

(14. yüzyıl sonu ? Ankara ? – 15. yüzyıl başı ? Gelibolu)

Yazıcıoğlu Mehmed ve Ahmed Bican'ın babasıdır. 36 yıl süreyle Gelibolu'da Kasapoğlu Ali Bey'in hizmetinde kâtip olarak bulunduğundan "Yazıcı" lakâbını aldığı sanılmaktadır. 5000 beyte yakın mesnevisi "Şemsiyye"de güneş, ay, yıldızlar hakkında bilgiler verir; gökyüzüyle ilgili olaylara dayanarak çeşitli yerlerde meydana gelecek olaylar (kıtlık, bolluk, barış, hastalık, deprem vb.) hakkında tahminler ileri sürer. Kasapoğlu Ali Bey'in ölümünden sonra yanına yerleşmeye çalıştığı Hacı Paşaoğlu İskender Paşa'ya sunmak için kaleme aldığı bu yapıtı, şairin küçük oğlu Ahmed Bican, yer yer manzum bölümler de aktararak Bostan ül-hakayık adıyla nesre çevirmiştir. Faruk Kadri Timurtaş, didaktik olarak nitelediği bu eserin edebî açıdan değerli olmadığını belirtir. Bu eserden bir bölümü, Yazıcı Salih'in, edebiyatımızda daha sonra etkili olacak oğulları Ahmed Bican ve Yazıcıoğlu Mehmed'in şiir kaynaklarını göstermesi açısından örnek olarak veriyoruz:

KAYNAKLAR

- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.231.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.220.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.571.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 24. Cilt, İstanbul 1992, s.12474.

Şemsiyye'den

Cümle âlem halkının Allahısın
Bahr ile berrün temamet şahısın
Arş ü ferş ü âb ü bâd arz ü felek
Cinn u hayvan ü nebât, ins ü melek
Dağ u sahra yer ve gök şems ü kamer
Canlu cansuz ratb ü yâbis bahr ü ber
Cümle kulundur kamu ikrar eder
Dileği sensin seni tekrar eder
Bir kulun tac urunur donu harîr
Yeri döşenmeğe bulmaz bir hasır
Biri gül suyun beğenmez dürtune
Birisi bulmaz palas kim örtüne
Kim biner cevher eyerli tazılar
Heybetinden dar olurken yazılar
Birinun yayan kabarmış ayağı
Şöyle kim yokdur elinde dayağı
Biri yer datlu, elinden bal akar
Biri ağzı aç durmuşdur bakar
Zehi kudret zehi hükm ü zehî hün
Cümle âlem hükmü altında zebûn
Dünye fanidir hakikat resthiz
Sana çi toprak çi sultan ey aziz
Yedi iklim şahı medhal eylemez
Kimse hiç bu müşkili hal eylemez
Kim nedir bu has ü âm yohsul ü bay
Gece gündüz yaz ü güz ve kış ü yay
Kuru ağaçlar bitürür yaş yemiş
Arı bal eyler şeker verür kamış
Bir ulu fili zebûn eyler sinek
Kim anun ne kuvveti var ne enek
Taş akıdur su sular hem taş olur
Yaş olur kuru kurular yaş olur
Cümle senün hikmetündür ya İlâh
Zire sensün yerde gökde padişah

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.221.

Somuncu Baba (HAMİD-İ VELÎ)

(1325 Kayseri – 1413 Darende/Malatya)

Yaşamıyla ilgili bilgiler, menkıbelere dayanır. Asıl adı Hamid-i Velî'dir. Bursa'da fırıncılık yaptığı için "Ekmekçi Koca" ya da "Somuncu Baba"; bir süre Aksaray'da kaldığı için de "Hamidüddin-i Aksarayî" diye tanınır. Öğrenim amacıyla Şam, Tebriz ve Erdebil'e gitti. Bursa'ya gelerek fırıncılık yaptı ve Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı Ulu Cami'nin açılışında ünlü mutasavvıf Emîr Sultan'ın isteği üzerine, ilk hutbeyi okudu. Birkaç müridiyle birlikte Bursa'dan ayrılıp Aksaray'a yerleşti. Daha sonra, müridlerinden Numan (Hacı Bayram-ı Velî) ile Şam'a ve hacca gitti. Dönüşünde Malatya'ya bağlı Darende'ye yerleşerek vefatına kadar irşatla meşgul oldu ve Anadolu halkı arasında, din temeline dayalı sağlam bir ahlâk anlayışını yaymaya çalıştı. Mezarı Darende'nin batısında, önceden dergâh olarak kullanılıp sonradan camiye dönüştürülen Şeyh Hamid-i Velî Camii bitişiğindedir. Somuncu Baba'nın, halk arasında söylenegelen Yûnus Emre tarzında yazılmış ilâhileri varsa da bunlar kitap hâline getirilmemiştir.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.170.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.13.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.33
- **Ali Püsküllüoğlu**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1975, s.70.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.86.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.370
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.84.
- *Somuncu Baba (Şeyh Hamid-î Velî)*, Hazırlayanlar: M.Ali Cengiz, Y. Adıgüzel, M. Gulseren, Ankara 1965.

I

İLÂHÎ

Biz ol uşşâk-ı serbâzuz
Akıl rüşd bize yâr olmaz
Mey-i ışk ile sermestüz
Bize hergiz humâr olmaz

Diriyüz dâim ölmeyüz
Karanluklarda kalmayuz
Çürüyüp toprak olmayuz
Bize leyl ü nehâr olmaz

Bizim illerde ay ü gün
Sebât üzre durur dâim
Televvün irişüp ana
Gehi bedr ü hilâl olmaz

Bizüm gülşendeki güller
Dururlar taze solmazlar
Hazân olup dökülmezler
Zernistân ü bahâr olmaz

Şarâb-ı ışkı çün içdük
Ferâgat mülkine göçdük
Yanup ışkunla tutuşduk
Bize tahrîk-i bâl olmaz

İrelden şems nûruna
Vücûdum zerreden katra
Ne katra ayn-ı bahr oldu
Ana ka'r ü kenar olmaz

Bırak ey Hâmidâ vârı
Görem dirsen sen ol yârı
Göricek ol tecellâyı
Andan özge kemâl olmaz

KAYNAK : **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.370

II

İLÂHÎ

Senden dolu iki cihân
Oldum zuhûrunda nihân
Ger bulmayam seni ayân
Yâ Rab n'ola hâlim benim

Dilde kanâat olmaya
Zühd ile tâat olmaya
Senden hidâyet olmaya
Yâ Rab n'ola hâlim benim

Şol gün ki mîzân kurula
Hak tapusunda durula
Halâyık oda sürüle
Yâ Rab n'ola hâlim benim

Ağlarum üşde zâr ile
Kaldım dirîg ağyâr ile
Bilişmedüm sen yâr ile
Yâ Rab n'ola hâlim benim

Hâmidî'nin gözü yaşı
Doldurur dağ ile taşı
Bilmem n'idem garib başı
Yâ Rab n'ola hâlim benim

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.84.

Bursalı Sâfî (NAKKAŞ)

(? Bursa – 1413 ? Edirne)

Doğum ve ölüm tarihi bilinmemektedir. Sultan II. Murad devri şairlerindendir. Şairliğinden ziyade ressamlığıyla ünlendiğinden Bursalı Nakkaş Sâfî adıyla tanınır. Çelebi Mehmed, II. Murad, Vezir Halil Paşa ve Kazasker Veliyüddin Efendi'ye kasideler sunmuş, buna rağmen gereken ilgiyi göremeyip sefalet içinde bir ömür geçirmiştir. Bu arada uğradığı bir iftira sonucu II. Murad döneminde hapse atılmış, daha sonra affedilmişse de zayıf bünyeli olduğundan birkaç gün sonra ölmüştür. Mezarı Edirne'dedir. İran edebiyatını iyi bilen, şiirlerinde Kemal Hocendî, Enverî ve Zahîr Faryâbi'den hürmetle bahseden Sâfî'nin dîvânı yoktur; Faruk Kadri Timurtaş, muhtelif mecmualarda yer alan gazellerinden 28'ine "Eski Türkiye Türkçesi" adlı kitabında yer vermiştir.

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.126.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.8, 149.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.225
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1009
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.414
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.122.

I

Molla Veliyüddin Kasidesi'nden

Kâr-ı bahtım kim perîşandır bu gün
Rahmetinden nola ger bulsa nizâm

Mâh-ı aşkımdan kaçan kat' ola men
Murg-ı bahtımdan nice dûr ola dâm

Bükdü serv-i kaddimi belden belâ
Tutdu mâh-ı devletim gamdan gumâm

Her ne bed fi'l etdim ise âkibet
Aldı benden tâlı'-i bed intikâm

Gâh âteş-veş yerim bisyâr çûb
Gah habs oldı bana cây-ı makâm

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.122.

Bahtımın işi bugün karışık,
Merhametinle düzelirse ne âlâ.

Ay yüzlü aşkımdan ben nasıl uzaklara kaçabilirim?
Baht kuşumdan tuzak nasıl uzaklaşabilir?

Selvi boyumu belden büktü belâ.
Ay gibi parlak talihimi gam bulutu kapladı.

Yaptığım her kötü iş sonrası
Kötü talih benden intikam aldı.

Bazen ateş gibi çöplükler,
Bazen de hapis, bana makam yeri oldu.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

BEYİTLER

Va'desine ol cefâkârın nice aldanmayım
Kim yemîn ile zemîn ü âsümânı ditretir

*

Nâlemi zülfün ucundan gûş edersen tan degil
Fethi var cidd ile her kim halka-i der depredir

*

Gönlünü câna cefâdan ah kim döndürmedin
Yaşım anın gibi seyl oldı ki mermer ditredir

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.122.

O cefa edenen sözlerine nasıl aldanmayayım;
Ettiği yeminler yeri göğü titretir.

*

İnleyişimi zülfünün ucundan işitirsen ayıplama.
Kapı halkasını çalmada biraz gayret gösterirsen açılma olanağı var.

*

Canıma eziyet etmekten vazgeçip gönlünü bana döndürmedin.
Gözyaşım sel gibi oldu; ki mermeri titretir.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Abdülvâsî Çelebi

(?, Amasya ? – 1415'ten sonra ?, ?)

Hiçbir kaynakta yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Şairin, 1414-1415 yıllarında yazdığı "Halilnâme" ya da diğer adıyla "Dâsitan-ı İbrahim Nebî" adlı yapıtında, 15. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı, hayatının büyük bölümünü memleketi olduğu sanılan Amasya'da geçirdiği, şair Ahmedî'nin çağdaşı olduğu; yapıtını Çelebi Mehmet döneminde yazdığı ve dönemin veziri Bayezid Paşa tarafından himaye gördüğü belirtilmektedir.

Halilnâme: 1414 yıllarında Abdülvâsî'nin yazdığı bu mesnevînin bir başka adı da "Dâsitan-ı İbrahim Nebî"dir. Halka dinî bilgiler ve ahlâkî öğütler vermek amacıyla yazılmıştır. Kitapta da anlatıldığı gibi, Çelebi Mehmed; Ahmedî'ye, tercüme için Farsça bir kitap verir; fakat Ahmedî'nin, eseri tamamlayamadan ölmesi üzerine Abdülvâsî, eseri yeniden yazmak durumuyla karşı karşıya kalır. Kuran-ı Kerim'e ve tefsirlere dayanılarak Hz. İbrahim'in başından geçenlerin anlatıldığı yapıtta Hz. İbrahim'in yaşamı, oğlu İsmail'i kurban edişi, Kâbe'nin inşası ve son bölümde, Hz. Muhammed'in ağzından "Miraç" olayı kaleme alınır. Çelebi Mehmed ve veziri Bayezid Paşa'ya övgülerin yer aldığı eserin ortaya çıkışı sonrası yapılan çalışmalarda, biri Kahire'de olmak üzere 1453, 1603 ve 1644 tarihli üç nüshası daha tesbit edilmiş, Ayhan Güldaş tarafından 1996 yılında düzenlenen esere Kültür Bakanlığı Yayınları içinde yer verilmiştir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.125.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.132.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.283
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.201
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.27
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 1. Cilt s 34, 10. Cilt, s.4966, İstanbul 1992.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.21.
- **Abdülvasi Çelebi**, *Halilname*, Hazırlayan: Ayhan Güldaş, Ankara 1996.

Halîlnâme'den

Tokuz ay geçdi Hâcer'den bir oğlan İrişdi âleme bir mâh-ı tâbân	*Dokuz ay geçti, Hacer'den bir oğlan Dünyaya geldi parlak ay gibi.*
Sehâ bâğında bir serv-i saâdet Bitüp gösterdi âlemde siyâdet	*Cömertlik bağında bir mutluluk servisi Biterek dünyada efendilik gösterdi.*
Halîlullâh işitdi kıldı şâdî Didi İsmâil olsun anun adı	*Halîlullâh (İbrahim Peygamber) işitti ve sevindi Onun adı İsmail olsun, dedi.*
Anı çün gördi Sâra artdı kini Kin eyledi katı naks itdi dîni	*Sâra onu gördüğünde kini arttı. Kinlendi ve dîni azaldı.*
Yüridi Hâcer'i dögmege vardı Ne dögmek öldürüp sögmege vardı	*Hâcer'i dövmeye gitti; Ne dövmesi, sövüp öldürmeye gitti.*
Götürüp oğlanını kaçdı Hâcer Bir iki dere depe geçdi Hâcer	*Hâcer oğlunu alarak kaçtı, Bir iki dere tepe aştı.*
Kaçardı tiz tiz yayak yürürdi Eteklerini ardınca sürürdi	*Hızlı hızlı yürüyerek kaçardı Eteklerini ardınca sürürdü.*
Kim izin kum üzere bulmayalar Sürüp ardınca gelmeyeler	*Hiç kimse izini kumda bulup da İz sürüp ardından gelmesin diye*
Budur âdet ol ilde ol zemândan Arab avratleri bu resmi andan	*Budur âdet o yörede ve o dönemde Arap kadınları da bu şekilde.*
Getürüp ana öykinüp yürürler Eteklerin uzun idüp sürürler	*Onu taklit ederek yürürler Eteklerini uzatıp sürürler.*
Turup Sâra Halîlullâh'a geldi Şikâyet gösterüp çok zârî kıldı	*Sâra kalkarak, Halîlullâh'a geldi Şikâyet ederek çok ağladı.*
(......)	*(......)*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : **Abdülvasi Çelebi**, *Halilnâme*, Hazırlayan: Ayhan Güldaş, Ankara 1996, s.301.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Halilnâme'nin ilk sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.283.

Ahmed-i Dâ'î

(14. yy. sonu ?, ? – 1421'den sonra ?, ?)

Yaşamı üzerine kesin bilgi yoktur. Önceleri Germiyanoğullarından II. Yakup Bey'in himayesine girip kadılıklarda bulunmuş, daha sonra Germiyan topraklarının (Kütahya yöresi) Osmanlılara geçmesinden sonra I. Bayezid'in oğlu Emîr Süleyman'ın Edirne'de bulunduğu yıllar (1402-1410) onun çevresinde yer almış, II. Murad'a şehzadeliğinde hocalık etmiş, onun tahta çıkışından (1421) bir süre sonra da ölmüştür. Bursa'da adını taşıyan bir cami, hamam ve mahalle olmasına rağmen, mezarının yeri bulunamamıştır. Şiirlerinde İranlı şairler Selman-ı Sâvecî ve Kemal Hocendi'den etkilenmiş, yaşadığı saray çevresini eserine konu alıp yansıtmaya çalışmıştır. Sade bir dille yazdığı mensur eserlerinden edinilen bilgiye göre, Arapça ve Farsça dışında, tıp dahil, bilimin her dalıyla ilgili pek çok eser vermiştir. İsmail Hikmet Ertaylan, "Ahmed-i Dâ'î, Hayatı ve Eserleri" adlı yapıtında şairin 17 eserinin varlığından söz etmektedir (İstanbul 1952).

Külliyat-ı Ahmed-i Dâ'î'den bir sayfa.
Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.19.

MANZUM ESERLERİ

Türkçe Dîvân : Türkiye'de varlığı bilinen tek yazma nüshası, Burdur İl Halk Kütüphanesi'ndedir. 5 kaside ve 199 gazelden ibaret bu nüshadaki şiirler yalnızca Osmanlı dönemine ilişkin olduğundan eksik ve düzensizdir. Dîvân'ın Kahire'de eksiksiz bir yazma nüshasının daha olduğu Tunca Kortantamer tarafından ortaya çıkarılmıştır (Türkoloji Dergisi, Cilt VII, s. 103-138, Ankara 1977).

Türkçe Dîvân, Kahire nüshası esas alınarak "Metin-Gramer-Tıpkıbasım" olarak Mehmet Özmen tarafından 2001 yılında, 2 cilt olarak yayımlanmıştır.

Farsça Dîvân : 1413'te yazımı tamamlanıp Sadrazam Hacı Halil Bey'e sunulmuştur. 10 kaside ve 24 gazelden oluşan yapıtın tek yazma nüshası Dâ'î'nin elyazısıyla Bursa Orhangazi Kütüphanesi'ndedir.

Çengnâme : Yıldırım Bayezid'in oğullarından Emîr Süleyman'a 1406 yılında sunulan bu mesnevî, şairin sanat gücünün yanı sıra tasavvuf ve musîki bilgisini göstermesi bakımından da önemlidir. Dâ'î'nin sorduğu sorulara, çeng adı verilen sazın dört ayrı parçasının verdiği cevapların yer aldığı mesnevî, 1446 beyitten meydana gelmiştir. Eserin tıpkıbasımları İsmail Hikmet Ertaylan ve Gönül Alpay tarafından yayımlanmıştır.

Camasbnâme : Danyal Peygamber'in oğlu Camasb'ın maceralarının anlatıldığı eser, İranlı şair Nasirüddin-i Tûsî'nin aynı adlı eserinin çevirisidir.

Ukudü'l Cevahir : Arapça sözcüklerin Farsça karşılıklarının verildiği bu manzum sözlük, II. Murad'a, şehzadelik yıllarında Farsça öğretmek amacıyla yazılmıştır.

Vasiyyet-i Nuşirevan Tercümesi : İran Hükümdarı Nuşirevan'ın, oğlu Hürmüz'e verdiği öğütlerin yer aldığı, 8 sayfalık kısa bir mesnevîdir.

Mutayebat : Türkçe Dîvân'dan seçilmiş, içki ve eğlence üzerine yazılmış 12 mizahî kıtayı içeren eser, Emîr Süleyman'a sunulmuştur.

MENSUR ESERLERİ

Tercüme-i Tefsir-i Ebü'l-Leys Semerkandî : Ebü'l-Leys Semerkandî tefsirinin Türkçe tecümesi olup Emîr Süleyman adına yazılmıştır. Önsözü manzumdur.

Tercüme-i Tezkiretü'l-Evliya'nın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki yazmasının ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.56.

Tezkiretü'l-Evliya Tercümesi : Feriddüddin Attar'a ait bu eser, Farsçadan Türkçeye çeviridir. Karaca Bey'in isteği üzerine yazılıp II. Murad'a sunulmuştur. Bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Teressül : Mektup yazma kuralları ve mektup türlerini öğreten bu eser, II. Murad'ın yararlanması için yazılmış, daha sonra medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Tek nüshası Manisa Muradiye Kütüphanesi'ndedir.

Tabirnâme Tercümesi : Rüya tabirleri kitabıdır. Aslı Arapça olup önce Farsçaya, daha sonra da Germiyanoğulları beyi II. Yakup adına Türkçeye çevrilmiştir.

Tıbb-ı Nebevî Tercümesi : Tıpla ilgili hadisleri içeren, aslı Arapça olan bu eser II. Murad adına kaleme alınmıştır.

Eşkal-i Nasır-i Tûsî Tercümesi : İranlı şair Nasirüddin-i Tûsî'ye ait astronomi ve astrolojiyle ilgili eserin çevirisidir.

Miftahü'l Cenne : Arapçadan Türkçeye çevrilen bu eserde şeriat esaslarının öğretilmesi amaçlanmıştır.

Vesîletü'l-Mülûk fi Ehli's-Sülûk : Ayete'l-kürsî'nin tefsiridir. Eserde, Allah'ın 99 adının (Esma-i Hüsna) açıklandığı bir bölüm vardır.

Bütün bu yapıtların dışında, Dâ'î'ye ait olduğu ileri sürülen "Yüz Hadis Tercümesi"nin kime ait olduğu belli değildir.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.172.
- **Günay Kut-Fahir İz**, *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.109.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.2.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.19.
- **Mehmet Özmen**, *Ahmed-i Dâ'î Dîvânı*, 2 cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.56.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.217.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.135.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.52.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.60.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.118.
- **Cem Dilçin**, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.206.
- **İsmail Hikmet Ertaylan**, *Ahmed-i Dai Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1952.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.346.
- *Ahmed-i Dâ'î Divânı (Metin-Gramer-Tıpkıbasım)*, Hazırlayan: Mehmet Özmen, 2 Cilt, Ankara 2001.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt s.212, 2. Cilt s.622, İstanbul 1967.

I

Çengnâme'den

MÜNÂCÂT

İlâhî sen ganîsin ben fakîrem *Zaîfem âcizem hârem hakîrem*	*Tanrım, sen zenginsin, ben fakirim,* *Zayıfım, âcizim, hor ve hakîrim.*
İlâhî rahmetün deryâsı taşdı *Elüm dut yoğ ise su başdan aşdı*	*Tanrım, rahmetinin denizi taştı.* *Elimi tut, yoksa su başımdan aştı.*
Egısnî yâ gıyâs el-mustagîsîn *Ecirnî yâ mücîr el-mestecîrîn*	*Ey yardıma muhtaç olanların yardımcısı, yardım et.* *Ey korunmayı isteyenlerin koruyucusu, koru beni.*
Hatâlar hamrın içdüm key humârem *Atâ kıl rahmetünden câm umarum*	*Hatalar şarabını içtim, çok başım ağrıyor.* *Rahmetinden (bir) kadeh umuyorum, bağışla.*
Yolum doğru velî fikrüm gavîdür *Tenüm kâhil velî nefsüm kavîdür*	*Yolum doğrudur ama düşüncem yoldan çıkmıştır,* *Tenim tembeldir, ama nefsim güçlüdür.*
Zebûn oldum hevâ kaydında mağbûn *Heves ardınca yilmekden ciğer hûn*	*Arzulara bağlı kalmakta şaşkın ve güçlü bir hâle geldim.* *Heves peşinde koşmaktan ciğerim kan.*
İbâdetde ölü tâatde key süst *Cinâyetde çevük cürm içre key cüst*	*İbadette ölü, Allah'ın emirlerini yerine getirmede gevşek;* *Cinayette çevik, suçta çok çabuk.*
Giceler geçdi gaflet uyhusunda *Bu hod nefsün tabîatdür hûsunda*	*Geceler gaflet uykusunda geçti.* *Bu zaten nefsin yaratılışındadır.*
Bana şeytân iderdi fıska telbîs *Benem şeytân işinde şimdi İblîs*	*Şeytan beni kötülük yoluna sokardı.* *Benim şeytan işinde şimdi İblis.*
Kalur hayretde şeytân her nesemden *Azar iblîs yolda vesvesemden*	*Şeytan her yaptığımdan hayrette kalır.* *İblîs (bile) içimdeki şüphelerden yoldan çıkar.*
Hatâlar cem' u hâtırlar perîşân *Hatarlu yolda kaldum deng ü hayran*	*Hatalar yığıldı (toplandı), hatırlar dağınık.* *Tehlikeli yolda şaşkın (ve) hayran kaldım.*
Niçe bir gûl ile hem-râh olam ben *Niçe bir yol azup gümrâh olam ben*	*Ne zamana kadar bir gul (şeytân) ile yol arkadaşlığı yapacağım?* *Ne zamana kadar yoldan çıkıp yolumu kaybedeceğim?*
Hatâ işlü galat sözlü güneh-kâr *Esîrem nefs elinde ben giriftâr*	*Hata işli, yanlış sözlü (ve) günahkârım,* *Ben nefis elinde tutuk bir esirim.*
İlâhî her nefes bin âh u feryâd *Bana nefsüm elinden dâd vir dâd*	*Tanrım her an bin ah ve feryat ederim* *Nefsimin elinden kurtar, doğruluk ver.*
Bu nefs-i şum elinden sen halâs it *Umûm-ı rahmetünden hayra hâs it*	*Bu uğursuz nefsimin elinden kurtar.* *Herkese olan rahmetinden bana da hayırlar ihsan et.*
Eğerçi çok direm estağfirullâh *Velî senden gerekdür mağfiret âh*	*Gerçi çok estağfirullah diyorum,* *Ama bağışlamanın senden gelmesi gerektir.*
Bilürem ben bana taksîr iderem *Koyup doğrı yolı eğri giderem*	*Biliyorum, ben kendime karşı suç işliyorum,* *Doğru yolu bırakarak eğri gidiyorum.*
Günâhum key ağırdur yazuğum çok *Yolum korkulu bil ki azuğum yok*	*Günahım çoktur ve ağırdır,* *Bil ki yolum korkuludur, azığım da yoktur.*
Bana tevfîkini yoldaş irişdür *İrişmezse işüm key müşkil işdür*	*Bana yardımını yoldaş et,* *Eğer yardımın erişmezse işim çok zor.*
Uyar aklumı gaflet uykusından *Selâmet tut kıyâmet korkusından*	*Aklımı gaflet uykusundan uyandır;* *Kıyamet korkusundan kurtar.*

(......)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Fahir İz-Günay Kut, *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.117-118.

II

Sevdüm seni ben cândan cânum seven ölsün mi
Ayrılamazam senden cânum seven ölsün mi

Sen hüsn ile âyetsin bir hoş kad ü kâmetsin
Eyvey ne kıyâmetsin cânum seven ölsün mi

İy la'l ü lebi kandum cevrün odına yandum
Lutf eyleyesin sandum cânum seven ölsün mi

Ol kaş ile ol gözler kirpük okını gezler
Her lâhza beni gözler cânum seven ölsün mi

Hep cevr ü cefâ senden bu kamu belâ senden
Derdüme devâ senden cânum seven ölsün mi

Sen cân-ı azîzümsin aklumda temîzümsin
Her noht ise bizümsin cânum seven ölsün mi

İy serv-i sehî-kâmet Dâ'î kuluna rahm it
Hak ide sana rahmet cânum seven ölsün mi

KAYNAK: *Ahmed-i Dai Divanı (I)*, Hazırlayan: Mehmet Özmen, Ankara 2001, s.180.

Sevdim seni ben candan, canım seven ölsün mü?
Ayrılamam senden, canım seven ölsün mü?

Sen güzellikte âyetsin, namazdan önce okunan ezansın.
Eyvah ne kıyametsin, canım seven ölsün mü?

Ey dudağı la'l gibi kırmızı şekerim, zulmünle yandım.
İyilik yapacaksın sandım, canım seven ölsün mü?

O kaş ile o gözler, kirpik okunu yayına yerleştirir.
Her an beni gözler, canım seven ölsün mü?

Zulüm ve eziyet hep senden, bütün bu belâlar senden
Derdime deva senden, canım seven ölsün mü?

Sen değerli canımsın, aklımda temizimsin.
Ne zaman benimsin, canım seven ölsün mü?

Ey servi boylu sevgili, Dâ'î kuluna acı,
Hak da sana merhamet eder, canım seven ölsün mü?

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Ma'şûkanun cefâsı egerçi cefâ degül
Şükr iderem ki bâri özün bî-vefâ degül

Çok serv boylu câzu gözi fitne kaşlu var
Mahbûb olursa sencileyin müntehâ degül

La'l-i lebün şarâbına her kim ki susadı
Bin cân virürse cür'asına çok bahâ degül

Senden egerçi sûret ile ben cüdâ olam
Bir lâhza cân içinde hayâlün cüdâ degül

Cânâ revâ mı vaslı dirîg idesin bize
İtme bu cevri ben kuluna kim revâ degül

Lutf eyle âşıka vü gönüller ele getür
Hulk u vefâ gerek çü güzellik bekâ degül

Cândan azîzirek severem ben seni inan
Dâ'î sözinde Tanrı tanuk kim hatâ degül

KAYNAK: *Ahmed-i Dâ'î Divânı (I)*, Hazırlayan: Mehmet Özmen, Ankara 2001, s.154.

Her ne kadar sevgilinin cefası cefa ise de değil;
Şükrederim ki, bari aslın vefasız değil.

Servi boylu, büyüleyici bakışlı, güzel kaşlı çok var,
Sevgili olursa senin gibi son derece güzel olmalı, ama değil.

Dudağının kırmızı şarabına her kim ki susadı,
Bin can verirse damlasına, çok paha değil.

Görünürde senden her ne kadar ayrı olsam da,
Bir an bile hayalin can içinden ayrı değil.

Kavuşma özlemi cânâ reva mı bizden esirgersin.
Etme bu eziyeti ben kuluna, reva değil.

Lûtfeyle âşığa, gönüllerini kazan;
İyi huy ve vefa gerek, çünkü güzellik geçicidir.

Ben seni candan daha çok severim, inan;
Tanrı şahidimdir, Dâ'î'nin sözünde hata yoktur.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Bursa'daki Ahmed-i Dâ'î Camii

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.56.

IV

Şükrâne senün yoluna bin cân ola bir gün
Kim hazretüne irmege imkân ola bir gün

O zülf-i perîşânı bana gör neler eyler
Dimez ki bize gönli perîşân ola bir gün

Agyârı sürüp gönlüm evin halvet idüpven
Tâ kim gele ol yâr ana mihmân ola bir gün

İy bülbül-i dil-hasta melûl olma kafesde
Kim menzilün ol bâg ile bustân ola bir gün

Hem bâd-ı sabâ gele beşâret vire gülden
Hem gonce dahı gül gibi handân ola bir gün

Hicrân sonucı vasla dönüp şâz ola Dâ'î
Bu gamdan anun derdine dermân ola bir gün

Işkun yolına ok gibi cân toğrulık eyler
Tâ kaşlarunun yayına kurbân ola bir gün

KAYNAK : *Ahmed-i Dâ'î Divânı (I)*, Hazırlayan: Mehmet Özmen, Ankara 2001, s.103.

Gönül borcunu ödemek için yoluna bin can olur bir gün.
Eğer huzuruna gelmeye imkân olursa bir gün.

O perişan saçlar bana gör neler eyler?
Demez bana ki gönlü perişan olur bir gün.

Yabancıyı sürüp gönül evimi boşalttım;
Tâ ki gele o yâr konuk olur bir gün.

Ey gönlü hasta bülbül, mahzun olma kafeste
Ki konak yerin o bağ ve gül bahçesi olur bir gün

Hem seher yeli gelip müjdeler verir gülden;
Hem gonca da gül gibi, gülen olur bir gün.

Ayrılığın sonu kavuşmaya dönünce sevinir Dâ'î,
Çektiği gam onun derdine derman olur bir gün.

Aşk yolunda can, ok gibi doğrudan şaşmaz;
Tâ kaşlarının yayına kurban olur bir gün.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

V

Cânâ niçe bir yana hicrün odı cânumda
Fürkat cigerüm yakdı cûş eyledi kanumda

Bu hicr ile bu fürkat vasla irişe âhir
İrgüre Hudâ bir gün görem seni yanumda

Ger nâz u cefâ senden olursa n'ola şâhâ
Hem lutf u vefâ senden feryâd u figânumda

Cânâne visâlinden bin câna deger bir dem
Ansuz ne hayât olsun rûhumda revânumda

Gönlümde senün fikrün dilümde senün zikrün
Maksûd bana sensin her sûd u ziyânumda

Şîrîn lebünün şerhin Dâ'î ki beyân itdüm
Şehd ile şeker ezdüm şi'r ile beyânumda

Evvelde vü âhirde oldur dileğüm Hak'dan
Bulmaya hatâ kimse nâm ile nişânumda

(Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün)

KAYNAK : *Ahmed-i Dâ'î Divânı (I)*, Hazırlayan: Mehmet Özmen, Ankara 2001, s.171.

Ey sevgili, ayrılığının ateşi canımda ne kadar yanacak?
Ayrılık ciğerimi yaktı ve kanımda coştu.

Bu ayrılık ve uzak olma, sonunda kavuşmaya varsın.
Hudâ ulaştırsın, seni bir gün yanımda göreyim.

Eğer senden naz ve cefa gelirse, ey şâh, ne olur,
Feryat ve figanım, senden (bana) lütuf ve vefâdır.

Sevgiliye kavuşmada bir an, bin cana değer,
Onsuz ne hayat olsun ruhumda ve canımda.

Gönlümde senin fikrin, dilimde senin zikrin,
Amaç, bana sensin her fayda ve zararımda.

Ey Dâ'î! Tatlı dudağının tadını anlattım,
Şiir ile ifade ederken bal ile şeker ezdim.

Evvelde ve âhirde Tanrı'dan dileğim odur ki,
Kimse hata bulmasın, ismim ile izimde.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Süleyman Çelebi

(1351 ? Bursa – 1422 ? Bursa)

Yaşamı üzerine ayrıntılı bilgi yoktur. Mevlid'i tamamladığı tarih olan 1409'da 55-60 yaşlarında olduğuna göre, 1351 ilâ 1356 yılları arası doğduğu; öğrenim durumuyla ilgili olarak hiçbir kaynakta bilgiye rastlanmadığı halde, ortaya koyduğu yapıt ve üstlendiği görevlerden, iyi bir dinî eğitim aldığı ileri sürülebilir. Divan-ı Hümayun'da Yıldırım Bayezid'e imamlık yapan Süleyman Çelebi'nin daha sonra Emîr Buharî'nin tavsiyesi üzerine Bursa Ulu Cami imamlığına getirildiği, tek yapıtı "Vesiletü'n-Necat" adlı ünlü Mevlid'i, getirildiği bu görev sırasında, yaşadığı bir olaydan etkilenerek kaleme aldığı bilinmektedir. Daha sonra, büyük ilgi gören bu eserin birçok yazma nüshası bulunmuş, birçok basımı yapılmıştır.

Vesiletü'n-Necat: Kendisinden önce ve sonra yazılan "Mevlid"lerin en güzeli ve en tanınanıdır. 1409 yılında Süleyman Çelebi'nin, aruzun Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbını kullanarak yazdığı bu mesnevînin günümüze kadar tam ve eksiksiz bir nüshası ele geçmemiştir. Yaklaşık 800 beyitten oluşmaktadır. Abdülbâki Gölpınarlı'nın, Lâtifî tezkiresine dayanarak verdiği bilgiye göre, Bursa'da bir hocanın vaaz verirken, peygamberleri birbirlerinden ayırmadığını, bu yüzden de Hz. Muhammed'i, Hz. İsa'dan üstün görmediğini bildirmesi üzerine irticalen "Ölmeyip İsa göğe buldu yol/Ümmeti olmağıçün idi ol" beytini söylemiştir. Daha sonra Hz. Muhammed'e övgü temasını zenginleştirip geliştiren Süleyman Çelebi, bu ünlü yapıtını meydana getirmiştir. Tarihte, Vesiletü'n-Necat (Kurtuluş Yolu) olarak bilinen Mevlid, Münâcât (Tanrıya Yakarış), Veladet (Peygamberin Doğuşu), Risalet (Peygamber Oluşu), Mirac (Hz. Muhammed'in göğe yükselmesi), Rıhlet (Ölümü) ve Dua olarak altı bölüm hâlinde ve halkın anlayacağı bir dille yazılmıştır. Çok sayıda yazma nüshası bulunan Mevlid'in kimi nüshalarında, asıl metne bazı ekler yapılmıştır. Günümüzde okunan Mevlid, kısaltılmış ve karma bir metin durumundadır. Prof. Ahmet Ateş (1954), Tahir Alangu (1958), Prof. Faruk K. Timurtaş (1970, 1972), Necla Pekolcay (1980) vd. basımları vardır.

Vesiletü'n Necat'tan bir sayfa.
Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.4.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.178.
- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.166.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.129.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.128.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.1.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.1.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.562.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.237.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1202.
- **Süleyman Çelebi**, *Mevlid*, Hazırlayan: Dr. Necla Pekolcay, İstanbul 1980.
- **Süleyman Çelebi**, *Mevlid (Vesilet-ün-Necât)*, Hazırlayan: Faruk K. Timurtaş, İstanbul 1970.

FASL

Âmine Hâtun Muhammed anası ***Ol sadefden oldı ol dür dânesi***	*Âmine Hatun Muhammed'in annesidir;* *O inci tanesi (Hz. Muhammed) o sadeften olmuştur.*
Çünki Abdullâhdan oldı hâmile ***Vakt irişdi hafta vü eyyâm' ile***	*Abdullah'tan hamile kaldıktan sonra,* *Vakit hafta ve günler ile erişti.*
Hem Muhammed gelmegi oldı yakîn ***Çok alâmetler belürdi gelmedin***	*Hem de Hz. Muhammed'in dünyaya gelmesi yakınlaşınca,* *O gelmeden çok alâmetler belirdi.*
Şol kitâblar içre söylenen haber ***Zâhir oldı vü göründi ser-teser***	*O kitaplar içinde söylenen haber,* *Baştanbaşa âşikâr oldu ve göründü.*
Halk-ı âlem gözlerile gördiler ***Görmeyenlere haberler virdiler***	*Âlem halkı gözleriyle gördüler,* *Görmeyenlere de haberler verdiler.*

Hz. Muhammed'in doğacağı an meleklerin Âmine'ye cennet saçıları saçması.

Zeren Tanındı, Siyer-i Nebi, İslâm Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı, İstanbul 1984, Minyatür: 2

Âmine Hâtun gözile gördügin
Ol gicede nice lutfe irdügin

Âmine Hatun'un gözü ile gördüğünü,
O gecede nasıl lütfe erdiğini,

Râvîler yazdı haber virdi bize
Biz dahi yazduk kim aydavuz size

Rivayet edenler yazdı, bize haber verdi;
Biz de yazdık ki, size söyleyelim.

Dinlenüz binde birini diyelüm
Tûtîler gibi şekerler yiyelüm

Dinleyiniz, binde birini diyelim;
Papağanlar gibi şekerler yiyelim.

Dînümüz milkini âbâd idelüm
İşidenler cânını şâd idelüm

Dinimizin ulaştığı her yeri geliştirelim.
İşitenleri neşeli kılalım.

Işk ile her kim ki dinlese bunı
Açıla gönlinde rahmet gülşeni

Her kim bunu aşk ile dinlerse,
Gönlünde rahmet gülşeni açılır.

Hem hidâyet bülbüli anda öte
Hem saâdet servi cânında bite

Hem hidâyet bülbülü orada öter;
Hem (de) saadet servisi canında biter.

Mustafânun cânibinden bî-gümân
İrive bûy-i şefâat her zamân

Mustafâ'nın yanından şüphesiz ki,
Her zaman şefaat kokusu erişir.

Her ki dinlerse bu sözi ışk ile
Lâ-cerem Tanrı ana rahmet kıla

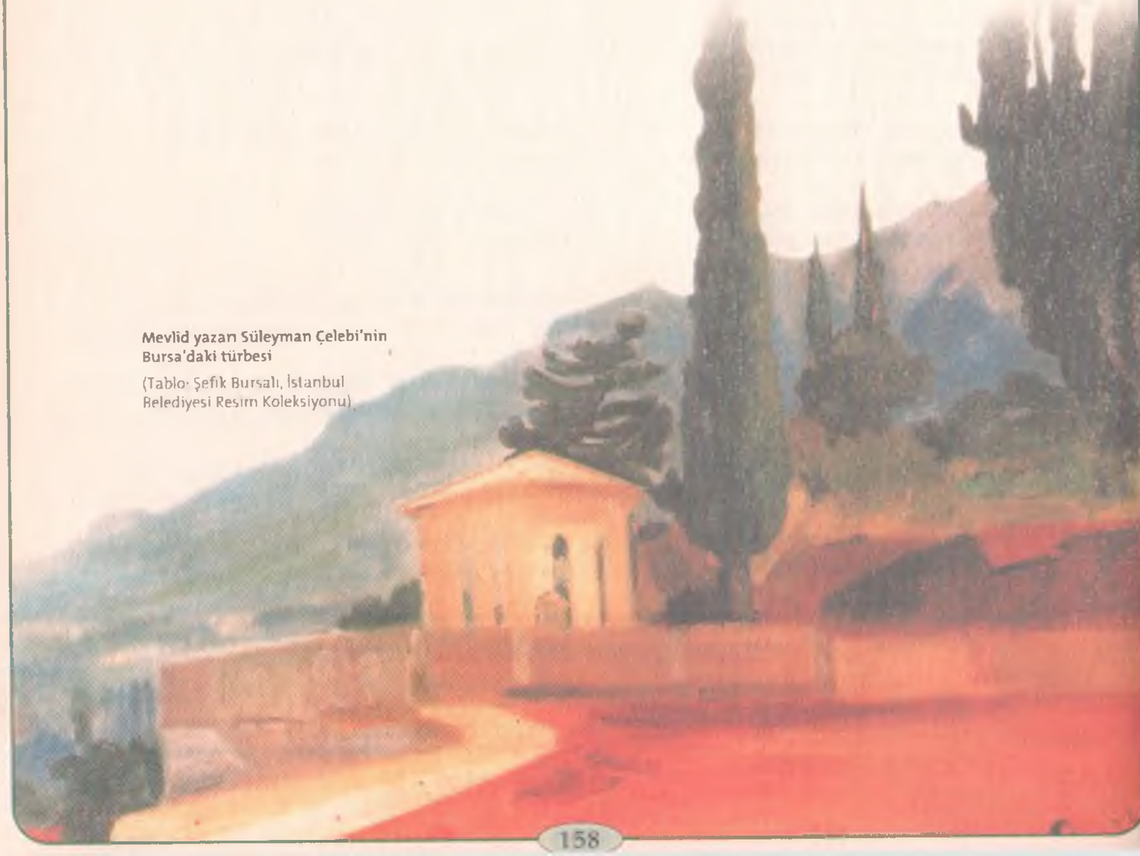
Her kim bu sözü aşk ile dinlerse,
Şüphesiz, Tanrı ona rahmet kılar.

Mustafânun mevlididür bu kelâm
Sanmanuz bunı kelâm-ı her avâm

Bu kelâm, Mustafâ'nın mevlididir;
Bunu sıradan kişilerin sözü sanmayınız.

İzzetini key sakınun bu sözün	*Bu sözün kıymetini iyi biliniz;*
Devletünüze sebebdür bu sizün	*Bu sizin devletinize sebeptir.*
Mevlidine kim anun izzet kıla	*Mevlidine kim itibar ederse,*
Mustafâdan ol dahi izzet bula	*Mustafâ'dan o da itibar görecektir.*
Hem şefî' ola ana ol Mustafâ	*Hem ona, o Mustafâ şefaatçi olacaktır;*
Ola derdine şefâati şifâ	*Onun şefaati derdine de şifa olacaktır.*
Haşre dek ger dinilürse bu kelâm	*Eğer bu söz kıyamete kadar söylenirse,*
Niçe haşr ola bu olmaya tamâm	*Ne zaman ki kıyamet tamamlanır, fakat bu tamam olmaz.*
Ger dilersiz bulasız oddan necât	*Eğer ateşten (Cehennemden) kurtulmayı dilerseniz,*
Işk ile derd ile aydun es-salât	*Aşk ile, dert ile es-salât deyiniz.*

KAYNAK : **Süleyman Çelebi**, *Mevlid*, Hazırlayan: Dr Necla Pekolcay, İstanbul 1980, s.76-78

Mevlid yazan Süleyman Çelebi'nin Bursa'daki türbesi

(Tablo: Şefik Bursalı, İstanbul Belediyesi Resim Koleksiyonu)

Devletoğlu Yusuf

(? Balıkesir – 1424'ten sonra ?, ?)

Hayatı hakkında bilgi yoktur. Balıkesirli olduğu bilinmektedir. Aslı Arapça olan manzum bir fıkıh kitabını II. Murad adına 1424 yılında "Vikayenâme" adıyla dilimize çevirmesiyle ünlenmiştir. Çeviride esas alınan kaynağın dışında başka eserlerden de yararlanılarak ortaya konan bu yarı telif eser, Türkçede ilk manzum fıkıh kitabı olarak bilinir. Vikayenâme, 48 bölüm ve 7000'e yakın beyitten oluşan dinî ve didaktik bir mesnevidir. Namaz, oruç, hac, zekât gibi ibadetle ilgili bilgiler vermek, özellikle kadılara yardımcı olmak, kolayca ezberlenip akılda kalabilmesi için de manzum olarak kaleme alınmıştır. Eser, sanat yönünden çok, eski Anadolu Türkçesi dönemi özelliklerini yansıtan dili nedeniyle önemlidir.

Vikayenâme'nin ilk ve son sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.243

K A Y N A K L A R

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.243
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.236.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.223.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 6. Cilt, İstanbul 1992, s.3110.
- **Bursalı Mehmed Tahir Bey**, *Osmanlı Müellifleri*, 1. Cilt, İstanbul 1972, s.297.
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1980, s.354.

I

Vikayenâme'den

Bir kişinin bir kişide hemâyâr
Yani halis gümüş on akçesi var

Verdi ol borçlu on akçeyi ona
Dedi kim al borcum ödenmiş sana

Lîk ol verdiği on akçe meğer
Ol bakırlı akçe imiş ey püser

Ol dahi aldı ol akçeyi heman
Hem elinde zayi oldu nâgehân

Sonra bildi kim ol akçe hem dahi
Kim bakırlı akçe imiş ey ahi

Lîk zayi oldu ol akçe tamam
Anun ile borç ödendi vesselâm

Yani andan dahi nesne alamaz
Bana halis gümüş akçem ver demez

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.223.

II

Her kişi kim bu kitabı okuya
Hâşâ kim anı elinden ol koya

Belki maksud edine ezber kıla
İlm-i ahkâm-ı şerâyi'dir nola

Hem dahi bir kimse eğer nâgehân
Bir yere kadı kılalar bir zaman

Çün bile ol bu kitabı ey ağa
Değme bir hükmünde etmeye hâta

Pes ana yârı gerektir bu kitab
Türkçedür fehminde hem çekmez azâb

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.224.

Elvân-ı Şirâzî

(1377 ? Bursa – 1426'dan sonra ?, ?)

Yaşamı hakkında kesin bilgi yoktur. Yapılan araştırmalardan, İran kökenli olduğu ve ailesinin Şirâz'dan geldiği anlaşılmaktadır. Sultan Orhan zamanında Anadolu'ya yerleştiği, Hacı Bayram-ı Velî'nin dostları arasında yer aldığı ve velî olduğu söylenir. Ailesi Şirâz'dan geldiği için şiirlerinde "Şirâzî" mahlâsını kullanmıştır. Ömer İbni Mezid'in "Mecmû'atü'n-nezâir" (1436) ve Eğridirli Hacı Kemal'in "Câmi'ün-nezâir" (1512) adlı nazire mecmualarında şiirleri bulunmaktadır. M. Fuad Köprülü, "Divan Edebiyatı Antolojisi" adlı yapıtında (1931) onun bir gazelini ve müstezadını yayımlamış; Faruk Kadri Timurtaş da çeşitli kaynaklardan derlediği 50 şiirine "Eski Türkiye Türkçesi" adlı kitabında yer vermiştir. Şirâzî'nin bunun dışında elde bulunan tek yapıtı, Farsçadan Türkçeye çevirdiği, Mahmud-ı Şebüsterî'nin "Gülşen-i Râz"ıdır. Bu çeviride tasavvufun gizemli deyimlerini açık bir dille nazma geçirmiştir.

Gülşen-i Râz Tercümesi'nin ilk ve son sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 11. Cilt, İstanbul, s.67.

Gülşen-i Râz Tercümesi : İranlı şair Mahmud-ı Şebüsterî'nin bir tasavvuf klasiği sayılan ünlü eseri Gülşen-i Râz adlı 999 beyitlik Farsça yapıtının tercümesi olup 1426 yılında II. Murad için kaleme alınmıştır. Aslı gibi mesnevî tarzında ve aruzun "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün" kalıbıyla yazılan ve 3000 beyitten oluşan esere, beyit sayısı bakımından aslının üç katı uzunlukta oluşu nedeniyle tercümeden ziyade telif eser gözüyle bakılabilir. Tefekkür nedir, insan-ı kâmil kime denir, peygamberliğin mertebeleri, Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden üstünlüğü, birlik sırrına vâkıf olmak ve Hallacı Mansur'un Ene'l-hak dediği nokta vb. tasavvufî konularla ilgili 15 soru-cevaptan oluşan eserin çeşitli kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.134.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.130.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.6, 210.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 11. Cilt, İstanbul, s.67.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.226.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.276.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.439.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.29.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.114.
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1980, s.127, 355.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Gülşen-i Raz Şerhi*, İstanbul 1971.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.51.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.677.

I

İşitdüm ayş-ı pinhân eylemişsin	*Duydum ki gizlice yiyip içmişsin.*
Rakîbi şâd ü handân eylemişsin	*O rakibi sevindirmiş ve mutlu kılmışsın.*
N'içün zülfün perîşândur meger kim	*Neden saçın dağınık, meğerse*
Lebünde bûse ihsân eylemişsin	*Dudağından öpücük bağışlamışsın.*
Kamer gibi gice şeb-revlik idüp	*Ay gibi, gece yolculuk edip*
Aceb menzilde devrân eylemişsin	*Konaklanacak yerde devran eylemişsin.*
Kapunda kan akar bayramda gördüm	*Kapında kan akar bayramda gördüm.*
Seni seveni kurbân eylemişsin	*Seni seveni kurban etmişsin.*
Ne taş bağırlusın kim toprag ile	*Ne taş yüreklisin ki*
Bu Şirâzî'yi yek-sân eylemişsin	*Bu Şirâzî'yi yerle bir etmişsin.*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.225.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Gülşen-i Raz Tercümesi'nden

Çü sensüzlik şarâbın içesin sen
Ola kim kendözinden geçesin sen

Bu bîhodlık şarâbın içegörgil
Vücûdun katresin bahre irürgil

İç ol meyden ki câm-ı cân yüzidür
Kadeh virici mestâne gözidür

Taleb eyle iç ol meyden peyâpey
Ki fâriğdür kamu sâgardan ol mey

(......)

Bu hamrâdur, piyâle vech-i bâkî
Sakâhüm Rabbühüm'dür ana sâkî

Tahûr adına dirler ol şarâbun
Kim andan hayr olur aynı serâbun

İçersen andan içgil kim arıdur
Seni senlik hudûsından arıdur

Mülevveslikden ol dem pâk olursun
Cemîi korhudan bî-bâk olursun

İkiliğe düşersin hest olıcak
Biriyle bir olursın mest olıcak

İlâhî hamr ile Hak bilişi ol
Bu halk içinde tap eyü kişi ol

Şarâb-ı germi nûş it serd olınca
Düriş merdâne ol nâmerd olınca

Değül Hakkâ kî esrükden ayık yiğ
Ayık yüriyen âdemden uyuk yiğ

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.677.

Sensizlik şarabını içersen
Ola ki kendinden geçersin.

Bu kendinden geçmişlik şarabını iç de.
Varlığının damlasını denize ulaştır.

O şaraptan iç ki can kadehinin yüzüdür.
Kadeh verici, sarhoşun gözüdür.

İşte o şaraptan peş peşe iç.
Çünkü o şarap, bütün kadehlerden el çekmiştir.

(......)

Bu bir yudum şaraptır ki o kadehte Tanrı'yı görürsün.
Çünkü bu şarabın sâkisi, "Sakâhüm Rabbühüm" ayetinin sahibi Allah'tır.

"Tahûr" derler o şarabın adına.
Ondan hayır çeşmesi, serap gibi görünen bir pınar olur.

İçersen ondan iç ki arıdır.
Seni senlikten arıtır.

Pislikten o an temizlenirsin.
Bütün korkulardan kurtulursun.

İkiliğe düşersin var olunca.
Biriyle bir olursun mest olunca.

İlâhî şarapla, Hak bilici ol.
Bu halk içinde hatasız iyi kişi ol.

Sıcak şarabı iç, soğuk olunca,
Mert ol, nâmert olacağına.

Ayık, ilâhî sarhoştan daha iyi değil;
Uyku, ayık yürüyen kişiden daha iyi.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Had ü hatt oldu sun'-ı pâdişâhî
Kim anda zâhir olur hüsn şâhı

Hem ol menşûr-ı Rabbânî bu hatdur
Hem ol mektûb-ı Sübhânî bu hatdur

Bulardan nûr-ı zulmettür ibâret
Hadi âb-ı hayât u hattı zulmet

KAYNAK : Latifî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.122.

Yanak üzerindeki tüyler Allah'ın eseridir;
Ki onda ilâhî güzellikler belirir.

Bu tüyler hem Allah'ın emirleri
hem de Allah'ın mektubudur.

Bunlar, karanlığın ışığından ibaret.
Yanağı ölümsüzlük suyu ve karanlığın çizgileridir.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Hacı Bayram-ı Velî

(1352 ? Solfasol/Ankara – 1429 Ankara)

Gerçek adı Numan'dır. Çiftçi olan babası Koyunluca Ahmet'in yanında bir süre çalıştıktan sonra, öğrenim görmek için Ankara'daki Karamedrese'ye devam etti. Bilgisini artırmak amacıyla daha sonra Bursa'ya giderek bir süre de orada eğitim gördü. Önceleri Halvetî ve Nakşibendî tarikatlarından etkilendi, kısa zamanda bilgisi ve etkili konuşmalarıyla ün kazandı. Şeyh Hamid-i Velî (Somuncu Baba) tarafından Kayseri'ye çağrıldı. Bir süre Kayseri'de kaldı. Şeyh, Numan'a, ilk görüşmeleri bir Kurban Bayramı'na tesadüf ettiğinden "Bayram" diye hitap etti, daha sonra bu adla anılır oldu. Hacı Bayram-ı Velî, bundan sonra kendini tasavvufa adadı ve Bayramîlik tarikatının temellerini oluşturmaya çalıştı. Düşüncelerinin şeriatla bağdaşmadığı söylentileri yüzünden kovuşturmaya uğradıysa da hakkındaki suçlamaların yalan olduğu anlaşılarak II. Murad tarafından Ankara'daki Karamedrese'ye ve sonra da Bursa Medresesi'ne müderris olarak atandı. Şeyhinin ölümünden sonra müderrisliği bırakarak, yaşamını tekkesinde, çevresine toplananları yetiştirmekle geçirdi. Ölünce, Ankara'da Augustus tapınağına bitişik, kendi adıyla anılan caminin yanındaki türbesine gömüldü. Düşüncelerini, yazdığı öz Türkçe şiirlerle anlatan Hacı Bayram-ı Velî'ye göre, tek gerçek olan Tanrı'ya ulaşmak, ancak onu gönülde bir ışık olarak görebilmekle sağlanır. Bunu ancak olgunluğun en üst aşamasına çıkmış kişi başarabilir. Tanrı'yı anma ilkeleri, bilginin ögeleridir ve varlık denen bütünü oluştururlar. Bayramîlik tarikatının görüşleri, bütün varlık türlerini Tanrı'nın bir yansıması sayan yeni-Platoncu akımdan kaynaklanmaktadır. Hacı Bayram-ı Velî, felsefeden kaynaklanan bu inanç ögelerini doğrudan inceleyerek değil, tasavvuf geleneğiyle öğrenmiştir. Hacı Bayram-ı Velî'nin ölümünden sonra Bayramîlik tarikatı, biri Akşemsettin'in kurduğu Şemsîyye, diğeri Bursalı Ömer Dede'nin kurduğu Melamîyye olmak üzere iki kola ayrılmıştır. Hacı Bayram-ı Velî'nin gerek tarikatlar, gerek halk ve dîvân şiiri üzerindeki etkisi yüzyıllarca sürmüştür. Hacı Bayram-ı Velî'nin şathiyye ve ilâhî tarzındaki şiirlerinden bazıları bestelenerek eskiden tekkelerde zikir sırasında okunurdu. Bugün elimizde aruzla iki ve heceyle yazdığı üç şiiri bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.181.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.15.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.21.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.290.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.576.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.445.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt s.442, 5. Cilt s.262, İstanbul
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.107.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *100 Soruda Tasavvuf*, İstanbul 1969.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, İstanbul 1969, s.236.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.371.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.89.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Halk Edebiyatı*, İstanbul 1938, s.182.

I

Bilmek istersen seni
Can içre ara canı
Geç canından bul anı
Sen seni bil sen seni

Kim bildi ef'âlini
Ol gördü sıfâtını
Anda buldu zâtını
Sen seni bil sen seni

Görünen sıfâtındır
Anı gören zâtındır
Gayrı ne hâcetindir
Sen seni bil sen seni

Kim ki hayrete daldı
Nûra müstağrak oldu
Tevhid-i zâtı buldu
Sen seni bil sen seni

Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil sen seni

KAYNAK : Sadeddin Nüzhet Ergun, *Halk Edebiyatı*, İstanbul 1938, s.182.

SÖZLÜK

ef'âl : *İşler.*
sıfât : *Sıfatlar.*
zât : *Öz, kendi, asıl.*
hâcet : *İhtiyaç.*
müstağrak : *Dalmış.*

II

N'oldı bu gönlüm n'oldı bu gönlüm
Derd ü gam ile doldu bu gönlüm
Yandı bu gönlüm yandı bu gönlüm
Yanmada derman buldu bu gönlüm

Yan ey gönül yan yan ey gönül yan
Yanmadan oldı derdine derman
Pervâne gibi pervâne gibi
Şem'ine aşkun yandı bu gönlüm

Gerçi ki yandı gerçeğe yandı
Rengine aşkun cümle boyandı
Kendide buldı kendide buldu
Matlabını hoş buldu bu gönlüm

Sevâd-ı a'zam sevâd-ı a'zam
Belki olupdur arş-ı muazzam
Matlab-ı cânân matlab-ı cânân
Olsa aceb mi şimdi bu gönlüm

Seyr-i billâhdır seyr-i billâhdır
Lî maallâhtır fenâ fillâhtır
Âyînesinde âyînesinde
Gird-i sivâyı buldu bu gönlüm

El fakru fahrî el fakru fahrî
Demedi mi ol âlemler fahri
Fahrini fakrın fahrını fakrın
Mahv u fenâda buldu bu gönlüm

Bayramî imdi Bayramî imdi
Bayram edersin yâr ile şimdi
Hamd ü senâlar hamd ü senâlar
Yâr ile bayram kıldı bu gönlüm

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.113.

S Ö Z L Ü K

şem' : *Mum.*
matlab : *İstenen şey, dilek.*
sevâd-ı a'zam : *En büyük karaltı, büyük şehir.*
aceb : *Şaşılacak şey.*
seyr-i billâh : *Allah'la manevî yolculuk.*
lî maallah : *Allah benimle.*
gird : *Toz.*
sivâ : *Ayrı, başka.*
el-fakru fahrî : *Yokluk övüncümdür (Hadis).*
fahr : *Övünç, övünmek.*
fenâ : *Yokluk.*
hamd : *Övgü.*
senâ : *Övgü.*

III

Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân âresinde
Bakıcak dîdar görinür ol şârın kenâresinde

Nâgehan bir şâra vardum ol şârı yapılur gördüm
Ben dahi bile yapıldum taş u toprak âresinde

Şâgirtleri taş yonarlar yonup üstâda sunarlar
Çalabın ismin anarlar ol taşın her pâresinde

Ol şârdan oklar atılur gelür cigere batılur
Ârifler sözi satılur ol şârın bâzâresinde

Ol şâr dediğüm gönüldür ne delidür ne uslıdur
Âşıklar kanı sebildür ol şârın kenâresinde

Bu sözi ârifler anlar câhiller bilmeyüp tanlar
Hacı Bayram kendü banlar ol şârın menâresinde

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.110.

S Ö Z L Ü K

Çalap : *Tanrı, Allah.*
şar : *Şehir.*
bakıcak : *Bakınca.*
dîdâr : *Yüz, buluşmak.*
kenâre : *Kıyı, kenar.*
nâgehan : *Ansızın.*
şagirt : *Çırak, talebe.*
üstâd : *Usta, hüner sahibi, bilgin.*
pâre : *Parça.*
bâzâr : *Pazar, çarşı, alım satım yeri.*
sebîl : *Yol, pek bol.*
kanare : *Hayvan kesilen yer.*
tanlamak : *Şaşırıp kalmak.*
banlamak : *Seslenmek, ezan okumak.*

Emîr Sultan

(1368 Buhara – 1429 Bursa)

Asıl adı Seyyid Şemseddin Muhammed bin Ali el-Hüseynî el-Buharî'dir. Rivayete göre, babası, Hz. Muhammed'in soyundan gelen Emîr Külâl adıyla tanınan Buharalı mutasavvıflardan Seyyid Ali'dir. Çocukluğunda iyi bir eğitim gördü. Hâce İshak Huddelânî ve Seyyid Ali Hemedanî'den dinî bilgiler aldı. 17-18 yaşlarında babasının vefatı üzerine, bir süre, baba mesleği olan çömlekçilik yaptı. Daha sonra hacca gitmek üzere Buhara'dan ayrıldı. Birkaç yıl Medine'de kalıp Bağdat'a ve oradan Karaman, Niğde, Kütahya ve İnegöl yoluyla Bursa'ya gelip Gökdere'de (bugünkü Emirsultan semti) bir mağaraya yerleşti; ünü kısa zamanda yayılıp halkın sevgisini kazandı ve çevresinde bir mürit halkası oluştu. Sadreddin Konevî'nin "Miftâhu'l-gayb"ını okuyarak Molla Fenarî'den icazet aldı. Yıldırım Bayezid'in kızı Hundi Sultan'la evlendi ve bu evlilikten biri erkek, üç çocuğu oldu. Yıldırım Bayezid tarafından, Ulu Cami'nin açılışında ilk cuma hutbesini okuması istendiyse de o, bu görevi, Bursa'da yaşayan Somuncu Baba'ya bıraktı. Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in Timur'a yenilmesinin ardından Bursa'nın işgali sırasında Molla Fenarî ve İbnü'l-Cezerî ile birlikte Kütahya'da bulunan Timur'un huzuruna çıkarıldı ve bir süre sonra serbest bırakılıp Molla Fenarî ile birlikte Bursa'ya döndü. II. Murad'ın, amcası Mustafa Çelebi'ye karşı sürdürdüğü mücadelede II. Murad'ın yanında yer aldı ve 1422'deki İstanbul kuşatmasında, 500 müridiyle ona destek verdi. Öldüğünde 61 yaşında olan Emîr Sultan, Bursa'da kendi adıyla anılan türbede gömülüdür. Emir Sultan'ın, gerek zamanında, gerek ölümünden sonra birçok mutasavvıf şairi ve halk ozanını etkilediği görülür. Aradan geçen uzun yıllar süresince yaratıcı halk düşüncesi, Emîr Sultan'ı insanüstü başarılarla dolu menkıbe ve kerametleriyle anmış, onu Anadolu tarikat ulularının en büyüklerinden biri yapmıştır. Onun kerametlerini konu edinen menakıbnâmelerden adı en yaygın olanları, Hacı Kasım diye bilinen İbrahim bin Zeyneddin'in Vesilet-ül Metalib (Dileklerin Kaynağı) ile Yahya bin Bahşî'nin Menakıb-ül Cevâhir (Mücevherlerin Menkıbeleri) adlı eserleridir. Anadolu'nun Türkleştirilip İslâmlaştırılmasında büyük rolü olan Emîr Sultan'ın, birkaç şiiri ve ölümünden sonra müritleri tarafından kaleme alınan birkaç menakıbnâme dışında herhangi bir eseri yoktur.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.186.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.19.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.35.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 11. Cilt, İstanbul, s.46.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.441.
- *Ana Brittanica, Genel Kültür Ansiklopedisi*, (Hürriyet Gazetesi'nin Armağanı), 11. Cilt, İstanbul 1993, s.237.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 7. Cilt, İstanbul 1992, s.3676.
- **H. Şinasi Çoruh**, *Emir Sultan*, İstanbul 1973.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.35.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.87.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.25.

Gerçek âşıklara salâ denildi
Dertli olan gelsin dermanı buldum
Âh ile vâh ile cevlân ederken
Canımın içinde cânânı buldum

Akar gözlerimden yaş yerine kan
Zerrece görünmez gözüme cihan
Deryâlar nûş edip kanmaz iken can
Âşıklar kandıran ummânı buldum

Âşıklar meydana doğru varırlar
Erenler cem'olmuş verir alırlar
Cümle evliyâlar dîvan dururlar
Cevâhir başh-olan dükkânı buldum

Açılmış dükkânlar kurulmuş pazar
Canlar mezad olmuş dellâlde gezer
Oturmuş ümmetin berâtın yazar
Hakk'a mahbub olan sultanı buldum

Emîr Sultan der ne hoş pazar imiş
Âşıklar meydan edip gezer imiş
Cümlenin maksûdu ol dîdar imiş
Hakk'a karşı duran dîvânı buldum

KAYNAK : Asım Bezirci, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.25.

Bursa'da Emîr Sultan adına ölümünden sonra karısı Hundi Fatma Hatun tarafından yaptırılan cami .

(Gravür: Thomas Allom)

Şeyhî

(1371-1376 ? Kütahya – 1431 ? Kütahya)

Asıl adı Yusuf Sinan'dır. Bazı tezkirelerde ve kaynaklarda adı Yusuf, Âşık Çelebi, Sinan olarak geçer; hekim oluşu nedeniyle de Hekim Sinan diye anılır. Türkmen bir ailedendir. İlköğrenimine doğduğu yer olan, devrin önemli kültür merkezlerinden Kütahya'da başladı ve şair Ahmedî'nin öğrencisi oldu. Daha sonra bilgisini artırmak için gittiği İran'da tasavvuf, edebiyat ve tıp okudu. Kemâl-i Hocendî, Selman-ı Sâveci ve Hâfız-i Şirâzî gibi döneminin ünlü şairlerinden etkilendi. İran'dan dönüşünde Ankara'ya uğrayarak Hacı Bayram-ı Velî'ye intisap edip "Şeyhî" lâkabını aldı. Germiyan beyi II. Yakub'un musahibi ve doktoru oldu. Süleyman Şah'ın saltanatı döneminde Germiyan'ın Osmanlılara düğün hediyesi olarak verilmesi üzerine Çelebi Mehmed ve II. Murad'ın hizmetine girdi. Çelebi Sultan Mehmed'in, Karaman seferinde gözünden rahatsızlanması üzerine Ankara'ya çağrıldı. Uyguladığı tedavinin başarılı olması üzerine, hizmeti karşılığında Tokuzlu Köyü kendisine timar olarak verildi ve sultanın özel hekimliğine atandı. Bu yüzden Şeyhî, Osmanlı Devleti'nin ilk hekimbaşısı olarak kabul edilir. Hizmeti karşılığında kendisine timar olarak verilen Tokuzlu Köyü'ne giderken yolda soyulması üzerine ünlü yapıtı "Harnâme"yi yazdı; II. Murad tarafından saraya alındı. Padişahın isteğiyle yazmaya başladığı "Husrev ü Şîrîn" mesnevisini bitiremeden öldü. "Harnâme" (Eşek kitabı anlamına), öykülemedeki ustalığı ve toplumsal yaşam biçimini alaycı bir tarzda eleştirmesiyle hiciv edebiyatında önemli bir yer tutar. Dili, imajları ve canlı betimlemeleriyle çağının büyük şairleri arasında sayılan Şeyhî, tasavvuf düşüncesinin ögeleri ile klasik Fars şiirinin özelliklerini birleştirerek, dîvân edebiyatına katkıda bulunmuştur. Kütahya'da Yoncalı yolu üzerinde bulunan Dumlupınar'ın Çiftepınar Köyü'ndeki mezarı 1961 yılında, yaşadığı dönemin mimarisine uygun olarak yeniden yapılmıştır.

ESERLERİ

Dîvân : Yazımı 1438 yılında tamamlanmıştır. 200 gazel, 2 terkib-i bend, 3 terci-i bend ve 20 kasideden oluşan eserin; 1946'da Türk Dil Kurumu ve 1990'da Mustafa İsen ile Cemal Kurnaz'ın müşterek çalışmaları sonucu tıpkıbasımı yapılmıştır. İstanbul kütüphanelerinde 5 nüshası mevcuttur.

Harnâme : Emîr Hüseynî'nin, Zâdü'l-müsâfirîn adlı Farsça eserindeki altı beyitlik kısa bir eşek hikâyesinden esinlenilerek kaleme alınmış olup ne zaman yazıldığı bilinmemektedir. Ayrıca II. Murad'a ya da Çelebi Mehmed'e sunulduğu konusu da tartışmalıdır. Türk hiciv ve mizah edebiyatının başyapıtlarından biri olarak kabul edilir. Fabl türünde, 126 beyitten meydana gelmiştir. Dil ve anlatım bakımından çok başarılı bir mesnevîdir. Hikâyede, boynuzlarına ve yaşantısına imrendiği bir öküze benzemeye çalışan, çalışmaktan bıkmış, yorgun, zayıf ve hasta bir eşeğin başından geçenler anlatılır. "Boynuz sahibi olmayı uman bir eşeğin, kuyruğundan olması" Arapça atasözü, eserin ana fikrini oluşturur; eserde sosyal eşitsizlikler, ince ve zarif bir şekilde yerilip vurgulanır.

Husrev ü Şîrîn : İranlı Nizâmî'nin aynı adı taşıyan mesnevîsinin Türkçe çevirisidir. 1421 ilâ 1429 yılları arası yazıldığı sanılmaktadır. II. Murad'a sunulan, 6944 beyitten meydana gelen geniş hacimli eserin hikâye kısmı 11 bölümdür. Eserde ayrıca Hüsrev, Şîrîn ve Ferhad'ın ağzından söylenmiş 26 gazel, kaside biçiminde bir münâcât ile 7 bentlik bir terci-i bend bulunur. Konu, İran hükümdarı Hürmüz'ün oğlu Husrev ile Ermen melikesi Mehin Banu'nun yeğeni Şîrîn arasındaki aşktır. Hikâyenin diğer kişisi, Şîrîn'in ikinci âşığı Ferhat'tır. Yazıldığı dönemden itibaren çok okunan ve büyük rağbet gören Husrev ü Şîrîn'in yurtiçindeki ve dışındaki kütüphanelerde 50'den fazla yazma nüshası bulunmaktadır. 1963 yılında Faruk Kadri Timurtaş tarafından yeni harflerle yayımlanmıştır.

Şeyhî'ye ait olduğu iddia edilen birkaç eser daha varsa da aidiyetleri kesinleşmemiştir.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.176.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.141.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.110.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.3
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.25.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.589.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 19. Cilt, İstanbul, s.57.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.106.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1077.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Şeyhî'nin Husrev ü Şirin'i*, İstanbul 1963.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Şeyhî'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1968.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.371.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.382.
- **Halil Erdoğan Cengiz**, *Divân Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1983., s.190.

Husrev ü Şîrîn'den ilk iki sayfa.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 19. Cilt, İstanbul, s.57.

I

Harnâme'den

Bir eşek var idi zaîf ü nizâr
Yük elinden katı şikeste vü zâr

Zayıf ve cılız bir eşek vardı
Yük elinden çok harap ve inleyici idi.

Gâh odunda vü gâh suda idi
Dün ü gün kahr ile kısuda idi

Kâh odunda, kâh suda idi.
Gece-gündüz sıkıntı ve eziyet çekerdi.

Ol kadar çeker idi yükler ağır
Ki teninde tü komamışdı yağır

O kadar ağır yükler taşırdı ki,
Yara, teninde tüy bırakmamıştı.

Nice tü, kalmamışdı it ü deri
Yükler altında kana batdı deri

Ne tüyü, vücudunda et ve deri bile kalmamıştı.
Yük altında kan ter içindeydi derisi.

Eydür idi gören bu sûretlü
Tan değül mi yürür sünük çatlu

Onu bu şekilde gören,
Kemikten ibaret bir şeyin yürümesi şaşılacak şey değil mi? derdi.

Dudağı sarkmış ü düşmiş enek
Yorulur arkasına konsa sinek

Dudağı sarkmış, çenesi düşmüştü.
Arkasına sinek konsa yorulurdu.

Doğranur idi arpa arpa teni
Gözi görince bir avuç samanı

Gözü bir avuç samanı görünce
Teni arpa arpa (kıyım kıyım) doğranırdı.

Kargalar dirneği kulağında
Sineğün seyri gözi yağında

Kulağında kargalar dernek kurar
Gözünün yağında sinekler dolaşırdı.

Arkasından alınsa pâlânı
Sanki it artuğıydı kalanı

Sırtından palanı alınsa
Geri kalanı köpek sanılabilirdi.

Bir gün ıssı ider himâyet ana
Yâni kim gösterür inâyet ana

Birgün sahibi acıyıp korur,
Yâni ona bir iyilik eder.

Aldı palanını vü saldı ota
Otlayurak biraz yüridi öte

Palanını aldı ve ota saldı,
Otlayarak biraz öteye doğru yürüdü.

Gördi otlakda yürür öküzler
Odlu gözleri gerlü göğüzler

Otlakta yürüyen öküzleri gördü.
Gözleri ateşli, göğüsleri gergin.

Sömürüp eyle yirler otlağı
Ki çekicek kılın damar yağı

Otlağı öylesine sömürüp yiyorlardı ki,
Kılını çekecek olsan yağları damlardı.

Boynuzı bâzısınun ay bigi
Kiminün halka halka yay bigi

Bazısının boynuzu ay gibi,
Kiminin halka halka yay gibi.

Böğrişüp çün virürler âvâze
Yankulanurdı dağ u dervâze

Böğrüşürler, bağırırlardı,
Dağ ve ova yankılanırdı.

Har-ı miskîn ider iken seyrân
Kaldı görüp sığırları hayrân

Miskin eşek gezerken
Sığırları görüp hayran kaldı.

Geh yürürler ferâgat ü hoş-dil
Gâh yaylağ ü kışla geh menzil

Kâh rahat ve neşeli yürürler
Barınakları da bazen yaylak bazen de kışlak idi.

Ne yular derdi ne gam-ı pâlân
Ne yük altında hasta vü nâlân

Ne yular derdi, ne palan sıkıntısı (vardı),
Ne de yük altında inim inim inliyorlardı.

Acebe kalur ü tefekkür ider
Kendü ahvâlini tasavvur ider

Bu hâli garip bulup şaşırır ve düşünür,
Kendi durumunu gözleri önüne getirir:

Ki birüz bunlarunla hilkatde
Elde ayakda şekl ü sûretde

(Der ki) biz bunlarla yaratılışta biriz,
Elde, ayakta, şekilde ve görünüşte aynıyız.

Bunların başlarına tâc neden
Bizde bu fakr u ihtiyâc neden

Bunların başlarına taç neden?
Bizde bu fakirlik ve ihtiyaç neden?

Bizi ger arpa ok u yay itdi
Bunlarun boynuzın kim ay itdi

Eğer bizi arpa, ok ve yay hâline getirdiyse
Bunların boynuzunu kim ay etti?

(......)

(......)

(Fe'ilâtün Mefâ'îlün Fe'ilün)

KAYNAK : Halil Erdoğan Cengiz, *Divân Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1983, s.190.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Sanemâ gün yüzün âyine-i candur bilürem
Dü-cihan nakşı kamu anda ayandur bilürem

Ey güzel, gün yüzün can aynasıdır, bilirim;
Orada apaçık görünmede iki cihanın nakışı bilirim.

Kankı nakkâş kim ol dâire-i hüsnünden
Nokta tasvîr ide üstâd-ı cihandur bilürem

Senin güzelliğinin dairesinden hangi nakkaş
Bir nokta tasvir etsin, onu dünyanın üstadı kabul ederim.

Gamzen eydür ki gönül şehrini vîrân iderem
Şehriyârun eline hükm-i revandur bilürem

Gamzen, "gönül şehrini yıkarım" dediğinde,
(Bunun) hükümdarın elinde uygulanacak bir emir olduğunu bilirim.

Gözünün kaşunun anlayımazam hîlelerin
İlle bu fitne vü ol âfet-i candur bilürem

Gözünün kaşının hilelerini anlayamam.
Ama birinin fitne, diğerinin de can afeti olduğunu bilirim.

Ni'met-i kahr ile kim kullarunı anar idün
Bizi yâd eylemedün hayli zamandur bilürem

Kahır nimeti ile kullarını anardın,
(Ama) hayli zamandır bizi hatırlamadın, bilirim.

İy riyâ-yı ameli assılu bilen sôfî
Gider ol fikri ki îmâna ziyandur bilürem

Ey asıl işi riyakârlık olan sofu,
O fikri gider; imana ziyandır, bilirim.

Çemen ü yâr u mey ü sâz gerek Şeyhî'ye bes
Kalanı gussa vü gam ayş-ı hemandur bilürem

Çimenlik (bir yer), yâr, şarap ve saz gerek, Şeyhî'ye bu yeter;
Geri kalanı tasa ve gam gibi şeyler, kısa yaşamın parçasıdır.

KAYNAK : Cem Dilçin, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.208

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Ölme gönül firâk ile Îsî-nefes gelür	*Ey gönül, ayrılık derdi ile ölme. İsa nefesli (sevgili) geliyor.*
Yanma ciğer figân ile feryâd-res gelür	*Yanma ciğer, inleyerek feryat edenin yardımına koşan geliyor.*
Ol izzet ıssı hâceye eydün ki vaktidür	*O izzet sahibi sevgiliye söyleyin ki, zamanıdır.*
Hasta kulın sorarsa ki dahı nefes gelür	*Hasta kulunu sorarsa henüz nefesi vardır.*
Cân bülbüli teferrüc-i dîdâr kılmasa	*Can bülbülü yüzünü görüp ferahlamasa*
Firdevs bûstânı gözine kafes gelür	*Cennet bahçesi gözüne kafes gibi görünür.*
Her bî-haber ne bile muhabbet safâsını	*Muhabbetten habersiz kişiler sevginin safâsını ne bilsin?*
Nâ-merde aşk derdi hevâ vü heves gelür	*Mert olmayana aşk derdi gelip geçici bir heves gibi gelir.*
Çeksün nihân sürâhiyi sûfî-i savmâ	*Tekke sofisi sürâhiyi gizlice içsin,*
N'ola giceyse şahne işidür ases gelür	*Ama gece içiyorsa inzibat işitir, bekçi gelir.*
Bilmez kimesne kâfile-i dôstdan haber	*Dost kafilesinden haberdar olan kimse yok*
Geh geh budur kulağuma bang-ı ceres gelür	*Bazı bazı kulağıma çan sesi gelir.*
Şeyhî ko peşşeyi dahı şehbâzı kıl şikâr	*Şeyhî, sivrisineği bırak da doğanı avla,*
Sîmurg-ı himmet olana âlem meges gelür	*Gayret Ankası olana dünya sinek gibi gelir.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : Asım Bezirci, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji,* İstanbul 1968, s.372.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Kağıthane – Tablo: Münif Fehim

Ressamların Fırçasından İstanbul, s.173.

IV

Husrev ü Şîrîn'den

HİTÂB KERDEN-İ ŞÎRÎN BE-ŞEM	*ŞÎRÎN'İN MUMA SESLENİŞİ*
Çü görmedi geceden nûr u lem'a	*Geceden aydınlık gelmeyince*
Uzatdı dil ki derdin yana şem'a	*Dert yanmak için mumla konuştu.*
Dir iy bağrum bigi köynüklü miskîn	*Dedi ki: "Ey benim bağrım gibi bağrı yanık ve*
Yüregüm bigi oddan yüklü miskîn	*Yüreğim gibi ateşle dolu zavallı!"*
Degülsen yâr şevkıyle giriftâr	*Sevgilinin aşkına tutkun değilsen,*
Sararup nişe düşdün döşege zâr	*Neden sararıp, inleyerek yatağa düştün?*
Meger sen dahı kodun ortaya baş	*Yanışın ve döktüğün yaş sırrını açıklar*
Ki odun yaşun ider sırrunı fâş	*Senin de aşk yoluna baş koyduğunu*
Benüm hâlüme midür iy dil-efrûz	*Ey gönül aydınlatan, benim hâlime midir?*
Giceden subha dek bu girye vü sûz	*Gece sabahlara kadar ağlayıp yanışın*
V'eger var ışkdan başunda âteş	*Eğer başında aşk ateşi varsa,*
Yüri ser-bâz olalum olma ser-keş	*Tek başına hareket etme (yanma) beraber hareket edelim (yanalım).*
Senün odun söyünür subh-demden	*Senin ateşin sabahtan söner,*
Ben âh itsem köyünür subh demden	*Ben bir âh etsem, sabah nefesimden yanar.*
Tahammül kılımazsın bir deme sen	*Sen bir nefese (üflemeye) dayanamazsın,*
Dem ursam yakam iki âlemi ben	*Ben bir nefesle bu dünyayı ve öbür dünyayı yakarım.*
Bu yanmak bir gicedür sana bârî	*Sen hiç olmazsa yalnızca geceleri yanarsın,*
Bana her dün ü gündür sûz u zârî	*Ben ise hem gece hem gündüz yanarım.*
Senün dûdun turağı sakf-ı hâne	*Senin dumanın evin damında kalır,*
Benüm irer duhânum âsmâna	*Benim dumanımsa gökyüzüne erişir.*
Eger bir şehden oldunsa cüdâ sen	*Eğer bir padişahtan ayrı kalsan,*
Görirsin nice bin şîrîn-likâ sen	*Binlerce güzel yüz görürsün.*
Ben ol şehden ırak bî-zûr u zârem	*Ben bu Şîrîn, o padişahtan uzakta güçsüz ve zayıf,*
Bu Şîrîn bî-kes ü tenhâ yanaram	*Kimsesiz yanmaktayım.*
Ayağ üzre turupsın bir karâra	*Öylece ayakta durmuş,*
Yanup geh geh köyinürsin karara	*Kararıncaya kadar yanarsın.*
Bu od k'aldı benüm sabr u karârum	*Bu ateş bende sabır ve karar bırakmadı.*
Yok olmaz çok olur yandukça varum	*Yandıkça yok olmaz, artar varlığım.*
Senün bir iplik urur içüne dağ	*İçini yakan bir ipliktir senin,*
Benüm bu kılca cânum odıdur tağ	*Bu kıl kadar (incelmiş) canımdaki ateş ise dağ gibidir benim.*
Köyinen sende tendür bende cândur	*Senin tenin, benimse canım yanar,*
Belî ol âsmân bu rîsmândur	*Bunlardan birinin gökyüzü, öbürünün ip (rismân) olduğu doğrudur.*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Faruk Kadri Timurtaş, *Şeyhî'nin Husrev ü Şirin'i*, İstanbul 1963, s.203.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Hatiboğlu

(1375 ? Denizli – 1435'ten sonra ? İznik ?)

Yaşamı hakkında kesin bilgi yoktur. Mevcut bilgilerse, yapıtlarına dayalıdır. Asıl adı Mehmed, lâkabı Hatiboğlu'dur. Germiyan toprakları içindeki Honâs Kalesinde (Denizli'nin Honaz kasabası) dünyaya gelmiş, eserlerinde İbn Hatib ya da Hatiboğlu mahlâsını kullanmıştır. Mevlânâ Yegan'ın öğrencisi olan Hatiboğlu, İznik Medresesi'nde müderrislik yapmış ve orada ölmüştür. Gülşehrî, Dehhanî, Ahmedî, Şeyhoğlu, Âşık Paşa ve Elvân Çelebi'den etkilendiği, eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşıyan yapıtlarında, nazım tekniği bakımından bazı kusurlar görülmekle birlikte sade bir dil ve yer yer samimî bir ifade göze çarpmaktadır.

ESERLERİ

Bahrü'l Hakâyık : 1409 sonlarında tamamlanan eser, Hacı Bektaş-ı Velî'nin Arapça Makalât'ının manzum çevirisi olup Dulkadiroğlu Halil Bey'e sunulmuştur. 1359 beyitten ve 8 ana bölümden meydana gelmiştir. Genel çizgileriyle dinî-didaktik bir eser olup, eserde bazı ayetlerin açıklamasına yer verilir. Manisa Muradiye Kütüphanesi'ndeki nüshasının tıpkıbasımı İsmail Hikmet Ertaylan tarafından, bir önsöz eklenerek 1960'ta İstanbul'da yayımlanmıştır.

Ferahnâme : Darîr'in Arapça "Yüz Hadis ve Yüz Hikâye" tercümesinden faydalanılarak meydana getirilmiş 6091 beyitlik didaktik bir mesnevîdir. Yazımı yedi yıl süren eser, 1426 yılında tamamlanmıştır. Her işe besmeleyle başlamayı öğütleyen üç beyitlik bir girişten sonra başlayan ve 100 bölümden oluşan eserin her bölümünde bir hadis ve onunla ilgili olarak, daha iyi anlaşılabilmesi için, İslâm tarihine ve sosyal hayata ilişkin hikâyelerle dinî-ahlâkî öğütlere yer verilir. Sultan II. Murad'a, Karamanoğlu İbrahim Bey'e ve Candaroğlu İsfendiyar Bey'e sunulmuş farklı nüshaları olan Ferahnâme'nin, Budapeşte, Kayseri, Afyon ve Türk Dil Tarih Kurumu kitaplık ve kütüphanelerinde yazmaları bulunmaktadır. Ayrıca eserle ilgili olarak, Ankara İlâhiyat Fakültesi'nde Esat Coşan tarafından yapılmış bir doktora tezi de mevcuttur.

Letaifnâme : Yazılışı 1414'tür. İbn Berki'nin Arapça "Sûre-i Mülk Tefsiri"nin mesnevî tarzında yazılmış manzum bir çevirisidir. 3910 beyitten meydana gelen eserin 124 yapraklı bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Letaifnâme'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki yazmasının ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 16. Cilt, İstanbul, s.462

KAYNAKLAR

- **Hatiboğlu**, *Bahrü'l-hakâyık*, Neşreden: İsmail Hikmet Ertaylan, İstanbul 1960.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.137.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.133.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt s.514, 12. Cilt s.359, 16. Cilt s.461, İstanbul.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.276.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.619.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.236.
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1980, s.357.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.158.

Ferahnâme'den

Nitekim uşda hikâyetde haber	*Nitekim işte hikâyede haber:*
Bir kişi Dâvud peygâmbere meğer	*Davut Peygamber'e bir kişi,*
Geldi hem anunla dahi bir kişi	*Ve onunla birlikte bir kişi daha geldi.*
Dâvî kıldı anlar anda birişi	*Orada dava kıldılar bir işi.*
Dâvîlerin dinleyüp hükm eyledi	*Davalarını dinleyerek hükmünü verdi.*
Ol kişileri işit kim neyledi	*O kişileri işit ki neyledi.*
Dâvud'un çün hükmün anlar tutdılar	*Davut'un verdiği hükmü tuttular.*
Çıkdılar Dâvud katından gitdiler	*Davut'un huzurundan çıkıp gittiler.*
İndi Azrâil, Dâvud peygambere	*Azrail indi ve Davut Peygamber'e,*
Bir haber virdi işit ol servere	*(Yani) o uluya bir haber verdi.*
Dâvud'a gösterdi birin anlarun	*Onların birini Davut'a gösterip,*
Ömri bir hafta kalupdur bu erün	*Bu erin bir haftalık ömrü kaldı (dedi).*
Geçdi bir hafta çün ölmedi ol er	*Bir hafta geçti ancak o adam ölmedi;*
Dâvud'a key tuhfe geldi bu haber	*Bu durum Davut'a çok acayip geldi.*
Sordı Azrâil'e Dâvûd bu işi	*Davut, Azrail'e bu işi sordu,*
Kim niçün ölmedi didiğün kişi	*Dediğin kişi niçin ölmedi diye.*

Didi Azrâil bu kişinün meğer
Bir yakıncak hısmı varımış gör nider

Birbirinden ayrı düşdi çok zamân
Dün katundan çıkıcak vardı hemân

Hısmına kavmine bulışdı i'yâr
Ol sebebden Hak Teâlâ iy kibâr

Hak onun ömrin yigirmi yıl temâm
Artırıvirdi Hudâ Rabb'ül-enâm

İmdi sen de kavmüni hoş tut hemîn
Varsa zâtunda ger İslâm ü dîn

Hısmını hoş tutanun ömri uzar
Hak katında kendinün yirin düzer

İy Hatîboğlu düzetgil yirini
Hoş birikdür akluna tedbirini

Ömrün uzun ister isen iy dede
Kavmini hoş tut düşürmegil bede

Fikr idüp doğrı yolı hoş gözlegil
Evliyâ yolına girüp izlegil

Evliyâdan istegil himmet i yâr
Himmet erzâni kıla Perverdigâr

Himmetile hâsıl olur her sevâb
İş budur vallâhu a'lem bi's-sevâb

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.139.

Azrail dedi ki: Bu kişinin meğer;
Yakın bir akrabası varmış.

Birbirlerinden çok zamandan beri ayrı düşmüşlerdi.
Senin huzurundan çıkar çıkmaz dün oraya gitti.

Hısmına ve akrabasına kavuştu, ey ulu!
O sebeple Hak Teâlâ,

Onun ömrünü yirmi yıl
Artırıverdi Hudâ.

Şimdi sen de kavmini hoş tut,
Eğer özünde İslâm ve din sevgisi varsa.

Akrabasını hoş tutanın ömrü uzar,
Hak katında kendi yerini hazırlar.

Ey Hatiboğlu, yerini hazırla,
Aklına tedbirini iyice topla.

Ömrün uzun (olsun) istersen ey dede,
İnsanlarını hoş tut ve onları kötülüğe düşürme.

Düşünerek doğru yolu gözle,
Evliya yoluna girip izle.

Evliyadan himmet iste ey dost,
Tanrı sana himmet ihsan eder.

Her sevap himmetle olur,
İş budur, Tanrı en doğrusunu bilendir.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Bahrü'l Hakâyık'tan iki sayfa.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.154.

Hümamî

(15. yüzyıl)

İznikli Hümamî diye tanınır. II. Murad dönemi şairlerinden olup yaşamı hakkında bilgi yoktur. Şeyhî ve Ahmedî ile aynı yüzyılda yaşadığı; bir Dîvân'ı olduğu; İranlı şairlerden Hümmami-i Acem'in "Sinâme" adlı eserini yine aynı adla Türkçeye çevirdiği, manzum otuz mektuptan meydana gelen, tasavvufi aşkla ilgili bu eseri Vezir Halil Paşa'ya sunduğu bilinmektedir. Sinâme'nin elde bulunan yazma nüshalarından biri Paris Bibliothèque National'dedir. Şeyhî'den sonra dönemin ikinci büyük şairi sayılır. Selman-ı Sâvecî'nin musanna kasidesine yaptığı nazire beğenilmiştir. Faruk Kadri Timurtaş, şairin çeşitli mecmualarda yer alan 11 şiirine Eski Türkiye Türkçesi (İstanbul 1977) adlı eserinde yer vermiştir.

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.125.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.7, 192.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.571.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.225
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.656.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s 285
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 11. Cilt, İstanbul 1992, s.5443
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.120.
- *Latifi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.246

I

Elâ ey serv kadd ü lâle peyker ***Mübârek tal'at u ferhunde ahter***	*Ey servi boylu ve lâle yüzlü,* *mübarek çehreli kutlu yıldız;*
Yanagı lâle-i bâg-ı letâfet ***İzârı verd-i gülzâr-ı tarâvet***	*Yanağı güzellik bahçesinin lâlesi* *Yanağı, gül bahçesinin taze gülü.*
Yedi iklim-i hüsnün şehriyârı ***Tokuz meydân-ı çarhın şehsüvârı***	*Güzellikte yedi iklimin sultanı,* *dokuz felek çarhının ünlü binicisi,*
Muhabbet ehlinin rûh-ı habîbi ***Devası olmayanların tabîbi***	*Muhabbet ehli sevgililerin ruhu,* *çaresizlerin hekimi,*
Kelâmı çün nevâ-yı sâz-ı bülbül ***Selâmı çün nesîm-i sünbül ü gül***	*Sözleri sanki bülbül nağmesi,* *selâmı sanki gül ve sünbül kokusu,*
Peyâm-ı pür firak u derd ü hasret ***Ki andan feyz alır mihr ü muhabbet***	*Haberleri, ayrılık, dert ve hasret dolu.* *Ki ondan, güneş ve sevgi feyz alır.*
Görelden hüsnünü nûr-ı basarda ***Esîrin oldu gönlüm bir nazarda***	*Göz nuruyla güzelliğini gördüğümden beri* *Bir bakışta gönlüm, esirin oldu.*
Meh-i nev kaşına dîvâne oldum ***Cemâlin şem'îne pervâne oldum***	*Yeniay'a benzeyen kaşına dîvâne oldum,* *yüzünün mumuna pervane oldum.*
Yedi tamu firâkından ibâret ***Sekiz cennet visâlinden kinâyet***	*Yedi cehennem, ayrılığından ibaret,* *sekiz cennet, sana kavuşmaktan kinaye.*

KAYNAK : Latifî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.574.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Görmeyelden yüzüni ben kim nigârum sensedüm
Âh ü zâr-ıla geçer bu ruzgârum sensedüm

Gül cemâlün gülşenin gül bigi arz it bana kim
Bülbül-i şûrîde-vâr iy gül-izârum sensedüm

Gönlümün şehrini kim vîrân idüpdür zulm ile
Gel yine ma'mur kıl iy şehr-yârum sensedüm

Sohbetinden vaslunun ayru düşelden ney bigi
Göklere irgürmişem feryâd ü zârum sensedüm

Firkatün yolında ben toprak anun-çün olmışam
Kîlede senden yana yiller gubârum sensedüm

Gel berü cânum bigi iki cihânda sevgülü
Senden özge yoh-durur âlemde varum sensedüm

Ben Hümâmî düşmişem derdüne nitekim Süheyl
Kandasın dermân yetiş iy Nevbahârum sensedüm

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.192.

SÖZLÜK

nigâr : *Güzel sevgili.*
ruzgâr : *Zaman, devir.*
cemâl : *Güzellik, yüz güzelliği.*
gülşen : *Gül bahçesi.*
gül-izâr : *Gül yanaklı.*
bülbül-i şûrîde : *Bülbüle tutkun.*
şehr-yâr : *Hükümdar.*
vasl : *Kavuşma, vuslat.*
firkat : *Ayrılık.*
gubâr : *Toz.*
nevbahâr : *İlkbahar.*

Minyatür – Hüseyin Tahirzade Behzat
Maçka Mezat Müzayede Kataloğu – 12.12.1993

İvazpaşazâde Atâyî (AHİ ÇELEBİ)

(? Edirne – 1438 ? Bursa)

Hacı İvaz Paşa'nın oğludur. İvaz Paşa, Bursa'yı Karamanoğlu'nun hücumundan korumuş, bu yüzden vezir olmuş, sonra bir şüphe üzerine gözlerine mil çekilmiştir. II. Murad, daha sonra paşanın oğlunu saraya almak istediyse de Atâyî, babasının başına gelenlerden dolayı bu isteği kabul etmeyip padişaha "Dirig" (uzak) redifli bir gazel sunarak niyetini bildirmiştir. Latîfî, Atâyî'nin, Süleyman Çelebi'nin kardeşi olduğunu ileri sürerse de Bursalı Beliğ, zaman uyuşmazlığını ileri sürerek bunu reddeder. Latîfî'ye göre, çok iyi bir şair olan Atâyî, "Güneş" redifli kasidelerin ilkini kaleme almış, buna Ahmed Paşa da bir nazire yazmıştır. Mecmuat-ün Nezair (Nazireler Mecmuası), Cami-ün-Nezair (Nazireler Derlemesi) gibi nazire mecmualarında şiirleri yer almış, Farsça şiir de yazmıştır. Dîvân'ı olduğu söylenirse de bulunamamıştır. Anadolu'da Nesimî ve Kadı Burhaneddin'den sonra tuyug yazan yegâne şairdir. Gazelde atasözü kullanma geleneğini de Atâyî başlatmıştır. Faruk Kadri Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi adlı kitabında (İst. 1977) şairin çeşitli mecmualarda yer alan 28 şiirine ve 9 tuyuğuna yer vermiştir.

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.121.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.8, 168.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.178.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.149
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 2. Cilt, İstanbul 1992, s.965.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.212.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.115-116
- **M. Fuad Köprülü**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1980, s.364.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Yrd. Doç. Dr. Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.395.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.389.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.553.

I

Cân ü gönülden geçmişem çün bulmışam cânâneyi
Sâkî bu devri hoş geçür gezdür dolu peymâneyi

Zülf ü zenahdânun-durur gönlümi sâkin eyleyen
Zindân ü zencîr olmadan pes kim tutar dîvâneyi

Işkunun odına gönül yandugını arz eyleyüp
Odlara yakmışam bugün şem' ile uş pervâneyi

Ol dişleri dürr ü lebi yâkûtı çün bildük dahı
Billâh nedür sen saklayup uy gözlerüm dürdâneyi

N'ola Atâyî'nün eger yapsan bu yıkuk gönlüni
Tahsîl-i hâsıl itmesen vîrâneden vîrâneyi

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

KAYNAK : Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.178.

S Ö Z L Ü K

cânâne : *Sevgili (kadın).*
peymâne : *Kadeh.*
dîvâne : *Deli.*
şem' : *Mum.*
dürr : *İnci.*
dürdâne : *İnci tanesi.*

Ziyafet – Tablo: Namık İsmail
Koleksiyon Müzayede Katalogu 20.2.2000

II

Güneş Kasidesi'nden

Yine azm-i rezm kıldı server-i hâver güneş
Kim diyâr-i Hinde çekdi subh-dem leşker güneş

Cevşen-i atlas giyub zerrin siper aldı ele
Çarh meydânında çekdi nukr-gun hançer güneş

Şol kadar tökdi sipâh-i mağribiden hûn kim
Eyledi hısn-ı şafak burcun kamu ahmer güneş

Bâz-i maşrik-âşiyândır kim tuyur-i encümi
Sayd kılmağ kasdiyile açdı bâl-ü per güneş

Ta ki manzar oldı fettân gözlerine dilberün
Göricek gün gibi yüzin tâbişin ditrer güneş

Gerçi horşid-i cihân-efruzdur amma degül
Âşık-ı rûşen-dil-ü ruhsâruna derhor güneş

Sîm-ber olduğu andandur ki olmuş tıfl iken
Mecd-i medhinden an bâliş meh-ü bister güneş

Dutalum kim zülf-ü hattun reşkiyile her gice
Turra-i şebden düzermiş aberin miğfer güneş

Kande bulur kavs-i ebru tir-i gamze lâ'l-i leb
Müşk hâl-ü sim gabgab kamet-i ar'ar güneş

Buldi bahr-i dilde mihründen Atâyî nazm-i zeyn
Âdet-i meşhurdur olduğı dür-perver güneş

Yine savaşa koyuldu, doğunun başbuğu güneş.
Günaçımında Hind ülkesine asker döktü güneş.

Atlas zırh giyip eline altın kalkan aldı.
Evren alanında gümüş rengi kılıcı çekti güneş.

Batı askerinden öyle çok kan döktü ki
Günbatımı kalesinin doruğunu kıpkızıl etti güneş.

Doğuda yuva kurmuş doğandır yıldızların kuşlarını
Avlamak için kanat açtı güneş.

Güzelin oynak gözlerine bakınca gördü
Yüzünün parlaklığını, titremeye başladı güneş.

Evreni aydınlatan bir ışık kaynağıdır; ancak,
Gönlü aydınlık bir âşık yanağının dengi değil güneş.

Gümüş göğüslü olmasının nedeni, çocukken ona
Söylenen övgünün büyüklüğünden, ay döşek, güneş yastık olmuş.

Zülfünün, yüzünde çıkan tüyleri kıskanarak her gece
Gecenin alnına dökülen saçlardan anber kokulu başlık yapmış güneş.

Nerde bulur böyle yay gibi kaş, ok gibi gamze, yakut gibi dudak,
Misk gibi ben, gümüş gibi gerdan, boy bos güneş.

Gönül denizinde, senin ışığından, Atâyî süslü bir şiir
Buldu, güneşin incisever olduğu, çok bilinen bir alışkanlıktır.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : İsmet Zeki Eyuboğlu, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.390.

III

TUYUG

Gönlüm oldı ışkunun âvâresi
Gamzenün gitmez cigerden yâresi
Derdüme çok istedüm dermân velî
Yoğ-ımış la'lünden özge çâresi

KAYNAK : Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.189.

IV

TUYUG

Dost cismüm milkine sultân yeter
Buyruğı anun bana fermân yeter
Can dahı ten milkine hükm itmesün
Çün bir iklîme hemân bir hân yeter.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.189.

Kaygusuz Abdal

(1341 ? Alâiye – 1444 ? Kahire)

Asıl adı Alaeddin Gaybî'dir. Bazı şiirlerinde "Sarayî" mahlâsını kullanmıştır. Alâiye (Alanya) Beyi Hüsamettin Mahmut'un oğlu olduğu, II. Murad döneminde (1421-1451) yaşadığı, bir bey oğlu olduğundan, gençliğinde iyi bir öğrenim gördüğü, bu arada avcılık, okçuluk gibi becerilen kazandığı söylenmektedir. Bektaşî Şeyhi Abdal Musa'nın Elmalı'daki tekkesinde 40 yıl kulluk edip "Kaygusuz" lâkabını almış, Mısır'a gönderilmiş ve orada "Kesrü'l-ayn" adlı dergâhı kurmuştur. Mekke ve Medine'ye giderek hacı olan Kaygusuz Abdal'ın kimi şiirlerinden Edirne ve Filibe gibi Rumeli şehirlerini gezdiği anlaşılmaktadır. Mısır'da ölmüş ve Kahire'deki Bektaşî Tekkesi'nin yanındaki mağaraya gömülmüştür. İnanış ve felsefesini halkın anlayacağı bir dille yansıtırken, coşkusunu yitirmeyen Kaygusuz, Alevî-Bektaşî edebiyatının kurucusu sayılır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde Levnî'nin çizdiği bir minyatürü vardır. Kalenderîlerle ilgili bir çalışması yayımlanan Ahmet Yaşar Ocak ise, Kaygusuz Abdal'ın menakıbnâmesindeki tasvirlere göre belden yukarısı çıplak, saçı, sakalı, kaşı ve kirpiği kazınmış olduğunu belirterek, onun bir Rum Abdalı yani Kalenderî şeyhi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Halkın diliyle yazdığı nefeslerde, kendisinin olduğu kadar, halkın ruhsal durumunu da inceleyerek dünya zevklerine kapılan insanları alaylı bir dille yerer. Çoğu zaman derli toplu, düzenli şiir söylerken, birdenbire dizeleri bir tekerlemeye dönüşür. Birçok şiirinde, yerine getirilemeyen istekler, iyi bir yaşayış ve özlem duyulan bir mutluluk dile gelir. Kimi şiirlerinde: "Kelebek buğday ekmiş Manisa Ovası'na / Sivrisinek dirilmiş ırgad olup biçmeğe", "Ergene'nin köprüsü susuzluktan bunalmış / Edirne Menâresi eğilmiş su içmeğe" örneklerindeki gibi, olmayacak şeyler üzerinde zıtlıklar yaratarak, gerçeküstü denilebilecek yönelmelerle hiciv ögeleri kullandığı görülür. Bu mizahî edada, Yûnus Emre'nin etkisi görülmesine rağmen, bu etki, bir taklit niteliğinde kalmamıştır. Düzyazılarında cümleler oldukça kısa, sözcükler uyumlu, dil sade ve akıcı, söyleyiş öz Türkçedir. Mensur eserlerinde daha çok didaktik bir hava hâkimdir. Şiirlerinde ve düzyazılarında, ham sofuluğu ve yobazlığı nükteli bir dille yerer. 200'e yakın şiirinin 20-30 kadarı hece, geri kalanı aruzla ve çoğu gazel tarzındadır. Eserleri, manzum, mensur ve manzum-mensur karışık olmak üçere üç grupta toplanabilir.

Dîvân'ı, aruzla yazdığı şiirleri içerir. Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları vardır. **Gülistan, Dolapnâme, Mesnevî-i Baba Kaygusuz, Gevhernâme, Minbernâme,** diğer manzum eserleridir. **Budalanâme, Kitâb-ı Miglâte, Vücudnâme** adlı mensur mensur eserleri dışında **Saraynâme, Dilgüşâ** gibi manzum ve mensur karışık yapıtları da vardır. Yahya Murat Dağlı (1939) ve Abdurrahman Güzel (Ankara, 1981) gibi araştırmacılar tarafından tüm yönleriyle ele alınıp incelenmiştir.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.187.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.21.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.41.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşi Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, s.24.
- **İsmail Özmen**, *Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.223.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.735.
- **Ahmet Yaşar Ocak**, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1992, s.93.
- **Abdurrahman Güzel**, *Kaygusuz Abdal (Alâaddin Gaybî)*, Ankara 1981.
- **Abdurrahman Güzel**, *Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri*, Ankara 1983.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.174.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, 2. Baskı, İstanbul 1992, s.14.
- *Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıbnâmesi*, Abdurrahman Güzel, Ankara 1999.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.35
- **Nihat Sami Banarlı**, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1974, s.398
- **Cemal Kurnaz-Mustafa Tatcı**, *Türk Edebiyatında Şathiyye*, Ankara 2001, s.88.

I

Yücelerden yüce gördüm
Erbabsın sen koca Tanrı
Âlem okur kelâm ile
Sen okursun hece Tanrı

Asi kullar yaratmışsın
Varsın şöyle dursun deyü
Onları koymuş orada
Sen çıkmışsın uca Tanrı

Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kullar geçsin deyü
Hele biz şöyle duralım
Yiğit isen geç a Tanrı

Kaygusuz Abdal yaradan
Gel içegör şu cur'adan
Kaldır perdeyi aradan
Gezelim bilece Tanrı

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.227.

S Ö Z L Ü K

erbab : *Uzman, usta.*
âlem : *Herkes.*
kelâm : *Söz.*
cur'a : *Esrar kabı.*
bile : *Beraber.*

II

Beylerimiz elvan gülün üstüne
Ağlar gelir şâhım Abdal Mûsâ'ya
Urum Abdalları postun eğnine
Bağlar gelir şâhım Abdal Mûsâ'ya

Urum Abdalları gelir dost deyi
Eğnimizde aba hırka post deyi
Hasteleri gelir derman isteyi
Sağlar gelir şâhım Abdal Mûsâ'ya

Hind'den bazergânlar gelir yayınır
Pişer lokmaları açlar doyunur
Bunda âşıkları gelir soyunur
Erler gelir şâhım Abdal Mûsâ'ya

Meydanında dâra durmuş gerçekler
Çalınır koç kurbanlara bıçaklar
Döğünür kudüm açılır sancaklar
Tuğlar gelir şâhım Abdal Mûsâ'ya

Her Mâtem ayında kanlar saçarlar
Uyandırıp Hak çerağın yakarlar
Demine Hû deyip gülbang çekerler
Nurlar gelir şâhım Abdal Mûsâ'ya

İkrârıdır koç yiğidin yuları
Muannidi çeksen gelmez ileri
Akpınar'ın Yeşilgöl'ün suları
Çağlar gelir şâhım Abdal Mûsâ'ya

Ali'm almış Zü'l-fekâr'ı destine
Sallar durmaz Yezidlerin kastına
Tümen-tümen genc Ali'nin üstüne
Sırlar gelir şâhım Abdal Mûsâ'ya

Benim bir isteğim vardır Kerim'den
Münkir bilmez evliyânın sırrından
Kaygusuz'am ayrı düştüm pîrimden
Ağlar gelir şâhım Abdal Mûsâ'ya

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.194.

SÖZLÜK

bazergân : *Tâcir.*
soyunmak : *Halk elbisesini çıkarıp derviş elbisesi giyinmek.*
dâr : *Adam asılan kazık; Abdallarda, Bektaşîlerde, meydan denen ve tören yapılan odanın orta yeri.*
kudüm : *Çifte nâra; dümbelek.*
matem ayı : *İmam Hüseyin'in şehit edildiği Muharrem ayı, Hicrî senenin ilk ayı.*
gülbang : *Yüksek sesle okunan mürettep dua.*
Zü'l-fekâr : *Hz. Ali'nin kılıcı.*
tümen-tümen : *Takım-takım.*
Kerîm : *Kerem sahibi; büyük; Allah.*

III

Dost senin yüzünden özge ben kıble-i can bilmezem
Pîrin hüsnünü severim bir gayrı îman bilmezem

Bana derler ki şeyâtîn senin yolunu azdırır
Ben şu zerrak sûfîlerden gayrı bir şeytan bilmezem

Sûfî-i sâlûs nedendir hüsne münkir geçindiği
Ne aceb belâ gelüptür şu ki ben Hak'tan bilmezem

İnsân-ı kâmil ki derler Mustafâ'dır Murtazâ'dır
Dahı kim vardır cihanda men gayrı insan bilmezem

O şâh-ı hüsnün aşkına özümü vîran kılmışam
Kaygusuz Abdal'dır adım cübbe vü kaftan bilmezem

KAYNAK : Cemal Kurnaz-Mustafa Tatcı, *Türk Edebiyatında Şathiyye*, Ankara 2001, s.91.

SÖZLÜK

kıble-i can : *Can kıblesi.*
şeyâtîn : *Şeytanlar.*
yol azdırmak : *Yol kaybettirmek.*
zerrak : *Riyakâr, ikiyüzlü.*
sâlûs : *Sünepe anlamında.*
dahı : *Daha, başka, dahi.*

Kaygusuz Abdal

V

Bir kaz aldım ben karıdan
Boynu da uzun borudan
Kırk Abdal karnın doyuran
Kırk gün oldu kaynatırım kaynamaz

Sekizimiz odun çeker
Dokuzumuz ateş yakar
Kaz kaldırmış başın bakar
Kırk gün oldu kaynatırım kaynamaz

Kaza verdik birkaç akça
Eti kemiğinden pekçe
Ne kazan kaldı ne kepçe
Kırk gün oldu kaynatırım kaynamaz

Kaz değilmiş be bu azmış
Kırk yıl Kafdağında gezmiş
Kanadın kuyruğun düzmüş
Kırk yıl oldu kaynatırım kaynamaz

Kazı koyduk bir ocağa
Uçtu gitti bir bucağa
Bu ne haldir hacı ağa
Kırk yıl oldu kaynatırım kaynamaz

Kazımın kanadı selki
Dişi koyun emmiş tilki
Nuh Nebî'den kalmış belki
Kırk yıl oldu kaynatırım kaynamaz

Kazımın kanadı sarı
Kemiği etinden iri
Sağlık ile satma karı
Kırk yıl oldu kaynatırım kaynamaz

Kazımın kanadı ala
Var yürü git güle güle
Başımıza kalma belâ
Kırk yıl oldu kaynatırım kaynamaz

Suyuna biz saldık bulgur
Bulgur Allah deyi kalgır
Be yârenler bu ne hâldir
Kırk yıl oldu kaynatırım kaynamaz

Kaygusuz Abdal nidelim
Ahd ile vefâ güdelim
Kaldırıp postu gidelim
Kırk yıl oldu kaynatırım kaynamaz

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.178.

S Ö Z L Ü K

pek, pekçe : *Sert, sertçe.*
selki : *Dağ yamacı, yaka.*
ala : *Çeşitli renk.*
kalgımak : *Yukarıya doğru sıçramak.*
nebî : *Peygamber.*

Tablo: Ahmet Ziya Akbulut (1939)

Kaygusuz Abdal

VI

Ben bu derde düşeli bu sakalı kırkarım
Dost ile bilişeli bu sakalı kırkarım

Ben kırkarım o biter çimende bülbül öter
Usta berber der yeter bu sakalı kırkarım

Aşka olup mülâzım bilindi cümle râzım
Gayrı sakal ne lâzım bu sakalı kırkarım

Ben çalarım tanbura giyinirim tennûre
Hak çerağın uyara bu sakalı kırkarım

Var mı bunda bir hatam gayrı gönülden atam
Çok mu gelir bir tutam bu sakalı kırkarım

Ben gezerim yazıda kuvvetim var bazuda
Ne işim var kadıda bu sakalı kırkarım

Kaba sakal istemem hep kesilse gam yemem
Hiç kısa uzun demem bu sakalı kırkarım

Sakalımla kaşımı bıyığımla başımı
Hak onara işimi bu sakalı kırkarım

Kaygusuz Abdal menem fartı furtu bilmenem
Bir tüyünü koymanam bu sakalı kırkarım

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.190.

S Ö Z L Ü K

mülâzım : *Birine, bir şeye düşmek, birisinin yanında bulunmak.*
tennûre : *Yemek pişirmek için giyilen elbise. Dervişlerin giydikleri yakasız, üstü dar, kolsuz, etekleri belden itibaren geniş giysi.*
uyarmak : *Uyandırmak, kandili yakmak.*
yazı : *Ova.*
bâzû : *Kol.*

Hassân

(14. yüzyıl sonu, ? – 15. yüzyıl ortaları, ?)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Saruhanlı olduğu sanılmaktadır. II. Murad devri (1421-1451) şairlerindendir. "Şair-i Murad Han" adıyla anılması ve şiirlerinde II. Murad'ın adından sıkça söz etmesi, onun saray tarafından korunduğunu göstermektedir. Sehî Tezkiresi'nde, gazel ve kaside türünde usta olduğu yazılıdır. Nazire mecmualarından Mecmuat ün-nezair ve Câmi ün-nezair'de Şeyhî, Nesimî, Atâyî ve Ahmed Daî gibi şairlere nazireleri vardır. Mecmuat ün-nezair'i derleyen Ömer bin Mezit, onu, usta olarak kabul eder. 1 münâcât, 1 kaside ve 18 gazeli günümüze ulaşmıştır. Günay Kut, İranlı şair Muhammed Assâr'ın "Mihr ü Müşteri" adlı mesnevîsinin ilk kez Hassân tarafından Türkçeye çevrildiğini ve 5000 beyiti aşan bu eser hakkında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde bir lisans tezi yapıldığını belirtmiştir.

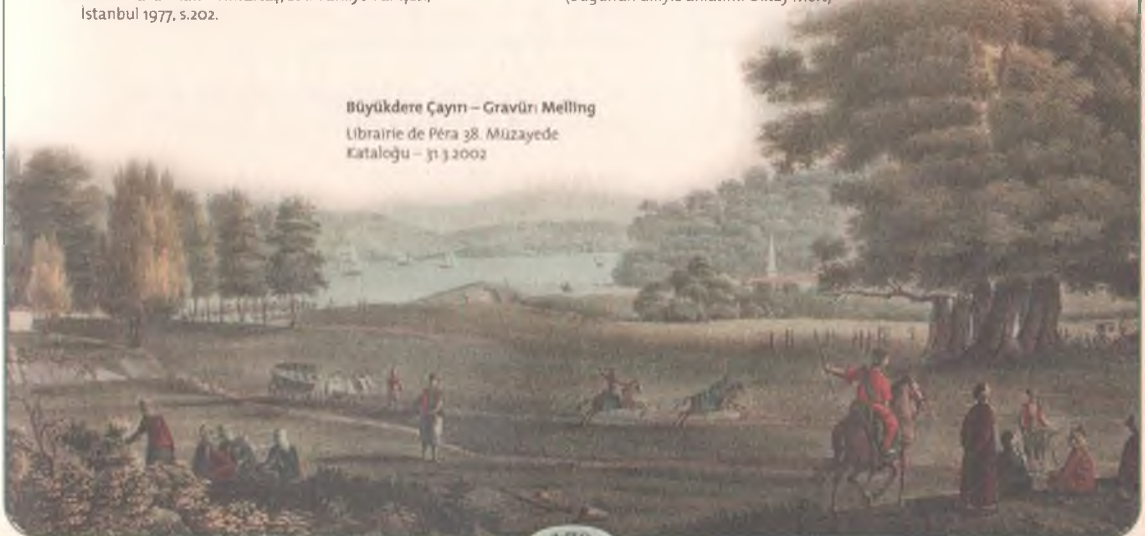
KAYNAKLAR

- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.8, 201.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.117.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.138.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 10. Cilt, İstanbul 1992, s. 5071.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.375.
- **Mustafa Canpolat**, *Hassân'ın Şiirleri*, (Ömer Asım Aksoy Armağanı), Ankara 1978.

Şol perî-çehre ki od urdı bizüm cânumuza	*Şu peri yüzlü ki ateş döktü bizim canımıza.*
Ne sebebdür acabâ gelmedügi yanumuza	*Neden gelmiyor acaba yanımıza?*
Çün bize meyl-i vefâ etmez-imiş ol ayyâr	*O aldatıcı güzel bize yakınlık duymazmış,*
Ya niçün girür idi böyle bizüm kanumuza	*Öyleyse bizim kanımıza neden girdi?*
Berü gel iy dil-i miskîn varuban mûr bigi	*Beri gel ey uysal gönül, bir karınca gibi,*
Biz dahı arz idelüm hâli Süleymânumuza	*Biz de gidip arz edelim durumu Süleyman'ımıza.*
Yüzinün nûrı virür dîdemüze nûr-ı basar	*Yüzünün ışığı, gözümüze görme gücü sağlar;*
Nitekim zülfi sevâdı dil-i vîranumuza	*Nitekim zülfünün karası da yıkık gönlümüzü karartır.*
Saçı diler ki yüzi devrini devr ide tamâm	*Saçı, yüzünün çevresini baştanbaşa dolaşmak ister.*
Zihî kâfir göze göz kasd ider îmânumuza	*Şu kâfir, göz göre göre imanımı yok etmeyi düşünür.*
Men-i dîvâneyi ardınca görüp yâr didi	*Ben deliyi ardında görünce sevgili dedi ki,*
Nice delü bu delü düşdi yine yanumuza	*Ne yapalım, bu deli gene yanımıza geldi.*
Yıllar oldı ki yatur hasret-ile ol yüzi meh	*Yıllardır onun özlemiyle yanarım da, o ay yüzlü*
Bir gün anup dimedi n'oldı ki Hassân'umuza	*Bir gün adımı anıp da, ne oldu şu Hassân'ımıza demez.*

KAYNAK : Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1977, s.202.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Büyükdere Çayırı – Gravür: Melling
Librairie de Péra 38. Müzayede Kataloğu – 31.3.2002

Yazıcıoğlu Mehmed

(?, ? – 1451 Gelibolu)

Doğum yeri ve tarihi hakkında bilgi yoktur. Babası, çağın bilgin ve hattatlarından, "Şemsiyye"nin yazarı Yazıcı Salih'tir. Öğrenimiyle ilgili ilk bilgileri babasından aldı; daha sonra İran ve Maveraünnehir'de güçlü bir öğrenim görerek Arapça ve Farsçayı çok iyi öğrendi. Dönüşünde kardeşi Ahmed Bîcân'la birlikte Gelibolu'ya yerleşti. Bu arada, II. Murad'la görüşüp Edirne'den Ankara'ya dönen Hacı Bayram-ı Velî ile tanışması sonrası iki kardeş, dönemin bu en büyük mürşîdine intisap etti. Yaşamının sonuna kadar Gelibolu'nun Namazgâh yöresindeki Hamzakoyu sahillerinde büyük bir kayaya oyulmuş iki odacıktan ibaret çilehanesinde inzivaya çekildi; kendini eserlerinin yazımına verdi ve ünlü yapıtı Muhammediye'yi burada tamamladıktan iki yıl sonra da öldü. Mezarı Gelibolu'nun dışında İstanbul yolu üzerindeki bir türbe içinde olup onun biraz ilerisinde kardeşi Ahmed Bîcân'ın mezarı vardır.

ESERLERİ

Megaribü'z-Zaman : Megaribü'z-Zaman adlı Arapça mensur eserin yine Arapça olarak, aynı adla nazım şeklinde yazımıdır. Bu eser, hem Muhammediye'nin hem de Ahmet Bîcân'ın Envâr ül-Âşıkîn adlı mensur eserinin aslını oluşturur. Hz. Muhammed'i rüyasında görmesi ve peygamberin ona işareti üzerine Yazıcıoğlu'nun bu eseri yazdığı rivayet olunur.

Muhammediye : 1449 yılında yazımı tamamlanıp II. Murad'a sunulmuştur. Aslında Megaribü'z-Zaman adlı Arapça mensur eserin, Türkçe manzum çevirisidir. Aruz vezniyle yazılmış olup 8766 beyittir. Yapıtta genellikle mesnevîden daha çok kasideye yer verilmiştir. Mevlid'den sonra dinî edebiyatın başyapıtları arasında kabul edilen Muhammediye, okullarda ders kitabı olarak okutulmuş, bestelenerek ilâhî gibi okunmuştur. Eserde Hz. Muhammed ve halifelerinin yaşamları, kıyamet belirtileri hakkında bilgi verilmekte, cennet cehennemle ilgili konular üzerinde durulmaktadır. Mevlid'le kıyaslandığında vezin ve dil bakımından pek başarılı sayılmamasına rağmen yüzyıllarca halk tarafından beğenilmiş; bu yüzden benzerleri yazılmış, şerhedilmiş ve birçok kez basımı yapılmıştır. Esas nüshası, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Neşriyat Müdürlüğü'nde, Abdülhamid'in yaptığı sedef kakmalı bir mahfaza içindedir.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.201
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.153.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.129
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.129
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1217.
- **Yazıcıoğlu Mehmed**, *Muhammediye "Kitab-ı Muhammediyye"*, Baskıya Hazırlayan: Amil Çelebioğlu, 4 cilt, İstanbul (Tarihsiz), (Tercüman 1001 Temel Eser).

Muhammediye'den

(......)	*(.....)*
Dedi şeytân ki yâ Âdem dilersen	*Şeytan dedi ki: Ey Âdem dilersen,*
Ebed mülkde bekâyı ger umarsan	*Ebedî mülkte eğer kalmayı umuyorsan,*
Yigil huld ağacının tânesinden	*Cennet ağacının tanesinden ye.*
Sakın ömrün ölüm peymânesinden	*Sakın ölüm kadehinden ömrünü.*
Kabûl etmediler and içti pes ol	*Onlar (Âdem ve Havva) kabul etmediler, o (şeytan) yemin etti.*
Nasîhatdır kılın sözümü makbûl	*Öğüttür sözümü kabul edin (dedi).*
Çün and içti inandılar sözüne	*And içtiği için inandılar sözüne.*
Bilimediler andı ne sözü ne	*Bilmediler andı ne, sözü ne.*
Dedi pes Âdem'e Havvâ gel imdi	*Dedi Havva, Âdem'e: Gel şimdi*
Bu ağacın yemişinden al imdi	*Bu ağacın yemişinden al şimdi.*
Dedi Âdem ki neyh etti biz Hak	*Dedi Âdem: Hakk bize bunu yasak etti.*
Dedi Havvâ ki sözüm tut muhakkak	*Havva ise, "Sözümü mutlaka tut" dedi.*
Yapıştı eline geldi ağaca	*Yapıştı eline ve geldi ağaca,*
Eridi sözüne sankim zücâce	*(Bu söz üzerine) Âdem sanki cam gibi eridi.*

Severdi cân u dilden Âdem onu	*Adem severdi onu can u gönülden,*
Kıyamazdı ede redd ol dem onu	*Kıyamadı o anda reddetmeye onu.*
Ona ferhan idi gönlü demâdem	*Gönlü her zaman onunla mutluydu*
Dahi mest idi ol demde Âdem	*Ve o anda da mest etti.*
Dedi kim yemezem vardır ukubet	*Dedi ki, yemem, sonunda işkence vardır.*
Dedi yigil ki vâsidir çü rahmet	*Dedi ki, ye, zîra (Tanrının) esirgemesi boldur.*
Aluban kendi yedi iki tâne	*Havva, kendisi iki tane alarak yedi*
Dedi erdim mi gör aslâ ziyâna	*Ve, gör bana bir zarar geldi mi dedi.*
Pes andan bir dahi kesti şecerden	*Sonra ağaçtan bir daha kesti*
Fesâda tiz kuşanır avrat, erden	*Kadın, fesada erkekten daha önce hazırdı.*
Çü sundu ona yedi onu Âdem	*Ona sunduğunda Âdem onu yedi,*
Tenini titremek tuttu heman dem	*Hemen vücudunu bir titreme aldı.*
Gelip başından aldı tâcı Cibrîl	*Cibrîl gelerek başından tacı aldı.*
Cebîninden alıp Mikail iklîl	*Mikâil (ise) alnından çelengi aldı.*
Başından gitti tâc u hulle tenden	*Başından taç, vücudundan da cennet elbisesi gitti.*
Açıldı aybı gözüktü bedenden	*Ayıbı açılarak gözüktü bedeninden.*
İkisi dahi kaldı anda uryân	*İkisi de orada kaldılar çıplak.*
Bu hâle oldular gâyet peşîmân	*Bu duruma oldular çok pişman.*
Pes andan kaçtılar havf u hayâdan	*Korkudan ve utançtan kaçtılar oradan.*
Utandılar celâl-i Kibriyâ'dan	*Celâl-i Kibriyâ'dan (Tanrı) utandılar.*
Nidâ erişdi ona anda ol dem	*O anda orada bir ses ulaştı ona:*
Ki benden mi kaçarsın bak ya Âdem	*Ey Âdem benden mi kaçıyorsun?*
Dedi Yâ Rabbi utandım günâhtan	*Dedi: Yâ Rabbi, günahtan utandım.*
Ve illâ kim kaçarsın pâdişâhtan	*Oysa kim kaçabilir senden?*
Dedi gidin civârımdan pes imdi	*Dedi ki: Hemen yakınımdan gidin*
Yakın olmaz bana kim âsî oldu	*Çünkü bana karşı çıkan, bana yakın olamaz.*
Revâ mıydı ki Âdem ola âsî	*Âdem'in asi olması reva mıydı,*
Bu denli bulmuş iken ihtisâsı	*Bulmuşken böylesi bir durumu?*
(......)	*(......)*

KAYNAK : Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye "Kitab-ı Muhammediyye"*, Baskıya Hazırlayan: Amil Çelebioğlu, 1. Cilt, İstanbul (Tarihsiz), (Tercüman 1001 Temel Eser), s.129.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II. Murad (MURADÎ)

(1404 Amasya – 3 Şubat 1451 Edirne)

I. Mehmed'in oğlu ve altıncı Osmanlı padişahı olan II.Murad'ın çocukluk yılları Amasya'da geçti. İyi bir öğrenim gördü; daha sonra babasıyla birlikte Bursa ve Edirne'ye gitti. Babasının ölümü üzerine 25 Haziran 1421'de tahta çıktığında henüz 17 yaşındaydı. (1421-1444) ve (1446-1451) olmak üzere iki dönem saltanat sürdü. Padişahlığı süresince batıda Venedik ve Macarlarla savaştı, içeride taht kavgalarıyla uğraştı ve Anadolu'daki beyliklerle mücadele etti. Hammer Tarihi'nde belirtildiğine göre, "Memleketini şerefli ve dosdoğru yöneterek milletinin hâtırasında dindar, lütufkâr, adil ve metin bir hükümdar ünü bıraktı. Savaşta olduğu gibi barışta da sözünün sadık eriydi. O, bilimsel sohbetleri sever; musiki, şiir ve edebiyata düşkünlüğüyle tanınırdı." Mezarı, Bursa'da Muradiye Türbesi'ndedir. Saltanatı döneminde sanatın her dalını destekleyen II. Murad, Bursa ve Edirne'yi âdeta bir kültür merkezine dönüştürmüş, bilginleri ve sanatçıları himaye etmiştir. Bu arada Muradî mahlâsıyla şiirler yazmış, Türk dilinin gelişmesi yolunda büyük çaba sarfetmiştir. Şiirlerinde sade bir dil egemendir. Dîvân'ı olduğu söylenirse de henüz ele geçmemiştir. Ayrıca, kaynaklarda, şiirleri dışında "Nasihat-ı Sultan Murad" adlı bir eserinden söz edilmektedir.

KAYNAKLAR

- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.223.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.225.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.441.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.868.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.67, 255.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.311.
- **Nihat Sami Banarlı**, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1974, s.439.

I

GAZEL

Uykuda dün gece cânım gibi cânân gördüm
Ten-i efsürdede kalkıp eser-i cân gördüm

Leblerin hasta iken ağzıma aldım billâh
Ey tâbib-i dil ü cân derdime dermân gördüm

Edirne gerçi güzeller yeridir ey hem-dem
Bursada dahi nice dilber-i fettân gördüm

Nâgehân Kadre erip dün gece ben Kaplucada
Bir gümüşten yapılı serv-i hırâmân gördüm

Ey Murâdî şeh-i devrân iken el'ân seni
Zülfüne kılmış esîr ol şeh-i hubân gördüm

KAYNAK : **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**,*Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.67.

SÖZLÜK

efsürde : *Donmuş, donuk.*
leb : *Dudak.*
dil : *Gönül.*
serv-i hırâmân : *Nazlı sallanan servi.*
devrân : *Dünya, talih, kadeh; devir.*
huban : *Güzeller, iyiler.*

II

GAZEL

Her kişi dünyâda meşgûl oldu bir kâr üstüne
Sana meşgûl olmuşuz biz kâr-ber-kâr üstüne

Lâlezârın seyrin eyler bâğ-ı dehre aldanan
Bize seyrettir cemâlin çeşm-i hûn-bâr üstüne

Âşık olan kimsede nâmûs u âr etmez karâr
Dökseler bir katre âbı mahv olur nâr üstüne

Taşra çıkma noktayı devreyle ey sâhib-kemâl
Dest-i kudrettir havâle çünki pergâr üstüne

Ey Murâdî oldu her bir ilmin üstüne alîm
Anın içindir mukarrib geçti ebrâr üstüne

KAYNAK : **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.67.

SÖZLÜK

dehr : *Zaman, devir, cihan, dünya.*
cemâl : *Güzellik, yüz güzelliği.*
çeşm : *Göz.*
hûn-bâr : *Kan saçan, kan yağdıran.*
âb : *Su.*
nâr : *Ateş.*
dest-i kudret : *Kudretli el.*
pergâr : *Pergel.*
mukarrib : *Yaklaştıran, yakınlaştıran.*
ebrâr : *Doğru sözlü, hayır işleyen insanlar.*

Akşemseddîn

(1390 Şam – Şubat 1459 Göynük)

Asıl adı, Şemseddin Muhammed bin Hamza'dır. Şiirlerinde Şemsi mahlâsını kullandı. Giysilerinin renginden dolayı Ak Şemseddin olarak anılır. Babası Şeyh Hamza, Hz. Ebubekir soyundan Şeyh Şahabeddin-i Sühreverdî'nin torunlarındandır. Ailesiyle birlikte Anadolu'ya gelip Amasya'nın Kavak ilçesine yerleştiklerinde, Şemseddin 7 yaşındaydı. İlköğrenimini Amasya'da tamamlayıp, kuvvetli bir dinî eğitim gördükten sonra Osmancık Medresesi'ne müderris oldu; ayrıca iyi bir tıp tahsili yaptı. Halep'e gitti. Bu yolculuk sırasında gördüğü bir rüya üzerine Ankara'ya dönüp Hacı Bayram-ı Velî'ye intisap etti ve onun müridi oldu. Kısa süre Beypazarı ve İskilip'te oturduktan sonra Göynük'te ders vermeye başladı. O sırada Edirne Sarayı'nda Şehzade Mehmed (Fatih) doğmuştu ve Mehmed'in babası Sultan II. Murad, Hacı Bayram-ı Velî'nin tavsiyesiyle şehzadesine Akşemseddin'i lala olarak getirdi; böylece Akşemseddin, Şehzade Mehmed'in hocası oldu. Sultan II. Mehmed, İstanbul'u kuşatırken bile, hocasını yanından ayırmadı. Akşemseddin, devamlı olarak askerin maneviyatını yükseltiyor, II. Mehmed ile istişare ediyordu. Daha önceleri Konstantinopolis'i fethe teşebbüs ederek orada şehit olan Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin mezarının yerini manevî bir güçle buldu. Onun da şehri saran Türk ordusuna yardımcı olduğunu ilân etti, hatta rivayete göre, fethin gün ve saatini II. Mehmed'e ve orduya haber verdi. Fatih, hocasını ve mürşidini uzun zaman yanında alıkoymakta ısrar etti, ama Akşemseddin, yerleşmeye karar verdiği Göynük'e gitti ve orada öldü. Türbesi aynı yerdedir.

Akşemseddin'in, İstanbul Kuşatması sırasında Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı mektup.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.299.

Akşemseddin Türbesi, Göynük / Bolu

Akşemseddin, din ve tıp sahasında derin bilgiye sahipti. Hacı Bayram-ı Velî'nin ölümünden sonra tarikatın Melâmîlik kolunu Ömer Dede, Bayramîlik kolunu Akşemseddin ve onun halifesi İbrahim Tennurî'nin yürüttükleri bilinir. Akşemseddin'in tıbba dair **Mâddet-ül-Hayat** (Hayatın Maddesi) ve **Kitab-ül-Tıp** (Tıp Kitabı) adlı eserinin her ikisi de Türkçe yazılmış olup Feyzullah Efendi Kütüphanesi'ndedir. Ayrıca **Hall-i Müşkîlât** (Güçlüklerin Halli), **Risalet-ül-Nûriye** (Nûr Risalesi) ve **Makamat-ı Evliya** (Velîlerin Makamları) adlı Arapça kitapları vardır. Akşemseddin hakkında yazılıp basılmış tek kitap, Emir Hüseyin'in Menakıbnâme'sidir.

Mâddet'ül Hayat'ın ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.299.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.202.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.26.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.82.
- *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı, 1. Cilt, s.171.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.97.
- **A. İhsan Yurd**, *Fatih'in Hocası Akşemseddin, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1972.
- **İbrahim Alaettin Gövsa**, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul 1946, s.30.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.381.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.104.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.400.

I

Sâkiyâ gel bizi hayrân eylegil
Ben garîbi ışka mihmân eylegil

Derd-i yârı cân içinde saklaram
Ol kadar kim derde dermân eylegil

Işk-ı ma'şûk gönlümi yağmaladı
Gel benüm karşuma cevlân eylegil

Bilmezem ma'şûk ben mi yoksa sen
Gel benüm müşkilüm âsân eylegil

Âşıkısan ma'şûka ey Şems eger
Ma'şûkun sırrını pinhân eylegil

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.27.

S Ö Z L Ü K

ışk : *Aşk.*
mihmân : *Konuk, misafir.*
ma'şuk : *Sevilen, sevilmiş.*
cevlân : *Dolaşma, dolanma, gezinme.*
âsân : *Kolay.*
pinhân : *Gizli.*

II

Ölümdür yârdan ayru zindegânî
Belâdur ansuz olan şâdumânî

Belâsı âşıkun ayruksı olur
Ne bilsün ışkı yok kimseler anı

Belâlar âşıka cân râhatıdur
Belâlu kişilerdür kâmurânî

Güzîn itdüm belâsın başum açdum
Habibün yolına kurbânı cânı

Nedür cân kim yolında minnet idem
Vücûdum terk idem hem dü cihânı

Yolında sâdıkısan Şemsiyâ ger
Bulınur da'vîsine ma'nî kânı

İlâhî lütfinun pâyânı yokdur
Senı kıl mûnisim dâyim nihânî

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.27.

SÖZLÜK

zindegân : Diriler.
şâdumân : Sevinç.
ışk : Aşk.
kâmurânî : Mutluluk, kutluluk.
güzîn : Seçen, seçme.
dü : İki.
pâyân : Son, nihayet.
mûnis : Sıcakkanlı, canayakın.

III

Işk hastası olanlarun dost derdidür dermânları
Işk esîri olanlarun dosta fedâdur canları

Işka esîrdür ehl-i hâl bu ışka sığmaz kîl ü kâl
Işkun acîb hâlâtı var kul eyledi sultanları

Işk ile bu cân mülkini bir dem imâret kılmadın
Henüz bu nefsin baykuşı terkitmedi vîranları

Hak'dan cüdâ görmen eri erdür dü âlem serveri
Eğer kılurlarsa nazar altun iderler dağları

Çün mest-i hayrân oldılar deryâyı ummân oldılar
Katrede pinhân oldılar benzemez ad u sanları

Ey Şemseddîn âlemde bil âşıklara yokdur hicâb
Kat'-ı menâzil idicek arşdan yüce seyrânları

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.27.

SÖZLÜK

kîl ü kâl : Dedikodu.
hâlât : Haller, durumlar.
dem : Zaman, vakit; nefes, soluk.
imâret : Fakirlere yemek dağıtılan yer.
server : Baş, başkan.
cüdâ : Ayrılmış, ayrı düşmüş.
pinhân : Gizli.
hicâb : Utanma, perde.
kat'-ı menâzil : Menzile varma.
seyrân : Gezinme, gözden geçirme, bakıp görme.

Akşemseddin Türbesi'ndeki sandukası, Göynük / Bolu

IV

Âşık oldum sana cândan
Hacı Bayram pîrim sultan
Gönül himmet umar senden
Hacı Bayram pîrim sultan

Irak mıdır yollarınız
Taze midir gülleriniz
Hûb söyler bülbülleriniz
Hacı Bayram pîrim sultan

Ana varan olur hacı
Başındadır nûrdan tâcı
Molla Hünkâr'ın sağdıcı
Hacı Bayram pîrim sultan

Al yeşil sancağı kalkar
Türbesi mis gibi kokar
Altın şem'aların yakar
Hacı Bayram pîrim sultan

Al yeşil zeyn olmuş üstü
Server Muhammed'in nesli
Yaradan Allah'ın dostu
Hacı Bayram pîrim sultan

Sensin Allah'ın velîsi
İki cihânın dolusu
Evliyâların ulusu
Hacı Bayram pîrim sultan

Ak Şemseddin der varılır
Azîm tevhîdler sürülür
Yılda bir çağı bulunur
Hacı Bayram pîrim sultan

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.104.

Fatih Sultan Mehmed, hocası Akşemseddîn'le (beyaz sakallı) birlikte İstanbul'un fethi sırasında şehre girerken...

Tablo : F. Zonaro

SÖZLÜK

hûb : *Güzel, hoş, iyi.*
şem'a : *Mumlu fitil.*
zeyn : *Süs.*
azîm : *Büyük, ulu.*
tevhîd : *Birliğine inanma, bir saymu.*

Abdurrahîm Rûmî

(1400 ? Merzifon – 1446 ? Merzifon)

Esas adı Merzifonlu Şeyh Abdurrahîm Rûmî olup şiirlerinde Rûmî mahlâsını kullanmıştır. Babası, Sarı Dânişmend lâkabıyla tanınan Merzifon Emîri Aziz Efendi'dir. İlköğrenimini Merzifon'da tamamladıktan sonra Amasya'da Akşemseddin ile birlikte okudu. Osmancık medresesinde müderrislik yaptı. Gördüğü bir rüya üzerine Mısır'da Sühreverdiye tarikatı şeyhi Zeyneddin-i Hafî ile tanışıp onun müridi oldu ve yine onunla birlikte Herat yakınındaki Hâf kasabasına gitti. Burada sülûk (çile) müddetini tamamladıktan sonra şeyhinden aldığı icazetle memleketi Merzifon'a döndü ve ömrünün sonuna kadar burada yaşadı ve bu süre içinde Çelebi Sultan Mehmed Medresesi'nde hiçbir ücret almaksızın müderrislik yapıp ilmini yaymaya çalıştı. Bazı kaynaklarda 1460 yılında öldüğü belirtilmektedir. Tasavvuf içerikli şiirlerinde sade bir dil kullanan Rûmî'nin, **Vesayâyi Kudsiye**, **İrşadü'l-enam**, **Işknâme** (Aşknâme), **Divançe-i İlâhiyat** ve **Minhacü'l-İrşad** adlı yapıtları olduğu bilinmekteyse de bunlardan sadece İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan **Işknâme** (Aşknâme) günümüze kadar gelebilmiştir. Ayrıca, Rûmî ile ilgili olarak Berin Taşan tarafından bir çalışma yapılmıştır (İzmir, 1975).

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.206.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.30.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.293.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.22.
- **Berin Taşan**, *Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumi*, İzmir 1975.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.242.

I

Yine derya gibi cûş etti aşkın
Başımı aşk ile hoş etti aşkın

Kadeh sundu elime içtim ânı
Delirdim beni sarhoş etti aşkın

Gehî aklım götürdü verdi idrâk
Gehî bî-akl u bî-hûş etti aşkın

Giderdi levh-i dilden nakş-ı gayrı
Muhabbetnâme menkûş etti aşkın

Bu dünyanın yuvasında öterken
Uçurup bir acîb kuş etti aşkın

Sürüp Abdurrahîm'i himmetiyle
İletti mürşide tûş etti aşkın

KAYNAK : **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.206.

Gravür – M Bouquet
Librairie de Pera,
38. Müzayede Kataloğu –
31.3.2002

II

Aşkın odu serbeser tuttu cihânı yandırur
Mahz-ı nûr eyler vucûdu cism ü cânı yandırur

Âşıkın kalbinde şevkün şemmesin kılsam beyân
Ol hevâ germiyyeti kevn ü mekânı yandırur

Ger cemâlin şûlesinin zerresin keşf eylesem
Şevk-i nûru şems ü mâh ü âsumânı yandırur

Ey gönül Mûsa gibi ol tâlib-i dîdâr-ı dost
Varlığın bir gün tecellî nâgehânı yandırur

Aşka münkirdir safâsız sûfî bilmez ânı kim
Âşıkın cânını aşkın odu nihânî yandırur

Derd-i ışk âteşlerin şerh edemez Abdurrahîm
N'eylesün ol söz dile gelse lisânı yandırur

KAYNAK : Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.242.

III

Gül yüzün şevkında cân olsa hezâr elden çıkar
Sünbülün devrinde diller bî-karâr elden çıkar

Mest olup nergis-sıfat ey gonce-leb çek câm-ı Cem
Çün geçer gül mevsimi fasl-ı bahâr elden çıkar

Serv-kaddile bu şeb kenâr-ı âb-ı bağa gel
Kim safâ-yı sebze lûtf-ı cûybâr elden çıkar

Her seher gülşende gûş it nice hoş elhân ile
Mürg-zâr olduğı bu kim gülizâr elden çıkar

Pür-gam u mahzûn benefşe yandı bağrı lâlenin
Âh kim eyyâm-ı sohbet vasl-ı yâr elden çıkar

Gevher-i ömrün deminde la'l ü zerrîn kıl nisâr
K'ey sakın bir gün bu dürr-i şahvâr elden çıkar

Ömr şehrin kıl imâret ârif ol Abdurrahîm
Şehr olur vîrâne çünkim şehriyar elden çıkar

KAYNAK : Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.242.

Eşrefoğlu Rûmî

(1353 ? İznik – 1469 İznik)

Mısır'dan Anadolu'ya göç edip İznik'e yerleşen ve Hz. Muhammed soyundan geldiği rivayet olunan Mekkeli bir ailenin oğludur. Asıl adı Abdullah-ı Rûmî'dir. Önce Hama, daha sonra da İznik'e yerleşen ailesinin yanında köklü bir öğrenim gördü. Bursa'da Çelebi Mehmed Medresesi'nde öğrenimini tamamlayıp hocalık payesine eriştikten sonra, Ankara'ya giderek, Hacı Bayram-ı Velî'ye mürit oldu; şeyhinin güvenini kazanarak kızıyla evlendi, hilâfet aldı. Hacı Bayram-ı Velî'nin rızasıyla Kadirî Şeyhi Hüseyin'in yanında öğrenim gördü. Halvetiye ve Kadiriye tarikatlarını birleştirerek Eşrefiye kolunu kurdu. "Müzekki'n-nüfûs" (1448) ve "Tarikatnâme" adlı yapıtlarında tasavvuf ilkelerini işleyen şairin, Âsaf Halet Çelebi tarafından yayımlanan (1944) "Dîvân"ındaki 129 şiirden 39'u heceyle yazılmıştır. Çoğu şiirinde geniş bir coşkunun ifadesi olan dizelere rastlanır; yer yer Yûnus'u hatırlatan şiirlerinde, doğaya ve yaşama bağlılık açısından insanın temel öge olarak ele alındığı görülür.

ESERLERİ

Dîvân : Şimdiye kadar, içeriğindeki şiir sayısı bakımından, birbirinden farklı yirmiden fazla nüshası bulunmuştur. Eski harflerle birkaç defa yayımlanmış, yeni harflerle ilk basımı Âsaf Halet Çelebi tarafından (İst. 1944) gerçekleştirilmiş, bunu diğer baskılar izlemiştir.

Müzekki'n-nüfûs : Tasavvuf edebiyatının önemli yapıtlarındandır. Eşrefoğlu'nun, kitabın önsözünde de belirttiği gibi, halkı doğru yola sevketmek ve Anadolu'daki Türklere tasavvuf ahlâkını benimsetebilmek amacıyla, halkın kolayca anlayabilmesi için 1448'de Türkçe olarak yazılmıştır. Çeşitli kütüphanelerde eski ve yeni harflerle basılmış birçok nüshası bulunmaktadır.

Tarîkatnâme: Tarikat âdâbıyla ilgili bilgileri içerir. Hz. Ali'nin üstünlüğünü gösteren delillerin yer aldığı eserde; yazarın, Ehl-i beyt'e olan bağlılığı ve sevgisi dile getirilir. İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Süleymaniye Kütüphanesi ve Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde nüshaları vardır.

Menâkıb-ı Eşrefzâde : Yazma nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir. Yeni harflerle Abdullah Uçman ve Önder Akıncı tarafından yayımlanmıştır (İstanbul 1976).

Bu eserlerinden başka, **Delâilü'n-nübüvve, Fühüvvetnâme, İbretnâme, Ma'zeretnâme (Hediyyetü'l-fukarâ), Elestnâme, Nasihatnâme, Hayretnâme, Münâcâtnâme, Esrârü't-talibin** adlı risaleleri de vardır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.209.
- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.184.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.32.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.127.
- **M.Sunullah Arısoy**, *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1985, s.36.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 11. Cilt, İstanbul, s.477, 480.
- **Abdülbâki Gölpınarlı**, *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1972, s.63.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.388.
- **Mustafa Güneş**, *Eşrefoğlu Rûmî, Hayatı-Eserleri ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1998.
- *Eşrefoğlu Rûmî Dîvânı*, İstanbul 1967.
- *Eşrefoğlu Dîvânı*, Hazırlayan: Âsaf Hâlet Çelebi, İstanbul 1944.
- *Eşrefoğlu Dîvânı*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1972.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.467.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.116.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.410.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.106.

I

Bana sen cân yitersin cân gerekmez	*Bana sen can (olarak) yetersin (başka) can gerekmez.*
Seni gerek seni kevneyn gerekmez	*(Bana) seni gerek seni, dünya, ahiret gerekmez.*
Senün fikrünile toldum temâmet	*Tamamen senin fikrinle doldum.*
Yiter derdün dahı dermân gerekmez	*Derman olarak senin derdin (aşkın) yeter, başka derman gerekmez.*
Murâdum sensin iy dôst senden özge	*Ey dost! isteğim, arzum, sensin, senden başka*
Sekiz uçmak huri gılmân gerekmez	*Sekiz cennet, huri, gılman gerekmez.*
Yönüm sana vü kıblem ma'bûdum sen	*Yönüm ve kıblem sanadır, sana ibadet ederim.*
Ayân gördüm seni gümân gerekmez	*Seni âşikare gördüm, şüphe etmek imkânsızdır.*
Beni külli yitürdüm seni buldum	*Ben, beni (fizikî ben) tamamen kaybettim, seni buldum.*
Bu ben sensin ben öldüm ben gerekmez	*Ben (cismanî benlik) öldüm, bu ben (geriye kalan manevî ben) sensin (başka) ben gerekmez.*
Ene'l-hak sırrını fâş eylerem fâş	*Ene'l-hak sırrını açıklarım.*
Melâmet oluram pinhân gerekmez	*Onu açıkladığım için ayıplanırım, (onu) gizlemek gerekmez.*
Sana dôst ışkı Eşrefoğlu Rûmî	*Eşrefoğlu Rûmî, sana dost aşkı*
Yiter îmân dahi îmân gerekmez	*İman yeter, başka iman dahi gerekmez.*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Mustafa Güneş, *Eşrefoğlu Rûmî, Hayatı Eserleri ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1998, s.152

II

İy Allahum beni senden ayırma Beni senün didârundan ayırma	*Ey Allah'ım beni senden ayırma. Beni senin güzel yüzünden ayırma.*
Seni sevmek benüm dînüm îmânum İlâhî dîni îmândan ayırma	*Seni sevmek benim dinim, imanımdır. Ey Allah'ım! dini imandan ayırma.*
Sararup soluben döndüm hazana İlâhî hazânı daldan ayırma	*Sararıp solarak sonbahara döndüm. Ey Allah'ım! sonbahar yaprağını daldan ayırma.*
Şeyhüm güldür ben anun yapragıyam İlâhî yapragı gülden ayırma	*Şeyhim güldür, ben onun yaprağıyım. Ey Allah'ım! yaprağı gülden ayırma*
Ben ol dôst bagçesinün bülbüliyem İlâhî bülbüli gülden ayırma	*Ben dostun bahçesinin bülbülüyüm. Ey Allah'ım! bülbülü gülden ayırma.*
Balıgun cânını suda didîler İlâhî balıgı sudan ayırma	*Balığın hayatı suda dediler. Ey Allah'ım! balığı sudan ayırma.*
Eşrefoğlı Rûmî kemter kulundur İlâhî kulı sultândan ayırma	*Eşrefoğlu aciz kulundur. Ey Allah'ım! kulu Sultan'dan ayırma.*

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün)

KAYNAK : Mustafa Güneş, *Eşrefoğlu Rûmi, Hayatı Eserleri ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1998, s.192.

III

Alma tenden cânumı
Amân Allahum amân
Görmeden cânanumı
Amân Allahum amân

Ahum göge çıkmasun
Felekleri yakmasun
Melekleri yakmasun
Amân Allahum amân

Zâr eyleme işümi
Zehr eyleme aşumı
Akıtma kanlu yaşumı
Amân Allahum amân

Bir dem yüzin göreyin
Câm anda vireyüm
Payına yüz süreyin
Amân Allahum amân

Âh-ı câm dillerde
Sanusı gönüllerde
Şol kana gönüllerde
Amân Allahum amân

KAYNAK : Mustafa Güneş, *Eşrefoğlu Rûmî, Hayatı-Eserleri ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1998, s.182.

EŞREFİYE

Eşrefoğlu Rûmî'nin kurduğu tarikat. Eşrefoğlu'nun Anadolu'daki Kadirilerce "ikinci pîr" sayılmasına ve tarikatının da Kadiriyenin bir kolu olarak görülmesine karşın, Eşrefiye'nin ilke ve kuralları eklektiktir. Sırasıyla Kübrevî (Emîr Sultan), Bayramî (Hacı Bayram-ı Velî) ve Kadirî (Hüseyin Hamavî) şeyhlerinin eğitiminden geçen Eşrefoğlu, kendi tarikatının yolunu bu üç tarikattan alıp eklediği ilke ve kurallarla çizmiştir.

Temelde vahdet-i vücud (varlığın birliği) öğretisini benimseyen Eşrefiye'nin temel koşullarından biri çiledir (erbain). Sünnete sıkı bir bağlılığın yanı sıra sürekli zikir ve dua, halktan olabildiğince uzak durmak, benlikle savaşarak onu açlıkla terbiye etmek, Eşrefiyenin başlıca ilkeleridir. Güç yetirebilen müridlerden, altı yıl boyunca günaşırı oruç (savmu'l-Davudi) tutmaları istenir.

Eşrefiye tarikatının simgesi keçeden yapılmış yedi dilimli taçtır.

Ana Brittanica, Genel Kültür Ansiklopedisi, (Hürriyet Gazetesi'nin Armağanı), 8. Cilt, İstanbul 1993, s.332.

Eşrefoğlu Rûmî'nin kendi adıyla anılan caminin haziresindeki sandukası – İznik

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 11. Cilt, İstanbul, s.480.

Karamanlı Nizâmî

(1435 ? Konya – 1469 ? Konya)

Doğum ve ölüm tarihi kesin olmayıp, çeşitli kaynaklardan edinilen bilgiler de çelişkilidir. Babası, Konya'nın tanınmış müderris ve hatiplerinden Molla Veliyüddin'dir. İyi bir öğrenim gördü; ilk bilgileri babasından aldıktan sonra öğrenimini geliştirmek amacıyla genç yaşta ailesi tarafından İran'a gönderildi. Konya'ya dönüşünde Karamanoğlu İbrahim Bey'e; ardından, kardeşlerini yenerek Karaman beyi olan Pîr Ahmed Bey'e ve onun kardeşi Kâsım Bey'e kasideler sundu ve onlardan büyük himaye gördü. Fatih'in, Karaman Beyliği'ne son vermesinden sonra Sadrazam Mahmud Paşa tarafından; padişaha, dönemin ünlü şairlerinden Ahmed Paşa'dan daha üstün olarak tanıtılan Nizâmî, İstanbul'a çağrıldı. Tüm hazırlıklarını tamamlayıp "Kasr", "La'l", "Güneş" kasideleriyle birlikte Fatih'e övgü, nazireler ve yeni yazdığı "Nergis" kasidesini de yanına alarak yola çıktığı ve yolda hastalanarak öldüğü bilinmektedir. Bunlardan elimizde sadece Fatih'i öven "Kasr" kasidesi mevcuttur. Yapıtlarında, duygu ve hayal gücü zenginliğinin yanı sıra rahat söyleyişiyle dikkat çeker. Halûk İpekten tarafından yayımlanan Dîvân'ından (Ankara, 1974) başka, Hafız-ı Şirâzî ve Ahmed Paşa'nın bazı gazel ve kasidelerine ("La'l" ve "Güneş" kasideleri) yazdığı nazireleri vardır.

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.123.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.39.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.223.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.919.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.74.
- **Haluk İpekten**, *Karamanlı Nizamî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, Ankara 1974.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.365.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (inceleme-Metin)*, Yrd. Doç. Dr. Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.532.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.229.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.454.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.361.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.183

I

Gün yüzün görmeyeliden ki günüm dün gibidir
Bana bin yılca gelir gerçi sana dün gibidir

Rûz u şeb zülf ü ruhun fikri enîsim olalı
Ne gecem geceye benzer ne günüm gün gibidir

Şâd u mâtem ki firâkın bana mahsûs degil
Ki demişler kara gün el ile dügün gibidir

Sen zer ü sîm ile sayd olduğunu işideli
Gözlerim gümüşe döndü yüzüm altun gibidir

Yandırıp yaşımı dökse ne aceb zülf ü ruhun
Ki biri âteşe benzer biri dütün gibidir

Gitse gözümden olur gözüme âlem karanu
Ol ki alnı aya benzer yanağı gün gibidir

Ey Nizâmî lebi üstündeki hâl ol sanemin
Gussadan âşıkı canındaki dügün gibidir

KAYNAK : İskender Pala, *Dîvân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.235.

Minyatür – Hüseyin Tahirzade Behzat
Maçka Mezat Müzayede Katalogu – 12.12.1993

II

Sâkıyâ sâgar-ı billûra dök ol yâkûtı
Ki tenin kuvvetidür rûh-ı revânun kûtı

Zekanun çâhı ne sâhir durur ey zühre-cebîn
Ki suya iltür ü susuz getürür Hârûtı

Habs-i tenden dilini kurtar ne revâdur ki ola
Murg-ı lâhûtî esîr-i kafes-i nâsûtî

Şîvesinden hatunun oldu muhakkak bu kim
Sülüsi denli değil hüsn-i hat-ı Yâkûtı

Kaşların yâyı firâkıyla Nizâmî ger öle
Hasret oklarına sanduka ola tâbûtı

KAYNAK : Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.53.

Ey sâki, o yakut renkli şarabı, billur kadehe dök.
Ki o, bedeni güçlendiren akıcı ruhun gıdasıdır.

Ey Venüs yıldızı alnın, çene çukurun insanı öylesine etkiler.
Ki suya iletir ve susuz getirir Hârût'u.

Gönlü ten hapsinden kurtar;
İlâhî âlem kuşunun dünya kafesinde esir olması yakışık alır mı?

Kesin olarak bil ki, onun yanağı tüyleri öylesine güzel ki,
Yakûtî'nin hüsn-i hatı, onun üçte biri bile değil.

Nizâmî eğer yay kaşlarının hasretiyle ölürse,
Hasret okları tabutumun üstünü kaplasın.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Ol serv-i gül-izâr ki çağındadur dahi
Can cilve-gâh-ı tal'atı bağındadur dahi

Ol çok yaşayası bizi gördükçe hışm ider
Pend-i peder meger ki kulağundadur dahi

Zülfün ucında lâ'lüni gördükçe sanuram
Bir taze goncadur ki budağındadur dahi

Gerçi ki hâl dânelerin dirdi mûr-i hat
Can mürgi kare zülfinün ağındadur dahi

Zülfün hamında benleri ki benzemez degül
Tıfl-ı Habeş ki dâye kucağındadur dahi

Hattun gamıyla kadî büküldi benefşenün
Görmez misün ki başı ayağındadur dahi

Zulm ile kanum içdügine ol per-i sıfat
Şâhid yeter ki rengi dudağındadur dahi

Gamdan hilâle döndi vücudi Nizâmî'nün
Lu'lu dişün havâsi dimağındadur dahi

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.183

O gül yanaklı, servi boylu güzel tam çağındadır daha,
Can güzelliğinin oynaştığı bağındadır daha.

O çok yaşayası bizi görünce öfkelenir.
Demek baba öğüdü hâlâ kulağındadır .

Saçının ucunun dudağına değdiğini gördükçe sanırım ki
Dalında duran bir taze goncadır daha.

Karıncaya benzeyen tüylerin, benlerinin çevresine toplanmış
(Oysa) Can kuşu, kara saçının ağındadır hâlâ.

Saçının büklümlerindeki benleri benzemiyor değil.
Dadısı kucağında duran bir Habeş bebeğidir daha.

Yüzünde ayva tüylerin çıkınca menekşenin beli büküldü üzüntüden.
Görmüyor musun başı daha da öne eğilmiş.

O peri yüzlünün acı çektirerek kanımı içtiğine
Tanık olan kan rengi, dudağındadır hâlâ.

Üzüntüden Nizâmî'nin gövdesi hilâle (yeni aya) döndü.
İnci dişinin özlemi aklımdan gitmedi hâlâ.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sadrazam Mahmud Paşa (ADNÎ)

(? Sırbistan – 1474 İstanbul)

Fatih Sultan Mehmed'in sadrazamlarından olup şiirlerinde Adnî mahlâsını kullanmıştır. Gençliğinde Edirne Sarayı'nda öğrenim gören Mahmud Paşa, Fatih'le birlikte seferlere katılmış, Belgrad kuşatması sonrası vezir olmuş, Sırbistan'ın büyük bir bölümünü ve Bosna'yı fethettiği için Bosna Fatihi olarak tarihe geçmiştir. Halk tarafından çok sevilen Mahmud Paşa, uğradığı haksız iftiralar nedeniyle gözden düşmüş, daha sonra Fatih tarafından görevden azledilip bir kenara çekilmişse de Yedikule zindanında öldürülmüştür. Asker ve devlet adamı olarak gösterdiği başarının yanı sıra oldukça düzgün ve başarılı şiirler de söyleyen Mahmud Paşa, Türkçe ve Farsça şiirlerinden çok, mensur eserleriyle tanınır. Ali Kuşçu ile beraber Tetimme ve Sahn-ı Semân medreselerinin kurucusu olduğu söylenir. Ayrıca bilgin ve sanatçıları korumuş; İstanbul, Rumeli ve Anadolu'da birçok cami, medrese, köprü ve kervansaray yaptırmış, İstanbul'daki Mahmutpaşa semti de adını ondan almıştır. Şiirlerini topladığı Dîvân'ının üç yazma nüshası bilinmekte olup basılmamıştır. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir. Fatih'i öven bir kasideyle başlayan Dîvân'da Farsça ve Türkçe şiirlerin yanı sıra son bölümde Fatih Sultan Mehmed tarafından bazı hükümdarlara gönderilen Farsça 6 mektubun suretine de yer vermiştir.

KAYNAKLAR

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.120.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.227.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.38.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.39.
- **Nihat Sami Banarlı**, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul 1974, s.471.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.405.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.43.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ, (inceleme Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.385.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.86.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1.Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.252.

I

Dildâr içün endişe-i cân eylemek olmaz	*Sevgili için can kaygısı duymak gerekmez.*
Yok nesneyiçün nice zebân eylemek olmaz	*Olmayan bir nesne için konuşmak gerekmez.*
Öldürmege kavl itdügüne durmadı gerçi	*Öldürmeye söz verdi ama sözünde durmadı.*
Can virmek olur arı yalan eylemek olmaz	*Can vermek olur da yalan söylemek olmaz.*
Ağzun haberün sorduğuma hışm ile bakma	*Ağzın haberin sorduğum için öfkeyle bakma.*
Her lâhzada bir yok yire kan eylemek olmaz	*Her an boş yere kan dökmek olmaz.*
Sînemde ruhin mihri kaçan gizlene çünkim	*Gönlümde yüzünün güneşi nasıl gizlensin?*
Horşidi gil içinde nihân eylemek olmaz	*Güneşi balçık içinde gizlemek olmaz.*
Dâğ-ı gamun andukca gönül canumı yakma	*Özleminle, acınla yandığımı söyleyince canımı yakma.*
Her anduguni kişi hemân eylemek olmaz	*Kişi, her dediğini yapacak değil ya!*
Râz-i dehenün sakladuğum can bigi bu kim	*Ağzından çıkan sözü can gibi gizli tutuyorum.*
Ser virmek olur sırrı iyan eylemek olmaz	*Baş vermek olur da sırrı açığa vurmak olmaz.*
Âh eyleme Adnî dile geldükce hayâli	*Ey Adnî, sevgilinin hayali gönüle geldikçe inleme.*
Mihmân var iken evde duhân eylemek olmaz	*Evde konuk varken duman tüttürmek olmaz.*

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fâ'ûlün)

KAYNAK : **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.405.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

BEYİT

Ger suya bakmak ile bilinseydi sırr-ı gayb	*Bilinmezliğin sırrı suya bakmakla bilinseydi,*
Adnî bakıp yüzüne bilirdi dehânını	*Adnî, onun yüzüne bakıp, bilirdi ağzından ne çıkacağını.*

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.62.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

GAZEL

Ol serv-i mâh çehre ki gülden ferağı var
Cân u gönülde lâleleyin mihr-i dâgı var

Dil mürgi hâli dânesi saydındadır veli
Bilmez anı ki zülf-i siyâhında agı var

(......)

Benzetme mihr ü mâhı felekde cemâline
Nâgeh kimesne işide yerin kulagı var

(......)

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt,* Mustafa İsen, Ankara 1998, s.62.

Gül yanaklı, ay yüzlü o servi boylunun.
Can ve gönülde lâleye benzeyen güneş yarası var.

Gönül kuşu ben tanelerinin avındadır ama
Bilmez ki siyah zülfün de tuzağı var.

(......)

Güzelliğini, gökyüzündeki güneşe ve aya benzetme;
Her kimse hemen işitir, yerin kulağı var.

(......)

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

GAZEL

Gördüğümce anberîn zülfin ruh-ı dildârda
Mâr-ı müşk-efşân yatıpdır sanıram gülzârda

Zülfün ey meh-rû yüzünde olduğu pür-tâb bû
Günde yatdıkça olur kuvvet ziyâde mârda

Lâle haddinden meger gül-reng bû uğurladı
Kim dırahta saruban gezdirdiler bâzârda

(......)

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt,* Mustafa İsen, Ankara 1998, s.62.

Sevgilinin yanağındaki amber kokulu zülüfleri gördüğümde
Sanki gül bahçesinde misk saçan bir yılan yatmış sanırım.

O ay yüzün üzerinde etrafa kokular saçan zülfün,
Güneşte yattıkça daha çok güçlenen yılan gibidir.

Oysa ki lâle, yanağından gül rengi ve koku çaldı.
Bir ağaca sarıp pazarda gezdirdiler.

(......)

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

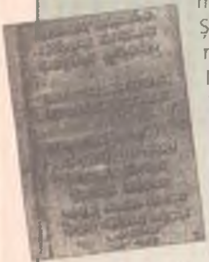

Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Mahmud Paşa'yı betimleyen bir minyatür
Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 15. Cilt, İstanbul 1992, s.7674.

Kemal-i Ümmî (ÜMMÎ KEMAL)

(? Niğde – 1475 Karaman)

Asıl adı İsmail olup yaşamı hakkında fazla bilgi yoktur. Niğde'de doğduğu ve uzun süre orada yaşadığı bilinmektedir. Kaynakların pek çoğunda Şeyh Cemal-i Halvetî pirdaşlarından ve Erzincanlı Şeyh Bahaeddin'in halifesi olduğu, Karaman'da öldüğü belirtilmekteyse de mezarı, Niğde'nin Yenice Mahallesi'ndedir. Lâtifî Tezkiresi'nde şairin asılarak öldürüldüğü belirtilir ama sebebi açıklanmaz. Karaman'dan başka Mudurnu, Manisa ve Niğde mevlevîhânelerinde de birer mezarının bulunması, onun, Anadolu halkı arasında ne kadar sevildiğinin ve efsaneleştirilmek istendiğinin göstergesidir. İçerik bakımından Yûnus Emre'ye benzeyen şiirlerini aruz vezniyle yazdığı hâlde sade bir dil kullanması, şiirlerinin çok okunup tanınmasına neden olmuş; bilhassa ilâhîleri, Anadolu sınırlarını aşarak Kırım, Kazan, Taşkent ve Özbek Türklerine kadar ulaşmıştır. Şiirleri dinî ve ahlâkî öğütlerle doludur. İstanbul ve Anadolu kütüphanelerinde pek çok yazma nüshası bulunan **Dîvân**'ı, münâcât, na't, kaside, gazel, mesnevî ve ilâhîlerden meydana gelmiş olup 2371 beyittir. Dîvân'ın, 200 beyitlik mesnevî tarzında yazılan "Kırk Armağan" adlı bölümü, peygamber öğütleriyle doludur.

Kemal-i Ümmî Dîvâ-nı'ndan bir sayfa.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.272.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.220.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.39.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.126.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.742.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.470.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.272.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.282.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.112.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.270.

I

Bu hân içre nice cân kondu göçtü	*Bu hana nice insanlar konup göçtü,*
Bu tahta nice sultan kondu göçtü	*Bu tahta nice sultan kondu göçtü.*
Bu dünyâ köhne bir kervân-serâdır	*Bu dünya eski bir kervansaraydır,*
Ki nice nice kervân kondu göçtü	*Ki, nice kervan konup göçtü.*
Bu dünyâ tekyesinde bir konuksun	*Bu dünya tekkesinde bir misafirsin.*
Ki bundan nice mihmân kondu göçtü	*Buradan pek çok misafir konup göçtü.*
Kamusu ağlayarak geldi gitti	*Hepsi ağlayarak geldi gitti.*
De kim kangısı handân kondu göçtü	*Söyle hangisi mutlu yaşayıp gitti.*
Bulamadı ecel zehrine tiryâk	*Bu şehre nice Lokman hekim kondu göçtü;*
Bu şehre nice Lokman kondu göçtü	*yine de ecel zehrinin panzehirini bulamadı.*

KAYNAK : *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.270.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Bakın iy cân ü dil gözün açanlar
Beka mülki fenâ ilden seçenler

Kanı şol dünyâya mağrûr olanlar
Kanı şol menzile konup göçenler

Kanı şol illeri bizüm diyenler
Kanı şol yerleri ekûp biçenler

Kanı şol kal'alar burçlar yapanlar
Kanı anda durup yiyüp içenler

Kanı şol cem'olup tez dağılanlar
Kanı şol şem'olup yanup tütenler

Kanı şol işret idüp raks uranlar
Kanı şol başlara saçı saçanlar

Kanı şol baş oluben kim sananlar
Kamu halkın hakkın yiyüp içenler

Kemâl Ümmî sen ol Hak'dan yana kaç
Kaçan kurtulur ölümden kaçanlar

Bu tuzakda tutulmaz dane içün
Safâ şevkiyle uçmağa kaçanlar

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi,* (2. Basımı), Ankara 1968, s.113.

III

İlâhî derdimendem çâre senden
Girü merhem sen ur yâre senden

Bu derdüme ki bî-derdem hemîşe
Girü derd isterem bir pâre senden

Hakîm-i bî-zevâl sensin ki dâim
İrür timâr her bîmâre senden

İlâhî lütfu ihsân fazl u dermân
Bugün bu derde âh ü zâre senden

Cîgerüm başlı gözüm yaşlı her dem
Şu hasretinde yüzüm kare senden

Nite mahrum kılasın şol kulunı
Ki suçun dileyüp yalvâre senden

Eğerçi sen bana benden yakınsın
Velî ben olmuşam âvâre senden

Senün aşkunı ister dü cihânda
Bu kemter âşk-ı bîçâre senden

Bana sen ver seni benden beni al
Çün irmek dilerem sen yâre senden

İlâhî seni senden şey'en lillâh
Beni benlik niçe bir yâre senden

Kemâl Ümmî'ye göster doğru yolu
Ki senün birle sana vâre senden

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi,* (2. Basım), Ankara 1968, s.112.

IV

Ey gönül uyan ki uş irdi ölüm
Dünyada kime emân virdi ölüm

Yedi iklime hüküm sürenlere
Tanrı emriyle hüküm sürdi ölüm

Ey nice sâhip-kırân serverlerün
Tahtın alup leşkerin kırdı ölüm

Ey nice leşkerleri kıldı zebûn
Kim bize hiç gelmeye derdi ölüm

Bağ u mülk yirü bizim diyenleri
Yurtlarından gör nice ırdı ölüm

Ey nice şenlikleri kıldı harap
Hem ıssız kodu nice yurdı ölüm

Ehl-i dünya bunca yıllar yapduğun
Bir dem içre yıkdı yürüdi ölüm

Nicelerin yüzüne güldi cihan
Nicelerin defterin dürdü ölüm

Ne eyüye hürmet etmiştir felek
Ya bu halkın tolusun yirdi ölüm

Cümle halkı yer henüz doymaz bu yer
Yiyiser hem nitekim yirdi ölüm

Komadı bir şahsı hiç ağlatmadık
Âlem içre kimi güldürdi ölüm

Nice evlâdı atadan anadan
Nice yârı yârdan ayırdı ölüm

Tur Kemal Ümmî eyû dirlik diril
Gaflet ile yatma kim irdi ölüm

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler,* İstanbul 1997, s.60.

Zeyneb Hatun

(? Kastamonu ya da Amasya – 1474 Amasya)

Dîvân edebiyatının adı bilinen ilk kadın şairi olup asıl adı, Zeynü'n-nisâ'dır. Latîfi tezkiresine göre Kastamonulu bir ailenin kızıdır. Babası Kadı Mehmed Efendi tarafından eğitilmiş ve yine babası gibi Amasya'da kadılık yapan İshak Fehmi ile evlenmiştir. Mihrî'yle çağdaştır. Arapça ve Farsça yanı sıra devrin ilimleri ve musikîyle ilgili derin bir bilgiye de sahip olan Zeyneb Hatun, şairlik bakımından, sonraki yüzyıllarda Fıtnat Hanım'la bir tutulmuştur. Sade bir dil ve samimî bir ifadenin göze çarptığı yapıtlarında Dîvân şiiri motiflerine bağlı kalmış; erkek şairler gibi, aşk anlayışını sürdüren ürünler ortaya koymuştur. Dîvân'ı olduğu belirtilirse de ele geçmemiştir.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 2. Cilt, İstanbul 1986, s.163.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi,* (5. Basım), Ankara 1999, s.126.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.230.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.210.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1250.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle,* (5. Basım), Ankara 1967, s.12
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.416.
- **Latîfi**, *Tezkiretu's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.288

Keşf et nikâbını yer-ü gökü münevver et	*Kaldır peçeni, yeri göğü aydınlat.*
Bu âlem-i anâsırı firdevs-i enver et	*Bu toprak, su, ateş, yel âlemini aydınlık cennete çevir.*
İki cihanda kılmamışum nesneye hemin	*İki cihanda da bir nesne istememişim.*
Yâ Rab habibinün bana vaslın müyesser et	*Tanrım bana sevgilinin (Muhammed'in) yüzünü göster.*
Depret lebüni cûşa getür hevz-i kevseri	*Dudağını oynat, coştur cennet ırmağını.*
Anber saçunı çöz cihânı muattar et	*Anber kokulu saçını çöz de bu evreni güzel kokularla doldur.*
Yâri yolunda ışk ile derdinden öleni	*Sevgilisinin yolunda aşk ile üzüntüden öleni,*
Kim der sana ki hecr ile canın mükedder et	*Kim der ki sana acı çektirip kedere sal.*
Hattun berât yazdı sabâya dedi ki tez	*Yüzünde çıkan ayva tüyleri, buyruk yazdı sabah rüzgârına, dedi ki:*
Var mülket-i Hata ile Çin'i müsehhar et	*Hemen git, Hata ile Çin ülkesini ele geçir.*
Âb-ı hayât olmayacak kısmet ey gönül	*Ey gönül, ab-ı hayat bulunmayacaksa,*
Bin yıl gerekse Hızr ile seyr-i İskender et	*Hızır ile İskender'i bin yıl izlesen de boşuna.*
Zeyneb ko meyli zinet-i dünyaya zen gibi	*Ey Zeyneb, kadın gibi, dünya nimetlerine (süslerine) meyletme.*
Merdâne vâr sade-dil ol terk-i ziver et	*Erkekçe, alçakgönüllü ol; süsü, gösterişi bırak.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : **Bedihan Tamsöz**, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*, Ankara 1994, s.10.

Karamanlı Mehmed Paşa (NİŞÂNÎ)

(?, ? – 1481 İstanbul)

Nişancı Mehmed Paşa ya da Karamani Mehmed Paşa adıyla tanınır. Nişânî mahlâsıyla şiirler yazdı. Mevlâna Celâleddin-i Rûmî soyundan olan Arif Çelebi'nin oğludur. İyi bir öğrenim görüp müderrislikten Dîvân kâtipliğine ve nişancılığa yükseldi. Sadrazam olunca 16 yıl süren Türk-Venedik Savaşı'na, barış antlaşması ile son verdi; tek olan kazaskerlik makamını Anadolu ve Rumeli olarak ikiye ayırdı; vakıf ve emlâk işlerini düzene koydu. Bu arada Arapça ve Türkçe şiirler söyleyen; nesri, nazmından daha çok beğenilen Nişânî, hukuk alanındaki bilgi ve tecrübesiyle de Fatih'in takdirini kazanarak onun son veziri olmuştur. Ünlü "Fatih Kanunnâmesi"nin yazılıp düzenlenmesiyle görevlendirilmiş, Fatih'in ağzından, Uzun Hasan'a yazdığı mektupla ünlenmiştir. Sade bir dille kaleme aldığı şiirlerinin yanı sıra Arapça risaleleri de vardır Fatih'in son seferine katılan Nişânî, padişahın ölümü üzerine, şehzade Bayezid'den önce Cem Sultan'ı İstanbul'a getirtip onu tahta çıkarmak istediğinden, olayı duyan yeniçeriler tarafından konağı basılarak öldürülmüştür. Mezarı, İstanbul Kumkapı'da kendi yaptırdığı Nişancı Camii'nin avlusundadır. Dîvânı yoktur; şiirleri bazı mecmualarda kayıtlı olup iki kitapçıktan oluşan bir Osmanlı tarihi de yazmıştır.

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.121.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.227.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 15. Cilt, İstanbul 1992, s.7936.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.66.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.66.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.62.

I

Sensiz bu cihanda sanemâ can gerekmez
Hüsnün güneşi togmasa devran gerekmez

Kaddinle hadin zülfün ü hattın göreliden
Serv-i semen ü sünbül ü reyhân gerekmez

Aşkında Nişânî ne safâ buldu kim ey can
Derdin gerek ol âşıka dermân gerekmez

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.66.

Ey güzel, sen olmayınca bu dünyada bana can gerekmez.
Güzelliğinin güneşi doğmasa, dünya gerekmez.

Boyunu, sadakatini, zülfünü göreli beri,
Selvi, yasemin, sümbül ve reyhân (fesleğen) gerekmez.

Nişânî, zaten senin aşkında ne safa buldu ki,
O âşıka dermanın değil, derdin gerek.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Yazmayup dilber-i meh derd ü gamı ya ne yazam
Korkaram sûz-i dili yazmağa kim yane yazam

Ne belâ çekdüğini bülbül-i dil sen gül içün
Demidir hûn-i ciğerle varak-ı câne yazam

Gamzenün zahmını kem kılma ki ben hasta-ciğer
Kahrunı lûtfa sayam cevrüni ihsâne yazam

Hâme şol denlü kılma zârî kaçan nâme-i dil
Sen yüzü gül saçı sünbül hatı reyhâne yazam

Yüzün âyında hatun vasfını her dem yaraşur
Müşk ile safha-i Hurşîd-i dırahşâne yazam

Zülfi sevdâsı ile nâme-i şevkın ruhunun
Her gice subha değin şem-i şebistâne yazam

Ne çeker zülf-i perîşâne Nişânî düşeli
Dilerim derd ile ol hûr-i peri-şâne yazam

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.66.

S Ö Z L Ü K

dilber-i meh : *Ay yüzlü dilber.*
sûz-i dil : *Gönül yakıcı.*
hûn-i ciğer : *Ciğer kanı.*
ihsân : *İyilik etme.*
hâme : *Kalem.*
subh : *Sabah.*
şem-i şebistân : *Gece mumu, gece kandili.*

Fatih Sultan Mehmed (AVNÎ)

(30 Mart 1432 Edirne – 3 Mayıs 1481 Gebze)

II. Murad'ın dördüncü oğlu ve yedinci Osmanlı padişahıdır. Küçük yaşta Amasya ve Manisa valiliği yaptı. Babasının ölümü üzerine, 1451'de ikinci kez padişah oldu. 1453'te İstanbul'u fethederek dünya tarihinde yeni bir çağ açtı ve 28 yıllık saltanatında 25 sefere katıldı. Bütün bu askerî başarılarının yanı sıra İstanbul'u doğu ve batının en büyük kültür merkezi hâline getirmeye çalıştı; bu nedenle Ali Kuşçu, Hayalî Şemseddin, Molla Hüsrev gibi devrin önemli bilim adamlarını çevresine topladı ve yine bu dönemde Ahmed Paşa, Sinan Paşa, Melihî, Necatî gibi dîvân edebiyatının güçlü şairleri yetişti. Edebiyat, matematik, astronomi, kimya ve İslâmî bilimlerden başka Hristiyanlık dinini ve Yunan felsefesini; Arapça, Farsça, Lâtince, İtalyanca, Fransızca, Rumca, Slâvca, İbranice dillerini de çok iyi bilen Fatih, 1479-80 yılları arası İtalyan ressam Gentile Bellini'yi İstanbul'a getirtip portresini yaptırmıştır. Şiir yazdığını ilk kez Âşık Çelebi, Meşahirü'ş-Şuara adlı eserinde belirtmiştir. Avnî mahlâsıyla yazdığı şiirlerinde Şeyhî ve Ahmed Paşa'dan etkilenmiş, Melihî ve Ahmed Paşa'nın şiirlerine nazireler yazmıştır. Dili, 15. yy. Osmanlıcasına dayalı olup süslü bir üslubu vardır. Eserlerinde vezin hataları oldukça azdır. Mevcut Dîvân'ı, bir divânçe niteliğinde olup 48 yapraktan ibarettir. Tek nüshası, Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı'ndadır. Dîvânı'yla ilgili ilk çalışma Alman Georg Jacob tarafından yapılmış ve 1904'te Berlin'de basılmıştır. Daha sonra yeni harflerle 1944'te Saffet Sıtkı Bilmen, 1946'da Kemal Edip Ünsel ve 1959'da Ahmet Aymutlu tarafından Dîvân'ın çeşitli baskıları yapılmıştır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.164.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.118.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.45.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.223.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.157.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.231.
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.34.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997.
- **Ahmet Aymutlu**, *Fâtih ve Şiirleri*, İstanbul 1992.
- **Hilmi Yücebaş**, *Fatih Sultan Mehmet, Kültür Dünyası-Menkıbeleri-Şiirleri*, İstanbul 1981.
- **İskender Pala**, *Şair Fatih: Avnî, Fatih Sultan Mehmed*, İstanbul 1999.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.427.

II. Mehmed'in tuğrası.

I

Ağlasa âşık belâ-yı hicr ile nâlân olup	*Âşık, ayrılık belâsı ile inleyip ağlasa,*
Gözlerinden akan anın yaş yerine kan olup	*Gözlerinden yaş yerine kan aksa;*
Geh cefâ kûhu gubârından urunsa kisveti	*Bazen cefa dağının tozlarından elbisesi tozlansa,*
Geh belâ vâdîsini geşt eylese üryân olup	*Bazen çıplak olup belâ vadisini dolaşsa;*
Her ne denlü cevrler görse vefâlar eylese	*Her ne kadar eziyetler görse, vefa gösterse,*
Her ne denlü gülseler hâline ol giryân olup	*Ağlayıp her ne kadar hâline gülseler de (daha çok) ağlasa;*
Gam beyâbânına her gün eylese seyr ü sefer	*Her gece, ayrılığın çile sarayına misafir olup,*
Her gece mihnet-serây-ı firkate mihmân olup	*Gam çöllerini her gün gezip dolaşsa;*
Râz-ı aşkı âşikâr etmeğe tâkat bulmasa	*Gönlüne batan gamze okları göğsünde gizlense,*
Sînesinde nâvek-i dildûzlar pinhân olup	*Aşk sırrını açığa vurmak için takatı kalmasa;*
Dilberinden rahm eger olmasa ol dil-hastaya	*O gönül hastasına, sevgilisinden merhamet olmasa,*
Kimseler derdine dermân edemez imkân olup	*İmkân bulup kimseler derdine derman veremez.*
Verseler mülk-i cihânın tâc u tahtı devletin	*Dünyanın mülkünü, devletin taht ve tacını verseler,*
Avnî kûyun terkin etmez başına sultân olup	*Avnî (o mülkün) başına sultan olsa bile mahalleni terk etmez.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : İskender Pala, *Şair Fatih: Avnî, Fatih Sultan Mehmed*, İstanbul 1999, s.48.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Ebr-i müjem ayağuna gevher-nisârdur	*Kirpiğimin bulutu, ayağına inci saçandır.*
Mir'ât-ı dil cemâlüne âyîne-dârdur	*Gönlümün aynası, güzelliğine ayna tutucudur.*
Dil hânesine kılsa hayâlün şehi nüzûl	*Hayâl padişahı gönül evine gelse,*
Yüzüm bisâtı ayağuna zer-nigârdur	*Yüzümün (sararmış) döşemesi, ayağına altın işleme olur.*
Zehr-i firâk gerçi dili hasta eyledi	*Ayrılık zehiri gerçi gönlümü hasta etti,*
Vaslun şarâbına yine ümmîd-vârdur	*Ama (gönül) kavuşma şarabından yine ümit kesmedi.*
Cânum ümîd-vâr durur tîg-i gamzene	*Canım, yan bakışının kılıcını ümitle bekler,*
Gözüm izün türâbına pür-intizârdur	*Gözlerim ise (ayağının) topraktaki izlerini dört gözle beklemektedir.*
Bî-ihtiyâr yârini kendüye râm ider	*(Sevgili), âşıklarını, istese de istemese de kendine bağlar.*
Avnî anun ki tâlii vü bahtı yârdur	*Ey Avnî! O sevgilinin bahtı kendisine öylesine yâr olmuştur ki.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtu Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : **Ahmet Aymutlu,** *Fatih ve Şiirleri,* İstanbul 1992, s.83.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Gözümden akan yaş mıdır kan mıdır	*Gözümden akan yaş mıdır, kan mıdır?*
Lebin yâdına la'l ü mercân mıdır	*Dudağını hatırlatan kırmızı la'l taşı mı, yoksa mercan mıdır?*
Gönülde ne var ise fâş etdi göz	*Gözlerim, gönlümdeki sevgi sırlarının hepsini açığa vurdu;*
Seni sevdiğim ya'ni pinhân mıdır	*Yâni seni sevdiğim (artık) gizli mi kaldı sanıyorsun?*
Gözüm ile deryâ nice bahs ede	*Denizler gözyaşlarımla nasıl bahse girerler?*
Gözüm gibi ol gevher-efşân mıdır	*O denizler, gözyaşlarım gibi inci saçabilirler mi?*
Gönül ıztırâb ile oldu helâk	*Gönlüm acı içinde yok oldu.*
Gelin görün ol âfet-i cân mıdır	*Gelin görün; o, canımı âfet içinde bırakan mıdır?*
Demiş Avnî'ye ben cefâ etmezem	*(O güzel), Avnî'ye, "Ben cefa etmem" demiş.*
Ana cevr eden yoksa devrân mıdır	*Acaba (Avnî'ye) cefa eden dünya mıdır?*

(Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl)

KAYNAK : İskender Pala, *Şair Fatih: Avni, Fatih Sultan Mehmed,* İstanbul 1999, s.86.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II. Mehmed, İstanbul'u kuşatmasında gemilerini karadan taşıtarak Haliç'e indirdi ve Bizans'a son darbeyi vurdu.

Hufî

(15. yüzyıl)

Gerçek adı bilinmemektedir. Ayakkabıcı esnafından olduğu için, şiirlerinde, kundura sözcüğünün karşılığı olan "huff"tan türetilerek "huff'a mensup" anlamına gelen Hufî mahlâsını kullanmıştır. Kaynaklar, onun hiç okuma-yazma bilmediği halde dönemin ünlü âlim ve şairlerinin katıldığı toplantıları izlediğinden ve güçlü bir hafızası olduğundan söz ederler. Lâtifî, onun için, "Kitap ve deftersiz müftü ve müderris olmuştu" diye bahseder. Nazire mecmualarında şiirlerine sıkça rastlanır, hatta bir Dîvân'ı olduğundan söz edilir. Cinaslara sıkça yer verdiği, güçlü bir mantık ve zekice kurulmuş bir anlam örgüsü taşıyan şiirleriyle, yaşadığı dönemde haklı bir üne kavuşan Hufî, Fatih Sultan Mehmed tarafından Edirne Sarayı'na çağrılıp iltifat görmüş ve ödüllendirilmiştir.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.87
- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.32.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.249.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.12.

Her kaçan ol meh-likâ ref'ide yüzinden nikâb *Hacletinden zerre-veş ditrer felekde âfitâb*	*O ay yüzlü ne zaman peçesini açsa,* *Gökyüzünde (sönük kalan) güneş, utancından toz gibi titrer.*
İlteli Çîne saçun bûyin nesîm-i subh-dem *Düşdi sahrâya oldı sevdâyî hevâdan müşg-i nâb*	*Sabah rüzgârı, saçının kokusunu Çin'e ilettiğinden beri,* *Saf misk (kokunu duyup) çöllere düşüp aşkından sevdalı oldu.*
Lâleyi yakdı oda ey gonce-leb şevkun odı *Kıldı lü'lüyi dişün reşki sadef karnında âb*	*Ey gonca dudaklı, senin coşkunun ateşi lâleyi yaktı,* *Dişini gören istiridye, inciyi (kıskançlığından) karnında eritti.*
Kaddini kim görse Tûbâ çöpce gelmez gözine *Yüzini görmeklige ider hûr cennetden şitâb*	*Onun boyunu kim görse, Tuba ağacı gözüne çöp kadar bile görünmez,* *Huriler yüzünü görmek için cennetten koşar.*
Derdine em sordı la'linden devâ-y-içün gönül *Ol tabîb-i derd-i dil virdi devâ-y-içün cevâb*	*Gönül onun dudağından derdine ilâç sordu,* *O gönül derdinin doktoru, deva için cevap verdi:*
Dilberâ la'lün meyinden mest olalı cân ü dil *Âteş-i ışka ider bagrını nukl içün kebâb*	*Ey sevgili! Can ve gönül, senin dudağının şarabından mest olduğundan beri* *Bağrını (ciğerini) meze için aşk ateşine kebap eder.*
Ol tabîbün işigin yasdan iti gibi Huft *Kim sana andan [olısardur] bir gün feth-i bâb*	*Hufi, o tabibin eşiğini, köpeği gibi (kendine) yastık edersen (beklersen),* *Belki bir gün sana ondan kapı açılabilir.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Ahmet Atillâ Şentürk, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.92.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

İbrahim Tennûrî

(? Amasya ? – 1482 Kayseri)

Yaşamının ilk yıllarına ilişkin bilgi yoktur. Konya'da Mevlânâ Sarı Yakub'un öğrencisi oldu. Öğrenimini tamamladıktan sonra Kayseri'de Hundi Hatun Medresesi'nde müderrislik yaptı. Tasavvufu benimseyerek Fatih Sultan Mehmed'in hocası Akşemseddin'e bağlandı ve onun müridi oldu. Akşemseddin'in ölümü üzerine Bayramiye-i Şemsîye'nin ilk temsilcisi sıfatıyla Kayseri'ye döndükten sonra bir tekke kurup irşada başladı. Âşık mahlâsını kullanarak Yûnus Emre tarzında ilâhîler yazdı. "Muhammediye" tarzında yazdığı, ibadet, din ve ahlâka ilişkin görüşlerini yansıttığı **Gülzar-ı Manevî** adlı bir eseri vardır. 5140 beyitlik bu yapıt, 1978'de "Gülzar-ı Manevî ve İbrahim Tennûrî" adıyla basılmıştır. Dinî görüşlerini yansıtan şiirler yazdıysa da bunlar derlenmemiştir.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.42.
- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.223.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.131.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.670.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.331.
- **Ali Rıza Akbulut-Ramazan Yıldız**, *Gülzâr-ı Mânevî ve İbrahim Tennûrî*, İstanbul 1978.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.115.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.122.

İLÂHÎ

Câna cefâ kıl ya vefâ
Kahrın da hoş lûtfun da hoş
Ya derd gönder ya da devâ
Kahrın da hoş lûtfun da hoş

Hoştur bana senden gelen
Ya hil'at ü yahut kefen
Ya taze gül yahut diken
Kahrın da hoş lûtfun da hoş

Gelse celâlinden cefâ
Yahut cemâlinden vefâ
İkisi de câna safâ
Kahrın da hoş lûtfun da hoş

Ger bağ u ger bostan ola
Ger band ü ger zindan ola
Ger vasl ü ger hicrân ola
Kahrın da hoş lûtfun da hoş

Ey pâdişâh-ı lemyezel
Zât-ı ebed hayy-ı ezel
Ey lûtfu bol kahrı güzel
Kahrın da hoş lûtfun da hoş

Ağlatırsın zâri zâri
Verirsen Cennet ü hûri
Lâyık görür isen nârı
Kahrın da hoş lûtfun da hoş

Gerek ağlat gerek güldür
Gerek dirgûr gerek öldür
Bu Âşık hem sana kuldur
Kahrın da hoş lûtfun da hoş

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.115.

S Ö Z L Ü K

lûtf : *Hoşluk, güzellik.*
hil'at : *Elbise.*
celâl : *Ululuk, yücelik.*
cemâl : *Güzellik, yüz güzelliği.*
ger : *"Eğer" sözcüğünün kısaltılmışı.*
vasl : *Ulaşma, kavuşma.*
lemyezel : *Bâkî, kalıcı, Allah'ın sıfatlarından.*
hayy : *Allah'ın adlarından.*
nâr : *Ateş.*

Çemberlitaş – Tablo: Ali Sami Boyar

Dede Ömer Rûşenî

(? Aydın – 1487 Tebriz)

Halvetiye tarikatının Rûşenîye kolu kurucularındandır. Asıl adı Ömer bin Ali bin Umur Bey'dir. Aydın'a bağlı Güzelhisar'ın Rûşen köyündendir. Bursa'da medrese öğrenimi gördükten sonra Yeşil İmaret Medresesi'nde müderrislik yaptı. Daha sonra tasavvufa yöneldi ve Karaman'a gidip Halvetiye şeyhlerinden, ağabeyi Alâeddin Ali Rûşenî'nin tarikatına girdi. Onun tavsiyesiyle Bakû'ye, Halvetiye'nin ikinci pîri sayılan Seyyid Yahya Şirvanî'nin yanına gitti. Tasavvuf eğitimini tamamlayıp onun başhalifesi oldu. Karabağ ve Gence'de Halvetiye tarikatını yaymaya çalıştı. Şeyhinin ölümünden sonra Rûşenîye tarikatını kurdu. Daha sonra Tebriz'e davet edildi. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın karısı Cihanşah'ın kızı Selçuk Hatun'un kendisi için yaptırdığı zâviyede halka ilmini yaymaya çalıştı. Birçok müridi oldu. Öğrencileri arasında Halvetiye'nin Gülşenîye kolunu kuran İbrahim Gülşenî de bulunmaktaydı. Öldüğünde, ders verdiği bu zâviyeye gömüldü. Şiirlerini Rûşenî mahlâsıyla yazan Ömer Dede, Mevlânâ ve Nesimî'den ilham almış, Âşık Paşa tarzını devam ettirmiştir. Devrinin kuvvetli şairlerindendir. Şiirlerinde sade ve akıcı bir üslûp kullanır. Gençlik yıllarında daha çok âşıkane ve hiciv türü şiirler yazmış, tarikata girince, dinî ve tasavvufî şiirlere yönelmiştir.

E S E R L E R İ

Dîvân : Ruşenî'nin, şiirlerini topladığı bu yapıt, 5 kaside, 100'e yakın gazel, 5 terci-i bend ve 100'den fazla kıt'adan oluşur. Yurt içinde ve dışında birçok yazma nüshası vardır. Bu yazmalardan biri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Çobannâme : Mevlânâ'nın Mesnevî'sindeki "Musa ile Çoban Hikâyesi"nin genişletilmiş manzum çevirisidir.

Neynâme : Yine Mevlânâ'nın Mesnevî'sindeki "ney" sözünden esinlenerek yazılmıştır. Sade bir dilin kullanıldığı eser, üstün nitelikli mısralarla örülü 600 beyitten oluşmuştur.

Miskinnâme : Tasavvufî öğütler veren ve dervişliğin faziletlerini anlatan didaktik bir eserdir.

Silsilenâme : Bu eserde Halvetî silsilesi sıralanmıştır.

Asâr-ı Aşk : 1914 yılında İstanbul'da yayımlanan, mesnevîler ve Dîvân'dan alınan seçme şiirlerin bir araya getirildiği eser, tasavvufî manzumelerden oluşmuştur.

Ayrıca, **Kalemnâme**, **Kıssanâme** adlı mesnevileri de vardır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.227.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.45.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.131.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.236.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.284.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.959.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.81.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.119.

I

Her ki görür Hâlik'ı her lâhzada mahlûktan
Aşkı hergiz ayrı görmez âşık u ma'şûkdan

Hâriciyim sevmesem damâdını Peygamber'in
Rafızîyim fark edersem Hayder'i Fâruk'tan

Aşk yolunda gerektir âşık olan kişiye
Bir asâ-yı âhenîni bir demir çarıktan

Sûk-ı aşka girmişim geşt ederim hoş şevk ile
Çıkmazam kimse sözü ile ben dahi ol sûktan

Nefstir bir hokkabaz anın beden sandıkıdır
Gösterir bâziçeler her lâhza ol sandıkdan

Bulamazsın zulmetinden Rûşenî nefsin halâs
Her nefeste âhını aşırmasın ayyûktan

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi* İstanbul 1997, s.229.

Neyzen – Tablo: İbrahim Çallı

Kıymet Giray, Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu, s.149.

II

Dinle neyden ne hikâyetler kılur
Ayrılıklardan şikâyetler kılur

Ney sözi budur ki dir her dembedem
Dem bu demdür dem bu demdür dem bu dem

Nây idüm nâyî neyistandan beni
Ol cihân-ı bağ ü bostandan beni

Ben neyem kim idebilem nâle ben
Müye döndüm müye döndüm nâleden

Kesdi işbu âleme saldı beni
Benüm içün inledüp merd ü zeni

Bilinür geldigi bunda ney niye
Koşulıcak def defe vü ney ney'e

Işk idüb tenâni yâ ne ney
Dinle ne dir yine yâne yâne ney

Ben ney'em kim demde vü hem destiyâr
Bana olmuşdur dehân ü dest-i yâr

Dünyenün zevk ü safâsı ney'ledür
Ber-batt ü çeng ü rebâbı ney'ledür

Sen bana sâkî ne katre de terem
Mey virüp içüp ideyüm kim ben ney'em

Gerçi kim sûret yüzünden bir ney'em
Liyk mânâ gözi ile gör neyem

Kimsene bilmez beni kim ben neyem
Ben beni yahşi bilürdüm ben neyem

Bilürem bunu ki bunda bir neyem
Her ne isem ben dahi bir nesneyem

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.48.

III

Dir idüm gül yüzüne olsa gülün gözi kaşı
Ya benefşe kokulu haddi kad-i serv-veşi

Ne aceb kâfir-i bed-gevher ü sengîn dil imiş
Gelmeyüp rahma senün gevherine atdı taşı

Hâşe lillâh ki diyem ben de senün gül yüzüne
V'ey nice benzedeyim pâdişehe câr-keşi

Pâk ü sâf oluben evsâf-ı beşerden arınur
Nûş iden lâ'l-i lebünden mey-i bî-gıll ü gışı

Rûşenî zülf ü ruhun yâdına tan mı okusa
Sûre-i Nûr u Duhan "külle gadâtin ve aşî"

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.46.

IV

Hüsnünün aksin ruh-ı dilberde peydâ eyledün
Çeşm-i âşıkdan dönüp anı temâşâ eyledün

Bir avuç hâke bırakdun câm-ı ışkun cür'asın
Âkıl ile dânâları mecnûn u şeydâ eyledün

Âb ü gilde gösterüp envâr-ı hüsnünden nişân
Anun ile dîde-i aklı mücellâ eyledün

Rû-yı zîbâ üzre zülfünden selâsil bağlayup
Gönlümi serbeste-i zencîr-i sevdâ eyledün

Bâr-ı ışkun kim tahammül eylemez arz u semâ
Nâtüvân gönlüm acebdür ana me'vâ eyledün

Rûşenî benden niçün baktıkça rûşen olmasın
Hüsnünün aksin ruh-ı dilberde peydâ eyledün

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basımı), Ankara 1968, s.119.

Halilî

(1407 ? Diyarbakır ? – 1485 İznik)

Yaşamıyla ilgili bilgiler sınırlıdır. Lâtifi Tezkiresi'nde, Diyarbakırlı olduğu, Fatih Sultan Mehmed döneminde bilgisini artırmak amacıyla İznik'e gittiği, medreseye devam edip çağının bilimleri konusunda öğrenim gördüğü, bir süre İstanbul'da kalıp tekrar İznik'e geri döndüğü ve yaşamının geri kalan bölümünü, kurduğu tekkenin şeyhi olarak ilim ve ibadetle geçirdiği belirtilir. Çağının önde gelen şairlerinden sayılmasa da çağdaşları arasında oldukça ünlenmiştir. Şiirlerinde Nesimî'nin etkileri görülür. Nazire mecmualarında şiirlerine sıkça rastlanır. Ahmet Paşa'nın bir murabbasına yazdığı nazire ünlüdür. Tasavvuf ağırlıklı şiirlerinin yanı sıra her beytinde ayrı bir düşünceyi işleyerek konu birliğinden uzaklaşan şiirler de yazmıştır. Bir gazelinde, Dîvân'ından söz ederse de henüz ele geçmemiştir. En önemli eseri, 1471 yılında kaleme aldığı "**Firkatnâme**" adlı mesnevisidir.

Firkatnâme'nin Millet Kütüphanesi'ndeki nüshasının ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 15. Cilt, İstanbul, s.329.

KAYNAKLAR

- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.589.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.48.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 10. Cilt, İstanbul 1992, s.4967.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.229.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 15. Cilt, İstanbul, s.329.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.129.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih içinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.231.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.250.

I

GAZEL

Tâ benim gönlümde yaktın ey ruh-i gül-nâr nâr	*Ey nar çiçeği yüzlüm, sanki gönlümde ateş yaktın.*
Nâr-ı şevkinle cihânda yandım ey ayyâr yâr	*Ey aldatıcı sevgili, bu dünyada şevk ateşinle yanıp kül oldum.*
Yareli kıldın beni rahm eylemezsen ey dirîg	*Yaraladın beni, şimdi de bağışlamayı esirgersin benden.*
Ağladırsın her gece tâ subha denli zâr zâr	*Beni her gece sabaha dek inleye inleye ağlatırsın.*
Zârlığımdan benim hem-sâyelerdir bî-huzûr	*Benim inlememden konu-komşu herkes huzursuz.*
Etmedi âhım sana bir zerre ey mekkâr kâr	*Ettiğim âhlar sana zerre kadar kâr etmedi mi?*

KAYNAK : *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.205.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Dedim ey nâme-i ferhunde-manzar	*Ona, ey kutlu görünüşlü mektup,*
Çü sensin bir hümâ-yı anberîn-per	*Sen anber kanatlı bir hümasın dedim.*
Birûnun mazhar-ı envâr-ı eşvâk	*Senin dışın şevk ışıklarının parıldadığı yer,*
Derûnun mahzen-i esrâr-ı uşşâk	*İçinse aşk sırları deposu.*
Aceb nutk-ı fasîhin var zebânsız	*Dile ihtiyaç göstermeyen fasih bir konuşman var,*
Sözünü arz edersin tercemânsız	*Sözlerini tercümansız söylüyorsun.*
Tapuna her ne kim konsa emânet	*Sana emanet olarak ne bırakılsa*
Verirsin sâhibine bî-hıyânet	*Hıyanet etmeden sahibine verirsin.*

KAYNAK : *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.205.

III

Men ki derviş olmuşam şah-ı cihandan farigam	*Ben ki derviş olmuşum, dünya şahlığından vazgeçmişim.*
Bende-i sultan-ı aşkam în ü ândan farigam	*Aşk sultanının kuluyum, ayrıntıyla uğraşmaktan vazgeçmişim.*
Şöhretinden geçmişem dünya-yı faninün temam	*Ölümlü dünyada ünlenmekten tamamen vazgeçmişim.*
Bî-nişanı bulmuşam nam u nişandan farigam	*Ben istediğimi bulmuşum, namdan ve nişandan vazgeçmişim.*

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.129.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sâfî (CEZERÎ KASIM PAŞA)

(?, ? – 1486 Selânik ?)

Asıl adı Cezerî Kasım'dır. Yaşamıyla ilgili bilgiler, kaynaklarda birbirinden oldukça farklıdır. Sehi Bey Tezkiresi'nde, Mısır'dan İstanbul'a gelen ve Fatih Sultan Mehmed'in nişancılığını yapan Cezerî Mehmed Çelebi'nin kölesi olduğu, Edirne'de yaşlı bir kadın tarafından yetiştirildiği belirtilen Cezerî Kasım, öğrenimini takiben Mahmud Paşa'nın dikkatini çekti. II. Bayezid'in Amasya'daki şehzadeliği sırasında onun defterdarı oldu; padişah olması üzerine de vezirliğe yükseldi ve Cezerî Kasım Paşa adıyla uzun süre vezirlik yaptı. Emekli edilip sancakbeyi göreviyle Selânik'e gönderildi ve ömrünün geri kalan bölümünü burada geçirdi. Bazı kaynaklara göre mezarı, Edirne'de Tunca nehri kenarındaki Kasım Paşa Camii bahçesindedir. Kaynaklarda, Osmanlı şairleri arasında atasözleri ve deyimleri kullanmanın onunla başladığı, şiirde kendine özgü bir üslup geliştirdiği ve şiirlerinin beğenildiği ileri sürülür. Bilinen tek eseri Dîvân'ının yazma nüshalarından biri Fatih Millet Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- **Rıdvan Canım**, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.39.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.66.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.413.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1009
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.181.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.395.

I

GAZEL

Hûn olsa ne gam gamzen okundan ciğer ey dost
Müşkil bu ki zülfünde gönül cân çeker ey dost

Hecr oduna yanmış bigi şem'in içi köynür
Kan agladığımdan geceler tâ seher ey dost

Vardı ser-i kûyunda güm oldu dil-i miskîn
Gelmez ki alam bâd-ı sabâdan haber ey dost

Üftâdeleriz dosta lâyık nemiz olsun
Olsun reh-i aşkında fedâ cân u ser ey dost

Hâki zer edersin nazar-ı pâk ile çünkim
Biz hâke dahî n'ola kılırsan nazar ey dost

Hâk oldu Sâfî kalmadı hergiz eserinden
Hayfâ ki sana kılmadı âhı eser ey dost

KAYNAK : Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s.40.

S Ö Z L Ü K

hûn : *Kan, öldürme, öç.*
hecr : *Ayrılık.*
şem : *Mum.*
ser-i kûy : *Sevgilinin bulunduğu yer.*
bâd-ı sabâ : *Doğudan esen hafif, hoş rüzgâr.*
üftâde : *Düşkün, biçare.*
reh-i aşk : *Aşk yolu.*
hâk : *Toprak.*
zer : *Altın.*
hayfâ : *Haksızlık, yazık ki, heyhat.*

II

BEYİTLER

Boyun bir serv-i ra'nâdır güli var
Semen üzre perişan sünbüli var

Ne nazükdür cemâlin gülşeni kim
Gül-i ter üzre miskin kâküli var

İnanma zülfünün ahdine Sâfî
Kim anun bir başı vü bin dili var

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.67

Boyun bir güzel servidir gülü var.
Yasemin üstünde perişan sünbülü var.

Ne naziktir yüzün, gülbahçesi kim?
Taze gül üstünde misk kokulu kakülü var.

İnanma zülfünün sözüne Sâfî,
Çünkü onun bir başı ve bin dili var.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sarıca Kemâl

(? Bergama – 1488 ? Hasköy/Bulgaristan)

Lâtifî'ye göre, Bergamalıdır. Doğum ve ölüm tarihi bilinmemektedir. Saç ve sakalının renginden dolayı Kemal-i Zerd (Sarı Kemal) adıyla tanınır. Fatih'in sadrazamlarından Mahmud Paşa tarafından takdir edilerek onun musahibi oldu ve kölelerinin öğretmenliğini yaptı. Daha sonra Hasköy (Bulgaristan'da) medresesinde müderrislik, Mahmud Paşa'nın öldürülmesinden sonra da görevinden ayrılarak ziraatle uğraştı. Şair hakkında en eski bilgiyi veren Sehî Bey, onun, gazelde usta olduğunu; Âşık Paşa ise, Mahmud Paşa hakkında mersiyeleri bulunduğunu yazar. Duygulu, coşkulu ve yalın bir ifadeyle yazdığı şiirlerinde atasözü ve deyimlere yer veren Sarıca Kemâl, Osmanlı şiirinin kurucularından biri olarak kabul edilmektedir.

ESERLERİ

Belâgatnâme : Fazlullah bin Abdullah'ın "Tarih-i Mu'cem" adlı Farsça eserinin Türkçe çevirisidir. Âşık Paşa, eserin Şemseddin Cuveynî'ye ait olduğunu ileri sürerse de diğer tezkire sahiplerince bu bilgi doğrulanmamıştır. Yazılış tarihi 1488 olan eserin, Berlin ve Topkapı Sarayı kütüphanelerinde iki nüshası bulunmaktadır.

Dîvânçe : İngiltere'nin Manchester kentindeki Rylands ve İstanbul Üniversitesi kütüphanelerinde bulunan nüshası, 1979 yılında J.R. Walsh tarafından eleştirili biçimde yayımlanan eser, 146 gazel, bir murabba ve 1 manzum mektuptan oluşmuştur.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.176.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.123.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.25.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1017.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.270.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.421.
- *Latifî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.267.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.148.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.185.

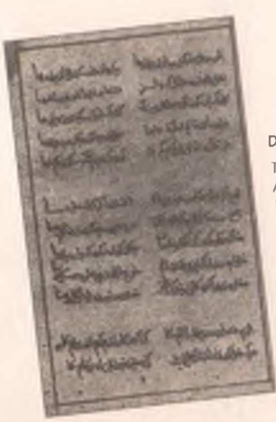
GAZEL

Ebrûlarun kemânlarını yine kurdılar	*Kaşların yine yaylarını kurdular.*
Benzer yakınlarında yatur âhû gördiler	*Yakınlarda bir âhu (ceylan) görmüşe benzerler.*
Komadılar sanavberi yanınca salına	*Ardıç ağacını yanın sıra salına salına yürütmediler.*
Ol derdmendün ayağına balta urdılar	*O dertlinin ayağına balta vurdular (işini bozdular).*
Meygûn lebün hadîsini pinhân ü âşikâr	*Şarap renkli kızıl dudağının sözünü gizli açık,*
Hergiz surâhî dimedi niçe ki sordular	*Sürahi ne kadar sordularsa da kimseye bir şey söylemedi.*
Sen hûrînün gamıyle ölen mübtelâlarun	*Sen hurinin acısıyla ölen âşıklarının*
Tâbûtunı melekler el üzre götürdiler	*Tabutunu melekler el üstünde götürdüler.*
Gözüm yaşı Kemâl girân-mâye dürridi	*Ey Kemâl, gözyaşım değerli bir inciydi;*
Merdümler anı veh ki ayağa düşürdiler	*Ne yazık ki gözbebekleri onu ayağa düşürdüler.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlu Fâ'ilün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.185.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Dîvânçe'den bir sayfa.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 5. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.270.

Aynî (KARAMANLI)

(?, ? – 1490'dan sonra ? Konya)

Yaşamına ilişkin bilgi yoktur. Doğum ve ölüm tarihi belli değildir. Bazı kaynaklarda, Türkistan'ın Tirmiz kasabasında doğduğu ve daha sonra Konya'ya yerleştiği yazılıdır. Son Karamanlı Hükümdarı Kasım Bey'in ve Şehzade Cem'in çevresindeki bilginler arasında yer aldı. Şiirlerinde daha çok 14. yüzyıl şairlerinden Şeyhoğlu ve Ahmedî'nin etkileri görülür. Yaşadığı dönemi ve yakın çevresini tanıtıcı şiirleri, sade, canlı ve halka yakın bir ifade taşımasına rağmen renk ve ritimden uzaktır. Bu yüzden 15. yüzyıl dîvân şiirinin ustaları arasında yer almaz. Kasım Bey adına düzenlediği Dîvân'ında, sonradan Bâkî ve Nedîm'de rastlanan mazmunlar ve dil ustalıkları görülür. Şairi edebiyatımıza, Aynî (1949) adlı kitabıyla Edip Ali Bakı tanıtmıştır.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.273.
- Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.235.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.248.
- Edip Ali Bakı, *XV. Yüzyıl Konya Karaman Şairlerinden Aynî*, Ankara 1949.

I

Aldı gönlüm bir cefalû bîvefa
Bir Karaman dilberi bir dilrüba
Eyledi ahir beni senden cüda
Elfirak ey taht-ı Çandar elfirak

Dilrübasız iş bu canı nidelim
Geldi eyyâm-ı firak âh edelim
Terkedüp Çandar ilini gidelim
Elfirak ey taht-ı Çandar elfirak

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.235

II

(SULTAN KASIM İÇİN)

Çünkü Sultan Kasım'ın nazik teni oldu türab
Vaktidir şimden gerü mülk-i Karaman ol harab

III

(CEM SULTAN İÇİN)

Şehi mahi felek ârâ cihanın canı Sultan Cem
İlâhi devleti mihr-i şerefte berkarar olsun

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.235

Cemâl-i Halvetî

(? Aksaray – 1494 Tebük/Hicaz)

Asıl adı Mehmed, lâkabı Hamîdüddin, mahlâsı Cemâlî'dir. Genellikle Çelebi Halife adıyla tanınır. Şeyh Cemaleddin Aksarayî'nin soyundan olup Halvetiye tarikatının İstanbul'daki ilk temsilcisi ve Cemaliye kolunun kurucusudur. Hayatıyla ilgili bilgiler rivayete dayalıdır. İlk eğitimini Aksaray'da tamamladıktan sonra İstanbul'a gitti. Medrese öğrenimi sırasında tasavvufa ilgi duydu. Hacı Halife adıyla tanınan Seyyid Abdullah el-Kastamonî'nin öğrencisi oldu. Önce Karaman'a giderek Şeyh Alaeddin Halvetî'nin halifelerinden Şeyh Abdullah'a, onun ölümünden sonra Tokat'ta Şeyh İbn-i Tahir'e ve onun da vefatı üzerine Erzincan'a giderek Seyyid Yahya'nın halifelerinden Pîr Mehmed Bahaeddin Erzincanî'ye intisap etti ve ondan Halvetî hilâfeti aldı. Halife sıfatıyla gittiği Amasya'da tanıştığı Sultan Mehmed'in oğlu Bayezid'i manevî kişiliğiyle etkiledi ve onun daveti üzerine İstanbul'a geldi. Burada Kocamustafapaşa semtinde kendi adına yaptırılan dergâhın şeyhi oldu (1489). İstanbul'da başgösteren veba salgını ve zelzele felâketinin sona ermesi amacıyla Bayezid tarafından kırk müridiyle birlikte Hicaz'a gönderildi. Dönüşte, Şam yakınlarındaki Tebük'te vefat etti; vasiyeti üzerine hac yolu üzerine gömüldü. Cemâl-i Halvetî, tarikat ve tasavvuf kültürünün tanınıp yaygınlaşması amacıyla en çok eser veren, tasavvuftan başka tefsir ve hadisle de meşgul olan Halvetî, Osmanlı döneminin önemli şeyhlerindendir. Farsça ve Türkçeden daha çok, eserlerinin hemen hepsini Arapça kaleme almış olup yirminin üzerinde eseri vardır. Şiirlerinden bazıları bestelenerek Halvetî dergâhlarında uzun yıllar okunmuştur.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.235.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.53.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 7. Cilt, İstanbul, s.302.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.317.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.39.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 5. Cilt, İstanbul 1992, s.2256.
- *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı, 2. Cilt, s.398.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.401.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.130.

I

Pertev-i cânân kime irdiyse hayrân eyledi
Katre iken bî-nihâyet bahr-ı ummân eyledi

Vasl-ı envârı tecellî eylese kalmışlara
Yûsuf-ı Mısrî gibi kevneyne sultân eyledi

Tâc-ı devlet her kimün başına ger irdi ise
Hükmine hâkim kılup anı Süleyman eyledi

Bu Cemâl-i Halvetî Hak'dan görindi çok atâ
Emrini yetirmeyüp hamdinde noksan eyledi

KAYNAK : Abdurrahman Güzel, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.401.

II

Tecellî eylesen ayn-ı devâdır
İçirmek anı uşşâka revâdır

İnâyet eyleyüp ref-i hicâb et
Kim ol cevr ü cefâ-ender-cefâdır

Senün lûtfuna yokdurur nihâyet
Ki cevrin âşıka ayn-i vefâdır

Seni bilmeyen oldu çünki mahrûm
Bilen aksini bil ayn-ı hatâdır

Cemâl-i Halvetî hiç nesne bilmez
Senin nûrundan özge ol şifâdır

KAYNAK : Ahmet Necdet, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.235.

HALVETÎLİK

Ebu Abdullah Siraceddin Ömer tarafından 14. yüzyılda kurulan bir tarikattır. Kırk gün süren yalnız tapınımı (erbâin) kırk kez tekrarladığı için kendisine Halvetî, mezhebine ise Halvetiyye (Halvetîlik) dendiği rivayet olunur. Tarikata şeyhin onayıyla giren kişi, kendini her türlü dünya hevesinden arındırıp yalnız Tanrı'yı düşünür. Uzun süren zikir ve tapınmadan sonra yedi makamı aşabilen kişi derviş olur. Tarikat zamanla Ruşeniyye, Cemaliyye, Ahmediyye, Şemsiyye gibi dört ana kola ayrıldı ve bunlardan da başka kollar çıktı. Kollar arasında öze ilişkin kesin ayrımlar yoktur. Kimi kollar, Mevlevîliğe ve Melâmîliğe benzer.

III

Hakîkat şemsinin her bir ziyâsı cân tecellâsı
Gider perdeyi gözünden görüne han tecellâsı

Kamu görür anı gözler bu cümle söylenen sözler
Anındır şüphesiz âlem okur cânân tecellâsı

Sana gammâz mıyım dâim çakam esrârını dâim
Ko sen gayret kuşagını gele Rahmân tecellâsı

Yakındurur sana senden niçün ırak görürsün sen
Vücudun şehrine girsen ola sultan tecellâsı

Hava içinde gark iken nice dersin ki yoktur ol
Ki günden azhar olmuşdur anın imân tecellâsı

Cemâl-i Halvetî eydür anı nâmert gözü görmez
Gelip mert ol ki mahv ede seni yeksân tecellâsı

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2 Basım), Ankara 1968, s.130.

Cemâl-i Halvetî'nin Tefsirü'l Fâtiha adlı risalesinden ilk iki sayfa.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 7. Cilt, İstanbul, s.302.

IV

İLÂHÎ

Safha-i sadrında dâim âşıkın efkârı Hu
Şâkirün şükrü Hüvallah zâkirin ezkârı Hu

Sidre seyrine muhakkak ermeye Cibrîl Emîn
Olmasa anın dilinde dembedem tekrâr-ı Hu

Nâleden ney deldi bağrın Hu deyu nâlân olup
Mevlevîler Mesnevî'den başladı eş'ar-ı Hu

Bülbülâ dîvân-ı aşktan bir varak nakl et bize
Tâ sabâ-yı pür safâdan açtı yüz güzâr-ı Hu

Ravza-i Hu'da makâm et ey Cemâl-i Halvetî
Tâ vücudun şehrine keşf ola bu esrâr-ı Hu

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968..

Köylüler – Tablo : Sami Yetik

Kıymet Giray, Sakıp Sabancı Müzesi Resim Koleksiyonundan Seçmeler, İstanbul 2002.

Muhiddin Dolu

(1426 Eğridir – 1495 Eğridir)

Şiirlerinde Muhiddin ve Dolu mahlâslarını kullandı. Asıl adı Şeyh Mehmed Dede Sultan'dır. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Türkistan'dan gelerek Eğridir'e yerleşen bir ailenin oğlu olduğu bilinmektedir. Tasavvufi Türk şiirinde özel bir yeri olan Muhiddin Dolu, sade bir dil ve genellikle aruz vezni ile yazdığı şiirlerinde üslup bakımından Yûnus Emre ve Âşık Paşa'yı örnek almıştır. Şekle önem vermediği iddiasız yapıtlarında yer yer kafiye hataları görülür. Manzumelerini bir araya topladığı **Dîvân**'ından başka, Isparta Halil Hamit Paşa Kütüphanesi'nde bulunan **Hızırnâme** adlı, dinî içerikli bir destanı vardır. Gazel, murabba ve mesnevîlerinden oluşan Hızırnâme, toplam 1285 beyitlik 78 manzumeden ibarettir.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Tekke Şiiri, Dinî ve Tasavvufî Şiirler Antolojisi*, İstanbul 1997, s.230.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.49.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.284.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 17. Cilt, İstanbul, s.418.
- **Abdurrahman Güzel**, Tekke Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s.398.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.121.

I

Hızırnâme'den

Erenler menziline erdi gönül
Dil ü can seyr eder her subh ile şam
Ne halet gördü demler sürdü gönül
Dil ü can seyr eder her subh ile şam

O ilin toprağın jengâr derler
Hem altundan ağaçlar var derler
Kamu hep lâcivert dağlar derler
Dil ü can seyr eder her subh ile şam

Yeşil kuşlar ağaçlarda dururlar
Kimisi duruben kimi yürürler
Gör anı Hızr'ın edna kulu derler
Dil ü cân seyr eder her subh ile şam

Bir ulu bahr gördüm anda akar
Melekler çok kuşaduben dururlar
Görenler hep anı hayran kalırlar
Dil ü can seyr eder her subh ile şam

Yeşil nurdan melekler dopdoludur
Arada birisi gayet uludur
Kalanı hep anın emrinde olur
Dil ü cân seyr eder her subh ile şam

Pes andan bir yeşil deryaya vardım
Kenarında ferişteleri gördüm
Deniz mevcinden anda Hu işittim
Dil ü can seyr eder her subh ile şam

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1968, s.121.

II

Kaf dagını ben kemterin seyr eylemiş bîçâreyem
Anda Hakk'ın hikmetlerin seyr eylemiş bîçâreyem

Çün vardı Derbend'e yolum seddi ayân gördi gözüm
Ye'cüc'ün işitdüm sözin seyr eylemiş bîçâreyem

Tunc u bakırdur yapısı kurşun demirdür kapusı
Gayet arîz ü mürtefî seyr eylemiş bîçâreyem

Bir kare bahre irdi yol olmış cihân içre muhît
Zulmetdürür göz anlamaz seyr eylemiş bîçâreyem

Kamu yeşildür kuşları tesbih okumak işleri
Yok kimseden teşvişleri seyr eylemiş bîçâreyem

Ben ol denizden korkmuşam kendiligümden varmışam
Korkunç melekler görmüşem seyr eylemiş bîçâreyem

Hem o kenarda bir minâre görmüşem göge yakın
Kur'an okunur zâhiren seyr eylemiş bîçâreyem

Döner bir altundan dolap bilinmez ol kandan gelür
Yahut akup kanda gider seyr eylemiş bîçâreyem

Her kogaya hâkimdürür bir ulu heybetli melek
Virdüm selâm aldı aleyk seyr eylemiş bîçâreyem

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.52.

III

Geldi erenler cem'ile bir gine görsem yüzlerin
Tapduk Saru Saltuk bile bir gine görsem yüzlerin

Hem Yûnus Emre'm geldiler çün bir yere iletdiler
Bir ak denize indiler bir gine görsem yüzlerin

Tarih-i hicret kim sekiz yüz seksene irmiş idi
Zilkâde ayında bu hâl bir gine görsem yüzlerin

Her cum'a gicesinde bu cem'iyyet-i kübrâ olup
Hep evliyâlar cem'olup bir gine görsem yüzlerin

Yazla önünde oldı hem deryâya basdılar kadem
Yandı çerağlar dem-be-dem bir gine görsem yüzlerin

Bizüm diyâra geldiler bunda mezara durdılar
Görmedigüm gösterdiler bir gine görsem yüzlerin

Oluk dagı'na çıkdılar nûrdan çeraglar yakdılar
Rûhânî sohbet sürdiler bir gine görsem yüzlerin

Evvel Hacı Bektaş gelür gözler bu Osman illerin
Öpdüm mübârek ellerin bir gine görsem yüzlerin

Mahmûd-ı hayrân pür-kerem arslan yürür önünce hem
Hayvanlar ana hep kadem bir gine görsem yüzlerin

Çün Molla Hünkâr'um gelür Sadrüddin olmış şeyh-idîn
Sultan Veled hazır hemîn bir gine görsem yüzlerin

Pîr-i Esed Şeyh Sıdk ile geldi Fakîh Ahmed bile
Hem Seydi Harun da bile bir gine görsem yüzlerin

Ol Seydi Gazi'dür ulu gaziler anun hep kulı
Gazi Tavâbil lâlesi bir gine görsem yüzlerin

Sultan Şüca dir kim beni her isteyen bunda bulur
Önünce dervişler yürür bir gine görsem yüzlerin

Gördüm Melîk Gazi gelür önünce meczuplar yürür
Hem yüzi nûr-ı berk urur bir gine görsem yüzlerin

Rûmeli'nün gâzî şehîd ol Saru Saltuk'dur saîd
Vartar'da Baba Bâyezid bir gine görsem yüzlerin

Âşık Paşa Tapduk Paşa geldi Kılıç Abdal ile
Hem Yunus Emre'm de bile bir gine görsem yüzlerin

Niksar'daki Gazi Melik Danişmend'i gördüm gelür
Önünce gâzîler yürür bir gine görsem yüzlerin

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri,* 3. Cilt, İstanbul 1986, s.52.

Hızırnâme'nin ilk sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 17. Cilt, İstanbul, s.408.

Cem Sultan

(1459 Edirne – 1495 Napoli)

Fatih Sultan Mehmed'in Çiçek Hatun'dan olan üçüncü ve en küçük oğludur. İlköğrenimini sarayda gördü. Dokuz yaşında Kastamonu Sancakbeyliği'ne gönderildi. 1474'te ölen büyük ağabeyi Şehzade Mustafa'nın yerine Karaman Beylerbeyliğine atandı. Bu görevdeyken babası öldü. Osmanlı tahtı için ağabeyi II. Bayezid ile mücadeleye girişti. Konya'da topladığı kuvvetlerle Bursa'ya yürüdü. Bayezid'in gönderdiği orduyu yenerek Bursa'ya girdi, adına hutbe okutup sikke bastırdı. Egemenliği ancak 18 gün sürdü. Yapılan ikinci savaşta yenildi. Kapıkullarının ve Halvetiye tarikatı üyelerinin desteğini kazanan ağabeyi II. Bayezid, tahta geçip padişah olmayı başardı. Bayezid'in destekçilerine karşılık; Anadolu halkı, özellikle de Anadolu'daki çiftbozan takımı, Cem'in yanında yer aldı. Fakat Cem, ağabeyine karşı verdiği mücadelede yenik düştü. Hicaz ve Mısır'a kaçtı. Yeniden bir ordu topladı. Bayezid'e iktidarı paylaşmayı önerdi. Bu öneri benimsenmeyince ordusuyla Ankara üzerine yürüdü. Ancak bu kez de yenilerek Rodos şövalyelerine sığındı (1482). Şövalyeler, onu Bayezid'den aldıkları bol para karşılığında Avrupa'ya götürdüler. Avrupa'dan II. Bayezid'e, affedilmesi umuduyla "Kerem" redifli bir kaside gönderdi, ama umduğunu elde edemedi. Birkaç yıl ülke ülke dolaşan Cem'in, Osmanlı Devleti'ne karşı bir koz olarak kullanıldığı ve çeşitli entrikalara kurban gittiği söylenir. Öldüğünde 36 yaşındaydı. Bayezid'den aldığı para karşılığında Papa Aleksander Borgia tarafından zehirletildiği söylentisi yaygındır. Ölümünden sonra cesedi Anadolu'ya getirilerek Bursa'da diğer ağabeyi Şehzade Mustafa'nın yanına gömüldü (1499). İyi bir şair olan ve küçük yaşta Farsça öğrenmeye başlayan Cem, Konya'da vali olarak bulunduğu sırada, sarayına topladığı bilgin, şair ve sanatkârlarla bir şairler topluluğu oluşturarak, kültür ve edebiyatımıza katkıda bulunmuştur. Bu şairler topluluğuna "Cem Şairleri" denir. Cem'in üzüntülerle geçen maceralı yaşantısı şiirlerine de yansımış, vatan ve gurbet duygusunun hâkim olduğu şiirleri daha çok beğenilmiştir. Cem Sultan, şiirde, üstad olarak tanıdığı Ahmet Paşa'nın etkisinde kalmış, kaside ve gazellerini Ahmet Paşa tarzında yazmıştır.

E S E R L E R İ

Türkçe Dîvân : H. Ersoylu tarafından 2 cilt hâlinde 1989'da İstanbul'da basılmıştır. Dîvân'ın nüshaları İstanbul Üniversitesi, Millet, Süleymaniye ve Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanelerinde kayıtlıdır.

Farsça Dîvân : İsmail Hikmet Ertaylan'ın tıpkıbasımını yayımladığı nüsha, Bursa'da Haraççızade Kütüphanesi'ndedir.

Cemşîd ü Hurşîd : Mesnevî tarzındaki bu yapıtını Cem Sultan, babası Fatih Sultan Mehmed adına yazmıştır. İranlı şair Selmân-ı Sâvecî'nin aynı adlı eserinin çevirisidir. Bir aşk hikâyesinin anlatıldığı yapıtta yer yer gazellere rastlanır. Bilinen iki nüshası Kütahya'da Vahit Paşa Kütüphanesi'ndedir.

Fâl-ı Reyhân-ı Sultan Cem : Bir fal kitabı olan ve 48 beyitten oluşan eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlı olup Cem Sultan'a ait olduğu kesin değildir. İsmail Hikmet Ertaylan tarafından 1951'de yayımlanan Falnâme ile birlikte tıpkıbasımı yapılmıştır.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.196.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.182.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.101.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.244.• **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.278.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.34.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.119.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Divan Şiiri-Bugünkü Dile Çevrilmişleriyle*, (5. Basım), Ankara 1967, s.16.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.47.
- **Münevver Okur**, *Cem Sultan-Hayatı ve Şiir Dünyası*, Ankara 1992.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.431.
- **Halil Ersoylu**, *Cem Sultan'ın Türkçe Divân'ı*, Ankara 1998.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.263.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.95.

Cem Sultan'ın kendi elyazısıyla kaleme aldığı Divân'ından iki sayfa – İstanbul Millet Kütüphanesi

Sennur Sezer, Türk Safo'su Mihri Hatun, (Belgesel Anlatı), Milliyet Yayınları, İstanbul 1997, s.180.

I

GAZEL

Kıldum diyâr-ı yârı koyup ben gedâ sefer ***Allâh ki nice müşkil imiş bî-rızâ sefer***	*Ben fakir âşık, sevgilimin diyarını bırakıp yolculuğa çıktım.* *Allah'ım! Rızasız sefer ne zormuş.*
Ben umduğum bu-y-ıdı ki kapunda hoş geçem ***Kim derdi kim bu resm ile nâ-geh ola sefer***	*Benim umduğum, senin kapında hoş vakit geçirmekti.* *Kim derdi ki, bu şekilde ansızın bu yolculuk çıksın.*
Uşşâka gerçi sabr ü seferdür devâ veli ***Sanman ki bana çare kıla sabr u yâ sefer***	*Gerçi âşıklara aşk ilâcı sabır, sefer ve yolculuktur;* *Ama sabrın ve seferin bana çare olacağını hiç sanmayın.*
Seyr ü seferde ben nice sürem safâyı kim ***Bâlâ-yı kaddün anıcak olur belâ sefer***	*Gezip dolaşırken nasıl safa süreyim?* *Senin yüksek boyunu (güzelliğini) hatırıma getirince bu yolculuk bana belâ oluyor.*
Sensüz sefer safâ degül iy sidre-kad bize ***Sen bile olıcagız olur müntehâ sefer***	*Ey servi boylu güzel! Sensiz yolculuk bize safa değil,* *Seninle beraber olunca sefer, bana son olur.*
Bu denlü dest-res var-iken hâk-i pâyuna ***Bilsem neye gerek ola bâri bana sefer***	*Senin ayağının bastığı toprağına bu kadar yakın iken* *Bari bu yolculuğun bana neye gerek olduğunu bir bilsem.*
Gel yoldaş ol Cem'e seferden safâ bula ***Kim yârı olmayana degüldür safâ sefer***	*Gel, Cem'e yol arkadaşlığı yap, o da yolculuktan safa bulsun.* *Zira yanında sevgilisi olmadan yapılan sefer, safalı (neşeli) değildir.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : Münevver Okur, *Cem Sultan-Hayatı ve Şiir Dünyası*, Ankara 1992, s.150.

Cem Sultan
(Anonim tablo)
Maçka Mezat
Müzayede Kataloğu –
17.11.1996

Şehzade Cem tuğralı ferman,
19 Mayıs 1481
(Topkapı Sarayı Müzesi)

II

Frengistan Kasidesi'nden

Câm-ı Cem nûş eyle iy Cem bu Frengistândur
Her kulun başına yazılan gelür devrândur

Ey Cem, şarap iç, burası Frenk memleketidir.
Bu yeryüzünde (dünyada) her kulun başına yazılan gelir.

Mekketu'llâh'ı varup bir gün tavaf eyledüğün
Bin Karaman bin Arab bin mülket-i Osmân'dur

Bir gün Allah'ın Mekke'sine varıp tavaf eylemen,
Bin Karaman, bin Arap, bin Osmanlı memleketine sahip olmaktan üstündür.

Şükr kıl Allah'a kim geldün Frengistân'a sag
Sağlıgına her kişi yedi iklime sultândur

Frenk memleketine sağ salim geldiğin için Allah'a şükret,
Vücudu sağ olan kişi, yedi iklime sultandır.

Fursatı fevt eyleme ayş eyle sür zevk ü safâ
Kimseye bâki degül bu mülk-i dünyâ fânidür

Fırsatı kaçırma ye, iç, zevk ve sefanı sür;
Zira bu dünya mülkü, kimseye kalmaz; fanidir.

Geldegün şehr-i Franca bagçesinün her biri
Sidre vü huld ü na'îm ü ravza-i Rıdvân'dur

Geldiğin bu Fransa şehrinin her bir bahçesi,
Sanki Sidre, Huld ve Naîm cennetlerinin ebedî cennetidir.

Nâr agaçları vü limon kaysı vü şeftâlular
Gülleri zibâ çiçekler hem narencistândur

Buraları nar, liman, kayısı, şeftali ağaçları ile doludur.
Güller, güzel çiçekler ve turunçlar ülkesidir.

Ayş kıl şehrinde bu şeh-zâde-i Efrenginün
Kim be-gayet nâzenin ü husrev-i hûbândur

Bu Frenk şehzadesinin şehrinde ye, iç, eğlen;
Zira o, gayet nazlı, kibar biri olup güzeller padişahıdır.

Pür-sahâvet pür-şecâat pür-letâfet pür-kerem
İsmidür Bâni veli sultân-ı bahristândur

Çok cömert, pek cesur, çok zarif, çok ikramcıdır.
Adı Bâni, fakat denizler sultanıdır.

Ruhları rengin lebi mey-gûn ü anber benleri
La'linün bir katesi bin Çeşme-i Hayvân'dur

Yanakları al, dudağı şarap rengi, benleri de anber gibi;
Dudağının bir katresi bin Âb ı Hayât gibidir.

Gözleri şehlâ yüzi bedr ay kaşları hilâl
Zülf-i müşgin anberin nesrin-île reyhândur

Gözleri şehla, yüzü ayın ondördü (dolunay) gibi, kaşları hilâl
Siyah zülüfleri anber, nesrin ve reyhan kokuludur.

Serv-kad simin-beden Efengi mahbûb-ı melik
Ay-ıla gün hüsninün ışkında ser-gerdândur

Servi boylu, gümüş bedenli bu Frenk sevgili, öyle bir Frenk şehzadesidir ki;
Ay ve Güneş'in, onun aşkından dolayı başı dönmüştür.

Sana bu hüsn-île bir şeh-zâde sâgar sundugı
Taht-ı Çin mülk-i Yemen İrân-ıla Tûrân'dur

Sana bu güzellikte bir şehzadenin içki sunması,
Çin tahtına, Yemen memleketine ve İran ile Tûrân'a bedeldir.

Pâdişâhlık bundan özge olmaz iy şeh-zâde Cem
Hâtırun hoş eyle câm iç meclis-i cânândur

Ey Şehzade Cem, bundan başka padişahlık olmaz,
Sen de hatırını hoş, gönlünü ferah tut, şarap iç; zira burası canlar meclisidir.

Minnet ol Allah'a kim tapunda her-dem husrevâ
Hûblar bân oglı bânlar hüsnüne hayrândur

Ey padişah, Allah'a şükür ve minnet olsun ki, her an huzurunda,
Güzeller, beyler, senin güzelliğine hayrandırlar.

Hûblar kâfir dilince nagmeler agâz ider
Şol kara saçlar güneş yüzlerde müşg-efşândur

Güzeller, kâfir dilince şarkılar söylemeye başlıyorlar.
O kara saçlar, güneş gibi parlak yüzlerde misk kokular saçmaktadırlar.

On iki bân oglı bân karşunda câmı içer
On sekiz sâkı vü meclisde güzel oglandur

Ey Cem, on iki prens oğlu prens, karşında şarap içiyorlar,
Mecliste on sekiz şarap sunucu güzel genç var.

Cümlesi zerrin-kemer altun libâçe giydügi
Şukka altun başlarında kolları uryândur

Hepsi altın kemerli ve giydikleri de altın sırmalıdır.
Başlarında altın işlemeli kumaş, kolları da çıplaktır.

Ellerinde yeşm-i ahdar-la'l-i ahmerden kadeh
Her kim içer ol kadehden mest-i câvidândur

Ellerinde yeşil yeşim taşından ve kırmızı lâlden kadehler tutuyorlar,
Her kim o kadehten içerse ebedî bir sarhoşluk içinde kalır.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Münevver Okur, *Cem Sultan-Hayatı ve Şiir Dünyası*, Ankara 1992, s.94, 96.

III

GAZEL

Yakdı odlara beni fürkat elümden ne gelür
Ölmedin olmaz ise vuslat elümden ne gelür

Vuslatundur sanemâ devletüm ammâ n'ideyin
Bana yâr olmadı ol devlet elümden ne gelür

Bûse-i la'lüne bin cân virürem girmez ele
Çünki bulınmaz ana kıymet elümden ne gelür

Gözlerün hastesidür cân ü gönül sıhhat içün
Ger lebün virmez ise şerbet elümden ne gelür

Hâcetüm bu-y-ıdı kim gamzen okı câna ire
Çün kabûl olmadı bu hâcet elümden ne gelür

Hele ben yoluna cândan dil ü cân terk ideyin
Sen eger kılmaz isen minnet elümden ne gelür

Cân virüp derdün alursam n'ola her lahza şehâ
Işk şehrinde budur san'at elümden ne gelür

Cem niçün zülfüne irişmeye didüm didi yâr
Ana budur ezelî kısmet elümden ne gelür

Cem Sultan
Minyatür: Âşık Çelebi'nin Meşairü'ş Şuara adlı eserinden.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : **Münevver Okur**, *Cem Sultan-Hayatı ve Şiir Dünyası*, Ankara 1992, s.128

Ayrılık, beni ateşlere yaktı; elimden ne gelir?
Ölmeden önce kavuşma olmaz ise elimden ne gelir?

Ey put gibi güzel! Sana kavuşmak benim için bir devlettir, ama ne yapayım!
Ki o devlet, bana yâr olmadı, elimden ne gelir?

Dudağının bir busesine bin can veririm; yine de o ele geçmez.
Çünkü ona denk kıymet bulunmaz ne yapayım, elimden ne gelir?

Can ve gönül, senin gözlerinin hastasıdır.
Eğer dudağın şifa için şerbet vermezse elimden ne gelir?

Arzum, dileğim, yan bakışının okunun canıma ulaşmasıydı;
Ne yapayım, bu dileğim kabul olmadı, elimden ne gelir?

Hele ben, canımı ve gönlümü senin yoluna candan isteyerek terk edeyim de
Buna karşılık sen, kendini borçlu görmez, teşekkür etmezsen elimden ne gelir?

Ey sevgili! Her an canımı verip senin derdini alırsam ne olur?
Aşk şehrinde sanat budur; elimden başka bir şey gelmez.

Sevgiliye sordum: Cem, senin siyah saçlarına neden erişemiyor, dedim.
O da, onun ezelî kısmeti budur, dedi. Ne yapayım, elimden ne gelir?

Abdurrahîm Karahisarî

(15. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgiler çok azdır. Edip Âli Gökpınar'ın 1953 yılında yayımlanan bir araştırmasında, babasının zengin bir aileden olduğu, ailesinin Mısır'dan gelip Afyon'a yerleştiği, dönemin bilim merkezi Karahisar'da dünyaya geldiği belirtildiği halde doğum ve ölüm yılı belli değildir. Ünlü mutasavvıf Akşemseddin'e bağlanarak halifesi olmuş, onunla birlikte İskilip, Edirne ve Göynük'te kalmış, İstanbul'un fethine katılmış, daha sonra Afyon'a dönüp Bayramiye tarikatının Akşemseddin kolunu yaymaya çalışmıştır. Gedik Ahmet Paşa Medresesi'nde müderrislik de yapan Karahisarî'nin türbesi, Karahisar'da Kasımpaşa Camii'nin yanındadır. Karahisar'da tanzim ettirdiği vakfiyesiyle servetini ve kitaplarını Afyon'da yaptırdığı mescide vakfetmiştir. Yapıtlarını yalın Türkçeyle yazan Karahisarî'nin gazel ve ilâhîleri de vardır.

ESERLERİ

Münyet ül-Ebrâr ve Gunyet ül-Ahyâr : Eser, İstanbul'un fethi sırasında İznik'te yazılmıştır. Karahisarî, "Selve" adlı tasavvufî bir eserin Türkçeye çevirisi olan bu yapıtını, şeyhi Akşemseddin'in isteği üzerine yazmıştır. Eser, 1 mukaddime, 2 bölüm ve 1 hatimeden oluşmaktadır. Her bölüm 10 bâba ayrılmıştır. Birinci kısımda hak yoluna çile çekenler, ikinci kısımda ise Halveti tarikatının esasları anlatılır. Çeşitli kütüphanelerde nüshaları vardır.

Tercüme-i Kaside-i Bürde : Arap şairlerinden Ka'b bin Züheyr'in, Peygamber'i öven Kaside-i Bürde adlı eserinin Türkçe çevirisidir. Edebiyatımızda bu kasidenin pek çok çevirisi yapılmıştır. 160 beyitten oluşan eserin tıpkıbasımı 1960 yılında İsmail Hikmet Ertaylan tarafından İstanbul'da yayımlanmıştır.

Vahdetnâme : 4250 beyitten oluşan mesnevî tarzındaki bu tasavvufî eser, 1461'de yazılmıştır. Eserde, Âşık Paşa'nın ve mistik İran şairlerinin etkisi açıkça görülür. Karahisarî'nin en önemli yapıtlarından olup eserde, evrenin yaratılışından başlayarak, İslâm inançları ve Tanrısal aşk (vahdet-i vücut) temaları sade ve içten bir dille işlenir. Dil araştırmaları için kaynak bir eserdir. Fatih Sultan Mehmed'in veziri şair Şehit Mahmud Paşa adına yazılmıştır. Eserin en iyi nüshası, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Vahdetnâme'den ilk iki sayfa.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.291.

Risâle fî Eşrât is-sâat : İznik'te 1457 yılında Arapça olarak kaleme alınan bu eser kıyamet belirtilerinden bahseder. Tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.172.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Cilt, İstanbul, s.291.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.28.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.22.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.400.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.687.

Vahdetnâme'den

Aşk sözin gûş idün iy âşıkân *Aşk câmın nûş idün iy sâdıkân*	*Aşk sözünü dinleyin ey âşıklar.* *Aşk kadehini için ey sâdıklar.*
Ben ki aşkun bahrine dalmış idüm *Viriben varlığı aşk almış idüm*	*Ben ki aşk denizine dalmış idim.* *Varlığımı vererek aşk almış idim.*
Aşk şehrin çün temâşâ eyledüm *Her metâ'ından temennâ eyledüm*	*Aşk şehrini gezip dolaştım* *Her nesnesinden almak istedim.*
Katreden deryâya kıldum çün sefer *Âfitâbı buldum, isterken kamer*	*Damladan denize gittiğimde de* *Ay isterken güneşi buldum.*
Tuş oldum bî-nihâyet bahre ben *Bulmışam gencîne-i şâhâne ben*	*Sonsuz bir denize rastladım.* *Eşsiz bir hazine buldum.*
Hûb-rûlar kim görüp kaldum tana *Cennetün hûrîleri irmez ana*	*Güzel yüzlüleri görünce şaşıp kaldım.* *Cennetteki huriler onlarla eş tutulamaz.*
Câm-ı pür-mey içmişem hammârdan *Tîb-i hoş-bû açmışam attârdan*	*Şarapçıdan (yol gösterici) şarap dolu kadehi içtim,* *Güzel koku satandan güzel kokular aldım.*
Olmışsam sarrâfa ben cevher-fürûş *Bahr gibi iderem her lâhza cûş*	*Sarrafa cevher satar olmuşum.* *Deniz gibi her an coşar oldum.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.687.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sa'dî (SA'DÎ-İ CEM)

(? Seferihisar ? – 1495 ? İstanbul)

Doğum yeri ve tarihiyle ilgili farklı görüşler ileri sürülür. Bazı tezkirelerde Sivrihisar'ın Siroz nahiyesinde doğduğu belirtilir. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde ise Serezli olarak tanıtılır. Cem Sultan'ın yanında yer almasına rağmen yaşamıyla ilgili bilgiler oldukça azdır. Cem Sultan'ın Konya'da bulunduğu yıllar, değer verdiği ve "Cem Şairleri" denilen grup içinde yer aldığından, tezkirelerde adı, "Sa'dî-i Cem" ya da "Cem Sa'dî'si" olarak geçer. Âşık Çelebi, Cem Sultan'ın Dîvân'ının Sa'dî tarafından yazıldığını belirtir. Sa'dî, yaşamı süresince Cem Sultan'ın çok yakınında olmuş ve onun yanından hiç ayrılmamıştır. Öyle ki, II. Bayezid'le Cem Sultan arasındaki olaylar sırasında Cem Sultan adına, bazı devlet adamlarıyla görüşmelerde bile bulunmuş, bu yüzden II. Bayezid'in gazabına uğrayıp denize atılarak öldürülmüştür. Cem Sultan hayattayken ve onun emriyle İstanbul'a geldiğine göre, ölüm tarihinin 1495'ten önce olduğu tahmin edilmektedir. Şiirleri üzerinde, Ahmed Paşa'nın etkisi görülür. Şiir dili ve üslubu oldukça sadedir. Dönemin mecmualarında şiirlerine rastlanır. Bazı kaynaklar, dîvânı olduğundan söz ederlerse de henüz ele geçmemiştir. Aynı şekilde Hasan Çelebi'nin bahsettiği "Sakinâme" de bulunamamıştır.

KAYNAKLAR

- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.228.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.397
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.69.

I

Hey ne diller alıcı nâzlı dilbercik olur
Vey ne fettân u cefâ-pîşe sitemgercik olur

Eğilüb gûşına söyler gibi olur yüz öper
Zülfi yârin nice çok başlıca kâfircik olur

Der gören kadd-i hırâmânın eyâ kebk-i hırâm
Fitne bağında açılmış ne sanevbercik olur

Leb-i meygûunu hattınla gören der güzelim
Lâciverd ile münakkaşca ne sâğarcık olur

Nâz ile kim ki göre şivesini Sa'dî der
Vey nice âfet-i bî-rahm sitemgercik olur

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.73.

SÖZLÜK

cefa-pîşe : *Zalim; sevgili.*
sitemger : *Zalim, zulmeden.*
gûş : *Kulak.*
kadd : *Boy.*
hırâman : *Naz ve eda ile yürüyen.*
kebk (kebg) : *Keklik.*
hırâm : *Salına salına gidiş.*
leb : *Dudak.*
meygûn : *Şarap renginde.*
sâgar : *Kadeh.*
âfet : *Çok güzel, bela.*
bî-rahm : *Merhametsiz.*

II

Dolaşdı zülfüne gönlüm dahi geçmez hevâsından
Halâs olmadı bu miskin anın her dem belâsından

Saçma sünbül öykünmüş benefşe işidüb dedi
Göreyin seni kurtulma cihânda yüz karasından

Tecelli-i cemâl etmezsen ey dilber eğer bir dem
Gönül mir'âtı pâk olmaz dirîğa jeng ü pâsından

Dedi gönlüm ki ol âhû şikar olur rakîb ile
Dedim kim geçdim ol kelbin likâsından atâsından

Hadeng-i tîr-i gamzenden ölürse gam yemez Sa'dî
Eğer bir bûse virürsen geçer ol kan bahâsından

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.73.

SÖZLÜK

halâs : *Kurtulma.*
benefşe : *Menekşe.*
tecelli : *Görünme.*
cemâl : *Yüz güzelliği.*
mir'ât : *Ayna.*
jeng : *Pas, kir.*
şikar : *Av, avlanan.*
kelb : *Köpek.*
likâ : *yüz; görme.*
hadeng-i tîr : *Kayın ağacından yapılmış ok.*

Ahmed Paşa

(? Edirne ? – 11 Temmuz 1497 Bursa)

15. yüzyılda Türk edebiyatının Şeyhî'den sonraki en güçlü temsilcisi ve Fatih döneminin en büyük şairidir. II. Murad'ın kazaskerlerinden Veliyüddin bin İlyas'ın oğlu olup yaşamının büyük bölümü Bursa'da geçtiğinden "Bursalı Ahmed Paşa" diye tanınır. Bazı kaynaklara göre Edirne'de doğmuştur. Babasının, devletin üst kademesinde bulunması, kültürlü ve büyük olasılıkla şair olmasından dolayı güçlü bir medrese eğitimi görerek ilmiyye sınıfına geçti; Bursa Muradiye Medresesi'ne müderris olarak atandı. Bir süre sonra Edirne kadısı oldu. Fatih Sultan Mehmed'in tahta çıkmasından sonra, padişahın güvenini kazanarak kazasker, musahip ve hoca, sonra da vezir oldu. İstanbul kuşatmasında bulundu. Sarayda önemli bir yer edindi. Ancak, saray nedimlerinden birine aşırı ilgi duyması nedeniyle vezirlikten alınıp idam edilmek üzere tutuklandı. Ancak, yazdığı "Kerem" redifli kasidesini padişaha sunarak ölümden kurtuldu. Bunun üzerine Bursa'da Orhan ve Muradiye Medreseleri mütevelliliğine atandı. II. Bayezid'in tahta çıkması üzerinde de (1481) Bursa Sancakbeyi oldu. Öldüğünde Bursa'da Muradiye Medresesi civarında kendisinin inşa ettirdiği türbeye defnedilen Ahmed Paşa, 15. yüzyılın en önemli dîvân şairlerinden sayılır. Dîvân şiirine getirdiği yenilikler ve kusursuz, uyumlu söyleyişiyle Bâkî'ye kadar olan dönemi etkilediği kabul edilmiştir. Kaside alanında, yaşadığı yüzyılın en büyük şairi sayılmasına karşın, İran şairlerinin kullandığı sözcük ve terkiplere fazlaca yer verdiği için eleştirilmiştir. Dîvân'ında Arapça ve Farsça şiirlerinin yanı sıra bir Rumca şiirinin de bulunması, onun, bu dili de çok iyi bildiğini göstermektedir. Kendisinden "Şairler Sultanı" olarak bahsedilen Ahmed Paşa, gerek sağlığında ve gerekse ölümünden sonra şiirlerine pek çok nazireler yazılmış, eserleri, kendisinden sonraki şairlere yol gösterici olmuştur. Elde bulunan tek eseri Dîvân'ıdır. II. Bayezid'in isteği üzerine yazılmış, 1966'da İstanbul'da, "Ahmed Paşa Dîvânı" adıyla Ali Nihat Tarlan tarafından eleştirili basımı yapılmıştır.

Ahmed Paşa Dîvânı'nın ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.11.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.188.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.193.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.114.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.55.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.221.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.60.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.54.
- **Muallim Naci**, *Osmanlı Şairleri*, Hazırlayan: Cemal Kurnaz, Ankara 2000, s.17.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.436.
- **Halil Erdoğan Cengiz**, *Dîvân Şiiri Antolojisi*, (2. Basımı), Ankara 1983, s.218, 230.
- **Ali Alpaslan**, *Ahmet Paşa*, Kultur ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- **Harun Tolasa**, *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973.
- **Sadık Deniz**, *Bugünün Diliyle Dîvân Şiiri*, (2. Basım), İstanbul 1983, s.18.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.111.
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.352.
- **Namık Açıkgöz**, *Ahmet Paşa*, İstanbul 2001.
- **E. J. Wilkinson Gibb**, *Osmanlı Şiir Tarihi*, 1. Cilt, (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), Ankara 1999, s.325.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.317.
- **Turgut Karabey**, *Ahmed Paşa, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ankara 1996.
- **A. Atilla Şentürk**, *Ahmed Paşa'nın Güneş Kasidesi Üzerine Düşünceler*, İstanbul 1994.

I

Ser-nâme-i mahabbeti cânâna yazmışam ***Hasret risâlesin varak-ı vâna yazmışam***	*Aşk mektubunun başlığına sevgilimin adını yazdım.* *Hasret duygularımı ise ruhumun sayfalarına yazdım.*
Nâlişlerini derd ile bî-çâre bülbülün ***Bâd-ı sabâ eliyle gülistâna yazmışam***	*Zavallı bülbülün dertle inlemelerini,* *Sabâ rüzgârı eliyle gül bahçesine yazdım.*
Zülfün hikâyetini gönülde misâl idüp ***Gam kıssasını levh-i perîşâna yazmışam***	*Saçının hikâyesini gönülde örnek edip,* *Gam hikâyesini perişan kâğıt üzerine yazdım.*
Resm itmişem gözümde hayâlüni gûyiyâ ***Nakş-ı nigârı sâgar-ı mercâna yazmışam***	*Gözümde hayalini öylesine resmetmişim ki,* *Sanki sevgilinin nakşını mercan kadehe çizmişim.*
Tâb-ı ruhunla sûzını yazarken Ahmed'ün ***Şevkından odlara düşüben yanu yazmışam***	*Yanağının kalbime verdiği ateşle Ahmed'in yanıp yakılışını yazarken,* *Az daha heyecandan ateşe düşüp yanıyordum.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : **Ali Alpaslan**, *Ahmet Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.66.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Ahmed Paşa (Minyatür: Âşık Çelebi Tezkiresi)
Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.54.

II

Eyâ perî nicesin hoş mısın safâca mısın *Gel'e berî nicesin hoş mısın safâca mısın*	*Ey peri nasılsın? İyi misin, safalı mısın?* *Beri gel, bakalım nasılsın? İyi misin, safalı mısın?*
Şeker dudaklu kamer yüzlü serv boylularun *Semenberi nicesin hoş mısın safâca mısın*	*Şeker dudaklı, ay yüzlü, servi boyluların* *Yasemin göğüslüsü nasılsın? İyi misin, safalı mısın?*
Bahâr-ı hüsn ü behâda belâlu bülbülünün *Gül-i teri nicesin hoş mısın safâca mısın*	*Güzellik ve iyilik baharında belâlı bülbülünün* *Yeni açmış gülü nasılsın? İyi misin, safalı mısın?*
Bizümle bir nefes insânlığ eyle soruşalum *Gel ey peri nicesin hoş mısın safâca mısın*	*Bize bir insana yaraşır şekilde davran da, konuşalım.* *Gel ey peri, nasılsın? İyi misin, safalı mısın?*
Sefer kılub gelür Ahmed ki diye şehrümüzün *Güzelleri nicesin hoş mısın safâca mısın*	*Ahmed sefer edip geliyor,* *Şehrin güzelleri ona "Nasılsın? İyi misin, safalı mısın?" desin diye.*

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.317.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Kıldım belâ-yı aşk ile mübtelâ sefer *Meşhûrdur ki âşıka yâ sabr u yâ sefer*	*Aşk belâsı ile yollara düştüm. Âşığın tahammül* *göstermesi veya yollara düşmesi meşhurdur.*
Hayretteyim ki böyle havâ-dâr iken sana *Çün erdi kûyuna niçin eder sabâ sefer*	*Seni bu kadar istemekteyken, senin semtine erdiği halde,* *bahar yeli neden hâlâ esip durmaktadır.*
Gitmez kapından ol ki göre zülf ü haddini *Akrebde olsa mâh değildir revâ sefer*	*Zülfünü ve yanağını görenler kapından gitmez. Bu, tıpkı; ayın Akrep* *burcunda olduğunda, yola çıkmanın uygun olmamasına benzer.*
Kâ'be kapın koyup çekeriz gam beriyyesin *Ömre komaz temettü ü ol bî-safâ sefer*	*Kâbe'ye benzeyen kapını bırakıp gam çöllerine düşeriz.* *O, tatsız yollara düşüş ömre bir kâr getirmez.*
Kat'ı alâyık eyleyip Ahmed gibi kılar *Sevdâ-yı zülf-i yâr ile müşg-i Hıtâ sefer*	*Hıtay miski, sevgilinin saçının sevgisi/karalığı ile,* *Ahmed gibi dünya ile ilgisini keserek dolaşır, durur.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

KAYNAK : **Namık Açıkgöz**, *Ahmet Paşa*, İstanbul 2001, s.62.

IV

Güneş Kasidesi'nden

Taht urup tâk-ı felekde husrev-i hâver güneş
Geydi nârencî kabâ urındı nûr efser güneş

Doğu hükümdarı olan güneş, felek kubbesinde taht kurarak
Turuncu elbise ile nurdan taç giydi.

Mesned-i sultân-ı subh oldı serîr-i âsumân
Saçdı pîrûze tabaklardan zer ü gevher güneş

Gökyüzü tahtı, sabah sultanının yaşadığı yer oldu.
Güneş, mavi tabaklardan altın ve inci saçtı.

Kufl açup dürc-i zebercedden cevâhir dökdi kim
Hâk küncin eyleye gencîne-i cevher güneş

Güneş, toprak bucağını mücevher hazinesi hâline getirmek için
Zeberced çekmecenin kilidini açtı ve yeryüzüne cevherler saçtı.

Kulzüm-i Hindün baturmaga gümüş zevrakların
Bâdbân-ı nûr ile tonatdı fülk-i zer güneş

Hint denizindeki gümüş kayıkları batırmak için güneş,
Nur yelkenleriyle altın gemi donattı.

Dâne-i encüm dirüp meh hırmeninde her seher
Bâl açup cevlân ider tâvûs-ı zerrîn-per güneş

Altın kanatlı bir tavusa benzeyen güneş, yıldız tanelerini toplamak için
Her seher vakti kanatlarını açıp ayın harmanında dolaşır.

Gûyiyâ Nûşîrevân-ı subhdur kim adl içün
Lâciverdî kubbeye zencîr-i zer asar güneş

Güneş, sabah vaktinin Nûşirevân'ı gibidir ki adalet göstermek için
Şu gök kubbeye altın bir zincir asar.

Yâ felek Mısrında sultân oldı bir Yûsuf-cemâl
Yâ Zelîhâdur tutar nârenc-i zer-peyker güneş

Güneş, ya gökyüzü Mısır'ında sultan olan Yusuf güzelliğinde biridir,
Ya da elinde altın sarısı bir portakal tutan Zelîhâ'dır.

Yâ cemâline cihânun nûr u fer virmek içün
Rûz ruhsârından açdı anberîn mi'cer güneş

Veya cihanın yüzüne nur verip güzelleştirmek için güneş,
Günün yanağından anber renkli örtüyü açtı.

Hak budur kim Şâh dîvânın temâşâ kılmağa
Düzdi tâk-ı zer-nigâra lâ'lden manzar güneş

Fakat doğrusu budur ki padişahın dîvânını seyretmek için güneş,
Altınla bezenmiş kubbeye la'lden pencere açtı.

Kendünün hüsn ü cemâlin fikr iderken germ olup
Cân diliyle eyledi bu matla'ı ezber güneş

Güneş, kendisinin güzelliğini düşünürken birdenbire coşup,
Bu matla'ı can diliyle okudu.

Subh-dem cevlân idüp tâvus-ı zerrîn-per güneş
Bûstânına sipihrün virdi zîb ü fer güneş

Altın kanatlı bir tavusa benzeyen güneş, sabahleyin dolaşmaya başladı
Ve feleğin bahçesine güzellik verdi.

Zînet-i Bâg-ı İrem tutmag içün gülzâr-ı subh
Eyledi gök sebzezârın pür-gül-i ahmer güneş

Sabahın gül bahçesi, İrem Bağı'nın güzelliğini edinsin diye güneş,
Göğün çimenini kırmızı gül ile doldurdu.

Kûze-i yâkût ile pîrûze-gûn dolâbdan
Çarh-ı mînâ-rengi sîmâb itdi ser-tâ-ser güneş

Güneş, firuze su dolabından yakut renkli çanak ile (ışık suyunu) dökerek
Mavi renkli feleği, güneş baştan başa cıvaya benzetti (cıva gibi parlattı).

Bezm-i ayşın Zöhrenün germ itmege sâkî-sıfat
Âb-gûn akdâh içinde gezdürür âzer güneş

Zühre (Venüs) yıldızının eğlence meclisini coşturmak için güneş,
Sakî gibi billûr kadehler içinde ateş (şarap) gezdirmektedir.

Geh hamâm-ı mâh-ı tâbâna dakar sîmîn cenâh
Geh düzer Sîmurg-ı çarha âteşîn şehper güneş

Güneş, bazen dolunay güvercinine gümüşten kanat takar,
Bazen de felek Ankâ'sına ateşli kanat verir.

Ayda bir kez kâsesin anberle mâhun toldurur
Tâ ki Şeh bezminde bir dem gezdüre micmer güneş

Güneş, padişahın meclisinde bir kere buhurdan gezdirsin diye
Ayda bir defa ayın kâsesini anberle doldurur.

Zıll-ı Hak Sultân Muhammed Hân ki olmışdur anun
İşigi toprağınun her zerresi enver güneş

Allah'ın gölgesi olan Sultan Mehmed Han ki
Onun eşiği toprağının her zerresi parlak bir güneştir.

Nite kim her dânenün zımnında muzmerdür şecer
Zerre-i hâk-i derinde şöyledür muzmer güneş

Her tanenin içinde nasıl bir ağaç gizli ise
Onun kapısının toprağının her zerresinde de öyle birer güneş vardır.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Mehmet Çavuşoğlu**, Kaside, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.28.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

V

Ey fitnesi çok kavli yalan yandum elünden	*Ey fitnesi çok, sözü yalan, yandım elinden.*
Bir nâz ile bin gönül alan yandum elünden	*Bir naz ile bin gönül alan, yandım elinden.*
Sen şem' gibi gayr ile meclisde gülersin	*Sen mum gibi başkalarına ışık verip mecliste gülersin,*
Ben akıduram yaş ile kan yandum elünden	*Ben ise kanlı gözyaşları dökerim, yandım elinden.*
Ney gibi delindi ciğerüm ışkun elinden	*Ney gibi delindi bağrım aşkın yüzünden,*
Her dem iderem âh ü figân yandum elünden	*Her an âh edip inlerim, yandım elinden.*
Yandı dü cihân âteş-i âhumla ve lîkin	*Yandı iki cihan âhımın ateşiyle lâkin,*
Ben senün eyâ şâh-ı cihân yandum elünden	*Ben ise senin ey dünya güzeli, yandım elinden.*
Şol sunduğun âteş midür ey sâki bana kim	*Şu sunduğun ateş midir bana ey sâki,*
Sen aldun ele câm hemân yandum elünden	*Kadehi alınca eline hemen, yandım elinden.*
Her hâr ile sen sohbet idersin dün ü gün ben	*Her dikenle (değersiz kişilerle) sohbet edersin gece gündüz,*
Derdün iderem mûnis-i cân yandum elünden	*Ben ise senin için dertlenirim cânânım, yandım elinden.*
Ahmed çeke cevrüni ve lûtfun göre agyâr	*Ahmed çileni çeker, iyiliğini eller görür,*
Ey şefkati az şâh-ı cihan yandum elünden	*Ey şefkati çok az dünya güzeli, yandım elinden.*

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

KAYNAK : Halil Erdoğan Cengiz, *Divân Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1983, s.230.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

VI

Sanemâ sanma ki senden usanam gelmez isen
Şem'veş bezm-i hayâlünde yanam gelmez isen

Ey tapılası güzel! Gelmezsen senden usanacağımı sanma.
Eğer gelmezsen hayalinin meclisinde mum gibi yanacağım.

Bir iki gün bu gönül hastasın eğlemek içün
Künc-i hasretde gamun yâr idinem gelmez isen

Eğer gelmeyecek olursan hasret köşesinde gamını.
Sevgili yerine koyup bu gönül hastasını oyalayayım.

Nice sevdâda kalem gibi kalam zülfün içün
Yüzüm üzre gözü yaşlu sürünen gelmez isen

Eğer gelmezsen uzun saçlann için nice sevdalar çekip
Kalem gibi gözü yaşlı olarak yüzüstü sürüneceğim.

Korkum oldur ki gamundan yakamı çak ideyin
Nâr-ı hasretle diyârını yakam gelmez isen

Korkum odur ki gamından dolayı yakamı yırtacağım.
Gelmezsen hasret ateşiyle oturduğum yeri yakıp ateşlere vereceğim.

Bu gönül murgına uyup usadum gam kafesin
Uçam uş cennet-i kûyunda konam gelmez isen

Bu gönül kuşuna uyup gam kafesini kırdım.
Eğer gelmezsen uçacak ve cennet gibi olan mahallene gelip konacağım.

Dil-i Ahmed gibi gam sengi ile mecrûh olayın
Yad-ı lâ'lünle kızıl kana yunam gelmez isen

Eğer gelmezsen, Ahmed'in kalbi gibi gam taşı ile yaralanacak
Ve dudağını hatırlayarak kızıl kanlara bulanacağım.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : Ali Alpaslan, *Ahmet Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.84.

VII

GAZEL

Karar ü sabrım alan zülf-i bîkararındır
Harâb eden beni şol çeşm-i pürhumârındır

Benim kararımı ve sabrımı alan senin kararsız saçların
ve beni harap eden de senin şu mahmur gözündür.

Cihan şikârına şehbâz-ı zülfünü salagör
Kebûter-i dil ü can hep senin şikârındır

Gönül ve can güvercini nasıl olsa senin avındır,
doğana benzeyen saçlarını dünya avına salıver.

Acep mi bağ kenarında dursa lâle hacil
Ki lâlezar-ı cemâlinde hâr ü zârındır

Lâle, senin lâle bahçesine benzeyen yüzüne düşkün olduğuna göre,
bahçe kıyısında utangaç durursa, şaşılır mı?

Nazar fakire kıl ey pâdişah-ı hüsn ü cemâl
Ki devlet-i ezelî hüsn-i i'tibarındır

Ey güzellik padişahı! Benim gibi zavallıdan bakışını esirgeme,
başlangıcı belirsiz mutluluk, senin bana ilgi göstermendir.

Dem-i bahârın ile dü cihânı hurrem eden
Nesim-i gâliye-i zülf-i müşg-bârındır

İki cihanı (dünya ve ahreti) sevindiren, senin bahara benzeyen
güzel kokulu soluğunla saçının misk saçan esintisidir.

Mürûr-ı va'de-i yâra inanma sen Ahmed
Gama inan inanursan ki eski yârındır

Ahmet, sen sevgilinin sözünde duracağına inanma;
inanırsan üzüntüye inan; çünkü o, senin eski dostundur.

KAYNAK : Mahir Ünlü, *Toplumsallık Açısından Örneklerle Türk Edebiyatı, İslâmlık Sürecinde*, İstanbul 1982, s.129.

Ahmed Paşa Türbesi – Bursa

Molla Lutfî

(? Tokat – 23 Ocak 1495 İstanbul)

Asıl adı Lutfullah'tır. Kaynaklarda, Molla Lutfi, Mevlânâ Lutfi ve Lutfi adları geçer. Bunların dışında, adının başına getirilen Alim, Fazıl, Kamil, Sarı, Deli gibi sıfatlarla birlikte anılır. Ailesi ve doğum tarihine ilişkin bilgi yoktur. Kaynakların çoğunda Tokatlı olduğu, Sinan Paşa'dan ilim öğrendiği yazılı olduğu hâlde öğrenimine nerede başladığı hakkında bir kayıt yoktur. Fatih Sultan Mehmed döneminde, saraydaki kitapların korunması amacıyla Osmanlı tarihinde Hafız-ı Kütüplük görevi, ilk kez Molla Lutfi'ye verilmiştir ve bu görevi sırasında eserleri inceleyerek bilgisini artırıp belli bir düzeye erişir. Ayrıca, İstanbul'a gelen Ali Kuşçu'dan riyaziye öğrenir. Fatih Sultan Mehmed döneminde bir ara Sinan Paşa ile birlikte gözden düşerse de II. Bayezid zamanında tekrar eski itibarına kavuşur ve Bursa, Muradiye, Filibe, Edirne ve İstanbul Sahn-ı Seman medreselerinde görevlendirilir. Uzunçarşılı'ya göre, "serbest ve açık düşünceli, her türlü bağnazlıktan uzak bir düşünce yapısına sahip olması ve karşıtı dar görüşlü bilginleri hedef alan eleştirileri" yüzünden dinsizlikle suçlanıp idam edilen Molla Lutfi'nin mezarı, Eyüp Defterdar'da eski Feshane binasındadır. Hadis, kelâm, mantık, belagat, âdab ve hendeseyle ilgili yapıtları yanı sıra şiir de yazan Molla Lutfi'nin bilinen on altı eserinden, şiirleri ve Harnâme dışındakiler Arapçadır. Ayrıca mizahla ilgili "Makale fi Usul Süca" adlı bir risalesi vardır.

BAŞLICA ESERLERİ

Harnâme : Düzyazıyla yazılmış olup az sayıda şiiri içerir. Eşekle ilgili deyim ve atasözlerini kapsayan eser, aslında çağın müderrislerinden Uslu Suca diye tanınan Şücaeddin İlyas'ı eleştirmek amacıyla kaleme alınmıştır. İlk kez O. Rescher tarafından basılan eser, 1928'de M. Fuad Köprülü tarafından tanıtılmış, daha sonra Orhan Şaik Gökyay tarafından yayımlanmıştır.

Taz'ifü'l-Mezbah : Aslı Arapça olup M. Şerefeddin Yaltkaya, A. Adnan Adıvar ve Henry Corbin'in çalışmaları sonucu "Molla Lutfi'l-Maqtul La Duplication de l'Autel" (Platon et le probleme des Delos) adıyla 1940 yılında Paris'te yayımlanmıştır.

KAYNAKLAR

- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.79.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.94.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.398.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.858.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.296.

I

GAZEL

Geçmedi ışkdan heves nidelüm
Olmayup bu heveste pes nidelüm

Hele biz vaslun iltimâs idelüm
Ele girmezse mültemes nidelüm

Gözlerden akan cihâna yeter
Kurusun Dicle vü Aras nidelüm

Can bağışlar eğerçi bir nefesin
Bize irmez o bir nefes nidelüm

Fikrimiz hattın ile cevr-i rakîb
Doldu can bağı hâr ü has nidelüm

Işkın yolunun piyâdesine
İrmez o şahdan feres nidelüm

Dilersen sehi eyleye sayd
Kasd-ı şehbâz ider mekes nidelüm

Kara zülfünden özge ruhlaruna
Bulmadı kimse dest-res nidelüm

Lutfi'ye kârbân-ı vaslından
İrmez âvâze-i ceres nidelüm

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.89.

II

Aşkın kopuzun yine çalayın mı ne dersin
Âlemlere âvâze salayın mı ne dersin

Nâlişler edip ney gibi gavgâsını aşkın
Başıma yine satın alayın mı ne dersin

Rüsvâ-yı cihân olmag içün şişe-i ârı
Hey n'olsa gerek taşa çalaym mı ne dersin

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.94.

Aşkın kopuzunu yine çalayım ne dersin?
Dünyaya feryadımı salayım mı ne dersin?

Ney gibi inleyip aşk kavgasını,
başıma yine satın alayım mı ne dersin?

Dünyaya rezil olmak için, ar şişesini
ne olur ki, taşa çalayım mı ne dersin?

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Melîhî

(15. yüzyıl sonu)

Yaşamıyla ilgili bilgiler kesin olmayıp tezkirelere dayalıdır. Tokat, Kastamonu ya da Sinoplu olduğu ileri sürülür. Tokat'ta medrese eğitimini tamamladıktan sonra tahsilini ilerletmek amacıyla İran ve Horasan'a gitti. Molla Câmî ve Ruşenî'yle ders arkadaşlığı yaptı. Arapça ve Farsça öğrendi. Memleketine dönüp daha sonra İstanbul'a gitti. Şiirleriyle ünlendi. Fatih Sultan Mehmed'in veziri şair Ahmed Paşa tarafından padişaha takdim edilip saray çevresine alındı. Bir süre sonra içkiye olan düşkünlüğü ve derbeder yaşamı nedeniyle, girdiği bu çevreden uzaklaştırıldı. Yaşamının sonuna dek yoksulluk içinde yaşadı ve II. Bayezid dönemi başlarında İstanbul'da öldü. Şiirleri, başta Ahmed Paşa olmak üzere birçok şair tarafından taklit edildi; "Gönül" redifli murabbaı çok beğenildi ve aynı redifle murabbalar yazıldı. İçerik yönünden İran şiirini örnek aldığı; aşk, şarap ve içki meclislerinden sıkça söz ettiği ve sade bir dille kaleme aldığı şiirleri, gerek nazım tekniği, gerekse duyguları ifade ve söyleyiş bakımından o dönemin özgün ürünlerinden sayılır. Çeşitli şiir ve nazire mecmualarında toplam on sekiz şiiri bulunan Melîhî'nin düzenlenmiş bir dîvânı yoktur. Mevcut şiirleri, Muharrem Ergin tarafından toplanıp Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi'nde 1948 yılında yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.124.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.95.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.202.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.228.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.840.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.241.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.127.
- **Latifî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.504.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.305.

I

GAZEL

Âh kim ol meh-likâ ben mübtelâyı gözlemez	*Eyvahlar olsun ki o ay yüzlü, ben düşkününü kollamaz.*
Cevri âdet idinür mihr ü vefâyı gözlemez	*Eziyeti âdet hâline getirir, sevgi ve vefaya riayet etmez.*
Nâz ile seyr itdügince âh ü efgânum bu kim	*O naz ile yürüdükçe benim âh ve figan etmemin sebebi,*
Hüsnine magrûr olupdur merhabâyı gözlemez	*Güzelliği ile gururlanıp bir merhaba bile dememesidir.*
Şem'-veş şevk-i ruhine yanduguma germ olur	*Yanağının şevkiyle mum gibi yandığıma kızar,*
Arz olan kanlu yaş ile mâcerâyı gözlemez	*Ona sunulan kanlı yaş ve maceraya bakmaz.*
Âh ol fettân ü şûh-i dil-rübâdan kim müdâm	*Ah o fettan ve gönül aldatıcı şuha ki,*
Iyş ider bigânelerle âşinâyı gözlemez	*Sürekli başkalarıyla işret edip (ben) yakınına bakmaz.*
Cân Hümâsı gözlemez illâ ki zülfün ukdesin	*Nasıl ki zekî kuş belâ tuzağını gözlemezse,*
Mürg-i zîrek gerçi kim dâm-i belâyı gözlemez	*Can Hümâsı senin saçının düğümünden başkasını gözlemez.*
Dil nicesi kılmasun la'lün şerâbın ârzû	*Gönül senin dudağının şarabını nasıl arzu etmez?*
Var mıdur bir haste kim dâr-i şifâyı gözlemez	*Hastahaneyi gözetmeyen hasta var mıdır?*
Yıllar oldı gözlemez hâlin Melîhî'nün habîb	*Sevgili yıllardır Melîhî'nin hâline bakmaz;*
Pâdişâh-ı kâmrân lâbüd gedâyı gözlemez	*Mutlu bir padişah, elbette dilencilerle ilgilenmez.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtun Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün)

KAYNAK : **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.96.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Düştü yine dil derdine bir tâze civânın
Kim âfetidir cânın u âşûbu cihânın

Gönlüm düşeli aşkına der gözüme her dem
Döktün yere kanımı yere döküle kanın

Zülfünle ruhun mushaf-ı hüsnünde nigârâ
Tefsiri durur âyet-i nûr ile duhânın

KAYNAK : *Latifi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.308.

Gönül yine düştü, bir taze civânın derdine,
O, canımın felâketi ve dünyayı karıştırandır.

Gönlüm aşkına düşeli gözüme her an,
Kanımı yere döktün, senin de kanın döküle der.

Zülfünle ruhun, sanki güzellik kitabına resmedilmiş,
Nur ve Duhan âyetlerinin yorumunu andırır.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

SEÇME BEYİTLER

Micmer görüben sûz-ı derunum oda yandı
Şem' ağladıgım gördü yaşım kana boyandı

Öpüp lebini zülfüne el urup uzandım
Gûyâ ki hayât âbın içip ömrüm uzandı

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.127.

Tütsü kabı, ciğerimin yandığını görünce içi yandı.
Mum ağladığımı gördü, gözyaşı kanla doldu.

Dudağını öpüp zülfüne el vurup uzandığımda,
Sandım ki ölümsüzlük suyu içip ömrüm uzadı.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

KIT'A

Bu Melîhî iki asâ götürür
Biri cismânî biri rûhanî
Ol ki cismânîdür agaçdandur
Ol ki rûhânî la'l-i rummânî

KAYNAK : *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.128.

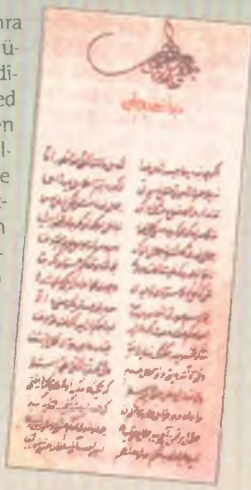
Bu Melîhî'de iki asâ var.
Biri maddî, biri manevî.
Ol ki, maddî olanı ağaçtandır.
Manevî olanı ise, kırmızı şarabı andırır.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Hamdullah Hamdi (AKŞEMSEDDİNZÂDE)

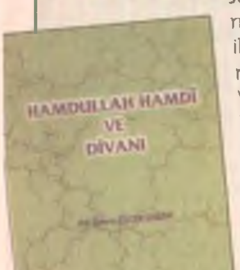
(1449 Göynük/Bolu – 1503 Göynük)

15. yüzyılda, Şeyhî'den sonra mesnevî türünün en güzel örneklerini vermiş divân şairidir. Fatih Sultan Mehmed döneminin ünlü bilginlerinden Akşemseddin'in en küçük oğlu olduğu için Akşemseddinzâde diye de anılır. Musiki, astronomi, astrolojiyle uğraştı. İyi bir öğrenim gördüğü hâlde babasının ölümünden sonra sıkıntıya düşüp zor şartlar altında yaşadı; kardeşlerinden bile yardım görmedi. Hiçbir geliri olmadığından eserlerini satarak geçinmeye çalıştı. Bir süre Bursa'da, Çelebi Sultan Mehmed Medresesi'nde müderrislik yaptı. Daha sonra Şeyh İbrahim Tennurî'ye bağlandı. Dönemin ileri gelenlerinden ve II. Bayezid'den, beklediği ilgiyi göremeyince Göynük'te inzivaya çekildi; ölünceye dek orada yaşadı. Öldüğünde yine orada babasının mezarı yanına gömüldü. Çağının başarılı şairlerinden biri sayılan Hamdullah Hamdi'nin, mesnevî ustalıklarıyla bezenmiş "Yûsuf u Züleyha"sı, o döneme dek yazılanların en başarılısı kabul edilir. Hamse sahibi ilk mesnevîcilerdendir. Şair, bu hikâyesini, kardeşlerinden gördüğü eza-cefayı; Yûsuf'un, kardeşlerinden gördüklerine benzettiği için yazmıştır. Edebî anlayışı, yaşadığı dönemin şairlerinden pek farklı değildir. Döneme damgasını vuran İranlı şair Molla Câmî'nin etkisinde kalmıştır. Âşık Çelebi ve diğer tezkireciler, onun, Câmî'ye mektuplar gönderdiğini ve bizzat onunla görüştüğünden söz ederler. Fakat bu mektuplardan hiçbiri bugüne dek ele geçmemiştir.

Hamdullah Hamdi Dîvânı'nın ilk sayfası – Süleymaniye Kütüphanesi

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 15. Cilt, İstanbul, s.452.

ESERLERİ

Dîvân : İstanbul Süleymaniye ve Millet kütüphanelerinde iki yazma nüshası vardır. Ali Emre Özyıldırım, Dîvân'ın eleştirili bir basımını 1999 yılında Ankara'da yayımlamıştır.

Hamse: 1- Yûsuf u Züleyha : 1492'de tamamlanıp II. Bayezid'e ithaf edildiyse de, onun ilgi göstermemesi üzerine övgü bölümü çıkarılmıştır. Molla Câmî'nin "Yûsuf u Züleyha"sının esas alındığı eser, şairin en başarılı mesnevîsi olarak kabul edilir. Bazı nüshaları Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. Eser, Naci Onur tarafından Ankara'da 1991'de yayımlanmıştır.

2- Leylâ vü Mecnun : 1500 yılında yazılmıştır. Câmî'nin "Leyla vü Mecnun"undan alınmış olup fazla ilgi görmemiştir. Nüshalarından bazıları, İstanbul Üniversitesi, Süleymaniye ve Millet kütüphanelerindedir.

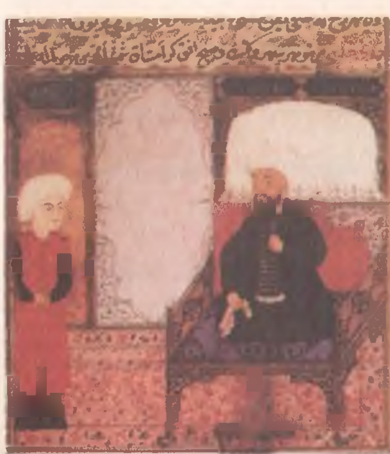
3- Tuhfet ül-Uşşak : Küçük hacimli bir mesnevidir. Konusu, orijinal olup, bir aşk hikâyesine dayalıdır. Ne zaman yazıldığı bilinmemektedir. Tek nüshası, Londra'da British Library'dedir.

4- Kıyafetnâme : İnsanın fizikî yapısına bakarak kişiliği hakkında bilgi veren bu eser, 150 beyitlik bir mesnevîdir. Süleymaniye başta olmak üzere birçok kütüphanede nüshaları mevcuttur. Amil Çelebioğlu tarafından yayımlanmıştır.

5- Mevlid : 1494'te yazdığı bu esere Hamdi, Ahmediyye adını vermiştir. Bazı kaynaklar, "Muhammediye"den söz ederlerse de bu, Hamdi'nin "Mevlid"inin diğer adıdır. 1337 beyittir. Bir nüshası Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'ndedir.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.207.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.132.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 15. Cilt, İstanbul, s.452.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.232.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.597.
- *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı, 3. Cilt, s.542.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.82.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1999, s.521.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.240.
- **Ali Emre Özyıldırım**, *Hamdullah Hamdi ve Dîvânı*, Ankara 1999.
- **Naci Onur**, *Hamdi-Yusuf u Züleyha*, Ankara 1991.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.481
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.212.
- *Sehi Bey Tezkiresi*, *Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.107.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 2. Cilt, İstanbul 1967, s.712.

Hamdullah Hamdi

(Minyatür: Meşairü'ş Şuara - Âşık Paşa)

I

Gel ey peri ki bugün azm-i sebzezâr idelüm ***Şarâb-ı köhne ile ayş-ı nevbahâr idelüm***	*Gel ey peri, bugün yeşil çimenlere gidelim.* *Eski şarapla bahar içkisini içelim.*
Binâ-yi ömri harâb itmedin hucûm-i ecel ***Esâs-i sohbet-i nev-rûzi üstüvar idelüm***	*Ecel saldırısı ömür binasını yıkmadan,* *Bahar sohbetinin temelini sağlamlaştıralım.*
İçüb çemende lebün gibi bâde-i gül-gûn ***Bu aklı fikri saçun gibi târumâr idelüm***	*Çimenlerde dudağın gibi gül rengi şarabı içerek* *Bu aklı, düşünceyi, saçın gibi darmadağın edelim.*
Çü pîr-i meykede kıldı salâ-yi mey-hâne ***Ayâğına varalum varlığı nisâr idelüm***	*Meyhanenin pîri içki içmeye çağırdı.* *Gidelim, nemiz varsa ayağına saçalım.*
Bu demde ârif olan mest-i câm olur Hamdi ***Humârı olmayanun adını hımâr idelüm***	*Ey Hamdi bu dönemde bilge olan, kadehin sarhoşu olur.* *İçip de başı ağrımayanın adına eşek diyelim.*

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : Ali Emre Özyıldırım, *Hamdullah Hamdi ve Dîvânı*, Ankara 1999, s.185

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Yûsuf u Züleyha'dan

Uyan iy nefs gafletinden uyan ***Yâd it ol vakti ki olasın üryân***	*Uyan ey nefis gafletinden uyan,* *Çıplak olacağın vakti hatırla.*
A'nî cisminden ayrılup nâ-gâh ***Olasın kalb-ı kalbine âgâh***	*Birden cisminden ayrılıp* *Kalbinin içindeki sırrı öğrenesin.*
Göresin Hak senünle hâzır imiş ***Zâhir ü bâtına nâzır imiş***	*Allah'ın seninle birlikte olduğunu,* *Görünene ve görünmeyene baktığını bilesin.*
Her ne kim eyledün şehâdetde ***Zâhir olmış misâl-i gaybetde***	*Her ne yaptınsa bu dünyada,* *Çıkar ortaya öbür dünyada.*
Zâlim oldunsa zulmete düşesin ***Ka'r-ı bahr-ı nedâmete düşesin***	*Zalim olduysan karanlığa,* *Pişmanlık denizinin derinliklerine düşersin.*
Gide izzet kalasın anda hakîr ***Bend-i mihnetde mübtelâ vü esîr***	*Ululuk gider, kalırsın orada değersiz, aşağılanmış,* *Eziyet bağına tutulmuş olarak esir ve düşkün.*
Adl ile geçdün ise dünyâda ***Menzilün rûşen ola ukbâda***	*Dünyada âdil olduysan,* *Öbür dünyada yerin aydınlık olur.*
Cesedün itdün ise nûrânı ***Bulasın nûr içinde nûr anı***	*Cesedini nurlu ettinse,* *Onu nur içinde nurlu olarak bulursun.*

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 2. Cilt, İstanbul 1967, s.712.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Necâtî

(? Edirne – 1509 İstanbul)

Hayatı hakkında bilgi çok azdır. Kimi kaynaklarda adının Nuh olduğu ileri sürülmüşse de asıl adı İsa'dır. Lâtifi Tezkiresi'nde verilen bilgiye göre, köle olarak büyüdü; iyi bir öğrenim yapma olanağı buldu. Daha sonra bilinmeyen bir sebeple Kastamonu'ya gitti. Bu arada hattatlık ve şiir üzerine çalışmalar yaptı. Dîvân kâtipliğine atanınca, İstanbul'a yerleşti. Fatih Sultan Mehmed'in vefatından sonra, II. Bayezid'in de sevgisini kazandı. Karaman Sancağı'na gönderilen Şehzade Abdullah'ın divan kâtibi olarak, beraberinde gitti. Abdullah'ın ölümünden sonra İstanbul'a döndü (1483). Dönemin büyüklerine kasideler sundu. Şehzade Mahmud'un nişancısı olarak Manisa'ya atandı; burada dönemin ünlü şairleriyle tanıştı ve eserlerinin çoğunu şehzadenin emriyle yazdı. Ancak dönüşünde, resmi görev kabul etmeyerek ömrünün son yıllarını, İstanbul'un Vefa semtinde aldığı bir evde, şair dostlarıyla birlikte geçirdi ve bir yıl sonra da öldü. Mezarı, Unkapanı Manifaturacılar Çarşısı'nın yapımı sırasında kaybolduğundan çarşı avlusuna hatırası için bir taş dikilmiştir. Yaşadığı yılların en önemli şairlerinden biri olarak kabul edilen Necâtî, şiirlerinde kendine özgü imgeler, yalın, halkın kullandığı sözcükler, atasözleri ve deyimler kullanarak, anlaşılır bir şiir dili oluşturmuştur. Yerleşik şiir anlayışının alışılmış kurallarına karşı çıkmış, anlama dayanan öğretici şiiri aşarak, canlı bir şiir oluşturmuştur. Bu yüzden büyük ün yapmış "Husrev-i Rûm" diye vasıflandırılmıştır.

Dîvân'dan bir sayfa – Süleymaniye Kütüphanesi

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.107.

ESERLERİ

Dîvân : Manzum-mensur bir girişten sonra 25 kaside, 25 beyitlik mesnevî tarzında bir mersiye, Şehzade Abdullah için bir terci-i bend ve bir mersiye, Mustafa Paşa'ya bir kaside, Şehzade Mahmud'a bir mersiye ve bir murabba, 650 Türkçe ve 5 Farsça gazelden oluşmuştur. Dîvân'ın yeni harflerle tenkitli basımı (Necat Beg Dîvânı, Ali Nihat Tarlan, 1963) yapılmış ve daha sonra 1992'de bu tenkitli metin, ikinci kez yayımlanmıştır.

Leyla vü Mecnun, Kimya-yı Saadet, Câmi ül-Hikâyat adlı eserleri, Kâtip Çelebi'nin Keşfüz Zünûn adlı eserinde kayıtlı olmasına rağmen ele geçmemiştir. Sehî Bey, tezkiresinde, **Münazara-i Gül ü Husrev** adlı bir mesnevîsi olduğundan, fakat bulunamadığından söz etmiş ve bu mesneviden beş beyit de örnek vermiştir. Ayrıca, **Mihr-ü Mâh** adlı eseri ise bulunamamıştır.

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.200.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.221.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.116.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.107.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.356.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.222.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.900.
- **Mehmet Çavuşoğlu**, Kaside, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.38.
- **Cem Dilçin**, Gazel, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.212.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.489.
- **Mehmed Çavuşoğlu**, *Necâti Bey Divânı'nın Tahlili*, İstanbul 1971.
- **Mehmed Çavuşoğlu** (Hazırlayan), *Necâti Bey Divânı (Seçmeler)*, İstanbul 1972.
- **Halil Erdoğan Cengiz**, *Divân Şiiri Antolojisi*, (2. Basım), Ankara 1983, s.252.
- **Nurer Uğurlu**, *Divân Bahçesi*, İstanbul 1992, s.19.

Necâti Dîvânı'nın başlangıç sayfası (mukaddime).

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.106.

I

Nice kâkül nice mû sünbül-i gül-bûdur bu
Dil-i uşşâkı perîşân idici budur bu

Ne gönül kodı ne göz hâl-i ruh u ânz-ı dost
Oda yanmaz suya batmaz nice câdûdur bu

Umarın haşrda cân oynaduğumdan duyalar
Mah-rûlar diyeler bir birine odur bu

Yüri yıllarla yilersen yetemezsin ey dil
Şol cihetden ki perî şivelü âhûdur bu

Tenüme ayru irer cânuma ayru sitemün
Tîg-i hûn-rîz-i cefâ-pîşeden ayrudur bu

Gözümün penceresin yapmağa hükm eyledi şer'
Ki nigârun harem-i hüsnine karşudur bu

Yine sihr itdi Necâtî nice söz nice gazel
Leb-i dil-ber sıfatında bir içim sudur bu

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : Mehmed Çavuşoğlu (Hazırlayan), *Necâti Bey Dîvânı (Seçmeler)*, İstanbul 1972, s.204.

Nasıl kâkül, nasıl saç, nasıl gül kokulu sünbüldür bu?
Âşıkların gönlünü perişan eden budur bu.

Sevgilinin yanağıdaki ben, ne gönül bıraktı, ne de göz;
Ateşte yanmaz, suya batmaz nasıl cadıdır bu?

Umarım, kıyamette, ona canımı feda ettiğimi duyarlar da,
Ay yüzlüler birbirlerine beni gösterip, "Bu, odur" derler.

Yürü git ey gönül! Ardından yıllarca koşsan da yetişemezsin;
Çünkü kovaladığın, peri edalı bir ceylandır.

Sitemin, tenime ayrı, canıma ayrı erişir.
Bu, cefaya alışmış kan dökücü kılıca da benzemez.

Şeriat, gözümün penceresini kapamaya karar verdi.
Sevgilinin güzellik haremine karşıdan bakmadadır diyerek.

Necâtî yine bir büyü yaptı. Bu nasıl söz, bu nasıl gazel?
Çünkü bu gazel, sevgilinin dudağı gibi bir içim sudur.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

Dünyâyı bir yana kosalar bir yana seni
Bana seni gerek seni ey bîvefa seni

Müşkil bu kim muhabbet iki başdan olmadı
Sevdürmedi sana beni illâ bana seni

Mihr ü vefâ içün mi getürdi beni felek
Cevr ü cefâ içün mi yaratdı Hudâ seni

Âşıklarun ne çekdüğini anlamağ içün
Allâh ideydi bir güzele mübtelâ seni

Bir bağrı katı yüzi açılmış güzel gerek
Âyîne gibi göstere şâhum sana seni

Salma sakın ayağa duâcılarunı kim
Ey serv-kad el üstine tutar duâ seni

Oldun Necâtî sâye-i zülfinde pâdişâh
Var ey gedâ ki kapladı zıll-i hümâ seni

(Mef'ûlü Fâ'ilâtu Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : Mehmed Çavuşoğlu (Hazırlayan), *Necâti Bey Dîvânı (Seçmeler)*, İstanbul 1972, s.181.

Dünyayı bir yana, seni bir yana koysalar,
Bana sen gereksin ey vefasız, sen!

Güçlük şurada ki, aradaki muhabbet iki taraflı olmadı;
Seni bana sevdirdi de beni sana sevdirmedi.

Felek beni (onu) sevmek ve vefalı olmak için mi getirdi?
Tanrı seni zulüm ve eziyet etmek için mi yarattı?

Âşıkların neler çektiğini anlaman için,
Allah seni bir güzelin aşkına düşürseydi.

Bir katı yürekli, yüzü açılmış (utanmayan) güzel gerek ki,
Ayna gibi seni sana göstersin ey sultanım!

Duacılarını ayağa salıp geri çevirme ki
Ey servi boylu, dua seni el üstünde tutar.

Necâti, onun zülfünün sayesinde padişah oldun,
Yürü, sevin ey dilenci ki seni hüma (kuşu) gölgesi kapladı.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

Çıkalı göklere âhum şereri döne döne
Yandı kandîl-i sipihrün ciğeri döne döne

Ayağı yer mi basar zülfüne ber-dâr olanun
Zevk ü şevk ile virür cân u seri döne döne

Şâm-ı zülfünle gönül Mısrı harâb oldı diyu
Sana iletdi kebûter haberi döne döne

Sen durup raks idesin karşuna ben boynum eğem
İne zülfün koca sen sîmberi döne döne

Kâ'be olmasa kapun ay ile gün leyl-ü nehâr
Eylemezlerdi tavâf ol güzeri döne döne

Sene olasın diyü yir yir asılup âyineler
Gelene gidene eyler nazarı döne döne

Ey Necâtî yaraşur mutribi şeh meclisinün
Raks urup okıya bu şi'r-i teri döne döne

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : Mehmed Çavuşoğlu (Hazırlayan), *Necâti Bey Divânı (Seçmeler)*, İstanbul 1972, s.214.

Âhımın kıvılcımı döne döne göklere çıkalı,
Göğün kandilinin ciğeri de yandı döne döne.

Saçına asılanın ayağı yere basar mı?
Zevk ve sevinçle canını ve başını verir döne döne.

Saçlarının gecesinde gönül şehri yıkıldı diye
Güvercin ulaştırdı haberi sana döne döne.

Kalkıp oynayasın da ben karşında boynumu mu bükeyim?
Saçın da gümüş gibi göğsüne sarılıp kucaklasın döne döne.

Eğer kapın Kâbe olmasa ayla güneş, gece gündüz,
Orayı döne döne tavaf edip durmazdı.

Sen misin diye aynalar yer yer asılır,
Gelene gidene bakarlar döne döne.

Ey Necâtî, Padişah meclisinin şarkıcısı,
Bu yeni şiiri raks ederek okuman yaraşır döne döne.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

IV

Gerçi güzeller ipini zülfün uzatdılar
Hakka ki boylarınca yazuklara batdılar

Yârün ayağı tozına benzer diyü bu gün
Bâzâr içinde anberi Allah ki satdılar

Şimşâd u serv irdüğine dik gelürdi lîk
Reftâr-ı yâri göreli bir pâre yatdılar

Bezm-i belâda bir kişi hüşyâr kalmadı
Câm-ı mey-i mahabbete sâkî ne katdılar

Pisteh dehân-ı dil-bere öykündi ehl-i bezm
Söyletmediler urdılar ağzın uşatdılar

Kaddün katında turmağa yaraşmadı diyü
Servün alup elini yabanlara atdılar

İyd-i visâlün istedüğiçün Necâtî'yi
Güzeller üşe geldiler onat tonatdılar

KAYNAK : Mehmed Çavuşoğlu (Hazırlayan), *Necâti Bey Dîvânı (Seçmeler)*, İstanbul 1972, s.130.

Gerçi güzeller zülüflerinin ipini uzattılar,
Doğrusu boylarınca günaha battılar.

Bugün, sevgilinin ayağının tozuna benziyor diye,
Pazarda anberi, Allah Allah nasıl da sattılar?

Şimşir ve servi, büyüdükçe diklenirlerdi fakat,
Sevgilinin yürüyüşünü göreliden beri biraz eğrildiler.

Belâ meclisinde akıllı uslu bir kişi kalmadı;
Sâki, muhabbet şarabının kadehine ne kattılar?

Fıstık, güzelin ağzına özendiğinden, meclistekiler,
Söyletmediler, vurdular, ağzını kırdılar.

(Senin) boyunun yanında durmak yakışmadı diye,
Servinin elinden tutup uzaklara attılar.

Kavuşmanın bayramını istediğinden,
Güzeller üşüşüp Necâtî'yi bir güzel donattılar.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

V

Sevdi yine dil can ile cânân olacağı
Bî-çâre bilür derdine derman olacağı

Gün yüzi tulu' eyleyicek subh-i safâdan
Bes bellü idi âfet-i devrân olacağı

Dil leblerinin şevkı ile düşdi şarâba
Sâki içelüm sun berü ol kan olacağı

Dil zülfüne tolaşdı didüm nâz ile didi
Benzer ki yine geldi perîşân olacağı

Genc-i ruhi katında gönül hâlini anma
Billâhi Necâtî ko şu vîrân olacağı

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

KAYNAK : **İsmet Zeki Eyuboğlu,** *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.493.

Gönül yine candan sevdi şu candan sevilesiyi,
O çaresiz derdine neyin derman olacağını bilir.

Mutluluk sabahından güneş gibi doğunca yüzü,
Belliydi güzelliğiyle ortalığı altüst edeceği.

Gönül, dudaklarının özlemiyle şaraba verdi kendini.
Ey sâki, yakın gel, sun şu kan olacağı.

Gönül saçına dolaştı dedim, nazlanarak dedi ki:
Yine darmadağın olacağı gün geldi demek.

Yanağının definesine karşı gönlün adı mı geçer?
Necâtî, Allah için, bırak şu yıkılasıcayı.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Meşâirü'ş-Şuarâ'nın minyatürlü nüshasında Necâtî (sağda).

Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.356.

VI

GAZEL

Var iken cânâne gönlüm cana olmaz âşinâ *Şem'i koyup gayr ile pervâne olmaz âşinâ*	*Sevgilim varken gönlüm cana ilgi duymaz; pervâne, mumu koyup gayrılarla dostluk kurmaz.*
Cânı yüreklendüren sinemdeki peykânıdur *Kalbi âhen olmayan meydâna olmaz âşinâ*	*Canı yüreklendiren bağrımdaki temrenidir; yüreği demirden olmayan, meydana girmek cesareti gösteremez.*
Cân tabîbisin senün geldüğün uman hastalar *Hoş dirilür derd ile dermâna olmaz âşinâ*	*Can tabibisin sen; geldiğini uman hastalar dertten hoşnut olur, dermana aldırmaz,*
Ey bana sen ağlamakla başa çıkmazsın diyen *Gözi yenmeyen kişi ummâna olmaz âşinâ*	*Ey bana, sen ağlamakla başa çıkmazsın, eline bir şey geçmez diyen; gözü tutmayan kişi denizde yüzemez.*
Bakmadı benden yana sen mâha uyaldan gönül *İki gün bir kimseye dîvâne olmaz âşinâ*	*Sen ay yüzlüye uyalıberi gönül benden yana bakmadı; haklıdır, çünkü dîvâne iki gün bir kimseyle birlikte bulunamaz.*
Niçün ahşamlarsın ağyâr ile ey bedr-i tamâm *Seg bilürsin kim meh-i tâbâna olmaz âşinâ*	*Köpeğin dolunaydan hoşlanmadığını bilirsin; ne diye gayrılarla akşamlarsın ey dolunay yüzlü!*
Kısmet-i bezm-i ezeldür ey Necâtî bilmiş ol *Âşinâ bîgâne vü bîgâne olmaz âşinâ*	*Ezel meclisinde öyle takdir edilmiştir ey Necâtî, bilmiş ol ki, o zaman birbiriyle biliş tanış olanlar şimdi yabancı, yabancılar da biliş tanış olamazlar.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Mehmed Çavuşoğlu** (Hazırlayan), *Necâti Bey Dîvânı (Seçmeler)*, İstanbul 1972, s.114.

VII

GAZEL

Zibâ ruhundan oldı lebün ey kamer lezîz *Gün germ olınca lâcerem olur semer lezîz*	*Ey ay yüzlü, senin parlak yanağından dolayı dudağın tatlıdır; çünkü gün sıcak olunca elbette meyve tatlı olur.*
Işk odıdur ruhunla lebünden safâ viren *Mihrün harâretinden olur gülşeker lezîz*	*Gönülü yanağınla dudağından huzûra kavuşturan aşk ateşidir; güneşin harâretiyle gülşeker tatlı olur.*
Rıhlet güninde derdüni dünyâya virmezin *Zirâ olur müsâfire zâd-ı sefer lezîz*	*Ayrılık gününde senin derdini dünyaya değişmem; çünkü sefere çıkana yol azığı tatlı olur.*
Ağladuğumı zülfün ider gülmeğe bedel *Acı deniz suyını bulutlar ider lezîz*	*Ağlayışımı saçın gelmeye eş eder; acı deniz suyunu bulutlar tatlılaştırır.*
Gam acısı Necâtîye hoş geldi öyle kim *Gelmez mezâka şehd ü şeker ol kadar lezîz*	*Gam acısı Necâtî'ye öyle hoş geldi ki, bal ve şeker damağa o kadar tatlı gelmez.*

(Mef'ûlü Fâ'ilâtu Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : **Mehmed Çavuşoğlu** (Hazırlayan), *Necâti Bey Dîvânı (Seçmeler)*, İstanbul 1972, s.122.

VIII

Dime kim yârda yok cevr-ü cefâdan gayri
Ne dilersen bulınur mihr-ü vefâdan gayri

Beni ağlan beni kim üstüme gelmez olıcak
Bir avuç toprak atar bâd-ı sabâdan gayri

Ne belâdur bu ki hâl-ü hattun aşüfteleri
Çeke hecr âteşini bunca belâdan gayri

Dud-i âhum ne aceb göklere tutsa yüzini
Aşıkın kimisi var ola hudâdan gayri

Ne garâz eyleye uşşâk visâlün varken
Ne murâd idine bimâr devâdan gayri

Ol elif kametinile kaşuna ra diyeli
Gönlümi eyleyemez kimse buradan gayri

Yüzine tutsa Necâtî ne aceb haclet elin
Nesi var yüze gelür dest-i duâdan gayri.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : İsmet Zeki Eyuboğlu, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.496.

Sevgilide eziyet ve zulümden başka bir şey yok deme,
Onda sevgi ve vefadan başka ne dilersen bulunur.

Siz bana ağlayın bana, ki kimse gelmeyecek üstüme,
Bir avuç toprak atmak için sabah rüzgârından başka.

Ne belâdır ki benine ve ayva tüylerine tutulanlar,
Bunca belâdan başka bir de ayrılık ateşini çekerler.

Ahımın dumanı göklere çıksa şaşacak ne var?
Âşığın Tanrı'dan başka kimi var?

Sana kavuşmaktan başka, âşıkların ne düşüncesi olabilir?
Hasta, iyileşmekten başka ne isteyebilir?

Elif gibi boyuna "elif", (re harfine benzeyen) kaşına "ra "diyeli,
Gönlümü bu "ra"dan (düşünceden) başkası eğleyemez oldu.

Necâtî, utancından elini yüzüne tutsa şaşılır mı?
Dua etmek için yüze getirecek elden başka nesi var?

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Feraceli Kadınlar
Tablo : Münif Fehim
Antik AŞ
152. Müzayede Kataloğu
18.4.1993

II. Bayezid (ADLÎ)

(Ocak 1448 İstanbul – 24 Nisan 1512 Abalar Köyü/Çorlu)

Fatih Sultan Mehmed'in oğlu, Yavuz Sultan Selim'in babasıdır. Amasya'da sancakbeyliği yaptı. Akkoyunlu Beyi Uzun Hasan'la yapılan Otlukbeli Savaşı'nda (1473) Osmanlı ordusunun sağ kanadına komuta etti. 1481'de babasının ölümü üzerine, kendisini destekleyen devlet adamları ve yeniçerilerin yardımıyla tahta çıktı. Kardeşi Şehzade Cem ile taht kavgaları yüzünden, kardeşi Napoli'de öldürülünceye (1495) dek tedirginlik içinde yaşadı. 1503-1512 arasında Doğu Anadolu'da patlak veren Türkmen ayaklanmalarını bastırdı. Bu sırada oğlu Selim'in, Kırım Hanı'nın desteğiyle Tuna üzerinden Edirne'ye yürümesi (Haziran 1511) ve babasından Rumeli'de kendine bir yer verilmesini istemesi üzerine, oğluyla çarpışmak istemeyen Bayezid ona Semendire'yi verdi. Buna karşın babasına bir saldırı düzenleyen Şehzade Selim, Çorlu yakınlarında yenilgiye uğratıldı. Ardından Şehzade Ahmed, tahta geçmek amacıyla İstanbul üzerine yürüdü, ancak ayaklanan yeniçeriler Şehzade Selim'i istediler. İki kardeş arasında olası bir çatışmayı önlemek isteyen II. Bayezid, Selim adına tahttan feragat etti (1512). Yanına bazı adamlarını alarak Dimetoka'ya gitmek üzere İstanbul'dan yola çıktıysa da, Çorlu yakınlarındaki Abalar Köyü'ne varmak üzereyken birdenbire fenalaştı ve vefat etti. Cenazesi İstanbul'a getirilerek, Beyazıt meydanında kendi yaptırdığı caminin haziresine defnedildi. II. Bayezid, babası Fatih Sultan Mehmed gibi ilim ve sanat adamlarını korur, onları ödüllendirip teşvik ederdi. Şehzadeliğinden beri etrafına ünlü bilginleri toplayıp kendisini yetiştirmeye çalışmıştı. Gençliğinde eğlenceye aşırı düşkün olmasına rağmen padişahlığında ibadete, hayır işlerine ve imar faaliyetlerine yöneldi. Her zaman barıştan yana oldu; ordunun başında savaşa hiç katılmadı ve bu yüzden İstanbul'dan ayrılmamayı yeğledi. Arapça ve Farsça bilen, aynı zamanda şair ve hattat olan II. Bayezid, ince duygularla örülü, açık ve sade bir dille yazdığı, dinî-tasavvufî şiirlerinde Adlî mahlâsını kullanmıştır. Şiirlerini topladığı bir **Dîvân**'ı vardır. Eserde 125 Türkçe, 3 Farsça gazel yer alır. Bunlar içinde en tanınanı, kardeşi Cem'le olan konuşmalara ilişkin beyitlerdir. 1890 yıllarında İstanbul'da 108 sayfa olarak basımı yapılan Dîvân'ın iki nüshası, Millet Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.218.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.118.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.224.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.37.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.38.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.46.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 5. Cilt, İstanbul, s.236.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.81.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.511.
- *Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü*, 1. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.122-124.
- **Nihat Sami Banarlı**, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1974, s.447.

I

GAZEL

Ey felek dâ'im beni sen nâ-murâd etmek neden	*Ey felek! Beni her zaman mutsuz kılman nedendir?*
Beni gam-gîn eyleyip agyârı şâd etmek neden	*Beni üzüp başkalarını neden sevindiriyorsun?*
Dâd elinden ey felek her gün bana cevr eyleyip	*Ey felek! Yandım elinden. Bana hergün zulmedip*
Ol rakîb-i kâfire adl ile dâd etmek neden	*Kâfir rakibe adil davranman neden?*
Câhilin verip felek maksûdun ehl-i dânişin	*Feleğin, cahillerin isteklerini yerine getirip de bilgili kişilerin*
Nâ-murâd olmasını dâ'im murâd etmek neden	*Her zaman muradına ermemesini istemesi nedendir?*
Hûra benzer ol sanem sûretde gerçi ey felek	*Ey felek! O put gibi güzel gerçi huriye benzer*
Sen bu hüsn ile anı kâfir-nijâd etmek neden	*Senin o güzeli, kâfir huylu etmen nedendir?*
Ni'met-i vaslı felek verip rakîbe zehrinin	*Feleğin, kavuşmanın tadını rakibe verip de*
Kâsesini pür edip Adlî'ye zâd etmek neden	*Zehrinin kâsesini doldurup Adlî'ye sunması nedendir?*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.83.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Subha dek nâlânam ey hurşîd-ruh sen mâhdan
Niçe bir feryâd idem korkmaz mısın Allâh'dan

Ey güneş yanaklı, ay gibi güzel sevgili, sabaha kadar ağlıyorum.
Daha ne kadar feryat edeyim, Allah'tan korkmaz mısın?

Zülfi zencîrin uzatmaz gör niçe ser-fitnedir
Açılıp Mecnûn olan diller çıkadır çâhdan

Saçının zincirini uzatmaz (saçını çözmez), anla ne kadar fitnenin başıdır.
Açılırsa, deli olan âşığın gönlü zindandan çıkar.

Nâlesinden âşıkın yâ Rab niçe handân olur
Âh elinden ol sitem-kârın kayırmaz âhdan

Tanrım, (o sevgili) bu âşığın feryadına ne zamana kadar gülecektir?
O sitemkârın elinden âh, ki o, âhtan hiç korkmaz.

Kapına varmaga küyun itlerinden korkaram
Ben gedâ bu hürmeti umar mıdım sen şâhdan

Mahallenin köpeklerin yüzünden senin kapına gelmeye korkuyorum.
Ben dilenci, sen şâhtan bu hürmeti umar mıydın?

Hâk-i pâyine yüzün bir kerre sürsen Adliyâ
Başına devlet yeterdi sana ol Allah'dan

Ey Adlî, onun ayağının tozuna bir kere yüzünü sürsen
Sana o, Allah'tan, başına devlet olarak (ömür boyu) yeterdi.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.83.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Gravür – C. Rogier

Mihrî Hatun

(1460 Amasya – 1506 ya da 1509'dan sonra, Amasya)

Babası, Belâyî mahlâsıyla şiirler yazan Kadı Mehmed Çelebi bin Yahya'dır. Şiirlerinden, iyi bir öğrenim gördüğü, Arapça ve Farsça bildiği anlaşılmaktadır. Yaşamı Amasya'da geçmiş ve hiç evlenmemiştir. II. Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmed'in Amasya'da sancakbeyi olduğu yıllar çevresindeki sanatçı ve bilim adamları arasında yer aldığı söylenir. Kadın duygularını yansıtan incelikler ve dönemine göre oldukça yalın bir dil örgüsü kurduğu gazellerinde fazla süs ve abartma yoktur. Dîvân şiirinin kurallarına ve mazmunlarına bağlı kaldığı yapıtlarında aşk, ayrılık, vuslat gibi temleri işlemiştir. Şiirlerinde Necâtî'nin etkisi görülür ve ona birçok nazire yazmıştır. Öldüğünde II. Bayezid tarafından yaptırılan ve Zevadiye namıyla anılan Halvetî tekkesinin türbesine, dedesi Pîr İlyas'ın yanına defnedilmiştir. Aşık Çelebi'ye göre 1506 yılında, başka kaynaklara göre ise 1509'dan sonra ölmüştür. Bilinen tek yapıtı, Dîvân'ıdır. Yapıtın başında, mesnevî tarzında bir "tazarrunâme" yer alır. Eser, 1964'te Moskova'da SSCB Bilimler Akademisi Asya Halkları Enstitüsü'nce bastırılmıştır. İstanbul Üniversitesi, Süleymaniye ve Millet kütüphanelerinde üç nüshası bulunmaktadır. Mihrî Hatun'un yaşamı ve şiirleriyle ilgili olarak geniş bir çalışma, şair Sennur Sezer tarafından yapılmıştır. "Türk Safo'su Mihrî Hatun (Belgesel Anlatı)" adıyla İstanbul'da 1997 yılında yayımlanan bu çalışmada, şiirlerinde yola çıkılarak kaynaklarda, hep Amasya'da yaşadığı belirtilen şairin İstanbul'a geldiği kanıtlarla anlatılmakla ve 14 Eylül 1509 depremi sırasında İstanbul'da olduğu, ölümünün de bu tarihte veya daha sonra olması gerektiği ileri sürülmektedir.

Mihrî Dîvânı'ndan bir sayfa.

Sennur Sezer, Türk Safo'su Mihrî Hatun, (Belgesel Anlatı), Milliyet Yayınları, İstanbul 1997, s.92.

K A Y N A K L A R

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.214.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.227.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.126.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.141.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.211.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.853.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.230.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.145.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.485.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.292.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.310.
- **Nuret Uğurlu**, *Divân Bahçesi*, İstanbul 1992, s.26
- **Bedihan Tamsöz**, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*, Ankara 1994, s.12.
- **Sennur Sezer**, *Türk Safo'su Mihrî Hatun, (Belgesel Anlatı)*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1997
- **Belma Ferman**, *Mihrî Hanım, Hayatı ve Divânı'nın Edisyon Kritiği*, Basılmamış Bitirme Tezi, 1951, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 1976.
- **E. J. Wilkinson Gibb**, *Osmanlı Şiir Tarihi*, 1. Cilt, (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), Ankara 1999, s.376.

I

GAZEL

Hâbtan açtım gözüm nâgâh kaldırdım seri ***Karşımda gördüm durur bir mah-çehre dilberi***	*Uykuda açtım gözümü, ansızın başımı kaldırdım.* *Karşımda durur gördüm bir ay yüzlü güzeli.*
Taliim sa'd oldu yahut kadre erdim galiba ***Kim mahallem içre gördüm gece doğmuş Müşterî***	*Şansım döndü ya da nurlandım galiba,* *Mahallemde gece Müşteri yıldızının doğduğunu gördüm.*
Nûr akar gördüm cemâlinden eğerçi zâhirâ ***Kendisi benzer Müselmana libası kâfirî***	*Yüzünden nur akar gördüm ise de,* *Kendisi benzer Müslümana, giysisi ise kâfire.*
Gözümi açıp yumunca oldu çeşmimden nihân ***Şöyle teşhis eyledim kim ya melektir ya peri***	*Gözünü açıp yumunca gözümün önünden kayboldu,* *Anladım ki, o, ya melektir ya da peri.*
İrdi çün âb-ı hayata Mihrî ölmez haşredek ***Gördü çün şeb zulmetinde ol iyan İskenderi***	*Mihrî ölümsüzlük suyuna kavuştuğu için artık, sonsuza dek ölmez.* *Gördü çünkü o karanlık gecede apaçık İskender'i.*

KAYNAK : **Bedihan Tamsöz**, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*, Ankara 1994, s.15.

II

GAZEL

Ben umardım ki seni yâr-ı vefâ-dâr olasın
Ne bileydim ki seni böyle cefâkâr olasın

Hele sen kâide-i cevrde eksik komadın
Dostluk hakkı ise ancağ ola var olasın

Reh-i aşkında neler çekdiğim ey dost benim
Bilesin bir gün ola aşka giriftâr olasın

Sözüme uymadın ey asılası dil dilerim
Ser-i zülfüne anın âhiri ber-dâr olasın

Sen ki cân gülşeninin bir gül-i nev-restesisin
Ne revâdır bu ki her hâr ü hasa yâr olasın

Beni âzâde iken aşka giriftâr etdin
Göreyin sen de benim gibi giriftâr olasın

Bedduâ etmezem ammâ ki Hudâ'dan dilerim
Bir senin gibi cefâkâra hevâ-dâr olasın

Şimdi bir hâldeyiz kim ilenen düşmanına
Der ki Mihrî gibi sen dahi siyeh-kâr olasın

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : İskender Pala, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.292.

Ben senin vefalı bir sevgili olacağını umardım.
Böyle cefakâr olacağını nereden bilebilirdim?

Sen hele zulüm yapmada hiçbir şey eksik komadın.
Bu dostluk hakkı ise, ancak bu kadar olur, var olasın.

Ey dost, aşkın yüzünden neler çektiğimi
Ancak bir gün aşka tutulunca anlarsın.

Ey asılası gönül, sözüme uymadın; dilerim ki,
Sonunda onun saçlarının ucuna asılasın.

Sen ki, gül bahçesinin canı, yeni yetişen bir gülüsün.
Her çalı çırpıya (önüne gelene) sevgili olman revâ mıdır?

Beni, özgürken aşka düşürdün.
Göreyim sen de benim gibi aşka tutulunca ne yaparsın?

Beddua etmiyorum ama, Allah'tan diliyorum ki,
Senin gibi bir cefakâra tutulasın.

Şimdi öyle bir hâldeyiz ki, düşmanına beddua eden
"Sen de Mihrî gibi bahtsız olasın" der.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

GAZEL

Sen vâr iken ey dost banâ yâr gerekmez
Cevrin çekeyim gayri vefâdâr gerekmez

Cevrin de vefâdır bana derdin de vefâdır
Bîmar dile bir dahi timar gerekmez

Cânâ bu cihan içre vefâdâr sanemler
Her küşede gerçi nicesi vâr gerekmez

Kûyunda senin dâima uryan olayım tek
Cennete banâ hulle ü destâr gerekmez

Mest-i mey-i aşk ol, yürü âlemde ki Mihrî
Pes rind-i harâbât olana âr gerekmez

KAYNAK : Bedihan Tamsöz, *Osmanlıdan Günümüz Kadın Şairler Antolojisi*, Ankara 1994, s.14.

Sen varken ey dost, bana sevgili gerekmez.
Cefanı çekeyim artık, vefalı dost gerekmez.

Çektirdiklerin de, derdin de dostluk gibi geliyor,
Hasta gönüle bir daha tedavi gerekmez.

Ey sevgili, bu dünyada tapılacak kadar vefalı dilberler
Her köşede bulunur ama, bana gerekmez.

Senin yanıbaşında hep çıplak olayım tek,
Cennette giydirilecek elbise ve sarık bana gerekmez.

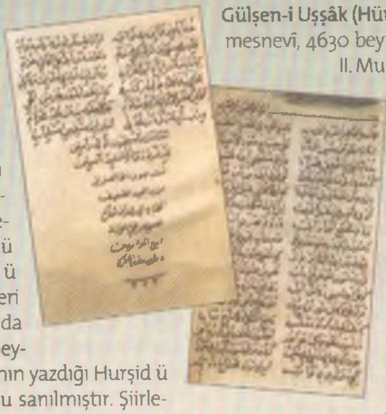
Ey Mihrî! Aşk şarabıyla sarhoş olup dolaş dünyayı,
Harabat âleminin rindine ar gerekmez.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Cemalî

(15. yüzyıl)

Kaynaklarda, yaşamıyla ilgili olarak birbirinden farklı ve çelişkili bilgiler verildiğinden, ailesi, doğum ve ölüm tarihleri konusunda çok az şey bilinmektedir. Asıl adı Bayezid'dir. Uzun süre Bursa'da kaldığı ve orada öldüğünden Bursalı; dedesinin Karamanlı olması sebebiyle de Karamanlı kabul edilmiştir. 15. yüzyılın ünlü şairi Şeyhî'nin yeğeni olan Cemalî'nin, dayısının ölümü üzerine, onun yarım kalan yapıtı "Husrev ü Şîrîn"e zeyil yazmasını, bazı kaynaklar, eseri tamamladığı şeklinde yorumlamışlarsa da bu doğru değildir. Hatta bu yüzden, adı Şeyhoğlu Mustafa ile karıştırılmış, Mustafa'nın yazdığı Hurşid ü Ferahşad adlı eserin Cemalî'ye ait olduğu sanılmıştır. Şiirlerinde oldukça sade bir dil ve akıcı bir üslup kullanmasına karşın yaşadığı yüzyılda Şeyhî, Necâtî ve Ahmed Paşa gibi ünlü şairlerin ön plana geçmesi nedeniyle, adı pek duyulmayan, ancak, daha sonraki yüzyıllarda değeri anlaşılan Cemalî'nin, yine bazı kaynaklardan edinilen bilgiye göre, Çelebi Mehmed, II. Murad, Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid dönemini gördüğü, bir asır kadar yaşadığı, öldüğünde Bursa'da Emîr Buharî tekkesi civarına gömüldüğü sanılmaktadır. Şair hakkında ayrıntılı çalışmalar, ilk olarak 1951'de Faruk Kadri Timurtaş, 1973'te Kayahan Erimer ve 1994'te İ. Çein Derdiyok tarafından yapılmıştır.

Hümâ ve Hümâyûn adlı mesnevînin ilk ve son sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 7. Cilt, İstanbul, s.316.

E S E R L E R İ

Dîvân : Kayahan Erimer'in kitaplığındaki tek nüsha, ilk olarak 1973-74 yıllarında, Ankara'da "Gün Işığına Çıkan Değerli Bir Eser" adıyla bilim âlemine tanıtılmış; daha sonra İ. Çetin Derdiyok tarafından tıpkıbasımı yapılmıştır (Cemalî, Hayatı, Eserleri ve Dîvân'ı, Harvard, 1994).

Gülşen-i Uşşâk (Hümâ vü Hümâyun) : Aruz kalıbıyla yazılan bu mesnevî, 4630 beyit ve tek nüshadan ibaret olup 1446 yılında II. Murad adına kaleme alınmıştır. Konusu, Hümâ ile Hümâyun arasında doğan aşktır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır.

Miftâh ül-Ferec : 1456'da Fatih Sultan Mehmed adına, mesnevî tarzında ve aruzla yazılmıştır. 4600 beyitten oluşan eser, tasavvufi hikâyeler, âyet ve hadisleri içerir. Bilinen üç nüshası, İstanbul Üniversitesi, Üsküdar Selimağa ve Berlin kütüphanelerindedir.

Er-Risalet'ül-Acibe fi's-Senâyi ve'l-Bedayi : Edebî sanatlarla ilgili bir eserdir. Önsözünde, Fatih Sultan Mehmed'e ithaf edildiği yazılıdır. Tek nüshası, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Şeyhî'nin "Husrev ü Şîrîn"ine yazdığı zeyil : İki bölümden ibaret olup ilk bölüm 63, ikincisi 46 olmak üzere toplam 109 beyittir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.235.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.122.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.226.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 7. Cilt, İstanbul, s.316.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.274.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.38.
- **İ. Çetin Derdiyok**, *Cemalî, Hayatı, Eserleri ve Dîvân'ı*, Harvard 1994.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.215.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.204.

GAZEL

Tâ ki girdi ol nihâl-i tâze işret bâğına	*Ne zaman ki o taze fidan içki bahçesine girdi;*
Döndi şem-i meclisün benzi hazân yaprağına	*Orada bulunanların benzi sonbahar yaprağı gibi sarardı.*
Nâle-i uşşâkdan âhenk uğurladun diyu	*Âşıkların feryadına benzer ahenkle uğurladın deyip*
Tutuben kamış yürütdiler neyün barmağına	*Tutup ney üzerinde parmak yerine kamış yürüttüler.*
Mâyil olsa gönlüne n'ola Cemâlî tîğ-i yâr	*Cemalî, sevgilinin kılıcı gönlüne düşkün olsa ne olur?*
Meyleder âdet budur ki su yirün alçağına	*Âdet budur; su, her zaman yerin alçağına doğru yönelir.*

KAYNAK : Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.216.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Behiştî (AHMED SİNAN ÇELEBİ)

(1466 ?, ? – 1511 ?, ?)

Asıl adı Ahmed Sinan Çelebi'dir. Doğum ve ölüm tarihleri hakkında kesin bilgi yoktur. İstanbul subaşılarından Karışdıran Süleyman Bey'in oğludur. II. Bayezid'in himayesinde iyi bir öğrenim gördü. Bir süre sancakbeyliği yaptı. Padişahın hizmetinde bulundu; bir ara gözden düşünce, hayatından endişe ederek korkup İran'a kaçtı; Herat'ta Sultan Hüseyin Baykara'ya sığındı. Orada Ali Şîr Nevaî, Molla Câmî gibi dönemin önemli şairleriyle tanıştı. Daha sonra, kendisinin, padişaha sunduğu "kerem" redifli kasideyle birlikte Hüseyin Baykara'nın, Behiştî'nin affedilmesi için bir elçi ve beraberinde çeşitli hediyeler göndermesi üzerine II. Bayezid tarafından affedilip tekrar İstanbul'a döndü. Gazellerinde Çağatay ve Azerî lehçelerine özgü söyleyişlere yer veren Behiştî, şiirlerinde Ali Şîr Nevaî ve Hüseyin Baykara'dan etkilenmiş, Osmanlı şairleri içinde "hamse" düzenleyenlerin ilki olarak kabul edilmiştir.

Leylâ vü Mecnun mesnevisinin ilk sayfası – İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

E S E R L E R İ

Hamse : "Vâmık u Azra", "Yusuf u Züleyha", "Hüsn ü Nigâr", "Süheyl ü Nevbahar", "Leyla vü Mecnun" mesnevîlerinden meydana gelmiştir. Bu mesnevîlerden bugün elde mevcut olanı, 1506'da İstanbul'da tamamlayıp II. Bayezid'e sunduğu, 22 bölüm ve 1195 beyitten oluşan "Leyla vü Mecnun" mesnevîsi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.

Tarih-i Behiştî : 1389-1502 yılları arasını anlatan manzum bir Osmanlı tarihidir. 1502'de tamamlanan ve sekiz bölümden oluşan yapıt, akıcı bir üslup ve sade bir dille yazılmıştır; her bölümde bir Osmanlı padişahı anlatılır. İlk üç bölüm ve sekizinci bölüm eksik olup, sekizinci bölümün ayrı bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir. Eser, A. Moser tarafından 1980'de "Behiştî Tarihi, Chronik" adıyla yayımlanmıştır.

Ayrıca, bir **Dîvân**'ından bahsedilmekteyse de ele geçmemiştir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.216.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.133.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 6. Cilt, İstanbul, s.144.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.208.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.377.
- **Sehi Bey**, *Tezkire "Heşt Behişt"*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s.167.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 3. Cilt, İstanbul 1992, s.1455.
- **Aydın Oy**, *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, İstanbul 1995, s.39.
- **İskender Pala**, *Divân Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.314.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 2. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı, s.794.

GAZEL

Yâr bî-pervâ dirîga gussadan hâlim harâb	*Sevgili acımasız ne yazık ki, onun ettiklerinden hâlim harap oldu.*
Sevmesün âlemde kimse dilber-i âlî-cenâb	*Kimse bu dünyada böyle yüksek gönüllü bir dilberi sevmesin.*
Hışm ider yalvarduğumca nâz ider itsem niyâz	*Öfkelenir, yalvarsam, yalvardığımca naz eder.*
İltifât itmez sözümi dinlemez virmez cevâb	*İltifat etmez, sözümü dinlemez, cevap vermez.*
Şâhbâz-ı evc-i devlettir nigârım biz mekes	*Biz yerimizdeyken, sevgilim, devletin yukarılarındaki doğan kuşudur.*
Bâl açup bâz ile pervâz idemez hergiz zübâb	*Sinek hiçbir zaman kanat açıp da doğan ile yarışamaz.*
Biz de insâf idelüm yâr olduğıyçün n'eylesün	*Allah için şimdi biz de insaf edelim. Sevgili olduğu için,*
Zerre-i nâçizden âr itmesün mi âfitâb	*O güneş (gibi olan güzel), değersiz bir zerreden ar etmesin de ne yapsın?*
Kibriyâsın bilirim yârim budur incindiğim	*Ey sevgilim, sen yücelerden yücesin, bilirim.*
Müddeîler dahi bizden eyler oldı ictinâb	*Asıl incindiğim nokta, davacıların dahi bizden uzaklaşmalarıdır.*
Mihnet oklarından oldı cism-i efgârım kafes	*Mihnet oklarından yaralı vücudum kafese döndü.*
Her taraftan mürg-i rûhum çıkmağa eyler şitâb	*Ruh kuşum her taraftan çıkmak için çırpınıyor.*
Şem'veş ol şâh-ı hûbân çün yakar pervânesin	*O güzeller şahı, bir mum gibi kendisine pervane olanları yakar.*
Ey Behiştî şehlere câiz değildir intisâb	*Ey Behiştî! Birine bağlanmak şahlara uygun düşmez.*

KAYNAK : Aydın Oy, *Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, İstanbul 1995, s.39.

Mesihî

(1470 Priştine – 1512 İstanbul)

Sehî Tezkiresi'nde Mesîh olarak geçerse de asıl adı İsa'dır. Yetiştiği yıllar İstanbul'a gelerek, öğrenimini medresede yaptı. Hat sanatına ilgi duydu ve kısa zamanda devrin ustaları arasında yer aldı. II. Bayezid'in sadrazamlarından Hadım Ali Paşa'nın dîvân kâtibi oldu. Hadım Ali Paşa'nın ölümü üzerine, kendisine resmî görev verilmeyince işsiz ve aç kaldı ve bir yıl sonra da öldü. Kaynaklar, içki ve eğlenceye aşırı düşkün, derbeder yaradılışlı olduğundan mesleğini ihmal ettiğini, bu yüzden de gözden düştüğünü kaydederler. Yaşadığı dönemin en güçlü şairleri arasında sayılan; Farsça ve Arapçayı, her iki dilde de şiir yazabilecek kadar iyi bilmesine rağmen şiirlerinde sade bir dil kullanan Mesihî, din dışı dîvân şiirinin öncülerinden kabul edilir. Dîvân edebiyatında şehrengiz türünün ilk örneğini vermiştir. Edirne'nin güzelleri ve güzellikleri üzerine yazdığı yapıtı, mahallî renkler, gelenekler ve deyimlerle yer yer reel bir değer taşır. Fransızca, Almanca, İtalyanca, Rusça, Sırpça ve İngilizceye çevrilen "Bahar" redifli murabbasının, işlediği temanın coşkusunu yansıtan kıvrak dili, buluşları ve dış dünyaya açılma eğilimleri ile Nedîm'e yol açtığı söylenebilir.

Gül-i Sad-berg'in ilk sayfası.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.225.

E S E R L E R İ

Dîvân : İstanbul kütüphanelerinde bulunan dört nüshası arasında tam sayılabilecek olanı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir. Yaklaşık 1800 beyitten oluşan eserin büyük bölümünü gazeller oluşturur. Dîvân'daki şiirler arasında, Bâkî'nin nazire yazdığı "Bahar Kasidesi" ve Ali Paşa'nın ölümü üzerine yazılan mersiye, en beğenileni ve tanınanıdır.

Şehrengiz : Tam adı, "Şehrengiz der medh-i cuvânân-ı Edirne"dir. Yazılış tarihi bilinmeyen eser, türünün ilk örneği olup 178 beyittir; üç bölümden oluşur: Münâcât, tasvir, hatime. Eserde Edirne'nin güzellikleri, gelenekleri, örf ve âdetlerinden başka 47 mahbûb tanıtılır ve her biri, birer beyitle anlatılır. Dîvân'ın içinde yer aldığı gibi, ayrı nüshaları da vardır. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Gül-i Sad-berg : 100 mektuptan oluşan mensur bir eserdir. Sade bir dille kaleme alınmıştır. Bir nüshası, Üsküdar Selimağa Kütüphanesi'ndedir.

K A Y N A K L A R

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Cilt, İstanbul, s.225.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.231.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.125.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.137.
- *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1999, s.205.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.197.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.845.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.229.
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.498.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.515.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.310.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1 Cilt, İstanbul 1967, s.206,209.

I

GAZEL

Bilüm inceldi mûya döndi gamdan	*Belim inceldi kıl gibi oldu gamdan,*
Yaşum seyl-i fenâya vardı nemden	*Gözyaşım fenâ seli oldu nemden.*
Kerem kılduğuna sen cevr idersin	*Kerem ettiğine sen eziyet edersin.*
Kulunı dahı unutma keremden	*Kulunu da keremden unutma (eziyet et).*
Senün kûyun sifâli bana yiğdür	*Senin semtinin testi parçaları bana daha hoş gelir,*
Şarâb-ı Kevser ile Câm-ı Cem'den	*Kevser şarabı ile Cem'in kadehinden.*
Cemâlün vasfını nice yazan kim	*Yüzünün güzelliğini nasıl yazayım ki,*
Ruhun mecrûh olur nevk-i kalemden	*Yanağın, kalemin sivri ucundan yaralanır.*
Mesihî gökden insen sana yir yok	*Mesihî, gökten insen sana yer yok.*
Yüri gel ya Arab'dan ya Acem'den	*Yürü gel ya Arab'dan ya da Acem'den.*

(Mefâ'îlun Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1 Cilt, İstanbul 1967, s.209.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

II

GAZEL

Saldun belâya cânumı iy cân unutma ha
Kıldun gam u firkat ile giryân unutma ha

Geldi niçe senün gibi civâr-ı dehre lîk
Gitdi son ucı yine peşîmân unutma ha

Âşıklarunı lûtf ile yâd eyleyiceğiz
Söğ bana dahı iy şeh-i hûbân unutma ha

Bezm-i belâda nûşumı iy nîş eyledi gamun
Ana karşu ayş u nûşumı iy cân unutma ha

Bâd-ı firâkun itdi Mesihî kemînenün
Ömri küline hâk ile yeksân unutma ha

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım,* 1. Cilt, İstanbul 1967, s.206.

Ey can, canımı belâlara soktuğunu unutma ha!
Gam ve ayrılık ile ağlattığını unutma ha!

Dünyaya senin gibisi çok geldi ama
Sonunda pişman olarak gittiğini unutma ha!

Âşıklarını güzellikle andığında,
Ey güzeller şahı, bana da sövmeyi sakın unutma ha!

Gamın, belâ meclisinde tatlımı acı yaptı, ey cân!
Ona karşı yememi içmemi sakın unutma!

Ayrılık rüzgârının, zavallı Mesihî'nin
Ömrünün külünü toprakla bir ettiğini unutma ha!

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Manzara – Tablo : Hoca Ali Rıza
Antik AŞ. 141. Klasik ve Çağdaş Tablolar Müzayede Kataloğu – 24.11.1991

Şehzade Korkud (HARÎMÎ)

(1470 Amasya – 1513 Emet/Kütahya)

Osmanlı padişahı II. Bayezid'in oğludur. Şiirlerinde Harîmî mahlâsını kullanan Şehzade Korkud'un çocukluk yılları, dedesi Fatih Sultan Mehmed'in yanında geçti. Sarayda iyi bir öğrenim gördü. Arapça ve Farsça öğrendi. Hat ve musikiyle ilgilendi. Sırasıyla Saruhan, Antalya ve Isparta sancakbeyliği yaptı. 1509'da hac için gittiği Mısır'da Memlûk Sultanı Kansu Gavri tarafından törenle karşılandıysa da, Osmanlılarla arasının açılmasını istemeyen Memlûk Sultanı tarafından hacca gitmesine izin verilmedi ve bunun üzerine bir yıl kaldığı Mısır'dan geri döndü. O sırada taht kavgaları iyice alevlenmiş, küçük kardeş Şehzade Selim (Yavuz), babası II. Bayezid'e başkaldırmış ve yeniçerilerin isteği üzerine tahta oturmuştu. Sultan Selim, ağabeyi Korkud'u, taht için bir tehlike gördüğünden Manisa üzerine yürüdü; Korkud saklandığı mağarada yakalanıp Bursa'ya götürülürken Emet yakınlarında, gece uyurken boğularak öldürüldü. Cesedi, Bursa'ya getirilip Orhan Gazi Türbesi'ne defnedildi. Şehzade Korkud, Osmanlı şehzadeleri arasında bilgi yönünden en başta geleniydi. İslâm hukukunu çok iyi bilir, döneminin âlimlerinden sayılırdı. Sarayı, bilginlerin, sanatçıların, şairlerin toplandığı bir kültür merkezi gibiydi. Şiirlerinin dikkat çeken yanı, sade bir dil kullanması, özellikle Farsça tamlamalara az yer vermesidir. Hafız'a ve Şeyhî'ye nazireler yazmıştır. Şiir yanı sıra musikiyle de yakından ilgilenen Şehzade Korkud'un günümüze ulaşan çeşitli makamlarda peşrev ve saz semaileri de vardır. Tek yazma nüshası İstanbul Millet Kütüphanesi'nde bulunan, şiirlerini bir araya topladığı **Türkçe Dîvân**'ından başka, ahlâka dair Arapça **Vesîletü'l-ahbâb**, bir fetva kitabı olan **Fetevâ-yı Korkudiyye**, tasavvufa ilişkin **Kitâbü'l-Harîmî**, savaş ganimetlerinin bölüşümüyle ilgili **Hallü Eşkâli'l-Efkâr fi Hülli Emvali'l-Küffar** adlı Arapça kitabı, eserlerinin başlıcaları olup **Ferhad ü Şirin** adlı bir mesnevî yazdığı bilinmekteyse de eser ele geçmemiştir.

Şehzade Korkud Dîvânı'ndan bir sayfa.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.121.

K A Y N A K L A R

- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.120.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.145.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.224.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.764
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.121.
- **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s. 91.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.75.
- *Sehî Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.57.

GAZEL

Tâze tâze sînem üstinde görünen dâglar Sanki bir vîrânedir üstine kondı zâglar	*Taze taze göğsüm üzerinde görünen yaralar, Sanki üzerine kargalar konan bir harabedir.*
Hüsnünün çağında rahm et âşık-i bî-dillere Yoksa su gibi geçer eşk-i revânım çaglar	*Güzelliğinin çağında gönlü elden gitmiş âşıklara merhamet et, Yoksa akan gözyaşlarım su gibi geçip çağlar.*
Her ne dem zülf-i siyâhın yâd edüp gam-gîn olam Ey güneş yüzlü benim içün bulutlar aglar	*Ne zaman senin siyah saçını anıp gamlansam, Ey güneş yüzlü, benim için bulutlar ağlar.*
Gülşen-i kûyun koyup murg-i dil uçmak istese Zülf-i müşgînün hevâsı ayagını baglar	*Gönül kuşu, senin mahallenin gül bahçesini bırakıp uçmak istese Misk kokulu saçının isteği ayağını bağlar.*
Sînem üzre göz karardurlar beni öldürmege Hasret-i dildâr içindür tâze tâze daglar	*Yaralarım göğsüm üzerinde beni öldürmek için göz karartırlar. Taze taze yaralar sevgilinin hasreti içindir.*
Şâh-i aşkam ey Harîmî taze dagum der gören Kangı il sultânınundur bu kızıl otaglar	*Ey Harîmî! Aşk padişahıyım. Taze yaramı gören, Bu kırmızı otağlar hangi ülke sultanınındır, der.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : **Mustafa İsen-A. Fuat Bilkan**, *Sultan Şairler*, Ankara 1997, s.91

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Derviş Şemseddin

(15. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Derviş Şemsi adıyla da tanınır. Lâtifî'ye göre, İran'dan gelip Seferihisar'a yerleşen Derviş Şemseddin'in tek yapıtı, 1513 yılında yazdığı Dehmurg adlı küçük bir mesnevidir. Araştırmacı Hasan Aksoy, birçok kaynakta 1503 yılında yazıldığı belirtilen eserin 1513 yılında kaleme alındığını belirlemiştir. Eser, dilinin yalınlığı ve çağının görüşlerini yansıtması nedeniyle ayrı bir önem taşır. Öz Türkçe kelime ve deyimlere yer verilen eserde, dîvân şiirinin mazmunlarıyla birlikte güçlü tasvirler göze çarpar.

Dehmurg : Yavuz Sultan Selim adına 1513 yılında yazılmıştır. Yapıt, Attâr'ın ünlü "Mantık üt-Tayr" adlı eserinden esinlenilerek, adından da anlaşılacağı gibi, "On Kuş" simge olarak kullanılıp dinî ve ahlâkî öğütler vermeyi amaçlar. Mesnevî tarzında yazılmış olup yaklaşık 710 beyittir. Kütüphanelerimizde birçok nüshası bulunmaktadır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.204.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.314.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.368.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 9. Cilt, İstanbul, s.197.
- **Latifî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.331.
- *Latifî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.441.
- **Fahir İz**, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.748.

Dehmurg'dan

DER-BEYÂN-I AHVÂL-İ ŞEB	*GECE HAKKINDA*
Yânî irdi gicenün âsâyişi* *Yakdı kandîller felekde âteşi	*Yani gecenin rahat ve huzuru geldi;* *Yaktı kandiller gökte ateşi.*
Durdı dîvânı mehün ber âsumân* *Halka-i tâzîme geldi kehkeşân	*(Ay'ın) dîvânı göğün üzerine kuruldu.* *Samanyolu, saygı halkasına girdi.*
Kâdîasker Müşterî, Mirrîh vezîr* *Zühre defterdâr kâtip hem debîr	*Müşteri (Mars) kadıasker, Mirrîh (Merih) vezir,* *Zühre defterdâr ve kâtip oldu.*
Kethüdâ Keyvân Güneşdür kasr-ı Câm* *Ehl-i dîvân yirlü yirinde temâm	*Keyvân (Zuhal) kethudâ, Güneş ise sırça bir köşktür.* *Yani dîvânın tüm yıldızları tamamen yerli yerindedir.*
Gördiler erkân-ı devlet iy kişi* *Bir kütük başına çıkmış baykuşı	*Ey kişi, devlet erkânı gördüler* *Bir kütük üstüne çıktığını baykuşun.*
Eydür iy kuşlar bu yol kim gitdünüz* *Bir yüzün fehm itdünüz mi nitdünüz	*Der ki: Ey kuşlar, bu gittiğiniz yolun* *Bir yanını anladınız mı, ne ettiniz?*
Yir yüzinde niçe batsun şâhtere* *Çiftçinün tohmın düşürmezsiz yire	*Yeryüzünde şehtere (otları) nasıl yetişsin?* *Çiftçinin tohumunu yere düşürmezsiniz (yersiniz).*
Koyalum her kıssa vü efsâneyi* *Mûrun ağzından kaparsız dâneyi	*Hikâye ve efsâneyi bir tarafa bırakalım;* *Siz, taneyi karıncanın ağzından kaparsınız.*
Şefkat itmezsiz garîb öksüzlere* *Rahmunuz yokdur bu gönleksüzlere	*Garip öksüzlere şefkat etmezsiniz.* *Bu gömleksizlere acımazsınız.*
Yıkılur ayaklar altında cihân* *Siz yaparsız dürlü dürlü âşiyân	*Dünya ayaklar altında yıkılırken,* *Siz çeşit çeşit yuvalar yaparsınız.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, 1. Cilt, İstanbul 1967, s.748.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Cafer Çelebi (TACİZÂDE)

(1452 Amasya – 1515 İstanbul)

II. Bayezid'in şehzadeliği döneminde Amasya'da nişancılık görevinde bulunan şair ve hattat Taci Bey'in oğludur. İlköğrenimini Amasya'da yaptı ve bu arada Amasyalı Şeyh Hamdullah'tan hat sanatını öğrendi; daha sonra Bursa'da dönemin ünlü bilginlerinden ders aldıktan sonra "ilmiyye" sınıfına geçti; bir süre medresede müderrislik yaptı. II. Bayezid döneminde Dîvân-ı Hümayun nişancılığına atandı; paşa unvanını aldı. II. Bayezid'in son yıllarında şehzade kavgaları sırasında Şehzade II. Ahmed tarafını tuttuğundan I. Selim taraftarlarınca evi ve malları yağmalanıp görevden alındıysa da I. Selim'in tahta geçişinden sonra affedilip aynı göreve yeniden atandı. Çaldıran Seferi'nin başarıyla sonuçlanmasından sonra esir alınan Şah İsmail'in karısı Taçlı Hanım ile evlendi. Anadolu Kazaskerliği'ne atandı. Daha sonra Amasya dolaylarındaki yeni bir yeniçeri ayaklanmasına karıştığı iddiasıyla Yavuz Sultan Selim'in emriyle idam edildi ve kardeşi Şadi Çelebi'nin İstanbul Balat'taki mescidinin haziresine defnedildi. Yaşadığı dönemin en güçlü şairlerinden olan Cafer Çelebi'nin şiirlerinde Ahmed Paşa'nın etkisi görülür. Salt Türkçe sözcüklerle yazdığı dizelerinin yanında Farsça tamlamalarla kurulmuş, bir tek Türkçe sözcük dahi bulunmayan dizeleri de vardır. Dile ve tekniğe egemen olduğu şiirlerinin yanı sıra nesir de yazmıştır. Düzyazılarının daha güçlü olduğu söylenir.

Dîvân'dan çeşitli sayfalar.

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul 1999, s.120.

E S E R L E R İ

Dîvân : 3382 beyittir. Bilinen 8 nüshası vardır. İsmail Erünsal tarafından eleştirili basımı yayımlanmıştır.

Hevesnâme : Yazılış tarihi 1493'tür. Cafer Çelebi'nin en tanınmış eseri olup tertip, üslup, nazım tekniği, konusunun orijinalliğiyle dikkat çeker. 3750 beyitlik üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümde İstanbul anlatılır; Galata Kulesi, Topkapı Sarayı, camiler, İstanbul'un çeşitli semtleri ve doğal güzellikleri hakkında bilgiler verilir. İkinci bölüm, şairin hayatından kesitler ve evli bir kadınla olan ilişkisini içerir. Şairin aşk maceralarının tüm ayrıntılarıyla dile getirildiği üçüncü bölümde, aşktan, kadından ve içkiden söz edilir. Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunmaktadır.

Hevesnâme'nin ilk sayfası.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 17. Cilt, İstanbul, s.277.

Mahrusa-i İstanbul Fetihnâmesi : 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethi, eserin konusunu oluşturur.

Münşeat : Bir yapıt olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Şairin yazdığı mektuplara yer verilen eserde, sadece 6 mektup Cafer Çelebi'ye aittir. Bu mektuplardan 3'ü Çaldıran Savaşı, 2'si Koron ve Modon kalelerinin zaptı sırasında; 1 mektup da Semerkant Hakanı Ubeyd Han'a yazılmıştır. Henüz ele geçmemiştir.

Enis ül-Ârifîn : Şükrüllah'ın aynı adlı Farsça yapıtının çevirisidir. Hadım Ali Paşa'nın isteği üzerine kaleme alınmış olup ahlâkî öğütleri içerir.

Kûsnâme : Diğer adı, "Kavsnâme" olup henüz ele geçmemiştir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.239.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.134.
- **Ahmet Atillâ Şentürk**, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.120.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 17. Cilt, İstanbul, s.277.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.233
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.244
- **Latîfî**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, (İnceleme-Metin), Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.209.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.257
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.140.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.193.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.539
- **M. Tayyib Gökbilgin–İsmail E. Erünsal**, *The Life Anadolu Works of Tâcizâde Ca'fer Çelebi, With A Critical Edition Of His Dîvân*, İstanbul 1983.
- *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.138.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.74
- **Asım Bezirci**, *Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji*, İstanbul 1968, s.356.

I

Hevesnâme'den

Nigârâ tîr müjgân kavs ebrû	*Sevgilim, ok burcu kirpiğin, yay burcu kaşların,*
Meh-i akreb zevâib sünbüle mû	*Akrep burcu perçemlerin, başak burcu ise saçlarındır.*
Büt-i cevzâ kemer hurşîd eyyâm	*İkizler burcu kemerin, güneş bahtın,*
Esed çeşm ü hamel düm hût endâm	*Koç burcu kuyruğun, aslan gözün, balık burcu ise Yusuf'a benzeyen endâmındır.*

KAYNAK : *Latîfî Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.139.

II

GAZEL

Yine segrür gözüm ol nergis-i şehlâ mı gelür
Şâdlıklar görinür yâr-ı dil-ârâ mı gelür

Yine hoş-buyile pür oldı meşâm-ı dil-ü cân
Aceb ol ruhleri gül zülfi semen-sâ mı gelür

Cûş ider dil hum-i mey gibi safâdan niye ki
Görün ol lâ'l-leb-i câm-i musaffa mı gelür

Ruh-u zülfin görürem hubların düşde aceb
Bu bahâr içre başuma yine sevdâmı gelür

Koma gamzen beni oka diküp öldüriyorur
Cânuma geçdi benüm sana temâşâ mı gelür

Kulağ urmaz nice kim ney gibi feryâd iderem
Yâre Yarab bu figan kuru temâşâ mı gelür

Hüsninün gülşenine medh-ü senâ eylemege
Daha Câ'fer gibi bir bülbül-i guyâmı gelür

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.148.

Yine gözüm seğiriyor acaba o şehla gözlü mü geliyor?
Sevinçler görünüyor, o gönül süsleyen sevgili mi geliyor?

Gönül ve can, yine güzel kokularla doldu
Acaba o gül yanaklı, saçları yasemin gibi kokan mı geliyor?

Neden gönül sevinçten şarap küpü gibi taşıyor?
Bakın o pırıl pırıl kadehin kırmızı dudağı mı geliyor?

Güzellerin yüzünü ve saçlarını rüyada görüyorum.
Acaba bu bahar, başıma yeni bir sevda mı geliyor?

Gamzen beni oka dikip öldürüyor
Benim canıma işledi, sana seyir gibi mi geliyor?

Ney gibi feryat ederim de kulak asmaz, dinlemez;
Ey Tanrım, bu çığlığım sevgiliye kuru gürültü mü geliyor?

Güzelliğinin gül bahçesine seni övmek için,
Cafer gibi söyleyen bir bülbül mü geliyor?

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

III

GAZEL

Virmesün Allâh derd-i bî-devâyı kimseye
Kılmasun dilber vefâsuz dil-rübâyı kimseye

Âşıkun ağladuğına gülme ey bî-derd olan
Virmesün Tanrı Teâlâ bu belâyı kimseye

Kul olan şâhum sana serv-i ser-efrâzı n'ider
Devleti olan kişi uymaz hevâyı kimseye

Çünki gönlün yok gönül uğrılamakdan eyleme
Gamzelerle uğrın uğrın merhabâyı kimseye

Işk ile zer gibi zerd olsan da ışkı itme fâş
Cafer'â dimez bulanlar kîmyâyı kimseye

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.152.

IV

GAZEL

Bir nefes senden ırağ itmesün Allah beni
Senden ayrulur isem âh bana vâh beni

Mümkin olmadı çü bedr ile hilâlün cem'i
Sana buluşdura mı tâliüm ey mâh beni

Dökmişem hâke yolunda sanemâ yüz suyını
Yakma lûtf eyle cefâ odına her gâh beni

Cân ile zülf ü zenahdânuna dil bağlamışam
Bend ü zindâna salarsa n'ola ol şâh beni

Cafer'em kim ruhunun vâlih ü ser-geştesiyem
Salma ayaklara zülfün gibi lillâh beni

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.152.

Abdî

(15. yüzyıl)

Câmasbnâme adlı eserin yazarı olduğu dışında kimliği ve yaşamına ilişkin hiçbir bilgi yoktur. 1512 yıllarına ait Hacı Kemal'in hazırladığı nazire mecmuasında on şiirinin bulunduğu tesbit edilmişse de Sadeddin Nüzhet Ergun, bu şiirlerin Abdî'ye ait olmadığını iddia etmektedir. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla, şiir tekniğini çok iyi bilen bir şairdir.

Câmasbnâme : Halk arasında daha çok, "Şahmaran" adıyla anılır. Tevrat kaynaklı olan bu eserin Farsçadan çevrildiği tahmin edilmektedir. Aruzun "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" vezniyle kaleme alınmış 4877 beyitlik bir mesnevîdir. 1429'da Balıkesir'e bağlı Edincik veya eski adıyla Aydıncık'ta tamamlanıp II. Murad'a sunulan eser, halk destanlarıyla dîvân mesnevileri arası bir üslupla ve sade bir dille yazılmış olup eserde halk deyimlerine geniş yer verilmiştir. Danyal Peygamber'in oğlu Câmasb'ın efsanevî maceraları, eserin konusunu oluşturur. Daha sonra başka yazarlarca düzyazı olarak da ortaya konulmuştur. Türk dilinin gelişimi açısından ayrı bir önemi olan eserin yazma nüshaları İstanbul Millet Kütüphanesi ve Ankara Genel Kütüphanesi'ndedir. Eserle ilgili olarak Hayriye Kozacı (Ege Üniversitesi, 1994) ve Müjgân Çakır (Marmara Üniversitesi, 1994) tarafından tez çalışması yapılmıştır.

K A Y N A K L A R

- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.216.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.261.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt s.10, 2. Cilt s.9, İstanbul 1977-1998
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 1. Cilt, İstanbul 1992, s.16.
- **E. J. Wilkinson Gibb**, *Osmanlı Şiir Tarihi*, 1. Cilt, (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), Ankara 1999, s.269.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 1. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.269.

CÂMASBNÂME

Abdî'nin bu nesnevîsi, aruzlu halk destanları ile dîvân mesnevîleri arasında bir üslupla kaleme alınmıştır. Eserde sade bir dil kullanılmış, halk deyimlerine yer verilmiştir. İslâmlaştırılan eser, Tevrat kaynaklı olup konusu özetle şöyledir:

Danyal Peygamber, kâinatın sırlarını ve bütün maddelerin özelliklerini, her derde devayı bilen bir hekimdir. Öleceğine yakın bütün bilgilerini kaydettiği bir kitabı, doğacak oğluna büyüdükten sonra vermesi için karısına teslim eder. Câmasb, Danyal Peygamber'in oğludur. Arkadaşlarının hıyaneti ile bir kuyu dibinde kalır. Burada açtığı bir delikten başka bir âleme girer. Bu âlemin hükümdarı Şahmaran'dır (Yılanlar padişahı). Câmasb'a iyi muamele eder ve ona Bülkiya hikâyesini anlatır.

Bu hikâye, Şah Sahra hikâyesi, Kaf Dağı hikâyesi, Cihan Şah hikâyesi, Mürg Şah hikâyesi, Şah Peri hikâyesi, Gevhernigîn Kalesi hikâyesi, Şems Bânû hikâyesi, Kigal Hindî hikâyesi, Bülkiya'nın Mısır'a Gelmesi, Hikâye-i Giriftar-ı Şehrişah gibi bölümlerle devam eder.

Sonunda Câmasb yeryüzüne çıkıp annesine kavuşur. Ancak memleketin padişahı hastadır. Kimseler ilâç bulamazlar. Bu ilâcı ancak Şahmaran'ın yapacağını öğrenen padişah bunu Câmasb'dan ister. Câmasb, Şahmaran'a söz vermiş olmasına rağmen asılacağı tehdidi ile sırrı açıklar. Şahmaran'ı tılsım ile tutup getirirler. Onun söylediği ilâçlar ile padişah kurtulur. Bu arada Câmasb da Şahmaran'dan öğrendiği bilgilerle babası gibi bir hekim olur.

Mümtâzetü'l-emâsil Şahmaran adıyla 1911 yılında basılan eser, bu hikâyenin eksik bir kopyasıdır. Halk arasında sözlü bir geleneği de olan bu hikâye daha ziyade Şahmaran adıyla anılır. Bu hikâyenin Câmasbnâme'den ayrılan en önemli tarafı, Şahmaran'ın, padişahın hastalığı için öldürülüp etinden ilâç yapılması olayıdır.

KAYNAK : *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.9.

Halk resminde Şahmaran.

Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.261.

Câmasbnâme'den iki sayfa.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 7. Cilt, İstanbul, s.44.

Câmasbnâme'den

(......)

Elçilik resmin tamam eylediler
Elçiler durî gelip söylediler

Yer öpüp mektubu sundular Şaha
Didiler: teymûs sözü budur âhâ

Aluben verdi vezirin eline
Okuya mazmunları hep biline

Ahşam olunca o kez ayş ettiler
Şahı gerdege koyuben gittiler

Döşege girdi koçuşup yattılar
Demezem sen bil ikisi nettiler

Padişahlık kutlu olsun dediler
Cümlesi hep yüz urub baş kodular

Yanagumuz şevkidir eden cihânde âllar
Anın için gül yüzüne renk daim âl urur

Suda kızlar oynadılar duydular
Çıkuben hep donlarını giydiler

Yine güvercin oluben uçdular
Bir saatte nice iklim geçtiler

(......)

KAYNAK : Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.219.

Aşkî (KADİM)

(15. yüzyıl)

Aşkî mahlâsını kullanan birkaç şairden ayırmak için "Kadim" sıfatıyla birlikte anılır. Kaynaklarda yaşamıyla ilgili fazla bilgi yoktur. Sehî Bey Tezkiresi'nde, Gelibolulu olduğu, Fatih Sultan Mehmed döneminde yaşadığı, şiiri iyi bilen ve döneminde rağbet gören bir şair olarak tanıtılırsa da Lâtifî, şiirlerinin sade ve vezne uydurulmuş sözlerden ibaret olduğundan bahseder. Şiirden anlayan Fatih Sultan Mehmed'in musahipliğini yaptığına göre, bu durum, bazı tezkirecilerin olumsuz eleştirilerinin haksız olduğunu ortaya koymaktadır. Vasfi Mahir Kocatürk'e göre, "çeşitli nazire mecmualarında yer alan gazelleri, onun dile, duyguya ve mazmunlara hâkimiyet bakımından devrinin iyi şairi olduğunu ortaya koyar." Ankara Eski Eserler Müzesi'nde bulunan, şiirlerinin bir araya getirildiği 90 sayfalık Dîvân'ı, 1000 beyitten oluşmaktadır. Kaynaklarda, İstanbul Balat'taki Molla Aşkî Mescidi'nin de Aşkî tarafından yaptırıldığı ve mezarının da orada olduğu kayıtlıdır.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 4. Cilt, İstanbul, s.22.
- **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.225.
- **Latîfi**, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, (İnceleme-Metin), Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.393.
- *Sehi Bey Tezkiresi, Heşt Behişt*, Mustafa İsen, Ankara 1998, s.133.
- *Latîfi Tezkiresi*, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Ankara 1990, s.121.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Türk Şairleri*, 2. Cilt, İstanbul 1936-1945 (Tamamlanamadı), s.512.

I

GAZEL

Emdir dudağın derde, derde dudağın emdir
Emdir bana lütfeyle, lütfeyle bana emdir

Aşkında bana câna, câna bana aşkında
Gamdır dün ü gün mahrem, mahrem dün ü gün gamdır

Senden düşeli ayru, ayru düşeli senden
Demdir gözümün yaşı, yaşı gözümün demdir

Aşkî düşeli aşka, aşka düşeli Aşkî
Yemdir gözünün yaşı, yaşı gözünün yemdir

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.225

II

GAZEL

Elâ gözünle kara zülfünün havası durur
Gözümden uykum alan başıma belâ getiren

Kemankeş kaşına kurban olam kim
Geçürür gamze-i tîrini ciğerden

Nev-civansın hazer et ah-ı sehergâhımdan
Hoş değil etme cefalar seni candan sevene

Ağyâre lütfedip bana cevr ü cefâ kılar
Yâre ne kılmışam bilmezem günahımı

KAYNAK : **Vasfi Mahir Kocatürk**, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ankara 1970, s.225.

SÖZLÜK

kemankeş : *Ok atan.*
gamze-i tîr : *Bakışının oku.*
nev-civan : *Taze, genç, delikanlı.*
hazer : *Sakınma.*
ah-ı sehergâh : *Sabah vakti âhı.*
ağyar : *Yabancılar.*

Enverî

(15. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid döneminde yaşadığı, Veziriâzam Mahmud Paşa'yla birlikte Eflâk, Midilli ve Bosna seferlerine katıldığı, Arapça ve Farsça bildiği, klâsik İslâm kültürüyle yetiştiği gibi bilgiler, eseri Düstûrnâme'den çıkarılmıştır.

Düstûrnâme : Manzum bir eserdir. Enverî tarihi de denir. Mahmud Paşa'nın emriyle kaleme alınmış, 1464-65 tarihlerinde tamamlandıktan sonra yine Mahmud Paşa'ya sunulmuştur. Üç bölümden ibarettir. I. bölümde, Anadolu beylikleri dönemine kadarki zaman dilimi içinde peygamberlerden, İran hükümdarlarından, Hz. Muhammed'den; Gazneliler, Selçuklular, Harezmşahlar ve Moğolların tarihinden söz edilir. II. bölüm, Aydınoğulları tarihiyle; III. bölüm ise, kuruluşundan 1465 yılına kadar Osmanlı tarihiyle ilgilidir. Mevcut iki nüshasından biri Paris Bibliotheque Nationale'de, diğeri ise İzmir'deki Millî Kütüphane'dedir. 1928'de Mükrimin Halil Yınanç tarafından "Düstûrnâme-i Enverî" adıyla yayımlanmıştır. Enverî'nin, ayrıca, Düstûrnâme'de Fatih Sultan Mehmed adına yazdığı **Teferrücnâme** adlı bir eserinden bahsedilirse de ele geçmemiştir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.161.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 10. Cilt, İstanbul, s.49.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.445.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.52.

Düstûrnâme'den

MESNEVÎ

İki kaleyidi İzmir ol zamân ***Birini Mehmed Beğ almışdı nihân***	*İki kale idi İzmir o zaman.* *Birini Mehmed Bey almıştı gizlice.*
Biri anun dopdoluyıdı Freng ***İşleriydi dün gün islâmile ceng***	*Biri ise Frenkle dopdoluydu.* *İşleri güçleri, gece gündüz İslâm'la savaşmaktı.*
Geldi çün Gâzî Umur Paşa ana ***Çoklığına kâfirün kaldı tana***	*Gâzî Umur Paşa oraya geldiğinde* *Kâfirin çokluğuna şaştı kaldı.*
(......)	*(......)*
Çün Frengün cengine tedbîr ider ***Dinle ne resme gazâ ol Mîr ider***	*Frenkle nasıl savaşacağını plânladığında* *O Emîr'in ne şekilde savaştığını dinle.*
(......)	*(......)*
Bahrdür üç yanı bir yanı kara ***Kaleyi kılmışlar ana dâire***	*Üç yanı deniz, bir yanı kara.* *Kaleyle çevirmişler etrafını.*
Yanına bir kimse anun varımaz ***Kuş olup uçarsa ana girimez***	*Onun yanına hiç kimse varamaz.* *Kuş olup uçsa bile giremez.*
Gice anda pusuya Paşa girür ***Subh-dem kâfirleri gâfil görür***	*Paşa geceleyin orada pusu kurar,* *Sabahleyin kâfirleri gafil görür.*
Hamle kıldı depdi atın ser-firâz ***Ol Umûr Paşâ-yı Gâzî kâr-sâz***	*Atını sürüp ilk hamleyi yaptı.* *O başbuğ, işbilici, Gâzî Umur Paşa.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.160

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Güvenç Abdal (GENÇ ABDAL)

(15. yüzyıl)

Gerçek adı ve yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Şiirlerinde Genç Abdal mahlasını kullanan şairin hangi yüzyılda yaşadığı belli değildir. XVI. yüzyılda yaşayan Sersem Abdal'ın bir şiirinde ve Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyetnâmesi'nde adı geçtiğinden XV. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir. Genç Abdal'la Güvenç Abdal'ın, Bektaşî inançlarına göre aynı kişi olduğu ve Genç Abdal mahlasını taşıyan şiirlerin Güvenç Abdal'a ait olduğu düşünülürse de kesin kanıt yoktur. Abdülbâki Gölpınarlı, dilinin yeni olduğunu belirterek aşağıdaki şiiri örnek olarak vermektedir. İsmail Özmen, "Alevî ve Bektaşî Şairler Antolojisi"nin 1. cildinde 15. yüzyıl şairi olarak tanıttığı Güvenç Abdal'ı, aynı antolojinin 4. cildinde 19. yüzyıl şairi olarak ele alıp söz konusu şiirini ufak farklarla tekrar vermiştir. Aynı şiir, Tevfik Oytan'ın "Bektaşiliğin İçyüzü" adlı kitabında, 1873 yılında ölen Genci veya Genç Abdal adlı şairin şiirleri arasında da yer almıştır. Dolayısıyla Genç Abdal'la ilgili bilgilerin ve şiirlerin hayli karıştığı, 15. ve 19. yüzyıllarda yaşayan iki Genç Abdal olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Bu sorun çözülene dek Gölpınarlı'nın verdiği bilgiyi kabul ediyor ve örnek verdiği şiiri buraya alıyoruz.

K A Y N A K L A R

- **İsmail Özmen,** *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi,* 1. Cilt, Ankara 1995, s.463.
- **Abdülbâki Gölpınarlı,** *Alevî Bektaşî Nefesleri,* 2. Baskı, İstanbul 1992, s.11, 47.
- **Atilla Özkırımlı,** *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* 2. Cilt, İstanbul 1982, s.570.
- **M. Tevfik Oytan,** *Bektaşiliğin İçyüzü,* (7. Basım), İstanbul 1979, s.110.

Ey candan sevdiğim nûr-ı penâhım
Pîrim cemâlini göresim geldi
Kaldır nikabını lûtfeyle şâhım
Pîrim cemâlini göresim geldi

Bir ismi Ali'dir Hayder-i Kerrâr
Hasan hulkır-rızâ ol zât-ı envâr
Şâhım İmâm Huseyn mü'mine dîdâr
Pîrim cemâlini göresim geldi

İmâm Zeynel-Abâ Muhammed Bâkır
Keremler kânıdır ol İmam Ca'fer
Nola bir dem hüsnün Kâbesin göster
Pîrim cemâlini göresim geldi

Kâzım Rıza Takî Nakî Askerî
Mehdî cümlemizin ulu serveri
Murâdım isterim bilmezem gayrı
Pîrim cemâlini göresim geldi

Güvenc Abdal güzel söyledi hâlin
Erenler donatmış feyz-i kemâlin
Ey İmamlar şâhı göster cemâlin
Pîrim cemâlini göresim geldi

KAYNAK : Abdülbâki Gölpınarlı, *Alevî Bektaşî Nefesleri,* 2. Baskı, İstanbul 1992, s.47.

Güvenç Abdal Zaviyesi'nin vakıf kaydı.
Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.571.

S Ö Z L Ü K

penah : *Sığınılacak yer.*
cemâl : *Yüz, güzellik.*
nikab : *Örtü.*
Hayder-i Kerrâr : *Tekrar tekrar saldıran (Hz.Ali).*
hulk : *Huy.*
server : *Reis, başbuğ.*

Hafız Halil

(15. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Babası, Şeyh Bedreddin'in oğlu ve Seyyid Paşa adıyla da anılan İsmail Bey'dir. Hakkında bilinenler, "Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin" adlı yapıtından çıkarılmıştır. Babasının ölümü üzerine iki kız kardeşiyle birlikte İznik'te bulunan Börklüce Mustafa'nın ve daha sonra aynı yere gelen Şeyh Bedreddin'in yanında kaldı. Bedreddin'in öldürülmesi üzerine Edirne'ye giderek Cami-i Kebir'de imamlık yaptı. Göynük'te Akşemseddin'in müridi oldu ve onunla birlikte Kosova Savaşı'na katıldı ve savaş sonrası tekrar Edirne'ye döndü. İstanbul'un Fethi'nde bulunduktan sonra Serez'e gidip bir yıl Bedreddin'in türbesinde kaldı; oradan Simavna'ya geçerek yerleşti.

Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin: Yazılış tarihi belli değildir. Bilinen tek yazma nüshası Atatürk Kütüphanesi'ndedir. Toplam 139 sayfadan ibaret olan eser, Şeyh Bedreddin'in hayatı hakkında bilgi veren en güvenilir tarihî kaynak niteliğini taşır. Menâkıb'dan ilk bahseden, M. Şerefeddin Yaltkaya'dır. Daha sonra eser, İsmet Sungurbey ve Abdülbâki Gölpınarlı tarafından 1967'de yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.244.
- Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt s.581, 3. Cilt s.841, İstanbul 1982.
- Abdülbâki Gölpınarlı-İsmet Sungurbey, *Sımavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Manâkıbı*, İstanbul 1967.

Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin

ŞEYH BEDREDDÎN HAZRET-İ ALLAH'A MÜNÂCÂT İTDÜĞİN BEYÂNINDADUR	*ŞEYH BEDREDDÎN'İN ALLAH'A YALVARMASINI ANLATMAKTADIR*
Hâzır iken (cümle) ahbâb-i ahı *Hakk'a münâcât idüpdür ol sabî*	*Ey kardeş, bütün ahbap hazırken* *O cömert Allah'a yalvardı.*
Didi kim sen şâhid ol yâ Ze'l-celâl *Ne kim iderler bana olsun helâl*	*Sen tanık ol ey Celâl Sahibi* *Bana ne yaparlarsa helâl olsun.*
Benüm içün eyleme arz-ı itâb *Kimseye yâ Rabbenâ yevm el-hesâb*	*Ey Tanrım! Hesap günü benim için* *Kimseye kızma, azarlama.*
Ben ki kemter kulunam itdüm helâl *Kimseye çekdürme yâ Rabbi melâl*	*Ben ki senin en aşağı kulunum, helâl ettim.* *Yâ Rabbi kimseye üzüntü çektirme.*
Evliyaullâha haslet bu olur *Cümle takdîrâtı hep Hak'dan bulur*	*Evliyaullah'ın özelliği,* *Bütün olanları Tanrı'dan bilmesidir.*
Milk anundur kul anundur hükm anun *Kahr anundur mihr anundur lûtf anun*	*Mülk onundur, kul onundur, hüküm onun.* *Kahır onundur, sevgi onundur, lûtuf onun.*
Her ne olsa cümle anun hükmidür *Bilki anun kahrı ayn-ı lûtfıdur*	*Ne olsa, onun hükmü iledir.* *Bil ki kahır, onun lûtfunun aynıdır.*
Her ne kim eyler suâl olmaz ..na *Emrine râm olmadur teslîm ana*	*Ne ederse ona sorulmaz,* *Emrine boyun eğmek ve ona teslim olmak gerekir.*
Kul isen kullukda olgıl sen hemân *Bu ömür sermâyesin kılma ziyân*	*Kulsan kullukta ol,* *Bu ömür sermayesini ziyan etme.*

KAYNAK : Fahir İz-Günay Kut, *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.249.

Şeyh Bedreddin'i betimleyen bir minyatür.

Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü, 1. Cilt, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 1999, s.83

Kıvamî

(15. yüzyıl)

Hayatı hakkında bilinenler, "Fetihnâme-i Sultan Mehmed" adlı eserinin önsözündeki bilgilere dayalıdır. Eserinde, kendisinden "Kıvamî" olarak söz eder ve yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi vermez. Fatih Sultan Mehmed'in sarayında bulunduğu, orduyla birlikte seferlere katıldığı, geçim sıkıntısı çektiği, Fetihnâme'yi bitirdikten sonra padişahın emri üzerine son üç bölümü Bayezid'e yazdığı bilinmektedir. Eserinde vezirlerden Davud, Halil, Ali ve İbrahim paşalardan övgüyle söz eder. Kıvamî'nin, aynı tarihlerde yaşayan Defterdar Kıvameddin Kâsım olduğu kabul edilirse de bütün bunlar sadece varsayımdan ibarettir.

Fetihnâme-i Sultan Mehmed'den bir sayfa.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.210.

Fetihnâme-i Sultan Mehmed: 1489 yılında yazımı tamamlanan eserin tek nüshası, Berlin'deki Millî Kütüphane'dedir. 160 yapraktan ibarettir. Nesir-nazım karışık bir eserdir. Toplam 28 bölümden oluşan eserin 25 bölümü Fatih'e, 3 bölümü de II. Bayezid'e ayrılmıştır. Tıpkıbasımı, önsöz ile birlikte 1955 yılında Franz Babinger tarafından İstanbul'da yayımlanmıştır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 2. Cilt, İstanbul 1986, s.156.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.752.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.210.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 13. Cilt, İstanbul 1992, s.6734.
- **Kıvamî**, *Fetihnâme-i Sultan Mehmed*, Yayınlayan: Franz Babinger, İstanbul 1955.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.457.

Fetihnâme-i Sultan Mehmed'den

MERSİYE-İ SULTÂN MEHMED

Sâkî-i dehr sunduğı câm-ı fenâyimiş
Nûşı zamânenün kamu nîş ü belâyimiş

Kurtulmağ olmaz imiş ecelden dirîğ ü âh
Her nefs ölüm belâsı ile mübtelâ imiş

Gül diyüben getürdiği gülzâr-ı rûzigâr
Hikmet budur ki nâr u cefâ vü anâyimiş

İyi dil bu ömr esâsına mağrûr olma kim
Kişi yile vü suya dayanmak hebâyimiş

Bâğ-ı cinân içinde dıraht-ı hayâtunun
Her bir nihâli ziynet-i berg-i hevâyimiş

Âhir çü geydüği kefen ola vücûdunun
Kogıl bu fânî hil'ati kim bî-vefâyimiş

Dünya sarâyına sakın aldanma kim bu dâr
Bu dâr imiş ki âkıbet işi fenâyimiş

Künc-i emân değül n'idelim bu cihân dirîğ
Elden çü âkıbet çıkar imiş bu cân dirîğ

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

KAYNAK : **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.458.

FATİH SULTAN MEHMED'İN MEDHİ HAKKINDA

Dünya sâkîsinin sunduğu, yokluk kadehiymiş.
Zamanenin içeceği, hep acı ve belâ imiş.

Ah! Ne yazık ki ecelden kurtulmak olmazmış,
Meğer her diri, ölüm belâsına tutulmuş.

Gül diyerek getirdiği, gülbahçesi rüzgârının,
Doğrusu yalnızca diken, cefa ve sıkıntıymış.

Ey gönül, bu ömrün esasına gururlanma;
Çünkü insanın rüzgâra ve suya dayanması boşunadır.

Cennet bağı içinde yaşam ağacının
Her bir dalı, arzu yaprağının süsüymüş.

Mademki sonunda vücudunun giydiği kefen olacaktır.
Bu fanî elbiseyi bırak, çünkü vefasızmış.

Dünya sarayına sakın aldanma ki bu ev,
Bir evmiş ki sonu yoklukmuş.

Ne yazık ki bu dünya, sığınak değil,
Bu can sonunda elden çıkarmış, yazık!

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Küçük Abdal (KÖÇEK ABDAL)

(15. yüzyıl)

Asıl adı, doğum-ölüm tarihleri, eserleri ve yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. "Köçek Abdal" adıyla da anılan, 15.-16. yüzyılda yaşamış bir Bektaşî ozanıdır. Kalenderî Şeyhi Otman Baba'nın müritlerindendir. Daha çok, düzyazıyla kaleme aldığı, ancak her bölüm arasına 10-15 beyitlik mesnevî şeklinde manzumeler yerleştirdiği "**Otman Baba Velâyetnâmesi**"yle tanınır. Eserden de anlaşılacağı gibi, şeriat, hadis ve Kur'an'a ilişkin yeterli bilgiye sahiptir. Oldukça duru bir dil ve akıcı bir anlatımla olayları gerçekçi bir biçimde aktarır. Yapıtında İmam-ı Cafer-i Sadık'ın ünlü "Makalat"ından alıntılara da yer vermiştir.

K A Y N A K L A R

- **İsmail Özmen**, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.439.
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 17. Cilt, İstanbul 1992, s.8961.

Otman Baba Velâyetnâmesi'nden

Bihamdillah bu meydana
Muhammed Mustafa geldi
İkrar ettik birliğine
Aliy-yel-Mürteza geldi

Ali kırklara baş oldu
Hızır'a hem yoldaş oldu
Hasan Hüseyn kardeş oldu
Şehid-i Kerbela geldi

Kerbela'da kan saçıldı
Neyleyim serden geçildi
Anda kevserler içildi
Sekahüm Rabbühüm geldi

Şahın methin okur diller
Açılmış bahçede güller
Anda kevser içen kullar
İmam ü pişüva geldi

Muhammed'e inen Kur'ân
Okundu Nezzel-el-fürkan
Utanıp pîrinden korkan
Öksüz oldu gedâ geldi

(Köçek Abdal) bu bîçare
Nail oldu bu güftâre
Niyaz eyledi o yare
Hemen Mansur dâre geldi

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.439.

S Ö Z L Ü K

ikrar : *Kabul, saklamayıp söyleme.*
Kırklar : *Kırk kişilik evliya, ermişler topluluğu.*
sekahüm rabbühüm : *Ayet.*
Kevser : *Cennette bir ırmak, sonsuz.*
imam ü pişüva : *İmam ve yol gösteren.*
nazzel-el fürkan : *Ayet.*
gedâ : *Kul.*
nail : *Muradına eren.*
güft : *Söz.*
niyaz : *Tanrı'ya yalvarma.*
dâr : *Darağacı.*

OTMAN BABA

Kalenderî şeyhi (öl.1478). Müritlerinden Küçük Abdal'ın Velayetnâme-i Otman Baba (Cebeci İl Halk Kütüphanesi, no:495) adlı yapıtına (1483) göre asıl adı Hüsam Şah'tır. 1402'de Timur'la birlikte Horasan'dan Anadolu'ya geldi. Müritleriyle birlikte Rumeli'ye geçti ve buradaki Osmanlı fetihlerine katıldı. Edirne'den başlayarak Serez, Dobruca ve Filibe'ye kadar birçok yer dolaştı. Geçtiği yerlerde halka Oğuzca seslenerek Balkanların Türkleşmesinde önemli rol oynadı. Bulgaristan'daki tekkesi, o dönemin en önemli tekkelerindendi. Mehdilik ve peygamberlik iddiasında bulunca idam edildi.

KAYNAK : *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 17. Cilt, İstanbul 1992, s.8961.

Temennâyî

(15. yüzyıl)

Hurufilik mezhebini benimseyen bir Bektaşî ozanıdır. 15. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Kayserili olduğu; saçını-sakalını, bıyığını ve kaşını kazıyıp köy-köy, şehir-şehir dolaştığı, yaşamının son yıllarında cezbeye kapıldığı bilinmektedir. Lâtifi, onun, "ruhlar göçü"ne inandığını bildirir. M. Fuad Köprülü, II. Bayezid'e yapılan bir suikast sonucunda bazı zümrelerin takibata uğradığını, Temennâyî ve arkadaşlarının da idam edildiğini belirtmektedir. Bazı kaynaklar, bu bilgiler ışığında Temennâyî'nin 15. yüzyılın son yarısında, II. Bayezid döneminde idam edildiği sonucuna varmaktadır. Temennâyî'nin elde bulunan tek gazeli, Camî'ün-Nezâir'de kayıtlıdır.

K A Y N A K L A R

- **Latifi,** *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin),* Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.200.
- **İsmail Özmen,** *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi,* 1. Cilt, Ankara 1995, s.425.
- **Cemil Çiftçi,** *Maktul Şairler,* İstanbul 1997, s.121.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.304.
- **Sadeddin Nüzhet Ergun,** *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri,* İstanbul 1955, s.30.

I

GAZEL

Şol kadar göstermemişdir bana devrân gönlünü
Kim sanurdu görmek olmaz çeşm-i insân gönlünü

Bilmezem kim bu cihân içre vücûdu yok mudur
Yoksa vardır çerh benden kıldı pinhân gönlünü

Ey aceb kâdir olup bir gün giyem mi ben anı
Kadd-i bâlâ kendi zîbâ câna ol cân gönlünü

Berr ü bahr içre sadef-vâr intizâr üzre durup
Ağzım açup gözedirem âb-ı nîsan gönlünü

Rûm'a şâh u pâdişâh olmuşca hurrem oluram
Beni asdarvan çıkarup kılsa ihsân gönlünü

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.121.

S Ö Z L Ü K

çeşm-i insan : *İnsan gözü.*
çerh : *Felek.*
pinhan : *Gizli.*
kaddi-i bâlâ : *Uzun boylu.*
zîbâ : *Parlak.*
berr ü bahr : *Kara ve deniz.*
sadef-vâr : *Sedef gibi.*
âb-ı nîsan : *Nisan yağmuru.*
hurrem : *Neşeli.*

II

BEYİTLER

Sûfi kalender ol gel kazıt saçı sakalı
Sana bu bir tuzakdur gider bu kîl ü kâli

*

Ebleh olma sûfi verme nakd-i ömrü nesneye
Gözün aç dîdâr ü cennet hur u gılmân bundadır

KAYNAK : Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.121.

Sofu, gel bu saçı sakalı kazıt da kalender ol,
Sana bu bir tuzaktır, gel bu dedikodudan kurtul.

*

Sofu, aptal olma, ömrünü boş yere harcama,
Gözünü aç, ilâhî güzellik, cennet, huri ve gılman bu dünyadadır.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Sadık Abdal

(15. yüzyıl)

Bektaşî şairleri arasında "Sadık" mahlâsını taşıyan üç ozandan ilki olup 15. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Gerçek kimliği ve yaşamıyla ilgili bilgi yoktur. Dimetokalı olduğu, Kızıl Deli Sultan lâkabıyla tanınan Seyyid Ali Sultan'dan el aldığı bilinmektedir. Ankara Genel Kütüphane'de kayıtlı bir Dîvân'ı vardır. Bu elyazma Dîvân, 1742'de Rüstem Abdal adlı bir derviş tarafından kopya edilmiştir. Dîvân'daki şiirler, tarihî belge niteliğini taşır. Dîvân'ında, Kızıl Deli Sultan ile Kaygusuz Abdal'dan söz etmesi ve Balım Sultan'dan hiç bahsetmemesi göz önüne alındığında, Sadık Abdal'ın 1457 yılından önce öldüğü sonucu çıkarılabilir.

KAYNAKLAR

- **Sadeddin Nüzhet Ergun**, *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, s.207
- **İsmail Özmen**, *Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.427
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.394.

Dahi ol Hacı Bektâş-ı Velî'dir bil heman hod şâh
Eğer bildinse bu sırrı bilirsin şâh-ı iclâli
Dahi Abdal Musa Sultan anın sırrı anın ayni
Ülûh-i nûr-i Rahman idi ol şâhın ahvali

Hem anın sırrıdır Kızıl Deli Sultan cemal issi
Kemal ü kudret issi hem ki sabit cümle ef'ali
Mükemmel oldu anınla tarikın cümle erkanı
Anınçün şimdi kâmiller anınla buldu ikmali

Dilimden söyledi ol şah tamam divan-ı pür rehber
Tamam mürşid mükemmeldir eğer fehmeylesen kaali
Bu dîvânın eya Sadık ki altmış altı gün içre
Tamam oldu bihamdillah serâser buldu ikmali

KAYNAK : İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 1. Cilt, Ankara 1995, s.427.

SÖZLÜK

hod : *Kendi.*
şâh-ı iclâl : *Yüce şah.*
ahval : *Durum.*
issi : *Sahip.*
ef'al : *Eylemler.*
tarik : *Yol.*
erkan : *Yol.*
kâmil : *Olgun, yetkin.*
fehm etme : *Anlama.*
kaal : *Söz.*
serâser : *Baştanbaşa.*

Gravür – John Frederick Lewis
P Sanat, Sayı 15, 1999.

15. YÜZYIL ÇAĞATAY SAHASI TÜRK EDEBİYATI

Moğol istilâsı ve bunun sonucunda kurulan devletin meydana getirdiği tarihî, sosyal ve kültürel yapı içerisinde, eski Uygur ve Hakaniye lehçelerinden yeni bir Orta Asya Türkçesine doğru gelişme görülmektedir. Bu yeni edebî lehçe, genel olarak Çağatay lehçesi adı ile tanınır. Başlangıçta Çingiz (Cengiz)'in oğlu Çağatay'ın vaktiyle bu yerlerde bir devlet kurmuş olması ve Timur'un çocuklarının resmî işlerde onların bazı geleneklerini benimsemeleri, bu edebiyata Çağatay edebiyatı denilmesine neden olmuştur. Çağatay, Altınordu ve İlhanlı merkezlerinde 13.-15. yüzyılda gelişen ve Ali Şîr Nevâî ile 15. yüzyılın ikinci yarısında klasik bir edebiyat yaratan bu lehçe, Babür zamanında ve Babür'den sonra Hindistan'da uzun bir süre varlığını sürdürmüştür.

Çağatay sahası Türk edebiyatının 15. yüzyılın ilk yarısında yetişmiş, önde gelen temsilcileri Ahmedî, Haydar Tilbe, Sekkâkî, Gedâî, Mevlânâ Lutfî, Yusuf Emîrî, Said Ahmed ve Hüseyin Baykara'dır.

KAYNAK : Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.97.

Ahmedî

(15. yüzyıl)

Mesnevîsinde, adının ya da mahlâsının Ahmedî olduğu yazılıdır. Yaşamıyla ilgili hiçbir bilgi olmamasına rağmen yapıtındaki üslûp ve içerikten, klâsik Çağatay öncesi şairlerinden sayılabilir. Çeşitli telli sazlar arasında geçen bir atışmayı konu edinen eserindeki bir beyitten hareketle, Şahruh Mirza döneminde yaşadığı (1409-1447), değerli bir şair olduğu, güçlü bir ifadeye ve sağlam bir musiki kültürüne sahip bulunduğu sanılmaktadır.

Telli Sazlar Münazarası : Bu ad, şairin, yapıtına verdiği belirgin bir ad olmayıp eserin içeriğine bakılarak verilmiştir. 130 beyitlik kısa bir mesnevîdir. Konusu, Orta Asya Türk musikisinde kullanılan tanbûre, ud, çeng, kopuz, yatuğan, rebâb, gıçek ve kingire gibi telli sazlar arasında geçen üstünlük tartışmasıdır. Ve sonunda tartışma, araya giren bilge kişinin; bir sazın tek başına hiçbir işe yaramayacağı yolunda uyarısı ve onlara doğru yolu göstermesi üzerine son bulur. Eser, anlatımın güzelliği yanı sıra alınacak ders ve savunulan temel görüş bakımından da ayrı bir değer taşır. Bilinen tek nüshası, Londra British Museum'dadır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.97
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.171.
- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.628.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), 15. Cilt, Özbek Edebiyatı II*, Ankara 2000, s.25.

Telli Sazlar Münazarası'ndan

ÇENG ÖZİN TA'RÎF KILIP TANBURANI TA'RÎZ KILGANI	*ÇENG'İN KENDİSİNİ TARİF EDİP TANBURAYI TAŞLAMASI*
Çeng aradın boynın uzatıp revân Tüzdi uşal lahza tümen min figân	*Çeng, aradan boynunu uzatıp hemen, Bir anda binlerce figan kopardı.*
Didi bilin barçanın üstâdı-min İş ü tarabnın takı bünyâdı-min	*Dedi ki, bilin, hepinizin ustası benim. Yaşama ve eğlencenin esası benim.*
Şa'bede terkîb ü emel nakş u savt Kılmadım ol cümleni bir lahza fevt	*Şubede terkip, amel, nakış ve savttan Hiçbirini bir an olsun terketmedim.*
Gamzelerim barçadın efzûn irür Leylî minin gamzeme mecnûn irür	*Gamzelerim hepsinden fazladır. Leyla benim gamzeme Mecnun'dur.*
Halknın ignide makâmım müdâm Min kibi yok tûtî-yi şîrîn-kelâm	*Halkın omzunda daima yerim. Benim gibi tatlı sözlü papağan yok.*
Dâyim irür şâh birle sohbetim Ehl-i tabîat biledür ülfetim	*Sohbetim daima şahlarladır. Dostluğum ise tabiat sahipleriyledir.*
Tanbura dik yüzni kılay pâymâl Eyledi oglanlar anı dest-mâl	*Tanbura gibi yüz tanesini ayak altına alayım. Delikanlılar onu mendil eylediler.*

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), 15. Cilt, Özbek Edebiyatı II*, Ankara 2000, s.25.

(Lâtin harflerine aktaran : Prof.Dr. Mustafa Canpolat)

(Bugünün diliyle anlatım : Özkan Öztekten)

Haydar Tilbe

(15. yüzyıl)

Çağatay şiirinde Mevlânâ Lutfî'den sonra XV. yüzyılın en güçlü şairidir. Asıl adı Mir Haydar olup Türkî-gûy (Türkçe Söyleyen) lâkabıyla tanınır. Hayatı hakkında bilinenler, yapıtlarında ve çeşitli tezkirelerde anlatılanlara dayalıdır. Harezmli olduğu, 14.-15. yüzyıllar arasında yaşadığı, 15. yüzyılda oldukça ünlendiği anlaşılmaktadır. Mahzenü'l-esrâr adlı yapıtında yer alan şiirlerin dışında başka şiirlerinin olabileceği düşünülürse de şimdiye kadar bulunamamıştır.

Mahzenü'l-esrâr (Sırlar Hazinesi): Nizamî'nin aynı adlı mesnevîsine nazire olarak yazılmıştır. Nazım tekniği ve anlatım bakımından oldukça başarılı bir yapıttır. 10 makaleden meydana gelmiş ve makalenin sonunda konuyla ilgili bir hikâye yer verilmiştir. Aruz kalıbıyla kaleme alınan eserin yurdumuzda ve yurt dışındaki birçok kütüphanede yazma nüshaları mevcuttur.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.69.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.98.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.170.
- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.581.

Mahzenü'l-esrâr'dan

NA'T

Cümle rüsül serveridür Mustafâ	*Mustafa (Hz. Muhammed) bütün peygamberlerin başıdır.*
Kân-ı kerem ma'den-i sıdk u sefâ	*Cömertlik kaynağı, doğruluk ve saflık (temizlik) ocağıdır.*
Kurb makâmında habîb-i İlâh	*Hakk'a yakınlıkta, Allah'ın sevgili kuludur;*
Âdem ü âleme anı kıldı şâh	*Allah onu insanlara ve âlemlere şah kıldı (hükümdar kıldı).*
Vasl bisâtını kılıp tekye-gâh	*Kavuşma döşeğini dayanak kılıp (Hakk'ın huzuruna ulaşıp),*
Boldı biz ümmetler üçün özr-hâh	*Biz ümmetleri için Hak'tan şefaatte bulundu.*
Bizge eger bolmasa andan şefî'	*Eğer bize şefaatçı olmasaydı,*
Bozğay irdi bizni hisâl-ı şenî'	*Kötü amellerimiz bizleri perişan ederdi.*
Bar idi köp tâyife bizdin burun	*Bizden önce çok insanlar geldi,*
Ömrleri dünyâda bolğan uzun	*Ömürleri de dünyada uzun olmuştu.*
Barçasına kulluk içün emr-i şer'	*Hepsine, (Allah'a) kulluk etmeleri için şeriat emirleri*
Keşf bolup vahy bile asl u fer'	*Vahiy yoluyla ayrıntılı şekilde nâzil oldu.*
Biri eger kılsa idi bir günâh	*Eğer bir kimse bir günah işleseydi,*
Barçasına kahr iter irdi İlâh	*Hepsine Allah kahrederdi (hepsini cezalandırırdı).*
Biz kim ayakdın baş irür biz harâb	*Baştan ayağa harap (günahkâr) olmamıza rağmen*
Bizdin ayamas keremin hîç bâb	*O, keremini bizden esirgemedi.*
Bolma hamiyyetğa himâyetni kör	*Boşuna çabalama, himayeti gör;*
Kalma anâ içre inâyetni kör	*Eziyet içinde kalma, inayeti gör!*
Ol kim irür Nûh bile hem-kadem	*O ki, Hz. Nuh ile yoldaştır,*
Cümle-i Tûfân'dın anga hôd ni ğam	*Tûfân'lardan ona ne gam?*
Niçeki yok bizde ibâdet atı	*Her ne kadar biz ibadette kusurluysak da*
Şükr ki bardur biz anıng ümmeti	*Allah'a şükür ki onun ümmetiyiz.*

KAYNAK : Kemal Eraslan, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.581.

Sekkâkî

(15. yüzyıl)

Çağatay şiirinin ilk büyük şairi olup hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Kasidelerini ithaf ettiği kişilerin saltanat yılları gözönüne alındığında, 14. yüzyılın ikinci yarısıyla 15. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı sanılmaktadır. Ali Şîr Nevâî, "Mecâlisü'n nefâ'is" adlı tezkiresinde, Sekkâkî'den bahisle, Maveraünnehr'li olduğundan, şiirlerinin Semerkant'ta çok tanınıp okunduğundan ve Timurluların saray şairliğine dek yükseldiğinden söz eder. Şiirlerinden anlaşıldığına göre, Çağataycayı ustalıkla kullanması, gazellerindeki incelik ve coşkunluk, onu, Çağatay şiirinin kurucuları arasında göstermek için yeterlidir. Ayrıca, kasidelerinden birini Hâce Muhammed Parsa'ya ithafı, Sekkâkî'yi, tasavvufa eğilimli gibi gösteriyorsa da, gazellerinde din dışı konulara yer vermesi, onun bir mutasavvıf olmadığının kanıtıdır.

Dîvân : Bir münâcât, bir na't, 11 kaside ve 68 gazelden meydana gelmiştir. Bilinen tek nüshası, Londra British Museum'dadır. Dîvân'daki na't ile 3 gazel, Lutfî'nin dîvânında da yer aldığından bu şiirlerin kime ait olduğu bilinmemektedir. Dîvân'ın tek nüshası, 1958'de Taşkent'te Kiril harfleriyle basılmıştır. Sekkâkî Dîvânı, Kemal Eraslan tarafından metin-çeviri ve tıpkıbasım olarak 1999 yılında Ankara'da yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Gunumüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.63.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.98.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.169.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 4. Cilt, İstanbul 1982, s.1021.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.492.
- **Kemal Eraslan** (Hazırlayan), *Mevlânâ Sekkâkî Dîvânı*, Ankara 1999.
- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz Ağustos Eylül 1986, s.569.

I

Körüp gül tig yüzüng cân pâre pâre	*Gül gibi yüzünü görünce can parça parça oldu;*
Ciger hem kıldı ol cân pâre pâre	*o can (sevgili), ciğeri de parça parça kıldı.*
Cânım körgen cefâning mingde birin	*Eğer canımın gördüğü acının binde birini*
Bolur ger körse sendân pâre pâre	*sendân (örs) görseydi, parça parça olurdu.*
Külerde körse ağzı birle tişin	*Nar çiçeği, güldüğü zaman (sevgilinin) ağzı ile dişini görseydi,*
Bolur gül-nâr-ı hândân pâre pâre	*kıskandığından parça parça olurdu.*
Ni tang munda özin çâk itse gonçe	*Gonca kendisini bu sırada parçalasa, şaşılacak şey değil;*
Anıng tig boldı çendân pâre pâre	*onun gibi, sandal ağacı da parça parça olurdu.*
Bağır kan kıldı irnindin vü boldı	*Dudağından bağır kan oldu*
Közümde la'l u mercân pâre pâre	*ve gözümde la'l ve mercan (gözyaşı) parça parça oldu.*
Sakakın kîş bakası öpkenindin	*Şakağını okluk öptüğünden beri*
Cânım çâk u girîbân pâre pâre	*can parçalandı ve yaka, parça parça oldu.*
Köngül Sekkâkî tig cân birle râzî	*O can (sevgili), bağrı parça parça kılsa da,*
Cigerni kılsa ol cân pâre pâre	*gönül Sekkâkî gibi buna razıdır.*

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

KAYNAK : Kemal Eraslan, *Çağatay Şiiri, Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Sayı 415-416-417,* Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.574.

II

Firkatıngdın ey perî ten köydi vü cân yığladı
Dem-be-dem ikki közüm hôd kayğudın kan yığladı

Hîç devâ yok derd kim cânımda bar anı körüp
Tonnı çâk itti tabîb ü dârû dermân yığladı

Dür tişing ü gül yüzüngni angıp ança yığladım
Kim manga ming nevha birle ebr-i nisân yığladı

Tün kiçe mecliste yüzüng vasfıdın kiçti hadîs
Şem' ğayret otına yandı vü sûzân yığladı

İşkingde it bigin yattım niçe yıl kurulup
Uşbu hâlımnı körüp kâfir müselmân yığladı

Yığladı hattâ rakîbnüng rahmı kilgendin manga
Bârî ol katığ köngüllüg çın mu yalğan yığladı

Bildiler yüzin körüp Sekkâkî hâlın sormayın
Hâs u âm u şehr ü dih dânâ vü nâdân yığladı

Ey peri (sevgili), ayrılığından ten yandı ve can ağladı.
Zaman zaman iki gözüm kaygıdan kan ağladı.

Canımda devası olmayan bir dert var ki doktor görünce elbisesini parçaladı;
(Hâlime) ilâç da, derman da ağladı.

İnci dişini, gül yüzünü anıp o kadar ağladım ki
Bana bin feryat ile nisan bulutu bile ağladı.

Dün gece mecliste yüzün vasfından (güzelliğinden) söz edilince
Mum, gayret ateşine yanıp ağladı.

Nice yıl eşiğinde it gibi kıvrılarak yattım.
Bu hâlime kâfir de müslüman da ağladı.

Rakip bile merhamete gelerek bana ağladı.
O katı gönüllü (rakip), gerçekten mi, yalandan mı ağladı?

Sekkâkî'nin yüzünü görüp, sormadan hâlini bildiler;
Şehirli ve köylü, âlim ve cahil herkes ağladı.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilun)

KAYNAK : Kemal Eraslan, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos Eylül 1986, s.574

Çift Kavak – Tablo : Yalçın Göçebağ

Kıymet Giray, Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu, s.558

Gedâî

(15. yüzyıl)

XV. yüzyıl Çağatay şairlerindendir. Asıl adı, doğum yeri ve yılı bilinmemektedir. 1404-1405 yıllarında doğduğu, Ebu'l-Kasım Babur döneminde büyük bir üne kavuştuğu, öldüğünde yaşının doksanın üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Yapıtlarından, usta bir şair olduğu ve aruzu çok iyi kullandığı anlaşılır. Yer yer Oğuz Türkçesi özellikleri taşıyan, oldukça sade bir dille kaleme aldığı şiirlerinin konusu, ümitsiz aşk, sevgilinin güzelliği ve acımasızlığıdır. Bazen tasavvufi duygu ve düşüncelere de yer verdiği görülür. Öyle ki, Gedâî mahlâsını, tasavvufa olan eğilimi nedeniyle kullandığı sanılmaktadır.

Dîvân: 231 gazel, 1 müstezad ve 5 kıtadan oluşmuştur. Bilinen tek nüshası, Paris Bibliotheque Nationale'dedir. Dîvân'dan bazı seçmeler, János Eckmann tarafından 1960'da İstanbul'da yayımlanmıştır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.90.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.171.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.529.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.312.
- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.616.

GAZEL

Mültefit bolmas bu könglüm sindin ey cân özgege
Ey habîbim sin barında bârî ni san özgege

Sin bigin rûh-ı mücessem bar igeç ey körkke bay
Lâf-ı hüsn urmaklık irür asru tâvân özgege

Yâ ilâhî sindin ayru çıksun uş dîdelerim
Ger nazarnı salsam ey sultân-ı hûbân özgege

Hîç revâ irmes bu ey kâfir müselmânlar ara
Kim sin öltürgey sin ü envâ'-ı bühtân özgege

Gâyet-i sehv ü kusûr-ı tab'dın bolğay bigim
Sin barında bu Gedâ ger bolsa kurbân özgege

(Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Kemal Eraslan, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.618.

Ey can (sevgili), bu gönlüm senden başkasına iltifat etmez (dönüp bakmaz);
Ey sevgilim, sen varken başkasının lâfı olur mu?

Ey güzellikte zengin olan, senin gibi bir cisimleşmiş ruh varken,
Güzellikten söz etmek başkası için pek çok hatadır.

Ya İlâhî, ey güzeller sultanı,
Eğer senden başkasına göz salarsam (bakarsam), gözlerim çıksın!

Ey kâfir, sen öldürüp başkasına bühtan etmek (suçu başkasına yüklemek)
Müslümanlar arasında hiç câiz değildir.

Ey Beyim, bu Gedâ sen varken başkasına kurban olsa,
Bu, onun hatasının çokluğundan ve yaradılışının kusurundandır.

Mevlânâ Lutfî

(15. yüzyıl)

Doğum yeri ve yılı belli değildir. XV. yüzyılda Çağatay şiirinin gelişmesinde önemli katkıları olmuş, Şahruh'tan Hüseyin Baykara'ya kadar Timurlu şehzadelerinin pek çoğu tarafından saygı ve iltifat görmüştür. Ali Şîr Nevaî, ondan, "Bu kavmin üstadı ve söz melikidir" diye söz edip; Lutfi'nin, ölünceye dek Şeyh Şihabuddin-i Hiyabanî'ye bağlı kaldığından bahseder. Yaşamının büyük bölümünü Baysungur Mirza'nın yanında geçirdiği halde ölüm yılı olarak gösterilen 1482 ve 1492 tarihleri kesin değildir. Yaklaşık 100 yıl kadar yaşadığı bilinmekte olup mezarı, Herat'a bağlı Kenar Köyü'ndedir. Yapıtlarından anlaşıldığına göre, Çağatay diline hâkim olduğu, klasik edebiyatın teknik ve inceliklerini çok iyi bildiği ve kendisinden sonra gelen pek çok şairi etkilediği açıktır.

ESERLERİ

Dîvân : İstanbul'dan başka, Londra, Paris ve Leningrad kütüphanelerinde yazma nüshaları mevcuttur. Tenkitli metni ve indeksi 1983 yılında Günay Karaağaç tarafından doktora tezi olarak hazırlanmış, daha sonra 1997 yılında yayımlanmıştır.

Gül ü Nevruz : İran'da hüküm süren Muzafferîler dönemi şairlerinden Celâleddin Tabib'in 1333 yılında Farsça kaleme aldığı "Gül ü Nevruz" adlı eserinin manzum tercümesidir. Eser, 1411'de Sultan bin Ömer Şeyh Mirza adına yazılmış olup 1228 beyitten meydana gelir. Yurt içinde ve dışında pek çok nüshası bulunmaktadır. 1970 yılında Leman Dinçer tarafından Londra ve Süleymaniye kütüphanelerindeki nüshaları karşılaştırılarak bir mezuniyet tezi hazırlanmıştır.

Gül ü Nevruz'un Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasından iki sayfa.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 15. Cilt, İstanbul 1992, s.7597.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.72.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.170
- *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (Milliyet Gazetesi'nin Armağanı), 15. Cilt, İstanbul 1992, s.7597.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.799.
- **Güray Karaağaç**, *Lutfî Dîvânı, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara 1997.
- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415 416 417, Temmuz Ağustos Eylül 1986, s.589

Işk tüşse her köngülge derd ü gamdın çâre yok	*Aşk her kimin gönlüne düşse, dert ve gamdan kurtulmanın çaresi yoktur;*
Yitse çün neşter cerâhatka elemdin çâre yok	*Nasıl ki neşter yaraya değse, elemden (acıdan) kurtulmanın çaresi yoktur.*
Ay vücûd ol tar ağızdın hîç bolsang ni aceb	*Ey varlık, o dar ağızdan yok olsan, bu, şaşılacak bir şey değildir.*
Uşbu yolda yörügenlerge ademdin çâre yok	*Çünkü bu yolda yürüyenler için yok olmaktan başka çare yoktur.*
Bir tutup zülfüngni yüz ming zehr tattım zulmıdın	*Saçını bir kez tuttum, zulmünden yüz bin zehir tattım;*
Ârî ârî kim yılan tutkanğa semdin çâre yok	*Evet, yılan tutana zehirlenmekten kurtuluş çaresi yoktur.*
Yüzünge baksam közüm yaşın körüp ayb itmegil	*Yüzüne bakınca gözyaşımı görüp ayıplama,*
Yaz bulutı bolsa peydâ gülge nemdin çâre yok	*Nasıl ki yaz bulutu olunca gül, nemlenmekten kurtulamaz.*
Min bu sevdâda nedâmettin ögün sûd körmedim	*Ben bu sevdada, pişmanlıktan başka fayda görmedim.*
Kim ticârettin ziyân kılsa nedemdin çâre yok	*Ticarette zarar edene pişman olmanın bir faydası yoktur.*
Ay yüzünge zülf özin salsa ni tang bolgay belî	*Senin ay gibi yüzüne saç kendisini salsa*
Tün uzun bolsa niçe kim subh-demdin çâre yok	*Bunda şaşılacak şey yok, çünkü gece, ne kadar uzun olsa da, sabah olur.*
İşikingdin kavlama bu Lutfî'ning cürmin kiçür	*Eşiğinden sürme, bu Lutfi'nin suçunu bağışla,*
Kim bu bâb içre kerîmlerge keremdin çâre yok	*Çünkü bu durumda cömert olanlara cömertlik etmekten başka çare yoktur.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Güray Karaağaç, *Lutfî Dîvânı, Giriş Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara 1997, s.97.

(Bugünün diliyle anlatım: Kemal Eraslan)

Yusuf Emîrî

(? – 1433 Herat)

Şiirlerinde Emîr ya da Emîrî mahlâsını kullanır. Güzel şiirler yazmasına rağmen ünlü değildir. 14.-15. yüzyıllarda yaşadığı, Şahruh'un oğlu Baysungur'un nedîmi olduğu, 1433 yılında Herat'ta vefat ettiği, mezarının Bedahşan yakınındaki Frheng Sarayı'nda bulunduğu vb. bilgiler, Ali Şîr Nevaî'nin "Mecâlisü'n-nefâ'is" adlı yapıtında yazılıdır. Türkçe yanı sıra Farsça şiirler de yazmıştır. Farsça şiirlerinde, dönemin ünlü mutasavvıflarından Şeyh Kemâl-i Hocendî'den etkilenip onu taklit etmiştir.

ESERLERİ

Dîvân : Yusuf Emîrî'nin Türkçe ve Farsça şiirlerinden oluşmuştur. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bir nüshası mevcuttur.

Beng ü Çağır (Afyon ile Şarap) : Nazım-nesir karışık bir eserdir. Eserde, afyonun temsil edildiği, yeşil giysili uyuşuk bir dervişle, şarabın temsil edildiği kırmızılar giyinmiş sinirli ve hareketli bir genç karşılaştırılmaktadır. Münazaranın bilinen tek nüshası, Londra British Museum'dadır. Eser, 1973 yılında Gönül Alpay tarafından yayımlanmıştır.

Dehnâme (On Mektup): 1429 yılında tamamlanıp Baysungur Mîrzâ'ya sunulmuştur. Sırasıyla, münâcât, na't, dönemin padişahına övgü ve açıklama bölümünü takiben on mektup ve her mektuptan sonra kadının, âşığına verdiği cevap yer alır. Toplam 906 beyittir ve aruz vezniyle yazılmıştır. Tek nüshası Londra'da bulunmaktadır. Tıpkıbasımı 1969 yılında Ümran Somer tarafından mezuniyet tezi olarak hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.80.
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.97.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.171.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.616.
- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415 416 417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.599.

GAZEL

Hayâlıng haylı ay cânım çerâğı	*Ey canımın kandili (aydınlığı), hayalin*
Turur közümde vü könglümde dağı	*Hem gözümde, hem de gönlümdedir.*
Yüzüng körer közümdür ger rakîbing	*Yüzünü gören gözümdür,*
Köre almas anı çıktık karağı	*Eğer rakip onu göremezse gözü çıksın!*
Kaçan zülfüng köngül birlen tüzelgey	*Saçın, gönül ile nasıl uyuşsun,*
Kim igridür anıng iştin ayağı	*Çünkü onun ayağı eğridir.*
Fiğânımnı rebâb allığa ay dost	*Ey dost, figânımı rebap (saz) karşısında söyle;*
Ni iteyin çü işitmes kulağı	*Ne yapayım, zira kulağı duymaz.*
Körüng könglinde ikmes mihr tohumın	*Sevgilinin gönlünde vefa tohumunu ekmediğini görün,*
Aceb yok tüşmedi ikin yaragı	*Semere (meyve) vermemesine şaşmamak gerek.*
Yüzüng gülzârıdın yoktur manga reng	*Yüzünün gülzarından bana renk (fayda) yoktur;*
Açılğıl geh gehî ay hüsn bâğı	*Ey güzellik bağı, zaman zaman açıl!*
Emîrî allıdın tâ ötti ol zülf	*Emîrî'nin önünden o saç (sevgili) geçeli beri,*
Nesîmidin müşevveşdür dimâğı	*Kokusundan dimağı karışıktır.*

KAYNAK : Kemal Eraslan, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.605.

Said Ahmed (SEYYİD AHMED MİRZA)

(15. yüzyıl)

Yaşamıyla ilgili bilgiler yetersizdir. Nevâî'nin verdiği bilgiye göre, Timur'un torunlarından Miranşah'ın oğludur. Şahruh döneminde Horasan valiliği yapmış, daha çok "Ta'aşşuknâme" adlı mesnevisiyle ünlenmiştir.

Ta'aşşuknâme: Yazımında Hocendî'nin "Letâfetnâme"si örnek alınmıştır. 1435 yılında Şahruh Mirza'ya sunulan eser, şairin ifadesine göre yedi günde bitirilmiştir. On adet aşk mektubunu içeren eserde, her mektubu bir gazel ve onu, "Sözün Hulâsası" başlıklı bir bölüm takip eder. Aruz kalıbıyla yazılan bu mesnevi 320 beyitten ibarettir. Londra British Museum'daki tek nüshasının tıpkıbasımı Sezer Özkoçer tarafından 1968'de mezuniyet tezi olarak hazırlanmıştır. Ta'aşşuknâme'den parçalar "Özbek Edebiyatı, Taşkent 1959"da yayımlanmıştır. Kemal Eraslan, aynı yazarı Seydi Ahmed Mirza adıyla tanıtmış ve şiirlerinden örnekler vermiştir.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümuze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.86
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.171
- **Kemal Eraslan,** Çagatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.611.
- **Yusuf Has Hacib,** *Kutadgu Bilig*, (Kahire Nüshası), (Tıpkıbasım), Ankara 1993, s.18

GAZEL

Vefâ barında ey şûh-ı semenber	*Vefa bağında, ey şuh ve yasemin göğüslü,*
Cefâ köp kılma âhir ey sanavber	*Çok cefa etme artık, ey uzun boylu.*
Letâfet birle nâzüklük içinde	*Letafet ile naziklik içinde,*
Bilindür saç u saçın müşk ü anber	*Belindir ince ve saçın misk ü anber.*
Eger âh ursam âhım şu'lesindin	*Eğer âh etsem, âhımın alevinden,*
İzilgey Kaf irigey kûh-ı Hayber	*Ezilecek Kaf dağı, eriyecek Hayber dağı.*
Könülnün levhide ışkın sıfâtın	*Gönlün levhasında aşkın vasıflarını,*
Bitiptürler ezeldin okup ezber	*Yazmışlar ezelden okuyup ezber.*
Unutmaydur beyân Seydî süyünür	*Unutmaz, Saidî beyanını sunar,*
Niçe cevr ü cefâ köp kılsa dilber	*Dilber ne kadar eziyet etse de.*

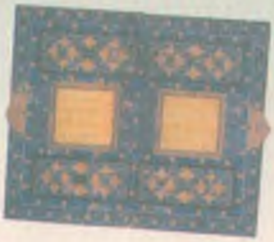
KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), 15, Özbek Edebiyatı II,* Ankara 2000, s.20.

Hüseyin Baykara

(1438 Herat – 1507 Herat)

Tam adı, Hüseyin Mirza bin Mansur bin Baykara; unvanı, Ebu'l-Gazi'dir. Anne ve babası Timurlu hanedanından olup 1469'da Horasan hükümdarı olan Hüseyin Baykara, 1507 yılı başlarında Özbeklere karşı yapılan savaşta ölmüş ve Herat'a defnedilmiş, ölümünden kısa bir süre sonra da Çağatay Devleti sona ermiştir. Sert mizaçlı bir devlet adamı olan Hüseyin Baykara, klasik Çağatay şiirinde, aynı zamanda çocukluk arkadaşı olan ünlü Çağatay şairi Nevâî'den sonra gelen ilk isim olup Hüseynî mahlâsıyla Farsça ve Türkçe şiirler de yazmıştır. Döneminde Herat, Orta Asya'nın en önemli ilim ve kültür merkezi olmuş, bu arada devrin önemli bilimadamlarını ve sanatçılarını sarayında toplayıp onlara gereken itibarı göstermiştir.

Hüseyin Baykara Dîvânı'ndan iki sayfa.
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 18. Cilt, İstanbul, s.531.

ESERLERİ

Dîvân : Ölümünden sonra düzenlenmiş olup birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Eserin İstanbul Ayasofya Kitaplığı ve Herat'taki nüshalarının tıpkıbasımı, 1946'da İsmail Hikmet Ertaylan tarafından yayımlanmıştır.

Hüseyin Baykara'nın, Dîvân'ından başka, Amasya Bayezid Kütüphanesi'nde bulunan küçük bir **risalesi** ve ünlü mutasavvıfların yaşam öykülerini içeren **Mecâlisü'l-uşşak** adlı, kendisine aidiyeti şüpheli olan iki eseri daha vardır.

KAYNAKLAR

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.102.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt s.172, 18. Cilt s.530, İstanbul.
- **Mine Mengi,** *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.98.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3. Cilt, İstanbul 1982, s.657
- **İsmail Hikmet Ertaylan,** *Türk Edebiyatı Örnekleri II, Risâle-i Sultan Hüseyn Baykara*, İstanbul 1945.
- **Kemal Eraslan,** *Hüseyn-i Baykara*, Ankara 1999.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II*, 15. Cilt, Ankara 2000, s.32

Hüseyin Baykara – Minyatür
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 18. Cilt, İstanbul, s.530.

I

Âh eger körsem yana ol mâh-ı tâbânımnı min
Birge min şükrâne-i vaslı üçün cânımnı min

Ey müselmânlar koyung kim sarf kıldım yolıda
Zülfidin zünnâr bağlap dīn ü īmânımnı min

İşikide kiçeler köp yığlamakdın âkıbet
Âşikârâ eyledim bu sırr-ı pinhânımnı min

Didi âhır bar murâdım kim sini öltürge min
Ger sining re'ying budur kıldım sebīl kanımnı min

Niçe dir sin ey Hüseynî kalmadı cânıng sining
Ey nasâhat-gû nitey bu yârsız cânımnı min

Eğer o parlak ayımı (sevgilimi) tekrar görsem
Kavuşma şükranesi (şükran belirtisi) olarak canımı vereceğim.

Ey müslümanlar, bırakın, çünkü ben
Saçının zünnarına (örgüsüne) bağlanıp yolunda din ve imanımı harcadım.

Kapısında geceleri çok ağlamakla
Gizli sırrımı açığa vurdum.

Maksadım, sonunda seni öldürmektir, dedi;
Eğer senin kararın bu ise, kanımı helâl kıldım.

Ey Hüseynî, senin canın kalmadı, nasıl dersin?
Ey öğüt veren, bu yârsız canı ben neyleyim?

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Kemal Eraslan, *Hüseyn-i Baykara*, Ankara 1999, s.82.

II

Zülfi içre gül içre la'l-i handândur nihân
Tünde mihr ü mihr ara ser-çeşme-i cândur nihân

Tire könlüm içre cân-perver lebin penhânlıgı
Zulmet içre ol sıfat kim âb-ı hayvândur nihân

Gonçe içre öyle kim her yan nihân bolgay tiken
Hecr okıdın könlüm içre ança peykândur nihân

Ehl-i dîn içre müsülmânlar nitip peydâ bolay
Kim buzuk könlüm ara bir nâ-müsülmândur nihân

Sorma sûzi birle efgânım kayan penhân irür
Cânım içre sûzı könlüm içre efgândur nihân

Devr ayagın sâkiya bir dem iligdin salma kim
Könlüm içre bir niçe endûh-ı devrândur nihân

Ger Hüseynî îd-gâhda âh çikti şükr kim
Gayrdın düd içre ol hurşîd-i rahşândur nihân

Zülfünde gül, gülde gülen dudak gizlidir.
Gecede güneş, güneşte can pınarı gizlidir.

Kara gönlümde can veren dudağının gizliliği,
Karanlıkta, hayat suyunun gizli olduğu sıfat (vardır).

Nasıl ki goncanın her yerinde diken gizliyse
Gönlümde ayrılık okunun ucu öyle gizlidir.

Din ehlinde müslümanlar ne dese olur,
Bozuk gönlümde müslüman olmayan biri gizlidir.

Sözünle figânın nerede saklıdır, diye sorma!
Sözün canımda, figânın canımda gizlidir.

Ey sâki, devr kadehini bir an elinden bırakma
Gönlümde bazı devran kederleri saklıdır.

Şükür ki Hüseyin bayram yerinde âh çekti,
Başkasında duman içinde o parlak güneş gizlidir.

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II*, 15. Cilt, Ankara 2000, s.35.

Hüseyin Baykara dönemine ait iki gümüş sikke – İstanbul Arkeoloji Müzesi

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 18. Cilt, İstanbul, s.530.

Ata'î (ATAYÎ)

(15. yüzyıl)

Hayatı hakkında bilgi yoktur. 12.-13. yüzyıllarda Türkistan ve Maveraünnehr dolaylarında yaşayan ünlü Yesevî dervişleri hakkında bilgiler içeren Ali Şîr Nevâî'nin "Nesâyimü'l mahabbe min şemâyimi'l-fütüvve" adlı sûfiler tezkiresinde Ata'î adına rastlanmaktadır; Nevâî'nin bir başka eseri "Mecâlisü'n-nefâ'is"te verilen bilgilerden anlaşıldığına göre, Belh'te doğduğu, Yesevî dervişlerinden İsmail Ata'nın torunu olduğu ve mezarının Belh civarındaki bir köyde bulunduğu yolunda kayıtlar vardır. Şiirlerinin bir bölümü, A. N. Samoyloviç tarafından 1927'de yayımlanmıştır. Ayrıca Abdurrauf Fitret, "Özbek Edebiyatı Nümuneleri" (1928) adlı yapıtında, Ata'î'nin şiirlerine yer vermiştir. Eserin bir basımı da 1958'de Taşkent'te yapılmıştır.

K A Y N A K L A R

- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.94.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.170.
- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.663.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II*, 15. Cilt, Ankara 2000, s.13.

I

GAZEL

Könül aldın begim yaşurmağın ne	*Gönül aldın, beyim, gizlemen niye?*
Cefânı haddidin aşurmağın ne	*Cefayı haddinden aşırman niye?*
Rakiblerğa kılar la'lin tebessüm	*Dudağın rakiplere tebessüm eder.*
Kanımnı ğussadın taşurmağın ne	*Gam ile kanımı dökmen niye?*
Könül şişeside mihrin meyidur	*Gönül şişesindeki sevginin meyidir.*
Cefâ birle ana taş urmağın ne	*Cefa ile ona taş vurman niye?*
Yürürde yen bile ağzınnı tutma	*Yürürken yen ile ağzını tutma,*
Nime kim yok turur yaşurmağın ne	*yok olan şeyi gizlemen niye?*
Atayî yerge yel zülfin tegürmes	*Atayî, sevgilinin zülfünü yel yere değdirmez.*
Kara yerge senin baş urmağın ne	*Senin kara toprağa baş vurman niye?*

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün)

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), 15, Özbek Edebiyatı II,* Ankara 2000, s.17

II

GAZEL

Desen kim can siper kılğıl Atayi'm	*Ey ay gibi olan sevgilim, canını siper et, atayım.*
Turubmen uşmunak öldür at ayım	*(Atayî'm) dersen, işte karşında durmuşum; al, öldür.*
Kulunmen saklasan cânım barınçe	*Ey sevgilim, canım olduğu müddetçe kabul edersen kulunum.*
Eger saklamasan sen bil sat ayım	*Eğer kabul etmezsen, istersen sat.*
Neçe serhuş esen hüsnün meyindin	*Güzelliğin meyinden her ne kadar sarhoş isen de,*
Vefâ câmı meyindin hem tat ayım	*vefa kadehinin meyinden de tat, sevgilim.*
Bekâsızdur bu beş kün ümr-i fâni	*Bu beş günlük fani ömür kalıcı değildir,*
Bakayın ay yüzüne bat bat ayım	*bu kısa ömürde ay yüzüne sık sık bakayım, ey sevgilim*
Felektin ötkerürmen mehrin okın	*"Ey Atayî'm nerdesin?" desen,*
Desen kim kaydasen âya Atayi'm	*sevgi okunu felekten geçiririm.*

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), 15, Özbek Edebiyatı II,* Ankara 2000, s.16

Ali Şîr Nevâî

(9 Şubat 1441 Herat – 3 Ocak 1501 Herat)

Çağatay edebiyatının en büyük ve en çok ürün veren şairidir. Timur soyundan Uygur kabilesine bağlı Kiçkine Bahâdır (Bahşı) adlı bir beyin oğludur. Babasından kalan büyük bir servete sahip olduğundan, Dîvân beyliği ve naipliğe kadar yükselmesine karşın, devlet görevlerinden ötürü maaş almadı. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde iyi bir eğitim gördü. Yetiştiği çevre, kendisine, çağının prensleriyle yakın arkadaşlıklar kurması olanağını sağladı. Süt kardeşi ve okul arkadaşı olan Horasan Sultanı Hüseyin Baykara 1469'da tahta çıkınca, dîvân beyliği siyasî ve idarî işler danışmanı olarak saraya alındı. Genç yaştan itibaren serüven dolu bir yaşamı oldu, pek çok savaşa girdi. Romantik bir aşk adamı kişiliği yanı sıra politikacı, devlet adamı, düşünür kişiliklerini birlikte sürdürdü. Servetinin yarattığı olanakları, hem toplumsal kurumlar açmak hem de sanatçılara yardımcı olmak yolunda kullandı. Arapça ve Farsça bilgisi, bu dillerin edebiyat yapıtlarının inceliklerine inecek kadar derindi. Kültür açısından bilinçli bir ulusçu olarak ulaştığı yeri, tek bir Türk dilinin egemenliği adına yaptığı çalışmalarla sağlamaya çalıştı; edebî dil olarak Türkçe kullanmaya ve yazmaya teşvik etti. Dîvân, mesnevî, tezkîre, tarih gibi türlerde; musiki, aruz ve dil gibi konularda otuza yakın eser verdi. Mezarı, kendi yaptırdığı Kudsiye Camii haziresindedir.

ESERLERİ

Türkçe Dîvânlar : Nevâî'nin 4 Türkçe dîvânı vardır.

1) Bedayiu'l-Bidaye : 1470-1476 yılları arası yazılmıştır. Bilinen dört nüshası, Paris, Londra, Bakü ve Taşkent'tedir.

2) Nevâdirü'n-Nihaye : Nevâî'nin 1476-1486 arası yazdığı şiirleri içerir. Hattat Ali Meşhedî'nin yazdığı nüsha, Taşkent Özbekistan Bilimler Akademisi'ndedir.

3) Hazâinü'l-Maanî (Mânâ Hazineleri) : İkinci dîvânından sonra uzun süre şiir yazmayan Nevâî, daha sonra yazdıklarını Câmî'nin teşvikiyle daha önceki şiirleriyle birleştirip yeni bir dîvân ortaya koymuştur. Bu nüsha Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndedir.

4) Nevaî, daha sonra bu şiirlerini Garâibü's-Sığar (Çocukluk Şiirleri), Nevâdirü'ş-Şebab (Gençlik Şiirleri), Bedâyiu'l-Vasat (Olgunluk Şiirleri), Fevâyidü'l-Kiber (Yaşlılık Dönemi Şiirleri) şeklinde, kesin olmayan bir ayrıma tâbi tutup yeniden dört dîvân haline getirmiştir.

Külliyat : Dört Dîvân'ın bir arada bulunduğu nüshalardan oluşur. Bu nüshalar 5 tanedir. Bunlardan üçü İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde, diğerleri ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Konya Genel Kütüphanesi'ndedir. Dört dîvânı bir araya getiren bu nüshalara Külliyat-ı Devâvin denir. Ayrıca, bu dîvânları ayrı ayrı veren pek çok nüsha da vardır.

Ali Şîr Nevâî'yi (solda) betimleyen bir minyatür.

Farsça Dîvân : Nevâî, Farsça şiirlerini topladığı bu eserinde Fânî mahlâsını kullanmış, "Muhakemetü'l-Lugateyn" adlı eserinde ise bu dîvândan bahsederek beyit sayısının 6000 olduğunu söylemiştir. Türk İslâm Eserleri Müzesi ve Nuruosmaniye kütüphanelerinde nüshaları mevcuttur.

Hamse : 1483-1485 yılları arasında yazdığı mesnevîlerinden oluşmuştur.

1) Hayret'ul-Ebrar, 2) Ferhad u Şîrîn, 3) Leyla vü Mecnun, 4) Seba-i Seyyare, 5) Sedd-i İskenderî.

DİĞER ESERLERİ

Mecalisü'n-Nefais, Muhakemetü'l-Lugateyn (Dillerin Muhakemesi), Lisanü't-Tayr, Hadis-i Erba'in (Kırk Hadis), Mahbubü'l-Kulub, Nesayimü'l Mahabbe, Mizanü'l-Evzan (Vezinlerin Ölçüsü).

Bütün yapıtları Agâh Sırrı Levend tarafından düzenlenip yayımlanmıştır: 1) "Sanatı ve Kişiliği" (1965), 2) "Dîvânlar" (1966), 3) "Hamse" (1967), 4) "Öteki 17 Eseri" (1968).

KAYNAKLAR

- **Ahmet Necdet**, *Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, s.210.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.107
- **Mine Mengi**, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (5. Basım), Ankara 1999, s.99.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.172.
- **Faruk Kadri Timurtaş**, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1993, s.215.
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1. Cilt, İstanbul 1982, s.100.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 7. Cilt, İstanbul 1977 1998, s.37
- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415 416 417, Temmuz Ağustos Eylül 1986, s.642.
- **Agâh Sırrı Levend**, *Ali Şir Nevaî, I. Cilt: Hayatı, Sanatı ve Kişiliği*, Ankara 1965.
- **Agâh Sırrı Levend**, *Ali Şir Nevaî, II. Cilt: Divânlar, 4 Türkçe/Farsça Dîvân*, Ankara 1966.
- **Agâh Sırrı Levend**, *Ali Şir Nevaî, III. Cilt: Hamse: Hayretü'l Ebrar, Ferhad ü Şirin, Leyli vü Mecnun, Seb'a i Seyyar Sedd i İskender*, Ankara 1967.
- **Agâh Sırrı Levend**, *Ali Şir Nevaî, IV. Cilt: Dîvânlar ile Hamse Dışındaki Eserler*, Ankara 1968.
- **İsmet Zeki Eyuboğlu**, *Divan Şiiri*, 1. Cilt, İstanbul 1994, s.464.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II*, 15. Cilt, Ankara 2000, s.36.

I

Fevâyidü'l-Kiber'den

GAZEL

Nâleni her niçe kim ildin nihân eyler köngül
Sini sağıngaç yana bî-hôd figân eyler köngül

Her ne kadar iniltisini herkesten gizlerse de gönül,
Seni düşündüğünde elinde olmadan feryat eder.

Her niçe kim yaşurur min râz-ı ışkıng halkdın
Bir mahalsız âh ile bann ayân eyler köngül

Her ne kadar aşkının sırrını halktan gizlersem de
Yersiz bir âh ile hepsini açığa vurur gönül.

Mey teraşşuh eylegen dik çâk bolğan şişedin
Zahmıdın hûn-âbesin her dem revân eyler köngül

Kırılan şişeden şarabın aktığı gibi,
Yarasından her an kanını akıtır gönül.

Kasd iter könglüm ki alğay lebleringdin kâm-ı dil
İmdi tahkik eyledim kim kasd-ı cân eyler köngül

Gönlüm dudaklarından muradını almak ister.
Kesin olarak anladım ki bununla cana kasteder gönül.

Köz körer yüzüngni vü könglüm mini rüsvâ kılur
Zâr iter könglümni köz bağrımnı kan eyler köngül

Gözüm yüzünü görünce gönlüm beni rezil eder,
Göz, gönlümü inletir; gönül de bağrımı kan içinde bırakır.

Şu'le-i gügürd körgüzdi kazâ köydürgeli
Derd-i ışk ehlin bu kim gerdûn gümân eyler köngül

Kükürt renkli göz, yakmak için kaza gösterdi.
Oysa gönül, aşk derdini çekenleri felek yaktı zanneder.

Ey Nevâyî evvel ol nâ-mihrbânğa uçratur
Kimni kim min bî-nevâ dik nâ-tüvân eyler köngül

Ey Nevâyî, önce o vefasıza rastlatır,
Kimi ben nasipsiz gibi güçsüz kılmak isterse gönül.

(Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün)

KAYNAK : Agâh Sırrı Levend, *Ali Şir Nevai, II. Cilt: Dîvânlar, 4 Türkçe/Farsça Dîvân*, Ankara 1966, s.171.

II

Bedâyiü'l-Vasat'tan

GAZEL

Lebing meyi hevesidir müdâm yıglamun
Piyâle dik boluban telh-kâm yıglarmın

Dudağının içkisini arzular, her an ağlarım.
Kadeh gibi kederli olur ağlarım.

Gamıng tünide küyüp şem'i dik seherge digin
Özümge uykunı eylep harâm yıglarmın

Üzüntü gecesinde sabaha dek mum gibi yanarak,
Kendime uykuyu yasak eder ağlarım.

Özümni her nimege kündüz eylerem meşgul
Garib hâlime çun boldu şâm yıglarmın

Gündüz, öylesine işlerle kendimi oyalar.
Garip hâlime akşam olunca ağlarım.

Tarıktı çerh yıgımdın meger ki bilmes idi
Ki derd-i hecr zamânın tamâm yıglarmın

Ağlayışımdan alınyazım gücendi, oysa bilmezdi ki,
Ayrılık acısı zamanı gelince zaten ağlayacağım.

Hayâl ile anga dip dem-be-dem selâmımı
Birip öz özüme andın peyâm yıglarmm

Zaman zaman hayalimde ona selâm söyler,
Kendi kendime ondan haber verir ağlarım.

Bolup içim tola kan devr ile nifâktdın
Sarıg izâr ile andak ki câm yıglarmın

Çağımızdaki insanların ikiyüzlülüğünden içim kan ağlar
Sapsarı bir yüzle kadeh gibi ağlarım.

Nevâyiyâ yana bir lâle-ruh fırâkında
Közüm yaşın kılıban lâle-fâm yıglarmın

Ey Nevâyî! Yine lâle yanaklının ayrılığından
Gözyaşımı lâle rengine döndürür ağlarım.

(Mefâ'îlün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

KAYNAK : Agâh Sırrı Levend, *Ali Şir Nevai, II. Cilt: Dîvânlar, 4 Türkçe/Farsça Dîvân*, Ankara 1966, s.....

III

Sedd-i İskenderî'den

Çü âhır bolurbiz adem iy refik *Ganîmet tutah bu dem iy refik*	*İşte âdem yok oluyor, ey arkadaş* *şu anı ganimet bilmelidir.*
Bu bir dem ki hoş-vaktlıg birdi dest *Tarab câmıdın iylegil özni mest*	*Şu anda güzellikler elverdiğine göre* *eğlence kadehi ile sarhoş ol ey arkadaş!*
Çü bu dem ni çerh ötkerür hem bu dem *Demâdem mey iç kim irür dem bu dem*	*Felek bu zamanı da geçireceğine göre* *durmadan içkini iç, zaman bu zamandır.*
Körüp ömr târihi mubhemlıgin *Ganîmet bil eshâb hem-demligin*	*Ömrünün ne kadar olduğu bilinmez; bu yüzden* *dostlarla arkadaşlık zamanını ganimet bil.*
Vatan terkini bir nefes iyleme *Yana renc-i gurbet heves eyleme*	*Bir an olsun vatanından ayrılmaya ve gurbet* *sıkıntısı çekmeye heves etme.*
Sefer mihnet-i câvidânî durur *Nidin kim sekardın nişânı durur*	*Yolculuk, sürekli bir sıkıntıdır; sefer kelimesi* *sakar kelimesine benzer (sakar: cehennem).*

KAYNAK : *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), 15, Özbek Edebiyatı II,* Ankara 2000, s.47.

Dîvân'dan minyatürlü bir sayfa
İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Cilt, İstanbul, s.449.

IV

Garâibü's-Sığar'dan

GAZEL

Körgeli hüsnüngni zâr u mübtelâ boldum sanga *Ne belâlığ kün idi ki âşinâ boldum sanga*	*Güzelliğini görünce sana tutuldum.* *Seni tanıdığım o gün, ne belâlı bir gündü.*
Her niçe didim ki kün kündin üzey sindin köngül *Vâh kün kündin beterrak mübtelâ boldum sanga*	*Her ne kadar günden güne senden gönlümü uzaklaştırayım dedimse de,* *Vah, her geçen gün sana daha beter şekilde tutuldum.*
Min kaçan didim vefâ kılğıl manga zulm eyleding *Sin kaçan diding fidâ bolğıl manga boldum sanga*	*Ne zaman, sözünde dur dedimse de, sen eziyet ettin,* *Ne zaman kendini feda et dedinse, uğruna kendimi feda ettim.*
Kay perî-peykerge dir sin tilbe boldung bu sıfat *Ey perî-peyker ni kılsang kıl fidâ boldum sanga*	*Hangi peri yüzlüye, bu şekilde delirttin dersin* *Ey peri yüzlü, ne yaparsan yap, sana feda oldum.*
Ey köngül terk-i nasîhat eylerim âvâre bol *Yüz belâ yitmes ki min hem bir belâ boldum sanga*	*Ey gönül, nasihatı bırakırım, serbest ol,* *Yüz belâ yetmezmiş gibi bir belâ da ben sana oldum.*
Câm-ı Cem birle Hızır suyı nasîbimdür müdâm *Sâkıyâ tâ terk-i câh eylep gedâ boldum sanga*	*Mademki Cem'in kadehi (içki kadehi) ve Hızır suyu (şarap) nasibimdir.* *Ey sâki, ölünceye kadar sana dilenci olurum.*
Ğussa çengidin nevâyî tapmadım uşşâk ara *Tâ Nevâyî dik esîr ü bî-nevâ boldum sanga*	*Keder sazından bir ses bulmadım âşıkların arasında,* *Nevâyî gibi sana esir ve mahrum olduğumdan beri.*

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

KAYNAK : Agâh Sırrı Levend, *Ali Şir Nevaî, II. Cilt: Divânlar, 4 Türkçe/Farsça Dîvân*, Ankara 1966, s.23.

(Bugünün diliyle anlatım: Oktay Mert)

Âşık Çelebi'nin Meşairü'ş Şuara'sında Ali Şir Nevâî

Hamidî

(15. yüzyıl)

Hayatıyla ilgili fazla bilgi yoktur. Hüseyin Baykara döneminde yaşadığı ve eserini ona ithaf ettiği bilinmektedir. Nevâî'nin "Mecâlisü'n-Nefâ'is" adlı tezkiresinde ve diğer birçok kaynakta adı geçmediği gibi mahlâsı da tartışmalıdır. Şair, "Yûsuf u Züleyha" mesnevisinin Revan nüshasını Hamidî, Berlin nüshasını ise Ahmedî mahlâsıyla yazmıştır. Günümüzde bu konu hâlâ netlik kazanmamıştır.

Yûsuf u Züleyhâ : Kime ait olduğu bilinmeyen ve Farsça yazılan Yûsuf u Züleyha hikâyesinin çevirisidir. 1469 yılında Belh şehrinin kuşatılması sırasında yazıldığı ve Hüseyin Baykara'ya ithaf edildiği bilinmektedir. Bazı araştırmacılar eserin Ali Şîr Nevâî'ye, bazıları ise Şahruh döneminde yaşamış Dur Beg adlı bir şaire ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. Eser, 2726 beyit olup aruz kalıbıyla yazılmıştır. Birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Eserle ilgili olarak 1984 yılında Dilek Elçin tarafından yüksek lisans tezi çalışması yapılmıştır.

KAYNAKLAR

- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.173
- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz Ağustos Eylül 1986, s.675
- **Atilla Özkırımlı**, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul 1982, s.598.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 3. Cilt, İstanbul 1986, s.130.

HAZRET-İ YÛSUF'ĞA AĞALARI YAMAN SAĞINĞANLARI	*HAZRET-İ YÛSUF HAKKINDA AĞABEYLERİNİN KÖTÜLÜK DÜŞÜNMELERİ*
Yûsuf-ı sıddîk aleyhi's-selâm Şâh-ı memâlik dağı mâh-ı tamâm	*Yûsuf-ı sıddik aleyhisselâm, (O) ülkeler şahı ve dolunay,*
Gâfil idi râst bular mekridin Kiçmes idi könglide bu fikridin	*Bunların (kardeşlerinin) kötülük düşüncesinden habersizdi; Gönlünden böyle bir düşünce geçmezdi.*
Uyup idi öz atası koynıda Tavk idi Ya'kûb iligi boynıda	*Babasının koynunda uyumaktaydı; Hz. Yakûb'un kolu, boynunda gerdanlık (gibi) idi.*
Kördi tüşinde ki felek bâmıdın Tingri Ta'âlâ'nıng ol in'âmıdın	*Rüyasında gördü ki Tanrı'nın inayetiyle, Gök kubbenin en üst katından,*
Şems ü kamer birle bu on bir nücûm Yir yüzide tüşti vü kıldı hücûm	*Güneş ve ay ile on bir yıldız Yeryüzüne düştü ve hücum kıldı.*
Kat' kılıp mesned-i çerh-i kebûd Barça kilip allıda kıldı sücûd	*Mavi gökkubbeyi aşıp Hepsi önüne gelerek secde kıldı.*
Siskenip uyğandı bu tüş sehmidin Rengi muğayyer bolup öz vehmidin	*Bu rüyanın korkusuyla ürküp uyandı; Korkusundan rengi değişti.*
Kıldı atasığa bu tüşdin haber Didi atası anga cân-ı peder	*Babasına bu rüyadan haber verince, Babası, "Ey babasının canı,*
Tingri sanga birgüsidür izz ü nâz Dime kişige bu tüşüng sahla râz	*Tanrı sana izzet ve mevki verecektir. Bu rüyanı hiç kimseye deme, gizli tut.*
Dime ağanglarğa ki yirler hased Bardur alarnıng hasedi bî-aded	*Ağabeylerine deme ki seni kıskanırlar. Onların kıskançlığı pek fazladır.*
Devlet ü nusret tüşidür uşbu tüş Tingri ezeldin sanga birgey öküş	*Bu rüya, devlet ve zafer rüyasıdır ki Tanrı sana (bunları) ezelde fazlasıyla vermişti.*
Lîk bu tüştin manga ay dil-sitân Mihnet ü derd isi kilür her zamân	*Lâkin bu rüyadan bana, ey gönül alan, Her zaman mihnet ve dert kokusu gelmektedir.*
Gerçi bu tüştin sanga câh arturur Veh ki manga hayret ü âh arturur	*Gerçi bu rüya, senin mevkiini artırır, Yazık ki benim de hayret ve âhımı artırır."*

KAYNAK : Kemal Eraslan, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz Ağustos-Eylül 1986, s.677.

Özbek hanı olup asıl adı Muhammed'dir. Şeybânî ya da Şaybak Han diye de tanınır. Şiban Han Dîvânı'nı yayımlayan Yakup Karasoy, Arap ve Türk kaynaklarında Şeybânî olarak geçen ismin Şiban olarak okunması gerektiğini ileri sürmüştür. Babası Şah Budak'ın Moğollar tarafından öldürülmesi üzerine, Özbek emirlerinden Atabeg Uygur Han, Emir Karacin Bey ve Astırhan Hanı Kasım Ebü'l Hayr tarafından büyütüldü. Belirli bir güce eriştikten sonra babasının yerine geçti. Önceleri Moğolların hizmetinde bulundu. 1495'te Maveraünnehr'i ve dört yıl sonra da bütün Horasan'ı ele geçirdi. Kazaklarla savaştı. Harezm ve Herat'ı zaptedip Çağatay Devleti'ni ortadan kaldırdı. İran üzerine yürüdü. Şah İsmail'le yaptığı savaşı kaybetti ve kendisi de bu savaşta yaralandı ve bir süre sonra öldü. Şeybanî Han, Arapça ve Farsçayı iyi bilen ve üç dilde şiir yazan, sert yaradılışlı olmasına rağmen, sanatkâr ruhlu bir kişiydi. Musiki ve hattan anlardı. Bilim adamları ve sanatkârları korurdu. Yönetimi altındaki yerlerde pek çok medrese yaptırmıştır. Şibânî adıyla yazdığı dîvân tarzı şiirleri yanı sıra Ahmed Yesevî'ye duyduğu saygı ve bağlılık nedeniyle hikmet tarzında hece vezniyle, dörtlükler hâlinde şiir de yazmış; sade bir dil ve basit mecazlar kullandığı şiirlerinde Buhara, Semerkand ve Türkistan'ın güzelliklerini yansıtmaya çalışmıştır.

ESERLERİ

Türkçe Dîvân : Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed Kütüphanesi'nde bulunan eserle ilgili olarak 1968'de Özay Akbıyık'ın bir çalışması vardır. Söz konusu dîvân, daha sonra Yakup Karasoy tarafından "İnceleme Metin-Dizin-Tıpkıbasım" olarak 1998 yılında Ankara'da yayımlanmıştır.

Şeybânî Dîvânı'ndan tezhipli bir sayfa.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.173.

Bahrü'l-Huda : 1508 yılında yazımı tamamlanan eser, dinî-ahlâkî bir mesnevîdir. Tek nüshası British Museum'dadır. Eserin dil özellikleriyle ilgili olarak, Suna Zeren tarafından mezuniyet tezi şeklinde bir çalışma yapılmıştır.

Risale : Fıkıhla ilgili bu eser, Köprülü'nün özel kütüphanesinde bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- **Kemal Eraslan**, Çağatay Şiiri, *Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz-Agustos-Eylul 1986, s.681.
- *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İstanbul 1977-1998, s.142.
- *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 8. Cilt, İstanbul, s.174.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, 4. Cilt, İstanbul 1986, s.344.
- **Cemil Çiftçi**, *Maktul Şairler*, İstanbul 1997, s.126.
- *Başlangıcından Günümüze Kadar, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, (Nesir-Nazım), Özbek Edebiyatı II*, 15. Cilt, Ankara 2000, s.50.
- **Yakup Karasoy**, *Şiban Han Dîvânı, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara 1998.

I

GAZEL

Bu dünyanın yüzün kibi hîç bir gül-i handânı yok
Ol bülbül-i şûrîdenin miskîn bigi destânı yok

Fettân közünnün gamzesin cânım sevipdür hüsn ara
Her kişinin cânânı yok bilgil kim anı cânı yok

Mestâne közün merdümi gâretger-i cânım turur
Âhû kezer gülzâr ara âşık bigin büstânı yok

Bî-tâkat oldum ışk ara sabr eyle dir-sen dilberâ
Rahm eylegil bahr-ı hudâ sabr eylemek imkânı yok

Kaddin elifin derdini tikti Şibânî cân ara
Sen ey tabîb imgenmegil ışk derdinin dermânı yok

Bu dünyanın, yüzün gibi hiçbir gülen gülü yok,
O tutkun bülbülün zavallı gibi destanı yok.

Fetheden gözünün yan bakışını canım sevmiştir, güzel,
Kimin cânânı yoksa, bil ki onun canı yok.

Mest eden gözün, canımın yağmacısıdır,
Ceylan gezer gül bahçesinde âşık gibi bostanı yok.

Halsiz oldum aşkta, sabret dersen ey dilber,
Merhamet et, Tanrı denizi, sabretmek imkânı yok.

Uzun boyunun derdini dikti Şebânî can içine,
Sen, ey tabip, zahmet etme, aşk derdinin dermanı yok.

II

RUBÂÎ

Âşık kibi hîç kişi cefâ çikmes imiş
Hîç kimse anın kibi belâ çikmes imiş
Ança tiken urmağınça gül bülbülga
Âşık ney nevâsı teg nevâ çikmes imiş

Âşık gibi hiç kimse cefa çekmezmiş,
Hiç kimse onun gibi belâ görmezmiş.
Ancak diken vurmayınca gül bülbüle,
Âşık, ney sesi gibi nağme çekmezmiş.

KAYNAK : Yakup Karasoy, *Şiban Han Divânı, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara 1998, s.294.

(Bugünün diliyle anlatım: Özkan Öztekten)

BOYUT DOSYA YAYINLARI
BOYUT YAYIN GRUBU

Abdullah Özkan

Başlangıcından Cumhuriyete

Türk Şiiri Antolojisi

1

671 Şair
1650 Şiir